

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

VEDAT TÜRKAİ'NİN ROMANLARINDA
FOLKLORİK UNSURLAR

Serhat PİR

2501180959

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğretim Üyesi Zehra HAMARAT

İSTANBUL-2021

ÖZ
VEDAT TÜRKALİ’NİN ROMANLARINDA
FOLKLORİK UNSURLAR
Serhat PİR

Bu çalışmada Vedat Türkali’nin romanlarındaki folklorik unsurlar tespit ve tahlil edilmiştir. Çok yönlü bir sanat insanı olan Türkali, yazar, şair, senarist ve yönetmendir. Türk edebiyatının önemli yazarlarından birisi olan Türkali, ideolojik tutumunu romanlarına da yansıtır.

Samsun’un merkezden uzak yoksul bir mahallesinde doğan Vedat Türkali, yetiştiği çevrenin kültürel birikimlerini romanlarına yansıtır. Toplumcu gerçekçi bir yazar olan Vedat Türkali, romanlarında büyük şehirlerde yaşayan insanların hayat mücadelesini anlatır.

Çalışmamızda Vedat Türkali’nin romanlarındaki folklorik unsurlar halkbilimi çalışma kadrosuna göre tespit ve tahlil edilmiştir. Vedat Türkali’nin folklorik unsurları zengin bir şekilde kullandığı ve okuyucuya vermek istediği mesajları folklorik unsurlar aracılığıyla verdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vedat Türkali, folklor, halk edebiyatı, halk kültürü.

ABSTRACT
FOLCLORIC ELEMENTS IN VEDAT TÜRKALİ NOVELS

Serhat PİR

In this study, folcloric elements in Vedat Türkali's novels were identified and analyzed. Türkali, a versatile artist, is a writer, poet, screenwriter and director. Türkali, one of the important writers of Turkish literature, reflects his ideological attitude in his novels.

Born in poor neighborhood far from the center of Samsun, Vedat Türkali reflects the cultural background of the environment he grew up in, to his novels. Vedat Türkali, a social realist writer, tells about the struggle of people living in big cities in his novels.

In our study, the novels of Vedat Türkali were analyzed according to the folklore study stuff. It has been identified that Vedat Türkali uses folcloric elements in a rich way and gives the messages he wants to give the reader through folcloric elements.

Key Words: Vedat Türkali, folklore, folk literature, folk culture.

ÖN SÖZ

Vedat Türkali 14 Mayıs 1919 yılında Samsun'un merkezden uzak yoksul bir mahallesinde doğmuştur. Türkali'nin sanat anlayışının şekillenmesinde çocukluk ve ilk gençlik yıllarını geçirdiği bu mahallenin etkisi büyüktür. İnsanların bir araya gelerek masallar anlattığı, türküler söylediği, geleneksel oyunlar oynadığı bir ortamda büyümüştür. Yazarın yaşadığı mahalleyi çeşitli işlerde çalışan işçiler oluşturur. Küçük yaştan itibaren işçilerin yaşadığı zorlu hayat mücadelesine tanıklık eden Türkali, romanlarında tanıklık ettiği bu zorlu hayat mücadelesini konu edinmiştir. Çok yönlü bir sanat insanı olan Türkali, şair, yazar, senarist ve yönetmendir.

Çalışmamızda Vedat Türkali'nin yayınlanmış tüm romanları folklorik unsurlar açısından incelenmiştir. Folklorik unsurların tespiti ve sınıflandırması, Sedat Veyis Örnek'in halk bilimi çalışma kadrosu esas alınarak yapılmıştır.

Çalışmamız metin merkezlidir ve Giriş bölümü dışında yedi bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın konu, amaç, kapsam ve yöntemi açıklanmıştır.

Birinci bölümde Vedat Türkali'nin hayatı, sanat anlayışı ve romanların özetleri yer almaktadır. Vedat Türkali'nin romanlarının özetleri, incelenen romanların yayın tarihlerine göre verilmiştir.

İkinci bölümde halk edebiyatı unsurları ve halk dili incelenmiştir. Bu bölüm çalışmamızın en hacimli bölümüdür. "Halk Edebiyatı" başlığı altında anonim halk edebiyatı unsurları incelenmiştir. "Halk Dili" başlığı altında romanlarda yer alan yöresel ağızlar incelenmiştir.

Üçüncü bölümde geçiş dönemleri ve giyim-kuşam ve süslenmeye dair tespitler incelenmiştir. "Geçiş Dönemleri" başlığı altında, Türkali'nin romanlarındaki karakterlerin geçiş dönemleri hakkındaki düşünceleri ve geçiş dönemleri etrafında oluşan ritüeller incelenmiştir. "Giyim-Kuşam ve Süslenme" başlığı altında, romanlarda yer alan kadın ve erkek giysileri ve süsü incelenmiştir.

Dördüncü bölümde halk mutfağı ve halk mimarisi konusunda yapılan tespitler incelenmiştir. "Halk Mutfağı" başlığı altında Türkali'nin romanlarında yer alan

yiyecekler ve içecekler incelenmiştir. “Halk Mimarisi” başlığı altında Türkali’nin romanlarında yer alan konutların bölümleri, aydınlatması, ısınması ve eşyaları incelenmiştir.

Beşinci bölümde halk inançları ve halk bilgisi incelenmiştir. “Halk İnançları” başlığının altında büyü, fal, nazar, uğur ve uğursuzluk ve sayı ile ilgili inançlar incelenmiştir. “Halk Bilgisi” başlığı altında halk hekimliği, botanigi, zoolojisi, ölçüsü ve meteorolojisi incelenmiştir.

Altıncı bölümde ulaşım, haberleşme ve meslekler incelenmiştir. “Ulaşım” başlığı altında kara yolu, deniz yolu, demir yolu ve hava yolu incelenmiştir. “Haberleşme” başlığı altında mektup, gazete, telgraf, telefon, radyo, televizyon ve dinleme cihazı incelenmiştir. “Meslekler” bölümünde romanlarda yer alan meslekler incelenmiştir.

Yedinci bölümde ise oyunlar ve eğlenceler, bayramlar, törenler ve kutlamalar, konularında tespit edilenler incelenmiştir. “Oyunlar ve Eğlenceler” başlığı altında büyüklerin ve küçüklerin oynadığı oyunlar ile eğlenceler incelenmiştir. “Bayramlar ve Törenler ve Kutlamalar” başlığı altında bayramlar ve önemli günler ve aylar incelenmiştir.

Çalışmanın neticesinde tespit edilenler “Sonuçlar ve Değerlendirmeler” başlığı altında incelenmiştir. Çalışmada yararlanılan kaynaklar “Kaynakça” kısmında verilmiştir.

Çalışmanın tüm aşamalarında destek veren, teşvik eden, yaratıcı fikirleriyle bana yol gösteren, bu çalışmanın gerçekleşmesini sağlayan danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Zehra Hamarat’a; çalışma süresince yardımlarını esirgemeyen dostum Hasret Zerkinli’ye; maddi manevi her anlamda yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen annem Hatice Pir’e, babam Bahtiyar Pir’e, ablam Sezen Ceylan’a ve abim Selçuk Pir’e teşekkürü borç bilirim.

Serhat PİR

İSTANBUL, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

VEDAT TÜRKALİ'NİN HAYATI, SANAT ANLAYIŞI, ROMANLARININ ÖZETLERİ

1.1. Vedat Türkali'nin Hayatı	3
1.2. Vedat Türkali'nin Sanat Anlayışı	6
1.3. Vedat Türkali'nin Romanlarının Özetleri	10
1.3.1. Bir Gün Tek Başına	10
1.3.2. Mavi Karanlık	12
1.3.3. Yeşilçam Dedikleri Türkiye	13
1.3.4. Tek Kişilik Ölüm	14
1.3.5. Güven 1-2	15
1.3.6. Kayıp Romanlar	18
1.3.7. Yalancı Tanıklar Kahvesi	20
1.3.8. Bitti Bitti Bitmedi	22

İKİNCİ BÖLÜM

HALK EDEBİYATI VE DİLİ

2.1. Halk Edebiyatı	23
2.1.1. Anonim Halk Edebiyatı	23
2.1.1.1 Mitoloji	23
2.1.1.2. Efsane	24

2.1.1.3. Masal	26
2.1.1.4. Destan.....	28
2.1.1.5. Fıkra	29
2.1.1.6. Tekerleme.....	34
2.1.1.7. Türkü.....	36
2.1.1.8. Kalıplaşmış İfadeler	44
2.1.1.8.1. Atasözü.....	44
2.1.1.8.2. Deyim.....	47
2.1.1.8.3. Dua	61
2.1.1.8.4. Beddua.....	64
2.1.1.8.5. Selamlaşma ve Vedalaşma.....	67
2.1.1.8.6. Yeminli İfadeler	71
2.1.1.8.7. Ölçülü Söz.....	73
2.1.1.8.8. Lakap.....	75
2.1.1.8.9. Argo ve Küfür	78
2.2. Halk Dili.....	86
2.2.1. Ağız Özellikleri.....	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEÇİŞ DÖNEMLERİ, GİYİM-KUŞAM VE SÜSLENME

3.1. Geçiş Dönemleri.....	91
3.1.1. Doğum.....	91
3.1.2. Evlenme.....	95
3.1.3. Ölüm.....	103
3.2. Giyim-Kuşam ve Süslenme.....	105
3.2.1. Kadın Kıyafeti ve Süsü	107
3.2.2. Erkek Kıyafeti ve Süsü.....	111
4.1. Halk Mutfağı	116
4.1.1. Yiyecekler	117
4.1.1.1. Kahvaltılıklar.....	117
4.1.1.2. Çorbalar.....	119
4.1.1.3. Hamur İşleri	121
4.1.1.4. Ana Yemekler	122

4.1.1.5. Meyveler ve Tatlılar.....	124
4.1.2. İçecekler.....	128
4.1.2.1. Alkolsüz İçecekler.....	128
4.1.2.2. Alkollü İçecekler ve İçki Adabı.....	129

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HALK MUTFAĞI, HALK MİMARİSİ

4.2. Halk Mimarisi	132
4.2.1. Konutlar ve Yardımcı Yapılarda Bölümler.....	132
4.2.2. Konutlar ve Yardımcı Yapılarda Aydınlanma, Isınma	137
4.2.3. Konutların Döşenmesi, Kullanımı ve Eşyalar.....	138

BEŞİNCİ BÖLÜM

HALK İNANÇLARI, HALK BİLGİSİ

5.1. Halk İnançları.....	141
5.1.1. Büyü	141
5.1.2. Fal.....	143
5.1.3. Nazar	146
5.1.4. Uğur ve Uğursuzluk	147
5.1.5. Sayı ile İlgili İnançlar.....	148
5.2. Halk Bilgisi	149
5.2.1. Halk Hekimliği.....	149
5.2.2. Halk Botaniği	151
5.2.3. Halk Zoolojisi.....	153
5.2.4. Halk Ölçüsü.....	155
5.2.5. Halk Meteorolojisi	156

ALTINCI BÖLÜM

ULAŞIM, HABERLEŞME, MESLEKLER

6.1. Ulaşım	157
6.1.1. Kara Yolu Ulaşımı	158
6.1.2. Deniz Yolu Ulaşımı.....	159
6.1.3. Demir Yolu Ulaşımı.....	161

6.1.4. Hava Yolu Ulaşımı.....	162
6.2. Haberleşme.....	162
6.2.1. Mektup	163
6.2.2. Gazete.....	164
6.2.3. Telgraf.....	166
6.2.4. Telefon	167
6.2.5. Radyo	168
6.2.6. Televizyon.....	169
6.2.7. Dinleme Cihazı.....	169
6.3. Meslekler.....	170

YEDİNCİ BÖLÜM

OYUNLAR VE EĞLENCELER, BAYRAMLAR, TÖRENLER VE KUTLAMALAR

7.1. Oyunlar ve Eğlenceler.....	177
7.1.1. Çocukların Oynadığı Oyunlar	177
7.1.2. Büyüklerin Oynadığı Oyunlar.....	178
7.1.3. Eğlenceler.....	179
7.2. Bayramlar, Törenler ve Kutlamalar	180
7.2.1. Bayramlar	180
7.2.1.1. Dini Bayramlar.....	180
7.2.1.2. Milli Bayramlar.....	182
7.2.2. Önemli Günler ve Aylar.....	182
7.2.2.1. Kandiller.....	182
7.2.2.2. Ramazan Ayı.....	183
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	185
KAYNAKÇA	193

KISALTMALAR LİSTESİ

1. Roman Adı Kısaltmaları

BBB	: Bitti Bitti Bitmedi
BTB	: Bir Gün Tek Başına
G1	: Güven Cilt 1
G2	: Güven Cilt 2
MK	: Mavi Karanlık
TKÖ	: Tek Kişilik Ölüm
YDT	: Yeşilçam Dedikleri Türkiye
YTK	: Yalancı Tanıklar Kahvesi

2. Diğer Kısaltmalar

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
bsk.	: Baskı
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Dr.	: Doktor
Ed.	: Editör
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türk Diyanet Vakfı
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Tv	: Televizyon
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Bu araştırma, Vedat Türkali'nin romanlarındaki folklorik unsurların tespiti ve incelenmesini konu edinir. Yazarın folklorik unsurları romanlarında kullanma şekli ve sebeplerini incelemek üzere yapılmıştır. Çalışmanın Vedat Türkali üzerinden yürütülmesinin sebebi romanlarının folklorik unsurlar bakımından oldukça zengin olmasıdır. Türkali, romanlarında toplumun yaşayış şekli, düşünce yapısı, içinde yaşadığı zaman diliminin özelliklerini yansıtır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Vedat Türkali'nin romanlarında folklorik unsurları kullanım şekli ve sebeplerini incelemektir. Folklorik unsurların modern edebiyat türü olan romanda nasıl kullanıldığını incelemek ve folklorik unsurların günümüze nasıl aktarıldığını tespit etmektir.

Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışmada, Vedat Türkali'nin **Bir Gün Tek Başına, Mavi Karanlık, Yeşilçam Dedikleri Türkiye, Tek Kişilik Ölüm, Güven, Kayıp Romanlar, Yalancı Tanıklar Kahvesi** ve **Bitti Bitti Bitmedi** adlı toplam 8 romanı incelenmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma metin merkezli yürütülmüştür. Vedat Türkali'nin eserleri okunmuş, okunan romanlardaki folklorik unsurlar tespit edilip bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Tespit edilen folklorik unsurlar Sedat Veyis Örnek'in halk bilimi çalışma kadrosu¹ esas alınarak sınıflandırılmıştır. Tespit edilen unsurlar hakkında literatür taraması yapılmıştır. Tasnif esnasında tekrardan mümkün olduğunca kaçınılmıştır. Birden çok yere uyan materyaller daha önemli görülen bölüme dahil edilmiş veya birden fazla kullanılmıştır. Çalışmamızın konusuna sadık kalmak amacıyla çok fazla tekrar eden materyaller arasından tarafımızca seçme yapılmıştır. Romanlarda tespit

¹ Sedat Veyis Örnek, **Türk Halkbilimi**, 2.bsk., Ankara, Bilge Su Yayınları, 2016, s. 24-27.

edilen folklorik unsurlar çalışmada sağa girintili, 11 punto ve tırnak işareti içinde verilmiştir. Çalışmada kullanılan örnek cümlelerin sonuna ait oldukları romanın kısaltılması ve sayfa numarası parantez içinde verilerek gösterilmiştir. Romanlardan alınan materyallerin imlâ, yazım ve noktalama yanlışları dzertilmeden ana metne sadık kalacak şekilde verilmiştir.



BİRİNCİ BÖLÜM

VEDAT TÜRKALİ’NİN HAYATI, SANAT ANLAYIŞI VE ROMANLARININ ÖZETLERİ

1.1. Vedat Türkali’nin Hayatı

Vedat Türkali’nin asıl adı Abdülkadir Pirhasan’dır. Samsun’un yoksul bir mahallesinde ailesinin dördüncü ve son çocuğu olarak 14 Mayıs 1919’da doğmuştur. 1960’lara kadar Demirkan soyadını kullanan Türkali, bu yıllarda soyadını mahkeme kararıyla, eski sülale adı olan Pirhasanoğlu’nda gelen Pirhasan’la değiştirir. O zamandan beri nüfus kaydında geçen adı Abdülkadir Pirhasan’dır.¹

Vedat Türkali muhafazakâr bir ailede yetişmiştir. İlk-orta eğitimi yıllarında kendisini ateşli bir Kemalist olarak tanımlarken babasını Kemalist rejime karşı, şeriat yanlısı biri olarak tanımlar. Babasından katı bir din eğitimi alır. Çeşitli duaları ve Kuran’ı okumayı babasından öğrenir. Babasıyla düşünce çatışmasının temelleri okul yıllarında başlar. Okulda verilen eğitimle övünerek, “Türküm” diye dolaşan Türkali’ye babası, “Türküm” yerine “Elhamdülillah Müslümanım!” demesi gerektiğini söyler. Böylece düşünce yapısında çelişki tohumları yeşermeye başlar.²

Babası işçi olan Türkali, işçi çevresiyle ilgili ilk izlenimlerini yaşadığı yoksul mahallede edinir. Mahalleye tütün, buğday, mısır tarlaları yakın olduğu için çiftçi ailelerinin yaşadığı zorlukları gözlemler. İşçi sınıfının yaşadığı zorlukları yakından gözlemleme fırsatı olmuştur. Yetiştği mahallede çeşitli işlerde çalışan işçiler vardır. İşçilerin zorlu hayat mücadelesini yakından gözlemler. Bu durum Türkali’nin sosyalist düşünceye karşı ilgisini açığa çıkarır ve ileride sosyalist düşünce yapısının temel taşlarının bu yoksul mahallede atıldığını söyler.³

¹ Emin Karaca, **Vedat Türkali Ansiklopedisi**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi Yayınları, 2006, s. 7.

² Vedat Türkali, **Komünist**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2018, s. 8-9.

³ Vedat Türkali, **a.g.e.**, s. 9.

Vedat Türkali'nin düşünce yapısının oluşumunda yetiştiği yoksul mahallenin önemi açıktır. Yetiştği mahallede Türkler, Kürtler, Boşnaklar iç içe yaşarlar. Türkali çocukluğundan itibaren farklı kültürleri yakından tanır. ⁴

Yoksul bir ailede yetişen Türkali, evin geçimine katkı sağlamak amacıyla çocuk yaşlarından itibaren ablalarıyla beraber çalışmıştır. Gaz lambası altında yemek yenilen, oturulan, yatılan, soba üstünde su kaynatılarak koca leğende yıkanılan tek odalı bir evde büyümüştür. Bu yoksulluk ortamında eğitim hayatına devam eden Türkali, annesini de küçük yaşlarda kaybetmiştir. ⁵

Vedat Türkali'nin lise yıllarında tanıştığı “Komünist Mehmet” Türkali'nin komünist düşünceyle tanışmasının başlangıcıdır. İçinde yaşadığı toplumdaki tanıklık ettiği olayları adlandırmakta zorlandığı bir zamanda, toplumun burjuva varsılları tarafında sömürüldüğünü ve bundan kurtuluş yolunun komünizm olduğu görüşünü ilk defa onun ağzından duyar. ⁶

Vedat Türkali, lise son sınıftayken okulu karma eğitime geçer ve sınıflarına iki kız gelir. Bu kızlardan birisi ileride eşi olacağı Merih Baykal'dır. Kısa süre içinde birbirlerine âşık olurlar. Bu birlikteliği Türkali şöyle anlatır: “Kısa süre sonra yalnız sevgime değil, düşüncelerime de açmıştı yüreğini Merih; çok önemli bir gizi onunla da bölüşüyorduk artık, komünistti o da! Yarım yüzyılı aşkın nice yollardan geçen birlikte arkadaşlık serüvenimiz başlamıştı.” ⁷

Vedat Türkali 1937 yılının ekim ayı Yüksek Öğretmen Okulu (İstanbul Üniversitesi) Türkoloji Bölümü yatılı sınavlarına girmek üzere Samsun'dan ayrılır. ⁸ 20 kişinin girdiği sınavda dördüncü olur ancak kontenjan iki kişilik olduğu için bölüme giremez. Bu hüsrana ile Beyazıt'ta dolaşırken şans eseri rastladığı bir askeri öğrenciden Milli Savunma'nın, Askeri Tıbbiye okulu adı altında çeşitli fakültelerde Milli Savunma adına askeri liselerde öğretmenlik yapmaları için öğrenci okuttuğunu

⁴ Türkali, **a.g.e.**, s. 9.

⁵ Türkali, **a.g.e.**, s. 10.

⁶ Türkali, **a.g.e.**, s. 9.

⁷ Türkali, **a.g.e.**, s. 22.

⁸ Türkali, **a.g.e.**, s. 22.

öğrenir. Hemen başvurur ve kabul edilir. Türkoloji bölümünde asker öğrencisi olarak eğitimine başlar.⁹

Büyük umutlarla girdiği Türkoloji bölümünün kendisi için yanlış bir seçim olduğunu erken fark eder. Daha çok, ileride eşi olacak, Merih'in okuduğu Felsefe bölümünün derslerini takip eder. Türkoloji bölümünde eğitim veren öğretim görevlileri ve onların öğretileri Türkali'nin sahip olduğu görüşün dışında yer alır. Ancak Mehmet Fuat Köprülü ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ı ayırır. Onlardan çok şey öğrendiğini belirtir¹⁰

Vedat Türkali, üniversite yıllarında kendisi gibi düşünen başka birilerini arar. Bu kişilerden biri Samsun'dan da arkadaş olduğu Tıp Fakültesi öğrencisi Haig Açıkgoz'dür. Uzun uğraşlar sonucu TKP örgütünü ararlar ama bulamazlar. Böylece kendileri bir örgüt kurmaya karar verirler. Bir taraftan Marksizm hakkında okumalar yaparken bir taraftan da örgütlenip, partiyi aramaya devam ederler. TKP'yi bulduklarını sandıkları zamanlar olur, bulamayacaklarını düşündükleri zamanlar olur.¹¹

Fakülteyi bitirdikten sonra yedek subaylık okulunda altı ay eğitim alır. Eğitimi bitirdikten sonra Maltepe Askeri Lisesi'ne atanır. Burada öğretmenlik yaptığı süre boyunca okulda öğrencilerle, Shakespeare'den Moliere'den, Sofakles'ten oyunlar sahneler. Karagöz, orta oyunu, tuluat gösterileri yapar. Askeri lise öğrencilerine sosyal ve kültürel olarak katkı sağlamayı amaçlar ve neticesinde okulunda sevilen ve başarılı bir öğretmen olarak anılır.¹²

28 Ekim 1951'de Vedat Türkali "Kıdemli Yüzbaşı" olarak siyasal eylemlerde bulunma suçlamasıyla tutuklanır. Askeri mahkeme tarafından dokuz yıl hapis cezası alır. Yedi yıl cezaevinde kaldıktan sonra koşullu olarak serbest bırakılır.

Türkali, özgürlüğüne kavuştuktan sonra 1959'da Rıfat Ilgaz ve Suavi Barutçuoğlu adlı arkadaşlarıyla beraber "Gar Yayınları" adlı yayınevini açar. Ancak

⁹ Türkali, **a.g.e.**, s. 24.

¹⁰ Türkali, **a.g.e.**, s. 26.

¹¹ Sabahat Özdemir, **Vedat Türkali**, İstanbul, Everest Yayınları, 2005, s. 13-14.

¹² Özdemir, **a.g.e.**, s. 14-15.

işler yolunda gitmez ve yayınevi sadece üç yayın yapabilir. Ciddi bir maddi kaybın altına giren Türkali, yazdığı senaryolar ile borçlarını öder.¹³

Yılmaz Güney ile tanıştıktan sonra sinema dünyasına girer. Çeşitli senaryolar yazmaya başlar. Siyasi kimliği dolayısıyla sorunlarla karşılaşabileceğini düşünür ve “Vedat Türkali” takma adıyla senaryolar yazmaya başlar. Onlarca senaryo yazan Türkali, üç filmin de yönetmenliği yapar. Sinema çevresinde de saygın bir duruşu olan Türkali; sendikalaşma, sansüre karşı mücadele verme gibi konularda öncü isimlerdendir.

Vedat Türkali senaryo, şiir ve tiyatro oyunu kaleme alırken bir yandan da roman yazmaya başlar. Onu roman yazmaya iten sebepler şöyledir: Sinema dünyasında hâkim olan sansür ve bu sansürden dolayı ortaya çıkan niteliği düşük işler. Bu işlere halk yeterince ilgi göstermez. Böylece Türkali, özgürce yazabileceği romana yönelir.¹⁴

Bir Gün Tek Başına adlı ilk romanı 1974 yılında yayınlanır. Bu romanla birlikte Türkali büyük başarılar kazanır. Vedat Türkali bu romanıyla 1974 yılında Milliyet Yayınları Roman Ödülünü, 1976 yılında ise Orhan Kemal Roman Ödülü’nü kazanır. Ardından roman yazmaya devam eder ve günümüze kadar sekiz roman yazar.

Vedat Türkali, 29 Ağustos 2016 tarihinde doksan yedi yaşında çoklu organ yetmezliği şikayetiyle yattığı Yalova Devlet Hastanesi’nde sabaha karşı uykusunda vefat eder. 1 Eylül 2006 tarihindeki “Dünya Barış Günü”nde Teşvikiye Camii’nde öğlen vakti cenaze namazı kılınarak Zincirlikuyu Mezarlığı’nda törenle defnedilir.

1.2. Vedat Türkali’nin Sanat Anlayışı

Çok yönlü bir sanat insanı olarak tanınan Vedat Türkali; yazar, şair, senarist ve yönetmendir. Türkali’nin sanat anlayışının oluşumunda yetiştiği çevrenin önemi büyüktür. Çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını sözlü kültür geleneğinin devam ettiği yoksul bir mahallede büyümüştür. Bu mahallede, geceleri insanlar bir araya gelerek

¹³ Karaca, a.g.e., s. 67-68.

¹⁴ Deniz Yeşil, “Türk Sinemasında Toplumsal Gerçekçiliğin Etkinlik Kazanmasında; Vedat Türkali”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sinema – Tv Anasat Dalı, İstanbul, 2011, s. 62.

oyunlar oynar, masallar ve fıkralar anlatır. Evlerde **Sir’et-i nebi, Ahmediye, Muhammediye** sesli bir şekilde okunur.

“Geceleri bir evde toplanıp padişah, şehzade, dev; keloğlan, köse dayı masalları anlatılır, ramazanlarda, hemen her gece bir evde, kadınlar yüzlerini boyayıp kılık değiştirerek, kimi erkek kılığına girerek oyun çıkarırlar (Ramazanda “oyun çıkarmak” denir buna), kimi günlerde mani yakılıp türkü söylenir, düğünlerde geleneksel oyunlar oynanır, evlerde seslice okunan **Sir’et-i nebi, Ahmediye, Muhammediye** türünden dinsel serüvenli öyküleri topluca dinlenirdi.”¹⁵

Vedat Türkali’nin yetiştiği mahalleyi çeşitli işlerde çalışan işçiler oluşturur. Bu işçiler Anadolu’nun dört bir yanından gelerek burada çalışmaya başlar. Bu kültürel çeşitlilik, Vedat Türkali’nin sanat anlayışının şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Özellikle bayram günleri farklı şehirlerden bir araya gelen insanların oluşturduğu kültürel zenginliği gözlemleyerek büyüyen Türkali, romanlarında bu gözlemlerinden oldukça faydalanır.

“Unutamadığım bir başka olgu da bayram günleridir. Çayırılık denilen, mahallenin yakınındaki, top oynadığımız büyük alanda çadır kahveleri kurulur. Salıncaklar, dönme dolaplar, yumurta tokuşturmaları, balon, kurabiye, börek satıcıları, koz helvacılar, yazsa dondurmacılar, kispet giyip karakucak güreş tutuşanlarla panayır yerine dönerdi alan. Öbek öbek ayrılan Kürtler, Lazlar, Çerkezler, Karşı Terekemeler, davul, zurna, kemençe, tulum, akordeon (Çerkez mızıkası denirdi) eşliğinde gece yarısına kadar, tüm bayram boyu birbirinden güzel oyunlar oynanırdı. Anadolu kültür çeşitliliğinin açık sergisine dönerdi alan. Davul zurnalarla Doğulu Türklerin oynadığı Tamzara’nın, Hoş Bilezik’in, Kürtlerin oynadığı Lorke’nin tartımlı sesi bugün de kulaklarımdadır; alanda değil ama kendi yöremizde ben de oynamışım bu oyunları.”¹⁶

Vedat Türkali’nin edebiyata ilgi duymasına orta okul öğretmeni Salim Rıza Karapınar’ın etkisi olmuştur.

¹⁵ Türkali, **a.g.e.**, s. 15.

¹⁶ Türkali, **a.g.e.**, s. 15.

“Orta okul son sınıfta Türkçe öğretmenimiz Salim Rıza Karapınar, biz öğrencilerini o günün ileri edebiyat zevkine, Necip Fazıl’a, Nâzım’a, Ahmet Haşim’e, Yakup Kadri’ye, Reşat Nuri’ye, Hüseyin Rahmi’ye, tiyatrodaki sözcüklerini Şekspir’e, Molyer’e, İbsen’e yönlendirdiğinde, sınıfın, verilmek isteneni algılayıp dört elle sarılacak düzeyinde öğrenciler arasındaydım.”¹⁷

Vedat Türkali toplumcu gerçekçi bir yazardır. Vedat Türkali’nin sanat anlayışında gerçeklik, toplumu olduğu gibi yansıtmak değil, sanat yoluyla toplumun sorunlarına çözüm üretmektir.¹⁸

“Toplumu yansıtmak değil yalnızca görevimiz, daha iyiye değişmesi için verilen savaşıma katkıda bulunmak sanat yoluyla. Ama gerçekten sanat yoluyla... İçinde yaşadığımız toplumun ve dünyanın sorunlarına en doğru çözümü düşündürmekte en etkin yolu tuttuğuma inanıyorum böylece.”¹⁹

İstanbul sevdalısı bir roman yazarı olan Vedat Türkali, romanlarında İstanbul’a ağırlıklı olarak yer verir. Türkiye’nin dört bir yanından İstanbul’a gelen insanlar, beraberinde kendi gelenek ve göreneklerini de İstanbul’a getirir. Bu yüzden İstanbul büyük bir kültür mozağine sahiptir. Türkali de bu kültür mozağinden eserlerinde sıklıkla beslenir.

“Sosyoekonomik gelişimi yedi milyona vardırdı İstanbul’u. Anadolu, Trakya’sıyla bütün Türkiye İstanbul’a akıyor. Gelenekleriyle, görenekleriyle, yaşam biçimleriyle 67 il yürüyüp gelmiş, bölge bölge ayırmış kenti. Yedi tepe üstüne kurulu denirdi, şimdi 67 tepe üstüne oturuyor İstanbul! İstanbul-Taşra ikiliği tarihte kaldı. Köy-kent emekçilerinin birleşimidir bu. Dayandılar İstanbul kapılarına Fatih gibi; fabrikalarla kuşattılar! Hele bir kaynaşsınlar, bakalım ne olacak?”²⁰

¹⁷ Türkali, **a.g.e.**, s. 16.

¹⁸ Gülperi Sert, **Çağın Tanığı İki Yazar Vedat Türkali ve Christa Wolf’ta Gerçekçilik**, İzmir, İlyas Basım Yayın, 2001, s. 42.

¹⁹ Vedat Türkali, **Tüm Yazıları ve Konuşmaları 1**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2009, s. 102.

²⁰ Türkali, **a.g.e.**, s. 196.

Vedat Türkali senaryolarında, romanlarında, şiirlerinde folklorik unsurları sıklıkla kullanır. Geçmişin kültür mirasları olarak adlandırdığı folklorik unsurları kullanarak Türk halkını daha iyi bir aşamaya yükseltmeyi amaçlar.

“Oysa “ulusal olmak bunun ötesinde, tarihin müzesine kaldırılmış birtakım fosilleri savunmak değil, yaşayan, geçmişin kültüründen miras olarak sahip çıkabileceğimiz, kendi ülkemizin halkında canlı var olan ve halkımızın daha ileri bir aşamaya geçmesine yardımcı olabilecek, ona ayak bağı değil, yol gösterici olabilecek nitelikte değerleri savunma anlamını taşır. Ulusal sinemacı, Karagöz’den, ortaoyunundan da yararlanır; Türk halkının geçmişinde birikmiş olan mimarisinden, folklorundan, dansından, mânilerinden, fıkralarından da yararlanır. Ancak onların içerisinde Türk halkının, bir ulus olarak daha ileri bir aşamaya geçmesine ve bugünkü özgürlüksüz, bağımlı yaşamından kurtulmasına etken olabilecek biçim ve içeriği arayıp bulmayı bir görev bilerek, bir senteze vararak yararlanır.”²¹

Vedat Türkali sanat anlayışında politika önemli bir konudur. Kendisinin “politikacı” olmadığını vurgular. Ancak sanatın içerisinde politikayı ve sınıfsallığı barındırdığını düşünür. Bu düşünceyle Türkali, toplumun içerisinde bulunduğu zorlukları aşmasının yolunun politik bilinç seviyesine ulaşmak olduğunu savunur. Bu yüzden eserlerinde politik konulara ve şahıslara sıklıkla yer verir.

“Ne kadar saklarsanız saklayın, politik, sınıfsal bir olaydır sanat olayı. Yaratıcı kişi istediği kadar kendini toplumdaki çelişkilerden doğan kavgaların dışında görsün ya da öyle gösterilsin, ortaya konmuş yapıt önce kimlere yaradığını bir anlamda yüklendiği işlevle açığa vurur. Ben “politikacı” değilim. Ancak çekilen acılardan kurtulmanın tek yolunun halkların politik bilinç düzeyinin yükselmesine bağlı olduğuna inanırım. Tüm uğraş alanlarımda, şiirdi, oyundu, tiyatroydu, romandı çabam bu bilince bir şeyler katmak oldu...”²²

²¹ Türkali, a.g.e., s. 81.

²² Türkali, a.g.e., s. 521.

Çok yönlü bir sanat insanı olan Vedat Türkali, sinema tekniklerini roman yazarken sıklıkla kullanır.

“Roman bir anlatıdır fakat benim için salt anlatı değildir. Bence romancının tavrı anlatmak kadar, giderek anlatmaktan daha çok, göstermektir. Ben buna biraz gene tırnak içinde sinemasal roman dedim yarı alaylı. Sinema görsel bir sanat ve bütün sanat alanlarına yeni bir bakış açısı getirmiştir. Romanın da sinema sanatından yararlanmaması, etkilenmemesi, düşünülemezdi. Ben kendi ölçülerim içerisinde bunun peşindeyim, bunu yapmaya çalışıyorum.”²³

Komünist bir yazar olan Vedat Türkali’nin sanat hayatında TKP’nin önemli bir yeri vardır. 18 yaşında girdiği TKP, Türkali’nin tarihe, insana, topluma karşı bakış açısının oluşumunda önemli rol oynar.²⁴

Vedat Türkali sanat anlayışının oluşumunda ve gelişiminde Nâzım Hikmet’in etkisi büyüktür. Türkali’nin yazdığı eserlerde Nâzım Hikmet’in izleri açıkça görülür. Türkali, Ataoğulları Behramoğlu ile yaptığı röportajda Nâzım Hikmet hayranlığının sadece sanat anlayışına değil karakterine de kaynaklık ettiğini belirtir.²⁵

1.3. Vedat Türkali’nin Romanlarının Özetleri

Çalışmamızın bu kısmında Vedat Türkali’nin romanlarının özetleri verilmiştir. Vedat Türkali’nin 8 romanı vardır. Çalışmamız Türkali’nin tüm romanlarını kapsar. Roman özetleri, romanların yayınlanma tarihine göre verilmiştir.

1.3.1. Bir Gün Tek Başına

Vedat Türkali, **Bir Gün Tek Başına**, 8.bsk., İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2019, 748 s.

²³ Türkali, **a.g.e.**, s. 226-227.

²⁴ Özdemir, **a.g.e.**, s. 3.

²⁵ Türkali, **a.g.e.**, s. 146.

Roman 1959 yılının sonbaharında İstanbul'da başlar. Eski edebiyat öğretmeni Kenan, 39-40 yaşlarında Babıâli'de kitapçıdır. Üniversite yıllarında tanıştığı Nermin'le evlidir ve Zeynep adında kızı vardır.

Romanın girişinde Kenan, içsel bir sıkıntı içerisinde. Öğrencilik zamanında devrimci mücadele içerisinde yer alan Kenan'ın gözaltına alındığında yediği tokatla siyasi görüşünün değiştiğini anlarız. Hayatını ve kendisini sorgulayan Kenan, bir akşam eski arkadaşı Sait ile karşılaşır ve onu meyhaneye davet eder. Meyhanede sol görüşlü bir topluluk arasına girer. Eski günlerini hatırlar. Burada Günsel ile tanışır. Alkolün etkisiyle Kenan'ın zihni bulanır. Başlangıçta Günsel'i eşi Nermin'e benzetir. Sonra bu benzetmeyi bir oyuna çevirir ve Günsel'e Nermin olarak seslenir. Günsel ile bu oyunu devam ettirirler. Bu gece duygusal olarak Günsel ile yakınlaşmaya başlar. Aşırı alkol tüketimiyle Kenan rahatsızlanır. Hastaneye kaldırılır. Kenan'ın başında eşi Nermin bekler. Ancak Kenan sadece Günsel'i düşünür. Hastaneden çıkınca Günsel'i arar ancak bulamaz. Sonra Günsel, Kenan'ın iş yerine gelir. Böylece Kenan ve Günsel ilişkiye başlar.

Günsel, işçi bir ailede yetişmiş, sol görüşlü, İstanbul Üniversitesi Felsefe bölümü öğrencisidir. Abisi siyasi suçtan dolayı Muğla'da sürgündedir. Sol çevrede tanınan bir öğrencidir. Günsel, Kenan'ın evli ve aralarında 17 yaş fark olmasını umursamaz. Kenan'ı sever. Günsel ve Kenan'ın ilişkisi ilerleyince Kenan, eşi Nermin'den boşanmak ister ancak Nermin bu boşanmayı kabul etmez, kocasının kendisini aldattığını bilse bile evliliğini devam ettirmek ister. Kocasına büyü yapıldığını düşünür, hocalara gider.

Romanda Rasim karakteri önemli bir yer tutar. Kenan'ın çok eski arkadaşıdır. Rasim düzenin adamı, zengin, devlet büyükleriyle ticari ortaklığı bulunan birisidir. Rasim karakteriyle dönemin özellikleri anlatılmıştır.

Günsel, Kenan'ı özlem duyduğu sol görüş çevresiyle yakınlaştırır. Günsel dönemin öğrenci grupları içerisinde eylemlerde yer alır. Öğrenci grupları Beyazıt Meydanı'nda eylem yapar, bu eylemlere katılan Günsel gözaltına alınır. Rasim'in yardımıyla serbest kalır. Ancak Günsel, serbest kalmasında Rasim'in rol oynadığından habersizdir. Bu olayın üstüne Kenan ile Teşvikiye'de bulunduğu evde kalan arkadaşları

yakalanınca, Kenan'ın polis olduğu iddiaları kulaktan kulağa yayılır. Günsel bu iddialar üzerine Kenan'dan uzaklaşır. Bu iddiaları duyan Kenan, Günsel'in bu iddialara inandığını görünce intihar eder. Günsel, karnındaki bebeğiyle Kenan'ın cenazesine gelir ve derin bir üzüntü duyar. O gün 27 Mayıs Askeri Darbesi gerçekleşir.

1.3.2. Mavi Karanlık

Vedat Türkali, **Mavi Karanlık**, 3.bsk., İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2019, 448 s.

Mavi Karanlık romanı, 12 Eylül Darbesi öncesi Bodrum'u sığınak olarak gören aydınların bir araya geldiği altı aylık yaz dönemini anlatır. Sağ-sol çatışmalarına dayalı siyasi olayların yaşandığı bu dönemde, dönemin aydınları Bodrum'a gelerek ülkenin içinde bulunduğu durumu uzaktan izler.

Akademisyen olan Nergis, ölüm tehditleri alan akademisyen sevgilisi Korhan'ı koruma amacıyla Bodrum'a uzak akrabasının evine getirir. Burada İstanbul'da işlerine ara verip teknesini tamir ettirmek için gelen babası Muhtar Bey ve eski sevgilisi Özgür bulunur.

Nergis, Korhan ile sevgilidir ancak burada Özgür'e yeniden bir şeyler hissetmeye başlar. Nergis'in bu düşüncelerinin yanında her gün televizyondan, gazetelerden, radyodan silahlı saldırı ve çatışma haberleri gelmektedir. Tüm bu karmaşadan uzakta olduklarını düşünseler de çatışmalar Bodrum'a da sıçrar.

Ressam olan Özgür, bir davette sağ görüşlü olan Doktor Oğuzata'nın konuşmaları üzerine onun üzerine yürür. Kısa bir süre sonra Doktor Oğuzata, öğrenciler tarafından saldırıya uğrar. Özgür sağ-sol çatışmasından kaçıp sanatına yoğunlaşmak ister ancak örgüt liderliği ve kaçakçılık gibi iddialarla Ankara'dan bir tim gelerek Özgür'ü tutuklar. Serbest bırakıldığında ise yaşadığı fiziksel ve zihinsel şiddet sonucunda büyük bir çöküntü içindedir. Bu kötü zamanında yanında Nergis vardır. Böylece Nergis ve Özgür yeniden yakınlaşmaya başlar.

Nergis, Özgür'ün bu zorlu döneminde tüm ilgisini ona gösterir. Korhan ise Nergis'e evlenme teklifi eder. Bu teklif Nergis ve Korhan'ın ilişkilerinde bir uzaklığa neden olur. Çünkü Nergis evlenmek istemez. Korhan bir gün ansızın kimseye haber

vermeden Bodrum'u terk eder ve Ankara'ya gelir. Bu durum Nergis'i çok üzer ve Korhan'ı gerçekten sevdiğini anlamasına neden olur. Korhan ve Nergis konuşurlar ve Korhan, yakın zamanda geri döneceğini söyler. Nergis televizyon izlerken Korhan'ın silahlı bir saldırı sonucu öldürüldüğünü öğrenir. Korhan'ın ölümünün sebebinin kendisi olduğunu düşünür. Özgür ile yeniden yakınlaşmasaydı, Korhan Bodrum'u terk edip gitmeyeceğine inanır.

Özgür, Nergis'in bu olaylardan uzaklaşması için eskiden kaldıkları Aspat'taki kulübeye gitmelerini önerir. Nergis kabul eder. Burada bir davette İşkenceci İrfan Serhan ile karşılaşır. Özgür kriz geçirir. Ardından balık tutarken yine karşılaşır. Özgür, kendisine ve birçok kişiye işkence eden İrfan Serhan'ı öldürür. Günler sonra gazetelerde İrfan Serhan'ın dalış yaparken öldüğü haberi çıkar ve olay kapanır.

Özgür, Nergis'e İstanbul'a gitmeyi teklifi eder. Nergis bir şartla kabul edeceğini söyler. İstanbul'a babasının hediye ettiği "Nergis" isimli omurgası hasarlı tekne ile gitmek. Bodrumlu İbraam da aynı zamanda fabrika işçisi olarak İstanbul'a gidecektir. Ona da tekne ile İstanbul'a gitmeyi teklif ederler ancak İbraam reddeder çünkü bu yolculuğun sonunun İstanbul'da bitme olasılığı yoktur. Nergis, Korhan ve denizlerde ölmek isteyen Kambur Kaptan bilinmeyene doğru bir yolculuğa çıkarlar.

1.3.3. Yeşilçam Dedikleri Türkiye

Vedat Türkali, **Yeşilçam Dedikleri Türkiye**, İstanbul, Cem Yayınları, 1986, 562 s.

Yönetmen olmak isteyen Refik, İstanbul'da babası Zühtü Bey ve kız kardeşi Saniye ile yaşar. Zühtü Bey oğlunun kendisi gibi eczacı olmasını ister ancak Refik Yeşilçam hayranı ve en büyük hayali Yeşilçam duygusallığında film çekmek isteyen biridir. Refik, sinema çalışmaları yaparken Gündüz ve Şahin Doğu ile tanışır. Gündüz, Muğla'da sürgün hayatı yaşamış, karısından boşanmış bir devrimcidir. İstanbul'a gelen Gündüz sinemaya meraklıdır. Okuduğu kitaplar ile kendini geliştirir. Bir gazetede düzeltmen olarak çalışır. Şahin Doğu ise oyuncu olup meşhur olmak ister. Uyarlama bir senaryo yazılma süreci başlar. Ancak Refik ve Gündüz hayata farklı pencerelerden bakıyorlardır. Refik, duygusal Yeşilçam filmi senaryosu isterken, Gündüz toplumcu bir senaryo yazmak ister. Sonunda senaryoyu Gündüz yazar ancak

film sansüre takılır. Düzeltme yapılır. Film yayınlanır ve çok ses getirir. Refik de iki film çeker. Başarılı olur. Şahin Doğu aksiyon filmleri çeker ve meşhur olur.

Refik, eczacı Fuat'ın nişanlısı Emine'ye âşık olur. Emine zamanla Refik'in hislerine karşılık verir. Birlikte olurlar. Ancak Emine, Refik'i arkadaşı olarak görüp Refik'ten ayrılır. Bu ayrılık Refik'i çok üzer.

Gündüz, Zühtü Bey'in kiracısı olan Pervin ile ilişkiye başlar. Zühtü Bey'in kızı Saniye de Gündüz'den hoşlanır. Gündüz yazdığı yazılar nedeniyle yargılanınca avukatlığını Saniye üstlenir. Böylece Gündüz ve Saniye ilişkiye başlar.

Romanın başında siyasi bir düşüncesi olmayan, sadece Yeşilçam filmi çekmek isteyen Refik, romanın ilerleyişinde girdiği ortamla beraber düşüncelerinde değişiklik olur. “İlaç Dosyası” adlı ilaç sektöründeki yolsuzlukları hedef alan filme ortak olur. Senaryoyu da Gündüz yazar. Ölüm tehditleri almaya başlayan Gündüz, ülkeyi terk eder ve Londra'ya gider. Yurt dışından Saniye ve Pervin ile ilişkilerini sürdürür. Pervin ve Saniye konuşurken, Pervin, Saniye'ye Gündüz ile ilişkisinden bahseder. Bunu öğrenen Saniye Gündüz'den ayrılır ve avukat arkadaşıyla evlenir.

“İlaç Dosyası” filminin çekilmesi tekeller tarafından engellenmek istenir. Zühtü Bey'in eczanesine bomba atılır. Fuat yaralanır. Emine Fuat ile evlenip tedavi amaçlı birlikte yurt dışına çıkarlar. Zühtü Bey bu zaman aralığında yurt dışı seyahatindedir. Atina'da eski sevgilisi Lena'yı arar ve bulur. Lena, evli ve çocukludur. Lena, Zühtü Bey'i aslında hiç sevmediğini, yakınlarına yardımcı olabilmek için onunla birlikte olduğunu söyler. Bu olayın üstüne eczanesine bomba atıldığını öğrenen Zühtü Bey yıkılır.

Gündüz teslim olmak için İstanbul'a döner. Filmi tek başına yapmakta zorlanan Refik'e yardımcı olmaları için işçi sendikalarıyla görüşür. Cezaevine girdiğinde işçi sendikalarının başkanı Fahrettin'in öldürüldüğü haberini alır.

1.3.4. Tek Kişilik Ölüm

Vedat Türkali, **Tek Kişilik Ölüm**, 2.bsk., İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2017, 240s.

Nazif, Doktor Gülşen ile evlidir ve Levent adlı bir oğlu vardır. Sol görüşe sahip bir devrimci olan Nazif, örgüt ile bağlantılarının açığa çıkmasıyla tutuklanır. Sorguda arkadaşı Müslim'in evlerine sık sık kendisinden habersiz girdiğini öğrenir. Müslim ve Doktor Gülşen'den şüphelenen Nazif, kıskançlığın da etkisiyle Müslim'in kaldığı yeri sorguda söyler. Müslim yakalanır, sorgulama sırasında ölür. Nazif sorgusunda Marksist anlayıştan uzaklaştığını belirtir ve cezasının dörtte üçü silinir. Kısa bir süre sonra da serbest bırakılır.

Doktor Gülşen, Nazif'e hain olduğunu söyler ve oğlu Levent'i de alıp evi terk ederek Anadolu'ya gider. Nazif ile boşanır. Doğu görevi bittikten sonra İstanbul'a döner. Nazif ve çocuğu arasında bağ kurulamaz. Çocuğunu yılda birkaç kez görür. Nazif arada çocuğuna para gönderir.

Levent, Teknik Üniversitesi'nde okur. Eylemlere katılma ve adam öldürme iddialarıyla suçlanır. Bu iddiaları reddeder. Sonunda Levent'e idam cezası verilir. Bunu duyan Doktor Gülşen ve kız arkadaşı Yurdagül çok üzülür. Devletin sunduğu pişmanlık yasasıyla Levent için bir kurtuluş yolu oluşur. Ancak Levent kabul etmez. Doktor Gülşen, Nazif'i çağırır. Görüşmede Nazif, Levent'i ikna etmeye çalışır ancak Levent inandığı doğrular uğruna ölmeyi seçer.

Görüşme sonunda Doktor Gülşen, Levent'in babasının Müslim olduğunu ve bir daha gelmemesini Nazif'e söyler. Bu durumu öğrenen Nazif kalabalığın ortasında bir başına kalır ve çok üzülür

1.3.5. Güven 1-2

Vedat Türkali, **Güven Cilt 1**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2015, 800s.

Vedat Türkali, **Güven Cilt 2**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2015, 576s.

İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde okuyan Turgut ile bürokrat kızı Necla'nın ilişkisi üzerinden Türkiye'nin II. Dünya Savaşı yılları romanda anlatılır.

Sosyalist öğrenciler olan Turgut ve Halil, Beşiktaş'ta bir odada yaşarlar. Amaçları TKP'yi bulmaktır. Bu amaçla TKP'nin önemli isimlerinden Rahmi Usta ile görüşürler ancak umduklarını bulamazlar. Rahmi Usta yaşadıklarından hareketle gençlere tavsiyelerde bulunmakla yetinir.

CHP bürokrati Eşref Bey'in kızı Necla ve Turgut ilişkiye başlar. Bu ilişkiyi Halil hoş karşılamaz çünkü Necla burjuva sınıfındandır. Necla'nın toplumsal düşünceleri, Halil'e inandırıcı gelmez. Turgut ve Necla ilişkiye girdikten sonra, Necla'nın bekaretini daha önce kaybettiğini anlayan Turgut, evden kaçarcasına uzaklaşır. Kendisini geneleve gitmiş gibi hisseder. Durumu Halil'e anlattığında, Halil şaşırır. Necla, Turgut'a borç para verdiği için Turgut'a jigolo diye takılır. Çünkü burjuva sınıfında böyle şeylerin normal olduğunu söyler.

Turgut ve Halil'in alt katlarında oturan ileri yaşlı Şahin Efendi'nin genç karısı Süheyla, Turgut ve Halil'in sakladığı Nâzım Hikmet'in şiirlerini bulur. Bu olay ile Turgut ve Süheyla yakınlaşır ve birlikte olurlar. Bu durumu Halil onaylamaz. Süheyla onları arkadaşı Seher ile tanıştırır. Halil, Seher'i gördüğü gibi âşık olur.

Necla ağır bir hastalık geçirir. Hastalığında Turgut ziyarete gelir ve yeniden birlikte olurlar. Ancak Necla'nın içinde Turgut'a karşı büyük bir öfke vardır. İlişkiye girdikten sonra, Necla Turgut'u aşağılar ve kovar.

Alman şirketleriyle çalışan Galip, Necla ile evlenmek ister. Eşref Bey bu evliliği onaylar ancak Necla evlilik teklifini reddeder. Bunu kaldıramayan Galip Bey eniştesi Hüsnümelek Bey'den yardım ister. Turgut gözaltına alır ve sorular Necla'nın siyasi görüşü üstünedir. Turgut, Necla'nın kendisiyle aynı ideolojiye sahip olduğunu söyler. Sonra Turgut serbest kalır.

Necla evden ayrılarak kendi ayakları üstünde durmak ister. Laleli'de eski bir konakta kalır. Arkadaşı Jülide sıklıkla onun yanında kalır. İngiliz Dili ve Edebiyatı-Romanoloji Bölümü öğrencisidir. Halide Edip'ten dersler alır. Çeviri yaparak geçimini sağlar. Annesinden kendisinin bir yıldır izlendiği bilgisini alır. Bu bilgiyi Turgut'a vermek ve onunla görüşmek ister. Turgut sorgulandıktan sonra arkadaşları ona şüpheli gözüyle bakar. Aralarına mesafe girer. Turgut ve Halil evlerini ayırır. Turgut boşanan ablası ve yeğenleriyle birlikte yaşamaya başlar.

II. Dünya Savaşı gelişmeleri romanda geniş yer tutar. Radyo ve gazeteler adım adım gelişmeleri aktarır. Türkiye savaşa katılmasa bile büyük bir ekonomik yükün altına girmiştir. Şeker fiyatları yükselmiş, temel ihtiyaç maddeleri karne ile verilmeye başlamıştır.

Necla ve Turgut tekrar beraber olurlar ancak bu sefer kimseye söylememe kararı alırlar. Çanakkale'den dönen ve şarkıcı olan Süheyla, artık sahnelerde Sitare olarak çıkar. Sitare ve Turgut görüşmeye başlar. Necla, Turgut'un başka bir kadınla birlikte olduğunu anlar ancak buna karşı çıkmaz, acısını içinde yaşar. Ancak Turgut ve Sitare'nin ilişkisi herkes tarafından öğrenilince buna dayanamaz ve Turgut'u terk eder. Şehir dışına çıkar.

Solcular arasında geniş tutuklamalar başlar. Halil de aranan kişiler arasındadır. Sovyetlerle ilişki içinde olan Halil'e bir aygıt verirler ve bu aygıtı saklaması istenir. Arandığını bilen Halil, bu aygıtı Necla'nın evine saklar. Necla'nın bunlardan haberi yoktur.

Galip'in babası devletin gizli örgütünde çalışmıştır. Aynı teklif Galip'e de yapılır. Galip bu teklifi kabul eder. Necla ve Galip siyasi konular hakkında anlaşmazlık yaşar ve tartışırlar. Necla evi terk eder. Necla'dan intikam alma duygusuyla Galip, Necla'nın annesiyle birlikte olur.

Bir düğünde Turgut, Sitare ve Mithat'ı görür. Sitare mutsuz ve sarhoştur. Mithat zorla Sitare'ye şarkı söyletmeye çalışır. Reddeden Sitare'ye tokat atar. Bu durum karşısında hiçbir şey yapmayan Turgut sonradan pişman olur. O gece Sitare araba kazası süsüyle öldürülür.

Halil, kaçarken yakalanır ve sorguya alınır. Sorguya Galip ve Nazif tarafından yapılır. Sorguda ölür ancak bundan kimsenin haberi olmaz.

Jülide sevgilisi Salih tarafından aldatıldığını öğrenince Necla ile yaşamaya başlar. Salih, Jülide'yi almak için Necla'nın evine gelir. Jülide'yi dövmeye başlar. Necla, Salih'i bıçakla korkutur ve Salih evden ayrılır.

Turgut, Necla ve diğerleri gözaltına alınır. Turgut ağır işkencelere maruz kalır. Daha önce Ankara'da tanıştığı ve birlikte olduğu Zübeyde Hanım sayesinde serbest

bırakılır. Sorguda Necla'nın kendisini ele vermediğini öğrenince ona teşekkür etmeye gider. Turgut hoş karşılanmaz, Necla artık bu işlerle ilgilenmediğini açık bir şekilde Turgut'a söyler.

Turgut ve Seher bir süre sonra tramvayda karşılaşır. Halil'in ölümünü bilmeyen Seher, Halil'in bir gün döneceği umudunu taşır. Turgut, Halil'in öldüğünü Seher'e söylemez. Seher'den hoşlandığını fark eder. Bu mücadelede Seher ile birlikte olmak ister. Ancak bu düşüncesine kızar, neyin doğru neyin yanlış olduğunun farkında değildir artık.

Yazar sonunda romanı okuyucunun tamamlamasını ister. Turgut ve Seher'in yolculuğu hakkında bilgi vermez.

1.3.6. Kayıp Romanlar

Vedat Türkali, **Kayıp Romanlar**, İstanbul, Everest Yayınları, 2004, 631s.

Otuz sekiz yıldır yasaklı olan Doktor Nahit, yetmiş sekiz yaşında, Türkiye'ye geri döner. Avukat Mustafa ile Ankara'da resmî işlemlerle yasaklılığı kaldırılır. Bir süre otelde kaldıktan sonra eski mahallesinde bir ev kiralar.

Doktor Nahit, Güven adlı romandan etkilenir. Vedat Türkali'ye görüşür ve Seher'e ne olduğunu sorar. Türkali, Seher'i en son Gülhane Parkı'nda gördüğünü bir daha da görmediğini söyler. Seher'i kim gördüyse romanın devamını onun yazması gerektiğini belirtir. Böylece Doktor, Türkali'nin tavsiyesi üzerine Güven romanının devamını yazmaya karar verir.

Doktor Nahit, İstanbul'da yalnızdır. Canı sıkılmaya başlar. Avukat Mustafa ile meyhaneye gittiğinde yirmi yedi yaşında olan Esme ile tanışır. Esme'yi soğuk ve mesafeli bulsa da onu düşünmeden kendini alıkoyamaz.

Doktor Nahit, milli bilinç taşımaz. Tüm halklara eşit mesafededir. Müzik tutkunudur. Özellikle türkü dinlemeyi çok sever. Siyasi nedenlerle çeşitli türkü kasetlerinin yasaklanmasına anlam veremez.

Doktor Nahit bir davette Esme'nin de Güven romanının devamını yazmak istediğini öğrenir. Esme ve Doktor Nahit'in devrimci düşüncelere olan farklı bakış

açıları tartışma yaratır. Doktor, Esme'ye sövüp sayar ve onu yalnız bırakarak evine döner.

Bir süre sonra kalp rahatsızlığı geçirir. Yalnızlığı kendisini üzer duruma gelmiştir. Esmenin çalıştığı işyerinin patronu geçmiş olsun dilemek için Doktor Nahit'i arar. Doktor, Esme'yi sorar. Esme'nin sınavları olduğunu öğrenir. Esme'ye selam gönderir.

Selamı alan Esme, Doktor Nahit'in yanına gider ve yaş farkı dolayısıyla oluşan toplum baskısına aldırmayarak birlikte olurlar. Doktor, Esme ile mavi yolculuk planları yapar ancak Esme yapılacak etkinliklerde salon tasarımı yapmak üzere Diyarbakır'a davet edilir. Esme bu teklifi doktorun da onaylamasıyla kabul eder. Esme gittikten sonra Doktor da Diyarbakır'a gider. Ancak sıcaklardan rahatsızlanınca İstanbul'a geri döner.

İstanbul'da kalp krizi geçirir ve anjiyo yapılır. Haberi alan Esme hemen hastaneye gelir. Aynı zamanda babaannesinin bağırsak kanseri olduğunu öğrenir. Tedavi için babaannesiyile Berlin'e gider. Yalnız kalan Doktor Nahit de arkadaşının yanına İsviçre'ye gider.

Yüklü miktarda bankada parası olduğu için mafya tarafından tehditler aldığını arkadaşına söyler. Ortak hesaplarındaki parayı arkadaşına vermek ister ancak bu karar içini rahatlatmaz ve vazgeçer.

İstanbul'a geri döner ancak yalnız olduğu için çok mutsuzdur. Hiç beklemediği bir zamanda Esme gelir. Doktor Nahit parasını çeşitli projelere destek sağlamak için kullanmak ister. Gözaltına alınır ve ortak hesapta parası olduğunun bildirildiği belirtilir ve parayı projelere yatırmaması konusunda uyarılır. Doktor Nahit'i şaşırtan soru ise Esme hakkında sorulan sorulardır.

Diyarbakır gezileri hakkında Esme sorguya alınır ve işkence görür. Hakkında suçluyu saklama iddiası vardır. Esme Rohat adlı bir genci saklamaktadır. Ancak Doktor Nahit'in verdiği cevaplar sayesinde serbest bırakılır.

Esme yeniden gözaltına alınır ve sorgulanır. Gelişen olaylardan bunalan Esme çareyi ülkeyi terk etmekte bulur. Doktor Nahit düşündüğü projeyi ayrıntılarıyla

Esme'ye anlatarak banka hesabındaki ortaklık hakkını Esme'ye bırakır. Esme, Doktor Nahit'in de kendisinden sonra yurtdışına gelmesini ister. Doktor Nahit kabul eder.

Esme gittikten sonra ondan haber alamayan Doktor Nahit, Esmen'nin yakalandığını düşünür ve rahatsızlanır. Vedat Türkali'yi arayarak onunla konuşmak istediğini söyler. Vedat Türkali geldiğinde Doktor Nahit'i ölü bulur. Telefon çalar ve arayan Esme'dir. Esme'ye Doktor Nahit'in uyuduğunu söyler. Esme, Doktor Nahit'i çok sevdiğini söyleyerek telefonu kapatır. Evden uzaklaşırken polis arabası evin önünde durur. Kapı açılmayınca polisler nöbet tutmaya başlar. Tam zamanında evden çıktığını düşünen Türkali, buruk bir keyifle yoluna devam eder.

1.3.7. Yalancı Tanıklar Kahvesi

Vedat Türkali, **Yalancı Tanıklar Kahvesi**, 2.bsk., İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2016, 432s.

Antalya'da geniş arazilere sahip zengin bir ailenin çocuğu olan Muhsin, Ankara Dil-Tarih-Coğrafya fakültesinde Felsefe öğrencisidir. En yakın arkadaşı Salih de aynı üniversitede İngiliz Edebiyatı bölümünde öğrencidir. Ancak onların amacı Marksist bir tutumla devrim yapmaktır.

Salih bir gün Muhsin ile sözleştiği yere gelmez ve bir daha Salih'ten haber gelmez. Muhsin kendisini çok yalnız hisseder. Hacettepe Dış öğrencisi Reyhan ile ilişkiye başlar. Muhsin emekçinin, işçinin haklarını savunur, köyde ağa olan babasıyla tartışır ancak kendi ekonomik özgürlüğü yoktur, ailesine bağlı yaşar.

Muhsin örgüt ilişkileri sebebiyle tutuklanır. Zengin bir aileye mensup olduğu için araya tanıklar sokularak sorgudan kurtulur ve savcı sadece altı yıl ceza ister. Tutuklanan diğer kişilere göre daha az ceza istenmesi örgüt içinde şüpheye neden olur. Üç yıl sonra af ile cezaevinden çıkar. Ancak cezaevinden çıktığında örgütün kendisine güveni azalmıştır. Reyhan'ın da Almanya'ya gittiğini öğrenmesiyle büyük hayal kırıklığı yaşar.

Muhsin günlerini kasabadan tanığı Nedim Hoca'nın kitapçısı olan FİDE'de geçirir. Burada Salih'in sınırda vurulduğu haberini alır. Muhsin de sağlık durumunun

çok kötü olduğu yalanını ailesine söyleyerek ailesinden para ister. Ailesi de parayı gönderir. Paranın bir kısmını Salih'in annesine ev tutmak için kullanır.

70'li yıllarda sağ-sol çatışması başlamış ve haberlerde kanlı saldırıların sayısı artmaya başlamıştır. Bu ortam içinde Alevi-Sünni çatışması yaşanır. Reyhan'ın babası bu sebeple saldırıya uğrar. Reyhan ailesini alıp tedavi için yurt dışına gider.

Muhsin yıllardır gitmediğı köyüne döner. Babası köyde ağadır. Babasının köyde emekçinin hakkını gasp ettiğini öğrenir. Babası köylüden sütü ucuza almaktadır. Parkalı ve silahlı beş kişi gelir. Herkesin önünde babasıyla karşı karşıya gelir ve sütün fiyatına zam yapar. Fakat bu olay Muhsin'in en son isteyeceğı şekilde, babası için silahların önüne atlayan hayırlı evlat şeklinde yayılır.

Muhsin, İstanbul'a gelir ve burada Salih ile işçi sendikalarıyla görüşür. Bu sırada silahlı saldırı gerçekleşir ve Salih ölür. Oradan kaçmak zorunda olan Muhsin kendisini affetmez. Sorguya alınır, şiddete maruz kalır. Serbest kalınca Ankara'ya döner.

Nedim Hoca sol ideolojiye sahip kitaplar sattığı için sağ ideoloji taraflarınca tehdit edilir. Bunun üzerine FİDE'ye bomba atılır. Nedim Hoca kalp krizi geçirir. İyileştikten sonra karısını alıp memleketi Antakya'ya gider.

Salih'in ölümü ve Nedim Hoca'nın gitmesi Muhsin'i çok sarsar. Bir gün aile dostlarının kızı Nahide ile tesadüfen bir kitapçada karşılaşır. Hukuk öğrencisi olan Nahide o gün uçakla Ankara'dan ayrılacağını söylese de Muhsin'in ısrarı üzerine bir gece kalır. Birlikte eğlenceli vakit geçirirler ve birlikte olurlar.

Her şeyden sıkılan Muhsin Antalya'ya döner. Annesinden bayramda Nahide'nin geleceğini öğrenir. Nahide geldiğinde Muhsin'e hamile olduğunu söyler. Muhsin çocuğı aldirmek istese de Nahide reddeder ve üzgün bir şekilde oradan ayrılır.

Bu sırada 12 Eylül 1980 Darbesi olur. Yurt dışında burs kazanan Nahide gerekli resmi evrakları Muhsin'e gönderir ve isterse bu evrakları yırtarak gitmesini engelleyebileceğı haberini gönderir. Kararsız kalan Muhsin, Nahide'nin yanına gider ve gerekli evrakları yırtar.

1.3.8. Bitti Bitti Bitmedi

Vedat Türkali, **Bitti Bitti Bitmedi**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014, 190s.

Küçük yaşta babasını kaybeden Tarık, annesinin yeni evliliğinde istenmeyen kişi olmuştur. Halasının çocuğu olmadığı için bakımını halası ve eniştesi üstlenir. Eniştesi ile fikir çatışması yaşayan Tarık, Ankara Meslek Lisesi'ne gönderilir. Burada eyleme katılma suçundan yargılanır ve cezaevine girer. Diyarbakır cezaevinde kendisini “Murat” olarak tanıtır. Burada şiddete maruz kalır ve psikolojik rahatsızlık geçirir. Gardiyan ve askerleri kargaya benzetir. Cezaevinden çıktıktan sonra da kargaları görmeye devam eder ve hayatında psikolojik sorunlar yaşamaya devam eder.

Yıllar sonra cezaevinde görevli hemşire Zilan ile karşılaşır. Zilan'ın Murat ismiyle seslenmesi Tarık'ı geçmiş günlere götürür. Zilan, Tarık'a yaşadığı acı günleri kaleme alması konusunda cesaret verir.

Halası ortak olduğu bir iş yerinde Tarık'ın çalışmasını ister. Tarık kabul eder. Tarık burada hayatının aşkı Lüsi ile tanışır. Lüsi, Ermeni bir mimardır. Aralarında başlayan sohbet zamanla aşka dönüşür ve birbirlerini severler. Lüsi, Tarık'ı dedesiyle tanıştırmak ister. Kınalıada'ya dedesinin köşküne giderler. Dede ile keyifli vakit geçirirler. Tarık mutlu oldukça kargaları görmemeye başladığının farkına varır. Lüsi ona iyi gelmektedir.

Lüsi, Tarık ve Dede Anadolu gezisine çıkar. Dede burada gerçekleşen İttihatçılar ve Ermeniler arasında yaşanan olayları anlatır. Lüsi'nin ailesinin başına gelenleri ve daha birçok acı olayı anlatır ve Tarık'ın bunları kaleme almasını ister. Dede ve Tarık başta Ermeni tarihi olmak üzere pek çok konu hakkında konuşurlar.

Tarık, Lüsi'ye evlenme teklifi eder. Farklı dinlerden oldukları için imam nikahı veya kilise nikahı kıyılmaz. Bunların yerine sevdikleriyle sade bir eğlence düzenlerler. Kısa süre sonra Lüsi hamile kalır. İkiz bebekleri olur. Tarık, Dede'den öğrendiklerini kaleme almayı kendine görev edinir.

İKİNCİ BÖLÜM

HALK EDEBİYATI VE HALK DİLİ

2.1. Halk Edebiyatı

Vedat Türkali romanlarında halk edebiyatı unsurlarına sıklıkla yer verdiği tespit edilmiştir. Romanlar incelendiğinde, Vedat Türkali'nin “Anonim Halk Edebiyatı” türlerini sıklıkla kullanırken, “Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatı” ve “Âşık Edebiyatı” hakkında romanlarında malzeme olmadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple çalışmamızın bu bölümünde Vedat Türkali'nin romanlarında “Anonim Halk Edebiyatı” alanında tespit edilen materyaller incelenmiştir.

2.1.1. Anonim Halk Edebiyatı

2.1.1.1 Mitoloji

Mircea Eliade, mitin herkes tarafından kabul edilecek bir tanım bulmanın zorluğundan bahseder ve en geniş kapsamıyla miti şu şekilde tanımlar: Mit, kutsal bir öyküyü anlatır; en eski zamanda, “başlangıçtaki” masallara özgü zamanda olup bitmiş bir olayı anlatır. Bir başka deyişle mit, Doğaüstü varlıkların başarıları sayesinde, ister eksiksiz olarak bütün gerçeklik yani kozmos olsun, isterse onun sadece bir parçası olsun, bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini anlatır. Demek ki mit her zaman bir “yaratılış”ın öyküsüdür: Bir şeyin nasıl yaratıldığı, nasıl var olmaya başladığı anlatılır. Mit ancak gerçekten olup bitmiş, tam anlamıyla ortaya çıkmış olan şeyden söz eder. Mitlerdeki kişiler Doğaüstü Varlıklardır. Özellikle “başlangıç”taki o eşsiz zamanlarda yaptıkları şeylerle tanınırlar. Demek ki mitler onların yaratıcı etkinliğini ortaya koyar ve yaptıklarının kutsallığını gözler önüne serer. Sonuç olarak mitler, kutsal olan şeyin, dünyaya çeşitli, kimi zaman da heyecan verici akınlarnı betimlerler. İşte Dünya'yı gerçek anlamda kuran ve onu bugün içinde bulunduğu duruma getiren de kutsalın akınıdır.¹

Fuzuli Bayat, mitin bir şeyin veya varlığın sebep ve sonuç aşısından varoluşunu anlattığını kabul etmekle birlikte mitin işlevini de önemser. Bir mantık sistemi

¹ Mircea Eliade, **Mitlerin Özellikleri**, Çev. Sema Rifat, İstanbul, Simavi Yayınları, 1993, s. 13.

içerisinde yer alan mitler, her ne kadar doğaüstü ve kutsal değerlendirilseler de gerçekçi bir mantığa bağlanmaya çalışılır. Buna göre mitoloji kozmosun ortaya çıkışını düzenin sebebini, varoluş ideolojisini, insanı çevreleyen canlı ve cansız, görülen ve görülmeyen, olağanüstü ve sıradan, maddi ve manevi her şeyin kavranabilmesidir veya çabasıdır.²

Vedat Türkali romanlarında mitoloji anlatılarına pek yer vermemiştir. Yunan mitolojisinde Salmakis adlı peri ile Hermaphrodite'nin doğaya karşı gelerek tek vücutta birleşmesini³ okuyucuya hatırlatır. Yaşanan bu olayın Çeşme'de yaşandığını belirtir. Bunun yanında yazar betimleme yaparken mitolojik dev motifini kullanır.

“Uçağa bak. Birden alana atılmış, görünmez, mitolojik bir devin elinde yükselen meşalenin ak izi uçsuz bucaksız mavilikte, derinlere doğru akıp gidiyor.” (MK, 112).

“Binlerce yıldır bu denizde, bu koylarda dolaşan savaşçıların en gülüncüyüz. Şurda,, Bardakçı'daki çeşme, mitolojide Hermafrodit olayının geçtiği yermiş. Ne saldırılar ne kanlı kıyımlar ne tutkulu sevişmeler sinmiş bir denizde bir evlik toprak parçası için...” (MK,58).

2.1.1.2. Efsane

Pertev Naili Boratav efsanenin inanış konusu olmasını vurgular ve efsaneyi şu şekilde tanımlar: Efsanenin başlıca niteliği inanış konusu olmasıdır; onun anlattığı şeyler doğru, gerçekten olmuş diye kabul edilir. Bu niteliği ile efsane masaldan ayrılır, hikâye ve destana yaklaşır. Başka bir niteliği de düz konuşma diliyle ve her türlü üslûp kaygısından yoksun, hazır kalıplara yer vermeyen kısa bir anlatı oluşudur. Bir destan parçası karmaşık ve uzun soluklu anlatı bütününden kopup kendine özgü üslûp niteliklerini, sanatlık süslemeleri yitirince, sadece olağanüstü yönleriyle bir kişiyi, ya da bir olayı bildirme göreviyle sınırlanınca efsane olur.⁴

²Fuzuli Bayat, **Mitolojiye Giriş**, Çorum, Karam Yayınları, 2005, s. 5.

³Şefik Can, **Klasik Yunan Mitolojisi**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1994, s. 101.

⁴Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Ankara, Bilge Su Yayıncılık, 2014, s. 111.

Saim Sakaoğlu efsane türünün tanımlarını inceledikten sonra kendisi de maddeler halinde efsaneyi tanımlar:

- a) Şahıs, yer ve hadiseler hakkında anlatılırlar.
- b) Anlatılanların inandırıcılık vasfı vardır.
- c) Umumiyetle şahıs, yer hadiselerde tabiatüstü olma vasfı görülür.
- ç) Efsanelerin belirli bir şekli yoktur: kısa ve konuşma diline yer veren bir anlatıdır.⁵

Vedat Türkali romanlarında efsanelere pek yer vermez ancak halkın efsanelere inandığını böylece efsaneler yüzyıllardır kuşaktan kuşağa aktarılaraq halkın dilinde ve zihninde yaşamaya devam eder.

“Hey gidi Sinan dedi Dede. Şehzade Camii ıraklık, Süleymaniye kalfalık, Selimiye ise ustalık eseriymiş. Lüsi caminin teknik özellikleri ile ilgili birçok bilgi verdikten sonra ilgilerini kubbe, minare, süslemelere çekiyor, benzersiz yanlarını anlatıyordu. Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu II. Selim'in -yani Sarı Selim- yapımını istediği ancak bitişini göremediği bu cami için efsaneler de dolanıyordu yüzyıllardır halkın dilinde.” (BBB, 162).

Tarihi bir şahsiyet olan Romanyalı Prens Vlad Tepeş, efsanelerde kan emici, şeytan, vampir olarak karşımıza çıkar. **Yeşilçam Dedikleri Türkiye** romanında Kont Drakula efsanesi kullanılmıştır.

“Köylülerin şeytan kont dedikleri, Osmanlı'yı yıllarca uğraştıran Kazıklı Voyvoda Vlad Şebeş'in şatosu bu muydu? Kont Drakula'nın!..” (YDT,463).

Türkali, romanlarında çoğunlukla efsaneleri anlatmak yerine onları anımsatacak kelimeleri kullanır. Babil Kulesi efsanesini anlatmak yerine efsanenin özündeki mesaj ile okuyucuya bilgi verir.

⁵ Saim Sakaoğlu, **Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1980, s. 6.

“Belli mi? Çeke uzata yuvarladığı Türkçe karşımı Babil Kulesi diliyle anlattı işte her şeyi!” (G2,121).

Türkali romanlarında sadece Türk folklor unsurlarını değil aynı zamanda diğer milletlere ait folklorik unsurları da sık sık kullanır. **Bitti Bitti Bitmedi** adlı romanında verdiği anlatı, tür olarak mitolojik özellikleri de barındırsa da Türkali bu anlatıyı efsane olarak değerlendirmiştir. Bu yüzden çalışmamızda bu anlatıyı efsane başlığı altında incelemeyi uygun bulduk.

“Halkımız arasındaki yaygın inanişā göre yeryüzüne çıkmış ikinci "Adem" olarak benimsenen Nuh'un gemisi, Ararat'a vardığında ilk yerleştikleri yer Ermenistan olmuş. Burada uzunca yıllar yaşadktan sonra Babil'e gitmişler. Nuh'un oğlu Yafes'in soyundan gelme Ermenilerin öncüsü Hayg, Babil'de süren zalimliğe, kötülüğe karşı başkaldırmış bir gün. Nuh'un gemisinin topraklarına geri dönmeye karar vermiş. Babil'in zalim lideri Peg, onu gizlice takip etmiş. Aralarında çıkan savaşta Hayg Peg'i öldürmüş. Bu iyiliğin kötülüğe karşı zaferi olarak anılmıştır hep. Ermeni anlamına gelen Hay kelimesi, Hayg'ın kurduğu, oğullarının sürdürdüğü krallıklarla Ermeni halkının kutsal tarihi başlamış.” (BBB, 132).

2.1.1.3. Masal

Pertev Naili Boratav masalı “nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanişlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarında inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı”⁶ diye tanımlanır.

Saim Sakaoğlu ise Boratav'ın tanımındaki “inandırma iddiası olmayan” ibaresine katılmayarak⁷ kendi tanımını yapar: “Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür.”⁸

⁶ Boratav, **a.g.e.**, s. 85.

⁷ Saim Sakaoğlu, **Gümüşhane ve Bayburt Masalları**, Ankara, Akçağ Basımevi, 2002, s. 3.

⁸ Sakaoğlu, **a.g.e.**, s. 4.

Vedat Türkali romanlarında masal terimini sıklıkla kullanır. Masal terimini romanlarında gerçekdışı, yalan, uydurma anlamında kullanır.

“**Masal** mı anlatsınlar? **Uydurma** başarı öyküleriyle kendinden mi geçirsinler seni? Hadi sen de şiir oku şunlara! İşte gerçek bu.” (BTB,233).

“Bana kızıyorsun biliyorum, dedi. Dinle öyleyse Turgutçuğum! **Masal filan değil; olmuş bitmiş bir olayı** anlatacağım sana.” (G2, 524).

“Burak’a telefon etmek geldi içinden; ne diye yayıp duruyor **kaza masalını**.” (BTB,343).

“Dayalı döşeli evi Rasim’in bize bıraktığı **masalına** nasıl kandım?” (BTB,735).

“İnsan çok severse beklermiş. Erkekler bekler mi? **Masal...**” (G1,411).

“**Masal** gibi dinleme bu sözlerimi.” (G1,652).

“Anlatıp duruyordu Seher. Daha etkisinden kurtulamadığı sarsıntıyı unutturamayan **masal** gibiydi dinler gördükleri Halil’in. Turgut’un çocuğu da tam **masal**; nerden bilecek Turgut’tan olduğunu.” (G2,45).

Masalların içerisinde formel adı verilen çeşitli kalıplar yer alır. Genellikle mutlu sonla biten masallarda bitiş formeli olarak “Onlar kendi muradına erdi. Siz de kendi muradınıza erin.” kullanılır.⁹ Masallarda bitiş formelleri arasında yer alan bu formeli Vedat Türkali günlük hayatta kullanır.

“Kenan, sıcak, terli yüzü yastıkta, öylece kaldı. Sinirlerim bu yüzden bozuluyor ya Nerminciğim!.. Kendini esirgemedi bırakıvermen kurtardı beni. Sıcak sözlerin, öpücüklerin... Hele minik kızları da içerde mışıl mışıl uyuyorsa... **Onlar ermiş**

⁹ Hüseyinli Şehla Akif Kızı, “Folklorda Formeller”, **Motif Akademi Halkbilimi Dergisi**, C.4, S.8, 2011, s.375.

muradına! Boşuna uğraşıyorsun Nermineciğim. Ölü gördüm ben. Uyumalı artık.” (BTB,22)

Vedat Türkali eserlerinde tam bir masal metnine yer vermemiştir. Masalların sadece yatariken çocuklara anlatılmadığını aynı zamanda ramazan gecelerinde hoşça vakit geçirmek gibi bir işlevlerinin de olduğunu vurgular.

“Hiç mi çocuklarınıza **masal** anlatmadınız? Masal bitip de cin gibi kız, daha uyumamışsa, hiç mi kendinizden bir şeyler eklediniz?” (G2, 573).

“Daha parmak kadarken annesinin yanık sesle okuduğu "Siretinnebi"ye, ramazan gecelerinde evlerde toplanarak çıkarılan oyunlara, anlatılan cinli perili padişah öykülerine, özellikle "**Keloğlan'la Köse Dayı**" **masallarına** bayılırdı ya, edebiyata asıl ilgisi ortaokul son sınıfta, ileriye açık kafasıyla o günkü edebiyatı iyi izleyen coşkulu, genç Türkçe öğretmeniyle uyanmıştı.” (KR,14).

2.1.1.4. Destan

Vedat Türkali eserlerinde tam bir destan metnine yer vermez. Eserlerinde epik destan örneği bulunmadığı tespit edilmiştir. Yazarın romanlarında sadece Nâzım Hikmet’in yazdığı “İstiklal Savaşı Destanı” isim olarak yer alır.

“Babai başkaldırmaları, Baba İlyas, Baba İshak, Bedrettin, Pir Sultan, ne bileyim, bir sürüsü. Nâzım’ın **destanı** var, biliyorsun.” (G2, 512).

“Bize Nâzım’dan bir şiir oku da öyle, dedi Şevket. Bırakmam yoksa... Gülmüşler... Hiç içinden gelmiyordu Günsel’in, ama nazlanmış olacaktı.

— Okuyayım... Hangisini?

— Sen bilirsin. **İstiklal Savaşı Destanı’ndan** Karayılan’ı okumaya başladı. Ağzının içine bakıyorlardı Günsel’in.” (BTB 237).

II. Dünya Savaşı’nda Sovyetler Birliği’nin mücadelesini haklı görür ve “faşizm”e karşı olan mücadeleleri “destan” olarak adlandırır.

“Tarihin en kanlı **destanlarından** biri, faşizm canavarının yenilgisi destanı yazılırken bu, “bir işe yaramamak” duygusuyla bunalıma düşmekten güç koruyordu kendini. (G2, 162).

“Hele o gün bir gelsin. Yunanistan’da tatsıza gidecek gibi işler, Polonya’da karışık. Varşova’da başkaldıranlar 63 gün dayanmışlar. Sonra ezildiler. **Destan** gibi direnmiş adamlar!” (G2, 305).

2.1.1.5. Fıkra

Dursun Yıldırım fıkrayı şu şekilde tanımlar: “Fıkra, sözlü edebiyat mahsulleri arasında halk mizahını temsil eden en tipik estetik yapıdır. Kuruluş bakımından bir tez ve bir karşı tezdən oluşur. Hazırlık bölümünde, kısaca, vak’a veya ifade edilmek istenen düşünce ile ilgili bilgi verildikten sonra tez ve karşı tez ortaya çıkar. Karşılıklı konuşma ve tartışma ile mesele muhakeme edilir. Muhakeme sonunda taraflar son durumu bir hükme bağlar. Hüküm, fıkranın sonuç kısmıdır. Sonuçta, hükümden çıkarılacak “hisse” gizlidir. Her fıkroda muhakkak bir “hisse” gizlidir.”¹⁰

Fıkra bazı araştırmacılar tarafından müstakil bir edebi tür olarak değerlendirilmemiş¹¹ olsa da fıkra çalışmaları yaygınlaşmış ve zamanla müstakil bir edebi tür olarak incelenmiştir.

Vedat Türkali romanlarında fıkra metinlerine sıklıkla yer verir. Fıkralar yöresel ağızlar ve günlük konuşma diline yakın bir şekilde anlatılır. Anlatılan fıkraların belirli bir biçimi yoktur. Kısa ve uzun fıkralar verilmiştir. Romanlarda tespit edilen fıkralar şunlardır:

“Kenan da gülüyordu. Ünlü **fıkrayı** anlattı hemen. “**Soğuğa nerelisin demişler, aslen Erzurumluyum ya Sivas’ta eğlenirim demiş.**” Günsel çok güldü. Duymamış.” (BTB,109).

¹⁰ Dursun Yıldırım, **Türk Edebiyatında Bektâşi Fıkraları**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1999, s. 8.

¹¹ Abdulkadir Emeksiz, **Bir İstanbul Kahramanı Bekri Mustafa**, İstanbul, Mühür Yayınları, 2010, s. 11.

“Halil’in bir fıkrasını anımsadı. **Tilki tuzağa düşmüş; "İşimiz vardı ya, eğlendik kaldık" demiş!** ne tatlı şeyler bulup söyler hergele! İlerdeki saçakta iri bir güvercin yanındaki dişinin üstüne çıktı, çırpınıp titreştiler bir süre, indi. Nasıl kolay çiftleşiyorlar! Uçup gittiler.” (G1, 237-238).

“Berlin’de yemeğe giderlerken sık sık yineledikleri **“Tilkiye tavuk yer misin? demişler; adamı güldürüyorsunuz,** demiş” fıkrasını ilk kez Mannikyan’dan duymuştu. Kafasında epey şey dolandı o gece. Boşuna gelmez bu gâvur.” (G1,736).

“Bak bir **fıkra** anlatayım. Mahallede yaşlı bir amca akşamları nargilesini içermiş mahalle kahvesinde, çınarın dibinde. Hiç dayanamadığı şeymiş; nargilesinin ateşinden sigara yakanlara, soyunu, sopunu, anasını, babasını da katarak açarmış ağzını yumarmış gözünü! Çekinirmiş herkes. Delikanlının biri, ben gider yakarım, bana hiçbir şey demez, demiş. Canın kalay mı istiyor, demişler? Oğlan gitmiş çınarın altına,

- Şu karşı evi görüyor musun amca demiş. Annem orayı işletiyor. Kız kardeşlerim orada sermaye. Ağabeyim kapıda bilet keser. Babam müşteri getirir. Ben de o biçimim! Sigarasını yakmak için nargilesine eğilince,

- Yak aslanım, yak demiş amca. Benim sana sözüm yok! Gülmekten kırıldı Muhsin. Hoca sürdürdü.” (YTK,40).

“Tatar tüccar vardı; onu tanıyordu. Allah mallah sözü geçiyordu ki bir **Rus fıkrası** anlattı. Gagarin uzaydan dönünce Kremlin’de tören, şölen. Kruşçev bir kıyıya çekmiş. “Yukarıda Allah’ı gördün mü” demiş, “var mıydı?” “Gördüm” demiş, “vardı. Şöyleydi, böyleydi!”. “Ben de biliyorum olduğunu ya, sakın kimseye söyleme yoldaş” demiş. Roma’da aynı soruyu papa sormuş. “Uzayı dolaştım; Allah mallah yoktu kutsal babamız”. “Ben de biliyorum olmadığını evladım. Sakın kimseye söyleme!” demiş papa. Amerika’da Başkan’a da, “Gördüm. Zenciydi” demiş. “Aman, sakın, kimseye söyleme!”. Pekin’de Mao karşılaşmış. O da sormuş. Gördüm deyince. “Ne vakit” demiş. “Şu gün, şu saatte şuradan geçerken ...”. “Olamaz!” demiş Mao! “O gün, o saatte ben Pekin’deydim!”.” (YTK,354).

“Duralayıp gülümseyerek Bağdatlı Ruhi’den başladı gene.

- İbadete gitmiş bir sabah mescide; bakmış ki “Girmiş kimisi vahdete, almış ele tesbih/Her birisünün vird-ü zebanı çilü pençah!”.

-Anladın mı? Gülümsedi Muhsin, pek anlamamıştı

- Elllerinde tesbih, “kırk”, “elli” deyip duruyorlarmış. “Didim ne sayarsuz, ne alursuz ne satarsuz?” Kıkır kıkır gülmeye başlamıştı.

- Bir varsıl gelirmiş sabahları mescide. Eliaçık. Ya kırk ya elli akça verirmiş bunlara. Tespihle yineledikleri bu. Bugün başka mı! Alalım, sayalım, satalım! Kimi laiklik diye

dolandırıyor milleti. Kimi Allah diye! Tüccarının derdi o. Aydınım diye çıkanın da! Ondan ötesine de gidilmesin! Kanlı cinayetlerle istedikleri de bu!" (YTK,231).

"Saffet Duran havasını bulmuştu. **Fıkra** anlatıyor, birilerini çekiştiriyor, alay ediyor, bazı bazı Narin'e de takılıyordu tatlısından." (YDT,249).

Tespit edilen fıkralardan anlaşıldığı gibi Vedat Türkali romanlarında fıkra türünü sıklıkla kullanır. **Yalancı Tanıklar Kahvesi** romanın adı bir fıkradan gelmektedir.

"- Bilirsin, **fıkraları** çok severim. Antakya'da anlattılar bunu; bayıldım. Hoca gülümsüyordu.

- Anadolu' da bir kentte, Adliye Sarayı'nın karşısında "**Yalancı Tanıklar Kahvesi**" varmış! Hoca'yla birlikte Naime Hanım da gülümsüyordu dinlerken. Fıkrayı biliyor olmalıydı.

- **Yalancı tanık arayan iş sahibi gidip biriyle anlaşır, duruşmaya çıkarırmış. Adam girmiş kahveye, bakınırken biri sokulmuş hemen; "Yardımcı olabilir miyim? Nedir sorun? "Bir alacak davası" demiş adam. "Hala vermedi değil mi, o namussuz herif paranızı!". Adam biraz çekinerek "Para benden isteniyor" demiş. Hemen yetiştirmiş herif: "Kaç kez vereceksiniz beyefendiciğim, kaç kez vereceksiniz!". Gülüşmeye başladılar."** (YTK,279).

Türkali'nin romanlarında Türkler, Kürtler, Ermeniler, Rumlar, vd. birlikte yaşarlar. Bu mozaği ise folklorik unsurlarla destekler. Yararlandığı en büyük tür de fıkralardır. "Kaz uçar da Laz uçmaz mı" fıkrasının adı sık sık geçer. Kürtlerle ilgili kullandığı fıkra örneklerinde fıkranın tabiatında olan "alaya alma" baskın unsurdur. Ancak bu alay, hakaret etme anlamı taşımaz. Toplumun düşünce yapısını ortaya çıkarmak için kullanır. Kürt, Laz fıkrası anlatıldığında yine en çok gülen Kürtler ve Lazlardır.

"...**Kaz uçar da Laz uçmaz mı fıkrası. Eşşeğe Kürt demişler kırk gün yem yememiş ağbi. Başka fıkralar. Ha bu Çürtler çitmişler patışaha, temişler patışahum çok ileri cideyi ha bu Moskof, izin ver pize, cidup haddini pildireyum.**

Patişah olmaz teduyse de çürtler tayat msın, piley misun, cideceğuk ta cideceğuk... Hadi cidun pakalım temiş patişah ta... Ne etsun. Pakmış laf anlamiyeler. Citmuş punnar, pirazdan tönmişler. Patişahım cideyruk ama Ziganalar'da Lazlar vardur, yolumuzi çeşerler; bir içi muhafız veresin pize! Kenan çok güldü fikraya.... Hele Mustafa'nın ağır ağır anlatması öyle tatlıydı ki.... Süleyman Dayı'dan başka hepsi gülüyorlardı. En çok da "Kürtler"..." (BTB,321-322).

Vedat Türkali toplumu tanımanın en iyi yollarından birisinin toplumun kendisinin ürettiğı folklor unsurları olduğunu düşünür. Folklor unsurları içinde yaratıldığı toplumun hayata bakış açısını, mizahını, geleneklerini, düşüncelerini anlamamıza yardım olur. Her toplumun mizah anlayışı farklıdır. Fıkra, toplumun inancını, görüşlerini mizahi bir yolla aktarır. Keskin bir tabu olan inanç fıkraların içinde eğlence konusuna rahatlıkla dönüşebilir.

"Bu halkı tanımak istiyorsan türkülerini, **fıkralarını** dinleyeceksin. **Oflu Hoca'ya gitmişler. Dün gece Kadir Gecesi'ydi. Haşım öldi, bu mübarek gecede! Bugün de cuma. Gömdik oni. Cennete gider mi? E mübarek cumadur; gider, demiş Hoca! Ama bu herif ehlaksuzdu. İçer, karıyı döver, çocuklarını döver! E, kul kusursuz olmaz! Hocefendu, hırsızdı da bu herif. Kaç kez yakaladuk; döydük oni. Gider mi cennete? Allah oni görmeyi mi? Takdir bu! Gider! Ama Hocefendi. Ehlaksızdı da bu herif. İlkokullerin önüne gider: küçük çocuklari gandururdu şekernen. Bu herifi cumadur diye cennete alırlar mı? Hoca'nın tepesi atmış. "E mübarek cumadur, alırlar, alırlar da, cumartesi de anasını sikerler!" demiş. Tutamayıp öteki masalardan dönüp baktıran bir kakhaha patlatmıştı Muhsin. Kim bilir kaçınıcı kez duyduğı fikraya Rüştü de gülüyordu."** (YTK,356).

Vedat Türkali'nin eserleri içinde "çapkınca fıkra", "porno fıkraları" olarak adlandırdığı fıkralar da vardır. Metin olarak verilmeyen bu fıkraların kadın kadına veya erkek erkeğe anlatıldığı anlaşılır. Cinsel içerikli bir fıkra anlatıldığında dinleyiciler arasında farklı bir cinsiyetten birey olduğunda fıkra esasına uygun olarak değil "kapalı" bir şekilde anlatılır.

"Başladı tatlı tatlı anlatmaya Salih Bey. Bol sövgülü konuşuyordu; biçimine getirip **açık saçık fıkra** anlatıyor, sözünü ettiğı olaya gönlünce bağılıyor bunu, sonra da patlatıyordu kakhahayı." (BTB,500).

“**Fıkra** anlatıyordu belki de adam. Gene kahkahayı basmıştı kadın. Öteki masalardan da dönüp bakanlar oldu. Ne güzel şeydi fıkra dinlemek. Hele **porno fıkraları**, nasıl şeytanca uydurulmuş şeylerdi! Fıkra anlatmak da yetenek işiydi. En güzelini tatsız tuzsuz eden de vardı, bildiğin fikrayı anlatıp güldüren de. Beceri istemeyen ne vardı ki dünyada? "Aceminin elinde anı ağaca tırmanır" sözünü anımsadı, güldü. Peşinden ağaca tırmanacak gücümüz de kalmadı diye geçti içinden, ona da güldü.” (KR,102).

“Recai’nin değindiği **çapkınca fıkra**, Malik Bey’in işi şakaya vurma çabasına yardımcı olmuştu. Öğretmenin test için gösterdiği mendil, oğlana kadının dişilik yerini anımsatır da; bu da nerden geldi aklına deyince, aklımdan hiç çıkmıyor ki, der. Gülüşmelerden belliydi ki, herkes biliyordu fikrayı.” (MK,199).

“Doktor, kapalılarından **cinsellikle, daha çok da unutkanlıkla ilintili, yaşlılara alayına takılan fıkralar** anlattı; çok güldürdü Esme’yi. İçi mutlulukla arınmış gibi oluyordu gülüşünü gördükçe.

“Kadınlar toplantısı... Gizli bir yerden dinlemeli şunları, ne konuşurlar? Erkekler için neler söylüyorlardır? **Seks fıkrası** anlatırlarmış!.. Bizim piyasa kızları mı bunlar?..” (YDT, 180-181).

Nasreddin Hoca, ünü Türkiye sınırlarını aşan nükteci, hazır cevap bir halk bilgesidir. Onun fıkraları Türklerle uzaktan yakından temas kuran her ülkeye yayılmıştır. Doğu Türkistan’dan Macaristan’a, Güney Sibirya’dan kuzey Afrika’ya kadar yayılmıştır.¹² Nasreddin Hoca fıkraları, Türkali’nin eserleri içinde de yer almıştır. Hem tam fıkra metni olarak verilmiştir hem de “Kar Helvası” gibi ünlü fıkraları isim olarak verilmiştir.

“Kızların da geçmişini... Söyletme şimdi. Sıkıntım bana yetiyor... Alaylı sürdürdü Halil,

— Hoca da öyle demiş ya... Anlamamış gibi baktı Turgut.

— **Nasrettin Hoca... Ben sıkıntıdan ne yaptığımı biliyor muyum demiş, kariyı sıkıştırırken!** Anımsamıştı fikrayı. İsteksiz gülümsedi Turgut.” (G1,154).

¹² Boratav, **a.g.e.**, s. 98-100.

“Halk Partisinde çalışacaksınız dendi sonunda. **Nasrettin Hoca'nın kar helvasına** benzedi o da.” (G1,199).

“Hele büyük oğlanla oturup ciddi ciddi tarih konuşurdu kimi zaman. Osmanlılar nasıl gelmiş Anadolu'ya? Trakya'ya ne zaman geçmişler? İstanbul nasıl alınmış? Timurlenk'le Yıldırım Beyazıt niye savaşmışlar? Arada da **Nasrettin Hoca fıkraları**. Bu masalsı anlatıları, hele Nasrettin Hoca fıkralarını Özgür de ilgiyle dinliyordu ya, Tuğrul dinlediklerini aklında tutuyor, sırasında kullanıyor, o yaşıta bir yaşam felsefesi oluşturunca kendisine. “Başımıza bir küçük Rasim Efendi çıkıyor!” demişti bir gün Sahir.”. (G2,210)

“Bir şeyler karaladım, **kar helvası gibi Nasreddin Hoca'nın**; kendim de beğenmedim.” (KR,169).

“**“Cuma namazında Nasrettin Hoca”** diye fıkraya başladı. Onu da anlamamıştı. Köylüler gülüyorlardı.” (YTK,142).

“**Nasrettin Hoca gibi, göle bir maya çaldık!** Bakalım ne olacak?” (YTK,234).

“— Hani, hep bizimkilere kızıyoruz ya, **Nasrettin Hoca'nın eşiğini çalan hırsız** öyküsü aslında! Tamam, bazı yanlışlar yaptı diyelim komünistler! Eşiği çalan rezil hırsızları da suçlayıp kıyamazsınız diyelim! Gözlerinin önündeki hırsızlığa ses çıkarmayan konu komşunun da mı suçu yok?” (G2, 236-237).

2.1.1.6. Tekerleme

Tekerlemeler müstakil bir şekilde söylenebildiği gibi masal, hikâye, bilmece ve halk tiyatrosu gibi bazı türlerin içerisinde de söylenebilir. Masalcı, meddah, karagözcü seyircinin dikkatini çekebilmek için tekerlemeleri kullanırlar.¹³ Vedat Türkali'nin romanlarında karagöz tekerlemeleri, masal tekerlemeleri ve çocuk tekerlemeleri yer alır. Bunların dışında söylenen tekerlemelere de romanlarında yer verir.

¹³ Şükrü Elçin, “Tekerleme”, **Türk Dünyası El Kitabı**, C.3, Ankara, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1992, s. 341.

“Tahtakale'deki o tarihi han, Haliç'e kızıl kıvılcımlar saçarak çatır çatır yandı. Tahtadan kalenin hanı da böyle olur diyeceksiniz! Tahtayla ilgisi yok Tahtakale'nin. Taht (Farsça) sözcüğü ile kal'a (Arapça) sözcüğünü bağlayarak türetivermişler: "kale altı" yani. Halkımız, o sözleri biçimine getirip bilgiçe yamru yumru eden Karagöz ağzıyla Tahtakale yapıvermiş. "Kadifeci güzeli/Handadır handa/Tahtakale kurbünde/Biz size geldik on birde". **Çocukların oyun tekerlemesinde** dedikleri bu hanmış! "Kadifeci" de kadayıfçıdan bozmaymış. Kadayıfçılar varmış demek handa. Yalnız, ne tahtası, hanın yanmış duvarlarını bile kolay yıkamıyorlar bugün. "Nasıl yandı?" "Niye yandı?" "Ne vakit yandı?" "Kim yaktı?" **"Kadifeci güzeli/Handadır handa/Tahtakale kurbünde/Biz size geldik on birde". Çocukların oyun tekerlemesinde** dedikleri bu hanmış!" (BBB,114).

“Turgut da güldü. **Tekerleme! Bazı işte, bazı boşa, iyidir işte!** Hasan çekingenliğini aşmış gibiydi.” (G1,117).

“Foyası bir gün nasıl olsa dökülecek allanıp pullanmış sinsi saçmalıklar yerine, kiminde kasılmadan apaçık zırvalayıp kendi kendine gülmek daha iyi değil miydi? İpe sapa gelmediği ölçüde gülümseterek gergin yaşamı gevşeten **masal tekerlemeleri** gibi saçmalıklarla İstanbul kazan o kepçe araya sora, Seher'le Turgut'un yakınlarında bir yere varamasa dünya batacak değildi; yeniden yollara düşüp aramanın kışkırtıcı güzelliği başlayacaktı.”. (KR,39).

“Gülecek oldu, gülemedi. Uzanıp boşalan kadehini doldurdu. Dördüncüydü bu. **"Biri yarar/İkisi karar/Üçü zarar" tekerlemesini** geçirdi içinden. **"Üçten sonra da bela arar,"** derdi Ressam Hadi. Aramaya ne gerek vardı; burnunun dibindeydi bela! Doluca bir yudum aldı rakısından.” (KR,117).

“**Senin dediğin kantar, Bursa'da kestane tartar!** (Ne çok kullanırdı bu **Karagöz tekerlemesini!** Bağlarbaşı'na Karagözcüler gelirdi eskilerde, ordan kaptı.) Herkesin gözü de kestane şekerinde! Dağtın da göreyim...” Bunayınca da yineleyip durdu; “Herkesin gözü kestane şekerinde! Herkesin gözü kestane şekerinde!..” “Sen de al yesene, eşek!” demişti bir gün. Babamdan çok korkardım.” (TKÖ,166)

Vedat Türkali eserlerinde Rum tekerlemelerine de yer verir. Verilen tekerleme örnekleri salt Rumca olduğu gibi Rumca-Türkçe karışık tekerlemeler de vardır. Burada yüzyıllardır beraber yaşamış iki milletin folklor unsurlarının da zamanla iç içe geçtiğini görmek mümkündür.

“Aman aman Eleni/ Kenanas the se teli/ Yati ise filimeni /Apo ton komiseri Eski bir rum tekerlemesiydi bu. «**Eleni kimse istemiyor, komiser öptü seni**» anlamına. Komiser de Zühtü Bey oluyordu! önce gülmüştü Zühtü Bey.” (YDT,141-142).

Özellikle Rumların İstanbul’da tedirgin olduğu bir gecede, Yorgo Türkçe-Rumca karışık sokaklarda tekerleme söyler. Vedat Türkali romanında iki ayrı milleti, dili, dini bir tekerleme içine sembolik olarak sokar. Tekerlemenin Türkçe-Rumca olması iki farklı milletin yüzyıllardır beraber yaşadığının kanıtıdır.

“Azınlıkların, özellikle Rumların titrediği o gece, Yorgo Mavridis, evdeki koca şişe vişne likörünü dikmiş, evin önündeki sokakta ünlü tatavyanoyla, kasap havası ehe ya panaya’yla horona kalkışmış, tekerlemelerini bağırmağa başlamıştı:

Dün akşam ehtes to vradi / Kayboldu bir anahtari / Kim bulursa ke to fer/ Bes para bahsis sto heri.”. (YDT,140)

2.1.1.7. Türkü

Doğan Kaya türküyü şöyle tanımlar: “Halkın ruh halini, derdini, neşesini, zevkini, dünya görüşünü, inancını, karşılaştığı hadiseleri yansıtan; hece ölçüsüyle ve bir veya dört mısralı bentlere çoğu defa bağlantıların getirilmesiyle söylenen, manzum ve ezgili anonim ürünlere türkü denir.”¹⁴ Türkü halkın bütün sevinçlerini, üzüntülerini kendi içerisinde barındırır. Halkın söylediği/yaktığı türkülere bakarak onların geçmişlerinden izler bulmak mümkün olur. Vedat Türkali romanlarında türküleri ve türkü terimini sıklıkla kullanır. İncelenen romanlarda Türkiye’nin birçok yöresinden türkü tespit edilmiştir.

“Üsküdar’dan geçiyorduk diye türküye başlamıştı.” (BTB,25).

“Karanlıktan korkan bir çocuk gibi olmayacak türküler tutturur hep.” (BTB,456).

¹⁴ Doğan Kaya, **Anonim Halk Şiiri**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1999, s. 132.

“Niye bizde radyoyu hep böyle, yerinde olmadan çatlak sesli açarlar? Anadolu’nun **türkü söyleme zevki** ile bir ilişkisi mi var bu cırtlaklığın? Kalın sesliler bile türküyü başlarken seslerini garip bir şekilde inceltirler. Bir yanıklık verdiklerini mi sanırlar ne?.. Şu radyoya bak nasıl rahatsız ediyor insanı?” (BTB,497).

“**“Gesi bağlarında bir top gülüm var Hey Allahtan korkmaz, sana bana ölüm var”** Adam ölüm diyor ama ne güzel diyor! **“ölüm varsa şu dünyada zulüm var”.**” (BBB,31).

“Ordu'nun dereleri aksa/ yukarı aksa/ vermem seni ellere/ Ordu üstüme kalksa/ sürmelim amman” (BBB,74).

““Oy Giresun'un evleri şişmayilen kaynama oy benum ilen oynadun başkasıyla oynama ağıam haydi yar haydi kunduram taştı kaydı elin bir tanesine de nasıl diyelüm haydi”.” (BBB,74-75).

“Bu dünyada yarden dathı var'mola. Salını salını giden yar'mola... Hoparlördeki avaz avaz türkü de bitmişti bir rastlantı.” (BBB,56).

“— Çanakkaleli bunlar biliyorsun, dedi. Nerden bileceğim. Türkü söyler ya Çanakkale içinde diye. Yanık sesi.” (G1, 115).

“Türküler vardı. Rumeli havaları söylüyordu kadınlar korusu. Dayler dayler- Viran dayler...” (G1,184).

“Bir genç kadın çıkmış, halk havaları söylüyordu şimdi. **“Oy Giresun’un evleri / Şıma ilen kaynama / Benim ile oynadun / Başkasıyla oynama!”** Halk türküsüyle gelen şenlik dalgası bir anda kaplamıştı salonu. Karışsam ne olacak, **türkü** bu be! Burası mı o türkünün yeri? Yerinden de...” (G2,30).

“Sesi güzel bir tiyatro oyuncusu delikanlı, **yöre türkülerini** tutturdu. Katılanlar, oyuna kalkanlar.” (MK, 43).

“Burçak Tarlası'ndaki **“Bakın şu herifin kaç tarlası var!”**ı **“Bakın şu hırhızın (hırsız) kaç bangası var!”** diye söylüyordu. **“Aman da kızlar ne hoş imiş yoksul soyması/Donsuz, aç millet sırtından banga gurması!”**, **“Dinli dinsiz hırhızlarla banga gurması”**, **“içinden içinden yavrum tırtıklaması”**, **“İndirme gündelikleri/galkar gideriz. Fabrikayı da başına yıkar gideriz!”** **“Hooo!”**. Neymiş bu herif be! Sesi de tatlı. **Köroğlu türküsünü** söyleyişi de hem tatlı hem de vurucuydu! **“Mert dayanır namert kaçır/mezdan gümbür gümbürlerir./Sendikamız divan açar/Divan**

gümbür gümbürlenir. Divan gümbürlenir/Patron kendini öğende/eller patronu öğende/Balyoz patrona.” (YTK, 314-315),.

“— Bırak şunları, dedi. Onlar kafayı çekip şiirler okusunlar, **türküler söylesinler**. Mavi yolculuğa çıksınlar... Aralarında konferans düzenlesinler. Böyle soysuz işlerle mi uğraşacaklar?” (MK, 48).

“Yan bahçelerden birinden yanık, gülünç **Hâkime Hanım türküsü** geliyordu. **“Bodrum’un ekinleri erkenden bitti / Hâkime Hanım kendisini intihar mı etti?..”** Vah garip **Hâkime Hanım!.. “Altın makas gümüş bıçak ile doğradılar tenini...”** dizeleri de sinirini bozuyor insanın... Zavallı kadıncağız... Öyküsünü ayrıntılarıyla duymuştu birkaç kez. 50’lerde yargıç diye gelmiş bu kente Tavşanlı Mefharet Hanım... Amaan, nerden çıktı şimdi bu?.. Türküden... Yoo, canım sıkıldı mı bu kentte, hemen bu kadını anımsarım, nedense.”. (MK, 182).

“Beni de ilk bu mahallenin çocukları mı görür? **Türkü de yakarlar!.. Hâkime Hanım, Mefharet Hanım / Neden astın kendini? / Altın makas, gümüş bıçak ile / Doğradılar tenini... Nergis Hanım...**” (MK, 392).

“**“Bodrum’un ekinleri erkenden bitti / Hâkime Hanım kendisini intihar mı etti?..”** Hâkime Hanım’ı götürüp Tavşanlı’ya gömmüşler. Vasiyeti varmış: Daha on sekizinde sevgilisi ölmüş de, mezarını onun yanına kazdırıp yıllardır bekletmiyor muymuş?” (MK, 394).

“Çirkinle bal yenmez Güzelle taş taş, diyor türkü.” (YDT,39).

“Ocağın yanındaki masadan kalkan kadınlara baktı. Gencecik onlar da. **Acılı, eski bir türkü** gibi her şey! **“Muzıka çalınır düğün mü sandın. Al yeşil bayrağı gelin mi sandın. Yemen’e gideni gelir mi sandın.”** Gözleri yandı yanacak, çevirdi başını. İtelemeye çalıştığı son dizeler çakılmıştı içine. **“Dön gel ağam dön gel dayanamirem. Ağam öldüğüne inanamirem.”** Nedir çilesi bu ülke insanının? Şimdi de gencecik kadınlar cezaevi kapılarında. Al kızıl bayrağı gelin mi sandın?.. Cezaevine gireni çıkar mı sandın? Hiç mi bitmeyecek bu acı türküler? Artık yoktu bunlar benim için; işte yine cezaevi önündeyim!” (TKÖ,16).

“Ne güzel söylüyordu türkü de! **"Dola kolların boynuma/ Bi bir yandan bir bir yandan" Ne güzel doladı kollarını. Nasıl incelikle sevecen kız bu.**” (KR,198).

“Dağ yollarından kente inen otobüsün, sonuna kadar açılmış hoparlörü orman içlerinde bangır bangır yankılanmaya başlayan yöre türküleriyle **"ötüvee de çil horoozum bi yol ötüvee!"** diye sabahı bildiriyordu. **" ... Asmam çardakta/ Suyu**

bardakta/Bi yol da atıvee gocuman güz/ılıman göbekden.../ Amanin, ılıman göbekden ... "" (YTK,126).

“Çekilmiş gidiyordu ki, aldığı alkışlarla dönüp bir İstanbul türküsüyle bitirdi konserini; **“Aman Doktor canım cicim Doktor, derdime bir çare / Çaresiz dertlere düştüm, Doktor bana bir çare”** diyordu **türkü.**” (G2,32).

““Ekmede, biçmede yok. Yemede ortak Osmanlı!” Bir **yanık Anadolu türküsü** aşıkların sazları, sesleriyle yıllar yılı köylerde, bellerde, hanlarda çınlayıp durmuş. **“Bu dünyanın hesabını bizden isterler/Onun için el çektiler velileri Vay beeni beeni! Harami var deyî korku verirler/Benim ipek yüklü kervanım mı var? Oy oy oy oy!”** Bu türküler söylenedursun İslam peygamberinin fethi mübini bildiren ünlü kutsal muştusu Fatih'in kılıcıyla gerçekleşip de surların aşılmasıyla kent ele geçirilince doğunun uzak illerinden gelen tüm bezirgân yollarının odak noktası, iki kıtayı birleştiren Kostantinopl (Stinpoli, yüzyıllar boyunca, ele geçirenlerin keyfince ad değiştirmiş tarihsel koca kent İstanbul'du artık.” (BBB,118).

“Anımsamak bile istemiyor, elinden gelse bütün bir geçmişi silip atarcasına, her şeyi unutmak geliyordu içinden. **Türküler dışında!”** (KR,11).

“Pop müziği, arabesk duyuluyordu ara ara kafelerde; **türkü** yoktu. Türküler içerlerdeki esnaf kahvelerinde olmalıydı. Orada da kötü piyasa alaturkasından sıra kalırsaydı!” (KR,43).

““Bi bir yandan, bir bir yandan” diyen **Karacaoğlan türküsünü.** Birden büyük bir şangırtıyla yerinden sıçrar gibi irkildi herkes.” (KR,68).

“Alaturkasız yaşar mı bu halk? **Türkümüz bu!** Sevgi öldürmez, sevgisizlik öldürür. Ne kadar sürecektir ki bu kızın sevgisi?” (KR,203).

“Gel artık Esmeciğim! Sevdiği **“Şu dağı aşanı” türküsünü** koyup uzandı kanepeye. **“Giderim yolum yaya/Vay cemalin benzer aya/Eridim hilal oldum/Günleri saya saya/ Vaay böyle kar/Bu yıl da kaldık bekar”** Acımsı bir gülümsemeyle dinliyordu türküyü. Evlenme önersem bu kıza, ne yapar acaba? Sen ne yaparsın; bir de “he” demiş! (KR,234).

“O korkuyla da, gözleri açılır diye yol bile yapılmamış yıllarca. Acımasız baskılarla yoksul, geri, karanlıkta yaşatılan halkın gençleri dağa çıkmayıp da ne yapacaktı. Suç türkülerin mi?” (KR,562).

“Bir türkü geliyordu yan sokaktaki kahveden. " ... **Dünyada yarden datlı var m'ola** ... " **Eylül bitiminin gece serinliği başlamıştı.**" (KR,631).

“Keskin devrimciler katındaki saygınlığına yeniden kavuşursun! "Mert dayanır namert kaçır!" Güldü. Paraları verirken de "**Köroğlu**" türküsünü birlikte söylersiniz; Ferdane çok sever o türküyü biliyorsun!" (KR,238).

“Televizyonu açıp gezindi şöyle bir, kapattı. "**İstanbul Türküleri**"ni koydu CD çalara. Aç değildi." (KR,539).

“Benim kadar mı mutlusun? dedi. Bir türkü var piyasada, bugünlerde. "**Seeeniii aaanaan benim için doğurdu caaanım!**" Türküyü söyler söylemez sevecen bir öpücük daha aldı dudaklarından. Gülüşü soluverdi Esmen'in." (KR,244).

“Bildiginiz bir türkü bu ama ben size aslını söyleyeceğim. Sanki ağıt okuyor gibiydi. "**Kar mı yağmış şu Harput'un başına Kurban olam toprağına taşına Henüz değmiş 13- 14 yaşına Küçük yaşta bir kız sevdim Ermeni Ermeninin kaşı gözü sürmeli Ermeniye nasıl gönül vermeli Saçaklı avluda öter yarasa Benim sevdiğimin adı Maritza Yetiş imdadıma Hz. İsa Küçük yaşta bir yar sevdim Ermeni**". Dedesinin küçük yaşta öğrettiği bu türküyü Lüsi de eşlik etmişti.". (BBB,180).

“Esmen'in ardı sıra merdivenlerden inip odasında yatağına mutlulukla uzandığında neyi, nasıl, nereye koyacağını daha bir türlü kestiremiyordu. " ... **Hakikatli yar olsa/ Amman uykuyu böler gelir!**" Evet, o güzelim "**Mor Koyun**" türküsü. Hem de nasıl bölerek geldi.". (KR,244).

“Kasetçiden gelen çok sevdiği "**Diyairekir şad akar/Urfa Mardin'e bakar**" türküsünün de payı vardı belki bunda. " ... **Diyairekir kızları kibritsiz kandil yakar.**" Güldü. Ne kızlarmış ya! Küçük yer masaları, İstanbul'da ayakkabı boyacılarının kullandığı arkalıksız, basık iskemleler dizilmiş kahvesiyle güneşsiz, dar bir çıkmaz sokaktı burası." (KR,420).

Vedat Türkali türkünün söylenme zamanı hakkında da bilgi verir. Ramazan akşamları sazlı, sözlü, türkülü ortamlara dindar insanlar hoş gözle bakmazlar.

“Hadi, çocuklar, dedi Hasan, **türkü söyleyelim.** Kulağımın pası silinsin.

Günsel: Çok bağırmayalım, dedi.

...Alttakiler de üsttekiler de çok dinci. Kutsal ramazanda cümbüş cümbüş yapıyorlar, derler (BTB,292).

Ama en güzeli birlikte söylemeleri idi. Belli ki çok söylemişlerdi bir arada. **Madımak'ı** söylerken:

-Kalk kız Sivaslı dedi Hasan.” (BTB,293).

Sabah ezanında “Manda yuva yapmış söğüt dalına.” Türküsünü söyleyen kişiyi köy halkı köyden kovar. Çünkü türkünün içinde / Ammaaan amman/Meyzin minareden uçtu/Gordün mü?..” sözleri geçer.

“- Bacanak, şu seni köyden kovdukları türküyü açsana!

- Emrin olur ağam! Esrik gözlerini hafiften kısıp çevresine baktı; sazı bir iki tımbırdattıktan sonra başladı. "**Manda yuva yapmış söğüt daaline/Amman amman/Yavrusunu sinek gapmış, gordün mü? Amanini yandım/ Amanini amanini amanini yandım/Tiridine tiridine tiridine bandım ...** " "Tiridine bandım" sözlerinde, yanı başındaki Semra'nın gözlerinin içine eril bir vurgulamayla gülümseyerek bakıp göz kırpması güldürmüştü herkesi. Aynı biçimde bir kez daha yineledi, gözleri Semra'da.

- "**Tiridine tiridine bandım/Badava mı sandın/Para vidim aldım!**" Gülüşüyorlardı. Gözlerini kapayıp başını aşağıdan yukarıya doğru ağırdan kaldırarak bir "hooo" ya da "oof" çektikten sonra sürdürdü.

- "**Sabahleyin erken çifte giderken/Amman amman/Öküzüm torbadan düştü/Gordün mü? Amanini yandım ...** " Gene aynı sözler, aynı inilti başkaldırı. Ardından son parçaya başladı.

- "**Sabah ezanını okurken/ Ammaaan amman/Meyzin minareden uçtu/Gordün mü?..** " Bu son dizeleri sabah ezanı okunurken tam üç kez yinelemiş köyün ortasında bağıra bağıra. Kovmuşlar köyden Emmioğlu'nu.

- Linç etmediklerine şükür!" (YTK,314).

Vedat Türkali'nin romanları incelendiğinde türkü icracısı olarak en çok adı geçen sanatçılar Neşet Ertaş ve Ruhi Su'dur.

“Neşet Ertaş'ın sınımsız bağlamasıyla o günler her yere yayılmış "**Dane dane benleri var yüzünde ...** " türküsü atölyede çın çın çınlamaya başladı. Can alıcı bakışları

gözünde gözünde... Binbir dat var edasında nazında ... Bu dünyada yarden datlı varm'ola. Salını salını gelen yâr m'ola!." (BBB,54).

"O ılık sesiyle ağırdan aldı türküyü. **"dane dane benleri var yüzünde yüzünde can alıcı bakışları gözünde gözünde binbir dat var edasında nazında bu dünyada yarden datlı var mı'ola?.. "** Sımsıcak gülümseyişi ile bakıp duruyordu Lüsi. Utangaç bir gülümseme de Tarık'ın yüzünü kıpırdatıyordu.

- Halk türkülerini seviyorsun.

- Bayılıyorum ayol. Neşet Ertaş, Ali Ekber Çiçek, alafrangaya kaçmadı mı Ruhi Su. Dede Efendi'nin de Saray'a gelen İtalyan müzisyenlerinden aldığı vals temposundaki "yine bir Gülnihal/ aldı bu gönlümü" var. Onu da pek sevmem ya. Çok başka şeyler de yapmış Dede Efendi." (BBB,76).

"Ruhi Su'dan dinlerken ayrıca mutluluk duyduğu Karacaoğlan türküsü derinden derine yükselmeye başlayınca döndü Esme , karşısında bakıp duran Doktor'a uysalca sokulup boynuna uzattı kollarını, dal gibi sardı . **"Bugün yardan haber geldi/Bi bir yandan bir bir yandan"** Sarmaş dolaştılar. Salt iç içe girmiş dudaklarıyla değil, gövdeleriyle de karışmış gibiydiler birbirlerine." (KR,198).

"Sümeysra'yla birlikte söyledikleri kaseti koydu; uzandı kanepeye. **Uzun havanın "Yine bir gariplik çöktü serime/Ben de bilmem ya nice olur halımız"** diye derinden bir çığlık gibi seslenişi içine işledi birden. **"At sürüp bu ellerden de gitmek isterim"** diyordu türkü. Gideceğim neresi kaldı ki benim! "Belki tuz ekmektir de bağlar yolumuz". Benim yolumu bu kız bağlıyor şimdi! "Bugün yardan haber geldi" başlayınca geceyi yeniden yaşamak isteğiyle yumdu gözlerini. "Eğildim bir buse aldım/Bi bir yandan bir bir yandan" Ruhi Su'yla Sümeysra birlikte söylüyorlardı. Çok sevdiği, Almanya'da erir gibi ölüp gidişine, doktor olarak elinden bir şey gelmemenin acısıyla umarsız biçimde gözlemci kaldığı..." (KR,209).

Vedat Türkali'nin romanlarında türkü söylenirken/yakılırken yanında bağlama veya saz çalınır.

"Bağlama saziyla türkü yeri göğü inletiyor! Datlı kelam gelir yârin dilinde dilinde... Kemer olsam sevdiğimin belinde belinde... Bu dünyada yârden datlı varımola ..." (BBB,55).

"İşçi kızlar, oğlanlar, öğrenci gençler belki, bahçenin uzakça bir köşesinde **saz çalan birinin** çevresinde ağırdan **türküye** başlamışlardı. Fabrika duvarlarında yankılanan

sesleri bahçeye doluşmuş uğultulu kalabalığın üstüne ışıklar serpiyor gibi.” (YDT,317).

Türkü terimi Türk’e has anlamında kullanılsa da Vedat Türkali türkü terimini çok geniş anlamlarda kullanır. Kürtçe, Ermenice, Gürcüce ezgiyle söylenen şiirleri de türkü olarak tanımlar. Yazar bu şiirleri türkü olarak ifade ettiği için çalışmamızda bu şiirleri türkü başlığı altında incelemeyi uygun gördük.

“Sarı Gelin” türküsünü, Gürcü, Ermeni, Azeri hepsi bir ağızdan kendi dilinde söylediğini belirtir. Söylenilen kelimelerin dili değişse de geçen duygunun tüm milletlerde aynı olduğunu vurgular.

“Bizim oralarda kaç dilde **Sarı Gelin** söyleniyor biliyor musun? Gürcü'sü, Müslüman'ı, Ermeni'si, türlü'sü bunu söylüyor. Kimi de ağlar söylerken. Birbirinin falına bakıyor gibi millet! Ya ben falıma bakılmasını istemiyorsam! Bu tatlı şakalı oyunu niye bozuyorsun şimdi.” (BBB,93).

“Sana daha beş altı yaşındayken bizim Ermenilerin bana hemen de her toplantıda söyledikleri Sarı Gelin türküsünü söyleyeyim mi?...

"yes im siradzin çara/ akh, merit merni, sari gyalin/ sari gyalin, sari gyalin/ dardod yârim/ gaynel es gat gı mmanis/ neylim aman, neynim aman, sari gyalin/ patsvel es vart gı mmanis/ akh, merit merni, sari gyalin/ sari gyalin, sari gyalin/ dardod yarim".” (BBB,92).

Vedat Türkali'nin türkünün en büyük işlevi, farklı etnik kökenlerden olan insanları bir arada tutmasıdır. Türküler insanlarda ortak olan sevinç ve mutluluk duygusunu dile getir. Söylenilen türkülerin dile değişse de duygunun aynı kaldığını belirtir.

“Ne acıları aşan nice mutluluklar yaşamıştı! Türkülerle birlikte. Türk'ü, Kürt'ü, Ermeni'si, Süryani'si, tüm halkların gönül dolusu şenliklerde acılardan mutluluklar yaratan yansımaları bunlar. **"İnsan kısım kısım yer damar damar /Kaşların lam elif gözlerin kamer-İnce bel üstünde olaydım kemer /Yakışır beline canım sar beni beni", "Xeribka xwede me /Darali deve re me /Bi hesreta mala bave me", "Girung usdi gukas /Dzarayem tsaynit /Girung mer aşkharhen /Kharpig mı çunis".** Akıp

gidiyordu her şey. Yenisine, en yenisine bakmaktı artık istediği. "**Allı turnam bizim ele varırsan /Şeker söyle kaymak söyle bal söyle**" Bizim eldeydi! Söylenecek ne kaymak vardı, ne bal, ne şeker! Olsundu! Eskiler çıkmasını karşısına. Yaşama yenik düşmekten mi kaynaklanıyordu? Yenik mi düşmüştü? Hangi gün başarılı olmamıştı ki mesleğinde? Başarıları, asıl o başarıları düşünmek istemiyordu bugün." (KR,11).

"En iyi ilacı türkülerdi böylesi durumların; yaşamla ağırdan gönül bağına kurmak onlara vergiydi. Sevip seçtiği türküler olsaydı bir de. Bach, Beethoven, İttri devlerdi. Ama bir de türküler vardı! Türk, Kürt, Ermeni, Süryani türküler, Balkan türküler, oyun havaları, Orta Anadolu'dan bozlaklar, Doğu'dan, o bölgeden halaylar, uzun havalar, Karadeniz horonları, Batı Anadolu'dan zeybekler, güneyin mengileri." (KR,42).

"O türküler, tüm o güzellikler, halklar birbirini sevsin diye kullanıldı mı kan durur. İş, o türkülerin bile kan akıttığı savaşı gereksiz kılan ortama kavuşturmak insanlarımızı. Ben böyle düşünüyorum. - Herif silahı alıp dağa çıkmışsa nasıl önleyeceksin savaşı? **Türkü söyleyerek** mi? Yazıhanede oturandı. Sert bakıyordu. Verilecek çok yanıt vardı da hangisini demeliydi? Polisle tartışmaya giriyorsun yani! Aranızda uçurum var; görmüyor musun? Görüyorum da; suçlu gibi susayım mı? - Dağa nerede çıktılar? Biraz şaşkın, biraz kızgın, ne diyor bu, gibisine bakışmaya başlamıştı adamlar. - Siz hiç duymadınız mı Doktor? Güneydoğu'da, en az on ilden binlerce kişi çıktı dağa. Karşısındaki, yakınlık gösterisiyle söyleşiyi açan adamdı. - Duydum. Duymaz olur muyum? Peki, niye Güneydoğu Anadolu'da da, söz gelimi, İzmir'de, Aydın'da, Yozgat'da, Kastamonu'da, Niğde, İsparta, Kütahya, say sayabildiğin kadar, illerde değil? Gene bir sessizlikle duralamışlardı." (KR,562).

Vedat Türkali yasaklanan türküler hakkında da eserlerinden bilgi verir. Bazı Ermeni türkülerin kasetlerinin Türkiye'de yasak olduğunu, Kürtçe türkü söylenilmesinin hoş görülmediğini belirtir. (KR,12), (KR,445).

2.1.1.8. Kalıplaşmış İfadeler

2.1.1.8.1. Atasözü

Ömer Asım Aksoy atasözlerini şöyle tanımlar: "Bizim, gelenekte yerleşmiş bir atasözü anlayışımız vardır. Bu anlayışa göre atasözleri, ulusal varlıklardır. Tanrı ve peygamber sözleri gibi ruha işleyen bir etki taşırlar. İnandırıcı ve kutsaldırlar. Nitekim eski bir atasözü şöyle der: "Atalar sözü Kur'ana girmez, yanınca yelişür." (Birlikte koşup gider; ondan geri kalmaz.) Atasözleri, geniş halk yığınlarının yüzyıllar boyunca geçirdikleri denemelerden ve bunlara dayanan düşüncelerden doğmuşlardır. Ulusun ortak düşünce, kanış ve tutumunu belirtir, bize yol gösterirler. Bir atasözüyle

belgelendirilen tutumun doğruluğu herkesçe kabul edilir. Anlaşmazlıklar da bir atasözü en büyük yargıcıdır.”¹⁵

Vedat Türkali romanlarında atasözlerine pek yer vermez. Eserlerinde atasözlerini anlam güçlendirici olarak kullanır. Tespit edilen atasözleri alfabetik sıra ile verilmiştir.

“**Aç ayı oynamaz**, dedi. Önce bir şeyler yiyelim.” (BTB,405).

“**Aç tavuk kendini arpa ambarında görmüş.**” (G1,390)

“**Armut ağacından uzağa düşmez!**” derdi annem. Herkes ağacına bağımlı! Düşünüyorum derken bir de bakıyorsunuz düş kuruyorsunuz sadece!” (TKÖ,182).

“— **"Avcı neçe al bilse, adığı ança yol bilir!"** Anlamamıştı Vasken.

— Divan-ı Luga'tit-türk'te, bir eski atasözü. **Avcı ne kadar hile bilirse, ayı da o kadar kaçacak yol bilir!** - Hele bu ayıların bilmediği yol mu var?” (KR,499).

“**Denize düştük, yılanı sarıldık!**” (YTK,421).

“**Delinin mektubu okunmazmış!**” (G1,367).

“İşte bu olmaz! dedi. Pabuçlar çamurlu.

— **Dost başa, düşman ayağa bakar!**” (G2,187).

“Pahalı ödetirler. Hani, **eceli gelen köpek cami duvarına...** derler. Bunlar daha da kötüsünü seçtiler: Kilise duvarına!...” (BTB,453).

“**Ekmek yediğim çanağa pislemem** ben, dedi.” (BTB,317).

¹⁵ Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 Atasözleri Sözlüğü**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971, s. 19.

“Eşegin yemediği ot başını ağrıtmış.” (G1,403).

“Öyle bir dönemdeyiz ki Kenancığım, **gemisini kurtaran kaptan** oğlum...” (BTB,34).

“**Hazıra hazine dayanmaz Galip Bey.**” (G1,600).

“Ne yapalım? dedi. **Her koyun kendi bacağından asılır!**” (G1,716).

“**İnkâr yiğidin kalesi!..**” Gülerek bunu der ağabeyim ikide bir.” (BTB,560).

“Tam “**İti an, çomağı hazırla!**” dedikleri ulan, dedi Refik. Dün gece bir saat sözün edildi.” (G2,177).

“**Kendi düşen ağlamaz!**” (G2,440).

“Fırça saçlı, çirkince, cingöz bir oğlandı. Elleri soğuktan, kirden çatladı Nahide Hanım sinirle bağırdı.

-Sana banyoya gir dedim.... Şuna bakın, **kılık kıyafet köpeklere ziyafet...**” (BTB,208).

“**Körle yatan şaş kalker;** Sait’in aptallığı bize de bulaştı!” (G2,125).

“**Olmuşla ölmüşe umar yoktu.**” (KR,29).

“**Perşembenin geleceği çarşambadan belliydi** ya, ülke böyle apaçık vatan satıcılarına kaptırılmamıştı.” (BTB,130).

Vedat Türkali romanlarında Tatar atasözlerine de yer verir.

“Dedesinin sık sık kullandığı, belleğinde yer etmiş kimi Tatar atasözleri onun da, yaşam kılavuzu olmuş gibiydi. “**Boş torbaman at tutulmaz**”, “**Bir dost az, bir düşman kop.**” Evet, bir düşman çoktu. “Sen işine bakacaksın Galipçığım!” demişti;

“Dost, düşman ayrımını işin yapar. Senin vakit yitirmene gerek yok.” Doğruydı; işimize yarayanlarla yaramayanlar vardı bu dünyada ya, karşımızda bitiveren bir düşman da her şeyi tümüyle yıkıverirdi. Bir düşman çoktu. Hem de “**Her kalpaklığa baba denilmez**”di. “**Akıllı akay yazdan kızak, kıştan araba hazırlar**”dı.” (G1,252).

2.1.1.8.2. Deyim

Deyimler, çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları¹⁶ olarak tanımlanır. Vedat Türkali romanlarında deyimleri sıklıkla kullanır. Atasözlerine göre nicelik olarak daha fazla deyim kullandığı tespit edilmiştir. Romanda kullanılan deyimlere baktığımızda deyimlerin orijinalinde olan kelimelerin yerlerini değiştirdiği, çıkarıldığını veya değiştirildiğini görürüz. Bu durum sanatçının üslubunun bir göstergesidir. Sanatçı deyimleri yöresel ağız ve şivelere göre de değiştirir. Türkali çoğunlukla yaygın olarak kullanılan ve bilinen deyimleri kullanır ancak yaygın olarak kullanılmayan deyim örnekleri de romanlarında mevcuttur. Çalışmamızda yazarın kullandığı deyimlerden günlük hayatta sık kullanılmayan deyimler seçilmeye çalışılmıştır. Seçilen deyimler, bağlam içerisinde verilmiştir. Tespit edilen deyimler çalışmada alfabetik sıra ile verilmiştir.

“**Aba altından, sopa gösteriyordu** ilerisi için!” (G2,89).

“- Reyhan da yanaşmıyor. Ağzını aradım bir iki ...

- **Abayı fena yakmışsın!**” (YTK,177).

“Kalkayım, dedi. Köfte, patlıcan kızartacağım. **Aç kurt gibi** gelir şimdi seninkiler.” (G1,214).

“Dönünce Sabahattin **baklayı çıkardı ağzından.**” (BTB,394).

¹⁶ Aksoy, a.g.e., s. 49.

“Konuşurken **ağzından bal akar**. Yapmayacağı itlik yoktur işini yürütmek için.” (BTB,357).

“Almanların (pek ortalarda görünmüyorlardı eskisi gibi) **ağzını bıçak açmıyor**.” (G2,101).

“Bunların **ağzına düşmek** de az rezillik değil.” (G1, 468).

“— Ne o? Dedi. Sen de başladın komünistlerin **ağzıyla konuşmaya!**.. Şaşırp güldü Doktor Rıfat. Anımsadı mı? Sanmıyorum. Anlamadı gibi taş koyduğumu.” (YDT,461).

“Sermet adını **ağzından kaçırdığına** pişman olmuş gibi kaldı bir an, şarap bardağı ile oynar gibi yapmaya başladı.” (BTB,53).

“O da **vermiş ağzının payını** bir güzel ya, kulağına da kar suyu kaçmıştı belli ki.” (G2,47).

“Hadi kalsın, dedi, **ağzının tadını bozmayayım**... İyi eğlenceler.” (BTB,175).

“**Allayıp pullamaya** gerek yok; sersemliğimden. Karı, anasının gözü.” (G1, 409).

“Sözcükler her işi **altüst eder** bazı. Bir onur kırıklığı bakarsın yeniden canavar yapıvermiş, şu kolu kanadı kırık duran zavallıyı.” (BTB,374).

“Yoooo, dedi Günsel gülerek. Benim **aram yok** da...”. (BTB,53).

“Acılıkla gülümsedi Muhsin. Daha ne olacaktı? **Arı kovanına çomak sokmuşun** demek!” (YTK,370).

“Şimdi anlaşıldı, dedi. **Arpacı kumruğu gibi düşünmeler**.” (BTB,173).

“**Ateşten geçmek** deyimini duymuştu eskilerden. Ağabeyim de kullanırdı. Ateşten geçiyorum ben de.” (BTB,567).

“Feriha’nın **ayağı kesildi**, görüşmelere gelmez oldu.” (YDT,48).

“Sakin **ayak altında dolaşma** yarın, dedi, ne olur ne olmaz.” (BTB,515).

“O özgürlük masalının Batılı aydına nasıl **ayak bağı olduğunu** biliyorum.” (BTB,457).

“Ne biçim dünya bu **bakar körler** miyiz ne?” (BTB,33).

“Şişeleri devirir, **bana mısın demez.**” (BTB,33).

“Olmaz olur mu?... Seninle **baş başa kalıp** uzun uzun konuşmak.” (BTB,284).

“Kim bilir ne **çoraplar örerler başına!**” (G2,523).

“Aklınızda olsun... dedi **Başınız dara düşer** de aramaya kalkışırsanız, gelir bu kıcımdan alırsınız...” (BTB,174).

“Aldırmazdım takılmalarına. İlk kez **başıma kakıyor** yıllar önceki bir olayı.” (MK,11).

“**Baş kaldırmak** geldi içinden.” (YDT,38).

“— Olur, dedi Saffet Duran. Hep öyle yapıyoruz ya... Doğru dürüst bir şey göndersek **iş açılır başımıza!..**” (YDT,59).

“Hey Zurna, dedi. Fransızca yasak bu gece. Bu gâvurlar **bel bel baksın.** İçelim...” (MK,83).

“**Bıyık altı gülüyor** mu bu?..” (YDT,7).

“**Bir baltaya sap olamayacağımı** söyleyen Haşim eniştemizin gönderdiği altı yüz lirayı her ayın beşinde Mısır Çarşısı'na, Dereboğazı'ndan çekmeye giderken bacaklarım titriyor.” (BBB,16).

“Yalvarırım, **birbirimizi yiyip bitirmeyelim** böyle?” (BTB,373).

“Her kazandıklarında **bir bityeniği vardır** bunların bilmez misin? Bilirim.” (MK,197).

“Annesini kandırması kolay olmamıştı ama **boynunu bükmüş** biçimde o da mutluydu sonunda.” (YTK,166).

“Bırak, dedi. Her işe de **burnunu sokma.**” (BTB,174).

“Hem sormaktan korkuyordu Günsel'i hem **can atıyordu.**” (BTB,168).

“Ne aptalı, **cin gibisin!**” (YDT,20).

“Doktor da karşı görüşlerini söylüyor. Tartışma uzayınca Mihri, “biz böyle düşünmüyoruz!” gibisine bir şeyler demeye kalkar. **Cinler tepesine çıkar** Doktor'un!” (TKÖ,197).

“Bu iti ben de bilmiyorsam... Başlamıştı bile... Rahmi **çanak tutmasa** da bulaşırdı sonunda.” (MK,85).

“Geberiyorsunuz birbiriniz için ya, dünyada birleştirmeyeceğim sizi. **Çıra gibi yanıp tutuşun böyle...**” (MK,9).

“Tatlı canınızı üzmeyin. Değişir filmin sonu. Burası Türkiye!... **Çoğu gitti azı kaldı...**” (BTB,500).

“Tedirginleşti Muhsin. Bak şimdi, nasıl **çomak sokuyor!** Deli midir nedir bu kadın!” (YTK,113).

“Öylesine **dal budak saldılar** ki öğrenmedikleri yok artık...” (MK,44).

“Bilmem, dedi. **Danışıklı dövüşüyorlar** diyorduk.” (BTB,452).

“Demin telefon etti Burak, dedi. Pencereden ayrılmadım, **deliye döndüm.**” (BTB,332).

“Bir sürü **dil dökmüştü** gönlünü almak için. Taksim Gazinosu’ndaydılar. Kimsenin sokulmasına izin verilmeyen bir kuytu masada içini dökmüştü Sait.” (G1, 369).

“Bırak şunları, dedi Fehime dikelererek. Erkek bulaşık mı yıkarmış? **Dile düdük ettireceksin** bizi konu komşuya!” (G1, 427).

“**Dili** çözülmeye başladı usuldan.” (YTK,194).

“**Bir şeyler mi var dilinin altında?**”

“**Çıkar** oğlum şu **dilinin altındakini** diyeyim mi şuna?” (BTB,169).

“Kenan ne yapacağını bilemeden kaldı birden. **Dili tutulmuştu** sanki.” (BTB,387).

“Nasıl **dilim varır** be. Çok seviyordu Nergis’i.” (MK,15).

“Adam gibi giyin, tıraşını ol, köşende otur... Burası **dingonun ahırı** değil!” (BTB,75).

“Nermin ne diyeceğini bilemeden **donup kaldı** bir an.” (BTB,358).

“Hep böyle **dört ayağının üstüne düşersin**, dedi... Hadi eyvallah. Var mı bir istediğin?” (BTB,75).

“Nermin’in **dudakları titredi.**” (BTB,15).

“**Düğün değil, bayram değil, ne yapacak eniştem?**” (BTB,41).

“Dede ön koltukta oturuyor, **dünya gözüyle son kez bakar** gibi izliyordu tüm yöreyi.” (BBB,171).

“E ağbi, nasıl olsa sizi de solcu yapacağız, dedi. Solcularla **düşe kalka...**” (YDT,227).

“Rasim **düş kırıklığına uğramanın** kızgınlığı ile parladı birden.” (BTB,34).

“Rasim doğru diyor, **düş kurma** olanağı bile yok şu ülkede bize.” (BTB,450).

“**Ekmekleriyle oynatmasınlar!**” (YDT,34).

“Toprağın, ürünün bölüşülmesine, işlenmesine temelden **el atmadan** ağızlarına bir parmak bal çalıp aldatacak mıyız köylüyü?” (YTK,147).

“Arkadaşlarını **ele vererek** cezasının dörtte üçünden kurtulmuş dönek bir devrimci!..” (TKÖ,14).

“Sonra da **elinden tutup** öğretmen ister.” (BTB,234).

“- İşsiz güçsüzsun oğlum, dedi. Biz sendika ağasıyız artık! Avans da aldık. Hele senin **elin de bir ekmek tutsun** bakalım!” (YTK,119).

“İstedliğini tam istediği yerde **eline geçirmiş** gibi bakıyordu.” (BTB,61).

“**Elin kolun bağlı**, hiç beklemediğin bir anda karnına, kasiğine bıçaklar saplanması, ya da kurşun yağmuruna tutulmayı düşünüp de korkmamak var mı?” (YDT,404).

“Sonra birden **elinin tersiyle itiverdi.**” (BTB,15).

“Yırtık kadın tanıdıktı epeyi; **feleğin çemberinden geçmişlerdendi** onlar.” (KR,111).

“Polisin **fellik fellik aradığı** Hasan Basri Alp kayıptı, nerde olduğunu bilen yoktu.” (G1,13).

“Bizim tekne yüzecek Rahmiciğim. Kimsenin **gölge etmesine** izin veremem!..” (MK,129).

“Öyle olmasa da Muhtar’ın İstanbul’da kalmaya hiç **gönlü yoktu.**” (MK,269).

“Herif **gözdağı veriyor.**” (BTB,491).

“Ona bakma gibisine garsona bir **göz etti.**” (BTB,32).

“Günsel önüne bakarak yürüyordu, **göz göze gelmek** istemiyordu sanki. Bir süre karşılık vermedi. Sonra yavaşça...” (BTB,106).

“Nazım’dan bir şiir okumak, günün politik konularını tartışıp açıklamak, özel sorunlara ilgi göstermek, becerebilirse yardımda bulunmak, onların **gözlerinde büyüttüğü** bütün bu şeyler.” (BTB,227).

“**Gözlerini dikip** mutlu dalgın bir gülümsemeyle Günsel’e bakmaya başladı.” (BTB,48).

“Budapeşte hava alanında Doktor Nurettin’den ayrılırken göğsüne bastırarak kucaklamış, “Bana ışık tuttunuz Doktor!” demişti **gözleri doldu** dolacak bir duyarlılıkla.” (TKÖ,126).

“Aman kolla kendini, diyordu. FİDE’de de **göz kulak olun** çevrenize. Çıkıp dolaşma pek! Git artık bir an önce de; hiç değilse bir süre rahat olsun kafam.” (YTK,118).

“**Göz ucuyla**, çekinerek Kenan’a **baktı.**” (BTB,17).

“Bir gün “Ne vakit **gözü açılacak** ne vakit gerçekleri göreceksin bu halk” gibisine dertleşiyoruz.” (BTB,131).

“Söz veriyorum, odanda yalnız bırakacağım seni.... **Gözüne batmayacağım...**” (BTB,264).

“Biz çıkıyoruz oğlum, dedi, sana emanet burası. Patronun **gözü arkada kalmasın.**” (BTB,86).

“Hiçbir şey **kaçmaz gözünden.**” (BTB,10).

“**Gözüm kapıda** kaldı, dedi. Gelmeyeceksiniz sandım.” (MK,28).

“Kenan **gözlerini ayıramıyordu** yine. Kadehi kaldırışı, içişi bırakırken gülümseyerek bakışı...” (BTB,183).

“Evet, hep kaşık yaptı ustalarımız da, sapını bir türlü doğru getiremediler! O kaşığın eğri sapıyla da eloğlu bir güzel **gözümüzü oydu!**” (TKÖ,192).

“İyi çocuklarmış hepsi de; yalnız Halil’i **gözü tutmuyormuş** pek. İpini çekmediği kapı yokmuş.” (G1,417).

“**Gözüm yemedi**, yıldım, kaçtım bu işlerden, diyor! Sana ne oluyor; bırak da o desin!” (YTK,201).

“**Gözüm yoldaydı**. Hep sizi bekledim Murat Bey.” (BBB,20).

“Gerçekten güç bu kızın **hakkını ödemek**, dedi.” (BTB,73).

“Ötekiler kendi **havalarına dalmışlardı**.” (BTB,45).

“**Hevesleri kursaklarında kaldı** namussuzların! Demek onları da yutmadı Rahmi!” (MK,126).

“**Burkuldu içi**. Niye vermişti Celal’in adını? Saklayacak mıydım?” (G1, 318).

“Diyordu ya, **bit düşmüştü içine** de.” (G1, 530).

“**İçine doğmuş** olmalı!” (BTB,332).

“Daha yanından ayrılırken **kurt düşmüştü içine**; kesin tavrı içinde bir şey saklıyor bu adam!” (G2,49).

“Gitmiş demek. **İçine bir acı oturdu**.” (MK,126).

“Ay **içimi kararttın** Turgutçuğum! diye kesti Zübeyde.” (G2,23).

“Arabada giderken **içi yanıyordu** bir tabancası olmadığına.” (BTB,727).

“Başına bir şey gelirse, ahirette **iki eli yakamda** olacakmış!” (YTK,11).

“Yalnız **iki ucu** değil, ortası da **boklu çomak!**” (G2,52).

“**İlk göz ağrımız** diye ölüp bitecek değiliz ya. Yoo, ölüp bitmiyorsun da... Bitmeden ölüyorsun!” (MK,18).

“**İş inada bindi**, dedi. Kazandım sonunda.” (BTB,354).

“**Kaçacak delik aradınız**, bu yaldızlı tarih deliğini buldunuz.” (G1, 206).

“Hiç beklemediği bir şey oldu Kenan’ın. Gürültülü bir **kahkaha kopardılar** hep birden.” (BTB,62).

“Kim **çek**er benim **kahrımı** senden başka.” (BTB,19).

“Off, gene **kafama takıldı...**” (MK,42).

“Pek umutlu değilse de gene uğrayacaktı Salih. Bir buluşmasına yetişmek için ayrılınca, çoktur uğramadığı FİDE'ye giderken, evden nasıl para sızdıracağını **tilkileri dolanıp** duruyordu **kafasında.**” (YTK,105).

“**Kan döktüler**, dedi. Kalmaz yanlarına.” (BTB,601).

“Çoluk çocuğun okuldan kaçıp kumar oynaması **kanına dokunmuş!**” (BTB,26).

“**Kan kustururlar**, şimdi onlara, dedi. Bu gece...” (BTB,551).

“Turgut gitti! Niye **kanım kaynıyor** bu çirkin oğlana!” (BTB,210).

“**Kara çalma!** Ben mi aradım Mustafa'yı.” (KR,283).

“İçten pazarlıklı, **karnından konuşuyor** herif.” (BTB,454).

“Bir tek şu kız vardı yüreğine bisbitişik **kanlı bıçaklı düşman** hem de topladıkları bu masada!” (G1,800).

“Rasim bir şeyler saklıyor Nermin'den. Sulu sulu **kaş göz ediyor** hani şey dedi eğilip...” (BTB,68).

“Darılmayın ya, **kazığı yiyecek** olan sizsiniz asıl. Ben nasıl olsa kurtarırım...” (BTB,349).

“Ölümden **kıl payı kurtulup** çıkan, neredeyse parça parça edilmiş bir sürü Kürt, karısını kaç kez gebe bıraktı be!” (BBB,12).

“Korkak değildi ama **kılı kırk yaran** kuşkucu bir çekingenliği vardı.” (YTK,30).

“Ne bileyim; **kırk tarakta bezi var** pezevenğin.” (G2,70).

“Cezaevine geçtiklerinde de **kokusu** iyice **çıkmişti.**” (YDT,48).

“İsmet Paşa'da; '46'dan başlıyor bu iş. Particilik nesine bu ülkenin? Balkanlar bu yüzden gitti elimizden. Bir de «ortanın solu» yumurtladı. Bunadıydı demek... Al sana ortanın solu!.. Komünistlik **kol geziyor...** O da perişan oldu ya... Kuş kaçtı bir kez...” (YDT,216).

“Onun **kolu kanadı geniştir.** Aylarca bu otelde kalmaya param yetmez.” (MK,16).

“O bavuldaki yazılar **kök söktürüyor** bize, diye değiştirdi sözü.” (G2,96).

“Rasim söyledi... **Kulağı deliktir** onun.” (BTB,683).

“Ne endüstrimiz, ne işçimiz var ki? Devletin fabrikaları var, **kuş uçurtmazlar.**” (G1, 195).

“Ya **tutamazsam kendimi?** Bir de çingar meyhanede.” (BTB,56).

“Zeynep yemeği bırakmış, içerdeki konuşmaya **kulak kesilmişti.**” (BTB,13).

“Sonra da onun ağzıyla **maskara ederek** yineledi.” (G1, 507).

“Günsel aynı biçimde, gözlerini dikmiş Kenan’a, biraz **meydan okur**, biraz sınavdan geçirir gibi acı bir gülümsemeyle bakıyordu.” (BTB,293).

“Başlarda babasını suçlu bulurdu; bütün yaygarası içinde annesinin de **ne cevizler, ne fındıklar kırdığını** öğrenmiş olmalı ki babasına sokulmaya başladı.” (MK,15).

“Meyhanede içip çatlayarak **ne şehit ne gazii**, azılı Bolşeviklerden.” (BTB,73).

“Zeynep **oralı değildi.**” (BTB,12).

“Ayrıca bir **oyuna gelmekten** korkuyor da olabilirdi.” (BTB,467).

“Yalnızlık duygusu, **öç alır** gibi daha da kabarmıştı içinde.” (YTK,64).

“İşimizin bozulmasından, üzülmemden **ödü patlar.**” (BTB,38).

“İlk göz ağrımız diye ölüp bitecek değiliz ya. Yoo, **ölüp bitmiyorsun** da... Bitmeden ölüyorsun!” (MK,18).

“Umursamaz görünmenin **örtbas edemediği** bir üzüntüyle ekledi.” (BTB,57).

“Bir türlü ısınmadığı Sermet Bey’in **pabucunu dama atan** kişinin sağlığına.” (BTB,288).

“Biz **kurtardık paçayı**, neyse.” (BTB,26).

“Ne de tatlı canın var değil mi? Dedi. Alay edeceksin benimle. **Pamuğa diken batmış**, derdi annem.” (BTB,634).

“Doktor Hikmet, sonradan, ayrıntılarını hiç bilmediği bu konuyu, gene hiç tanımadığı, olayın kilit adamlarından Tefik Dilmeyi’i **parmağına dolayarak**, abuk subuk yakıştırmalara, yorumlara kalkışmıştı bir yazısında uzun uzadıya.” (TKÖ,200).

“Belki de kışkırtıcılar da haberciler; belki de onların **parmağı var**; olsun yine de iyi bir birleşme için toplanıp konuşmak.” (BTB,394).

“Olayı bir alaylı anlatışı vardı, değme oyuncuya **parmak ısırtır**.” (TKÖ,19).

“Kadınli erkekli birçok yaşlı işçi cezaevleri kapılarında, müdüriyet önlerinde daha **parmak kadar çocukken** aralarında gördükleri Günsel’i ellerinde büyümüş sayıyorlardı.” (BTB,226).

“Günsel alıştı gençlerin **pireyi deve yapıp** karşılıklı saldırılara geçmelerine.” (BTB,415).

“Pek **renk vermese** de, üstüne çöken ürküden kolay sıyrılamıyordu; kulağı kapıdaydı.” (KR,298).

““**Sırtınız yere gelmez**” derken şöyle bir arkasına yaslanıp bakışıyla, “Siz de böyle eve, böyle yaşama kavuşursunuz” der gibiydi.” (BTB,96).

“**Soluğunu tutmuş**, gözlerini kadına dikmişti. Yıllardır kiracı Murat Bey oturur.” (BBB,20).

“**Soyunup dökünmeye**, yıkanmaya gücü yoktu.” (BTB,10).

“Kızı istemez bakarsın. İster, alır, sonra da **su koyverir** daha kötüsü.” (G1, 390).

“Oğlan **taş atıyor**. Bilmiyor muyum ne haltilara karıştığını demek istiyor.” (BTB,168).

“- Korkma canım **taş gibiyim** ... Sen haklı çıktın galiba.” (BBB,122).

“Şevket uzun konuşmasını bitirince **taş kesilmişti.**” (BTB,694).

“Kapattılar. Salih'in dönüşüyle epeyi **taş oynayacaktı yerinden.**” (YTK,82).

“**Tat tuz bırakmadılar** ülkede, dedi Saffet Duran. Şöyle oturup bir kadeh rakımızı da içemeyeceğiz artık...” (YDT,249).

“Böyle azgınlığı **teneşir** bile **paklamaz** ulan!...” (BTB,257).

“**Tepeden tırnağa süzdü** aynı bakışla.” (YDT,29).

“**Tepemi attırma** benim... Başkasıyla yattın diye karı boşanmaz.. Hem de Nermin...” (BTB,260).

“**Tereciye tere sattık!**” (BTB,233).

“Siz olgunsunuz Zühtü Bey, dedi. Gençler sizin **tırnağınız olamaz!..**” (YDT,235).

“En kötümüzün **tırnağına kurban olsun** şu itlerin topu.” (BTB,559).

“Hem de ülkece, milletçe **topun ağzında olduğumuzu?** Kökümüzün kuruyacağını? Yeryüzünden silinip atılacağımızı?” (BTB,456).

“Ah anneler; **toz kondurmazlar** çocuklarına!” (G1, 309).

“**Tozu dumana katan** kargaşayı bir de sen mi artırmak istiyorsun?” (YDT,261).

“**Tuz buz edecekler** her şeyi, dedi Kenan...” (BTB,706).

“Başka birileri de vardı bu işin **üstüne düşen.** Daha pek ortaya çıkmayan başka birileri...” (MK,55).

“Olmayacak şeyler için **varma üstüme.**” (BTB,31).

“Tokat da **vız gelir.** İnandım mı koydum mu aklıma, her şey vız gelir.” (BTB,14).

“**Yakamı bırak** da, sen de kurtul korkulardan, ben de...” (BTB,503).

“**Yırtık dondan çıkar gibi atlama** her şeye öyle.” (MK,81).

“Yine de bir **burkulma** duydu **yüreğinde.**” (BTB,441).

“Geldin. Bildirini sundun. Gidiyorsun. Karşında seni günlerdir **yüreği çarparak** bekleyen kişi ne umurunda olacak!” (YTK,183).

“Doğal. Gençleri vuruyorlar; beni vuracak değiller ya... **Yüreği cız etti.** Refik de genç!...” (YDT,448).

“Benim oğlumun böyle bir duruma düşmesine **yüreğim elvermez** Binbaşım, dedi. Gücüm de yetmez...” (TKÖ,100).

“Birileri de gelecekmiş. **Yüreği hop etti** gene; Turgut muydu yoksa o birileri?” (G1,797).

“Anahtarı kilitle usulca çevirirken **yüreği küt küt atıyordu** Günsel’in.” (BTB,632).

“Hoca görmüş filmi. **Yüreğine su serpilmişti** Günsel’in.” (BTB,483).

“Küsüşmediğin **yüz çevirmediğin** kim var, ne var?” (BTB,29).

“Anadolu mahalle kadınlarının edepsiz şakacılığı ile doktorlukta her şeyle **yüz göz olmanın** verdiği umursamazlığı, aldırmaazlığı kaynaştırıvermişti.” (BTB,276).

“Her şeyi **yüzüstü bırakıp** Özgür’ün peşinden Paris’e gitti o da.” (MK,19).,

“Birden **yüzü allak bullak olmuştu** Kenan’ın. Öylesine ki Rasim de şaşırmıştı.” (BTB,73).

“**Yüzüne gözüne bulaştırırsın** yakında, dedii o zaman da gelme bana.” (BTB,174).

“**Yüzüne kan yürümüş** gibiydi. Dönüp salona ağzına geleni saymak geçti içinden. Tuttu kendini.” (YDT,218).

“Vıcık, vıcık kaygan bir alanda adım atmaya korkan pehlivan gibi **zınk diye kalıvermişti.**” (BTB,17-18).

2.1.1.8.3. Dua

Şükrü Elçin duayı şöyle tanımlar: “Dua, insanın kendisi içinde yaşadığı cemiyetin maddi refah ve manevi saadetinde yardım ve merhametini istemek üzere Tanrı’ya yaptığı bir hitap, bir sesleniştir. Bu niteliği ile ferdi karakter taşıyan ve sessizce edilen dua, Müslümanlar arasında ve Türklerde camilerdeki ibadetlerde, Mevlitlerde, harbe girildiği sırada vb. dini ve milli heyecana kapılan insanlar tarafından hoca ile yüksek sesle de bir ağızdan tekrarlanır.”¹⁷

Vedat Türkali romanlarında duaları sıklıkla kullanır. İncelenen romanlarda geçen dualar aynı tip, kalıplaşmış şekilde kullanılmıştır. Seçilen dua örnekleri romanlarda sıklıkla tekrarlanmıştır. Romanlarda yer alan dualar toplumun psikolojik-sosyal durumunu anlayabilmemize olanak sağlamıştır. Türkali romanlarda duaları günlük hayatta karşılaşılan durumlarda kullandığı gibi camide hoca tarafından geniş bir topluluk tarafından tekrar edilen bir şekilde de kullanır.

“**Allah korusun**, kızıl Bolşevik bayrağını bu topraklarda dalgalanır görmektense kafama bir kurşun sıkırım daha iyi.” (G2,105).

¹⁷ Elçin, a.g.e., s. 369.

“**Tanrı yardımcın olsun** Kenancığım. Bunca yıllık nikahlı karı da her sene çekilmez.” (BTB,32).

“Hay **Tanrı iyiliğini versin** çocuklar!..” (BTB,42).

“Şeytana dayanmak zor bu çağda! **Tanrı gençlerin yardımcısı olsun.!**” (BTB,409).

“**Büyük adam olursun inşallah ben de görürüm.**” (BTB,414).

— Korkulur senden, **yetmişinde de uslanmazsın...**

— İnşallah! Senin ağzın uğurludur!..” (G1,216).

— İçelim efendim; **Allah ulusumuza acı günler göstermesin...**

— **Amiiin...**

— **Sağlığınıza...**

— Sağ olun Paşam...” (G1,250).

““**Allah bu kutsal toprakları komonizm belasından...**” **Amiin** diye bağırmadılar mı?” (BTB,27).

“Onu bunu bilmem valla, dedi. **Allah başımızdan eksik etmesin bu adamı.** İleri geri konuşuyorlar sırasında ya, İsmet Paşa başka.” (G2,107).

“Fesat kız, dedi. Fatoş’la aramızda bir şey kalmadı bizim... Rahmi’yle de iyiler... **Allah bozmasın.**” (MK,9).

“Aptal! dedi. Birleşecekmişim!.. **Tanrı korusun!..** Dünyayı sen yönetiyorsun zaten!..” (MK,11).

“Neyse, **Allah razı olsun** kim yaptıysa...” (MK,16).

“**Tanrı iyiliğini versin** kız Banu, dedi. Tanımayacaktım nerdeyse, o ne biçim gözlük?” (MK,167).

“Hey Allah'ım sabır ver bana! Şu oğlanın hidayete erdiğini göster bu kuluna!” (YTK,11).

“Evi şöyle bir dolanıp gördükten, Hanife Teyze'nin elini öpüp **bol bol hayır duasını** aldıktan sonra çıktılar.” (YTK,42).

“Ne yaparım ben? Babamdan yardım isteyeceğim! **Allah yazdıysa bozsun!** Gel işin başına geç burada diyecek!” (YTK,48).

“- Bizim gasabalıya inanılmaz eme, **inşallah doğrudur diye gece gündüz dua ettim Allah'ıma yalvarıp!**” (YTK,132).

“Nice mübarek bayramlar nasip etsin Allah.” (YTK,380).

“Tarih öğretmenimiz vardı, **Allah rahmet eylesin**, Muhittin Bey, bir gün...” (YDT,154).

Yeşilçam Dedikleri Türkiye romanında hapishaneye giriş duasını görürüz. Burada topluca koğuşun Hacı Dayısı eğlenmek amacıyla dua eder.

Hacı Dayı dedikleri yaşlı bir cezaevi gediklisinin karşısına götürmüşlerdi. Giriş dualarını yaptıracakmış Hacı dayı; töre buymuş cezaevinde! Pos bıyıklı Hacı Dayı dik dik bakıyor. Tutuklu, hükümlü bir sürü kişi toplanmışlar çevrelerine, oyunu bekliyorlar!.. —Diz çökün bakayım, diyor Hacı Dayı... Söyleyin bakayım: Bismillâhirrahmanirrahim!..

— Bismillâhirrahmanirrahim...

— Elleziiine...

— Elleziiine...

— Inciinaa!.

— Inciinaa!..

— Minciinaa!..

— Minciinaaaa!..

— Godum mu anaazın a..cıığna?!....

Kahkahadan kırılıyor koğuştakiler. Onlar da gülüyorlar. Bu lümpen kalabalığında bir uyumsuz tepki cezaevinin soytarısı olmaktı, öteki arkadaşlarıyla ortak, alaylı bir anydı ya, daha sonraki günler Gündüz takılmıştı bu şakaya. (YDT,40).

2.1.1.8.4. Beddua

Kültür tarihimizde yakın zamana kadar “kargış” kelimesiyle karşılanan beddualar, lanet, inkisar, bela ve gazap ifaden sözlerdir. İnsanın kendisine beddua edebileceği gibi ailesine, cemiyyetine, din gibi müesseselerine zararı dokunacak kişiye, düşünceye, fikre ve davranışlara karşı da beddua edebilir.¹⁸

Türkali romanlarında bedduaları sıklıkla kullanır. Belli kalıp ifade içinde verdiği bedduaların yanında özgün beddualar da örnekler arasında verilmiştir. Türkali’nin eserlerinde bedduaların niceliği fazladır. Bunun sebebi romanlarında toplumun sosyal-psikolojik olarak zor şartlar altında olduğu dönemleri anlatmasıdır. Türkali’nin romanlarında karakterler içinde bulundukları siyasal ortam ile bir savaş içindedir. Romanlarda, karakterler yaşanan olaylara, kişilere ve içinde bulundukları durumlara sıklıkla beddua ederler.

“**Allah belasını versin** o muhalefetin, dedi. İktidardayken öyle pislettiler ki ülkeyi şimdi kendileri de gidip geberip gidecek o pisliğin içinde...” (BTB,231).

“Seçimlere geçiyorlar...

— **Allah tümünün belâsını versin!** Daha ölçülü gülümsedi adam,

— Buyrun isterseniz, çıkalım, dedi.” (YDT,219).

“Ne yapalım **kalıba sokanların gözü kör olsun!**... Amiiin. Bu amin de nereden çıktı ? **Kargışa** başladık kocakarılar gibi! Amiin. Amin dua içindir be! Duaya da olur kargışa da”. (BTB,27)

¹⁸ Elçin, a.g.e., s. 369.

“Gözü kör olsun, diyor. Sürünsün! Sürünür zaten Şoför Rasim.” (G1,121).

“Tü Allah cezasını versin; iyice düşe kaptırdım kendimi! Savaş bitene dek biz burda ne olacağız çok belli de!” (G1,326).

“Ne biçim insan bunlar be? Rahat yiyip içsinler. Çiftleşsinler. Sonra da geberip gitsinler. Böyle seçkin, güzelim bir doğa parçasında olacak bu işler ille de... **Allah belanızı versin topunuzun!**” (MK,45).

“Kalkma bir daha da...” (BTB,11).

“Hay patla!..” (BTB,12).

“Allah kahretsin bu ev işerini ...” (BTB,20).

“Allah bin belasını versin.” (BTB,25).

“Sebep olanların gözü kör olsun, amiiin!” (BTB,27)

“Şöyle bir baktı tatsız melodrama bir kez daha, sonra:

-Allah cezanızı versin!... dedi.” (BTB,158).

“Allah kahretsin, yarım saat önce gelemezdin değil mi?” (BTB,170).

“Allah size tırnak vermesin, uyuzdan da kurtulmayım... Şu bakışa bak herifin, önce beni asar...” (BTB,171).

“Allah belasını versin! Kimin? Hepinizin!” (BTB,490).

“Gözü kör olsun öyle kahpe ananın. (BTB,559).

“Bebek de ... Allah belasını versin bebeğin...” (BTB,669).

“Adam belki ölüme gidecek üç beş gün sonra, benim mutluluğumun kaygısında. Ben... **Allah belanı versin benim.**” (BTB,738).

“**Mezarı da başına yıkılsın!**” (KR,219).

“Örtün, ölüm uykusuna yat diyor, dünya ahlaksızı İstanbul'a! Deprem gelecek diyorlar; Fikret'in **kargışı** mı tutacak, nedir!” (KR,303).

“Kesildi kesilecek su da, iplik gibi akıyor. Rahat bir duş yapamazsın... **Amaaan batsın böyle kent!..**” (MK,24).

“Kalbi temizdir Rahmi'nin biliyorsun... **Batsın onun kalbi!..**” (MK,125).

“Kesik kesik yine çalmaya başladı telefon. **Allah belasını versin**, keşke açtırmasaydık şu mereti...” (MK,215).

“**Allah senin belanı versin** pis karı. Sana mı kaldı o çocuğa acımak? Zavallıymış... Sensin zavallı.” (MK,239).

“Bu güzelim ülkeyi ne duruma soktular be. **Allah belalarını versin hepsinin. Evet hepsinin.**” (MK,282).

“Televizyon, İstanbul Üniversitesi'nde, o günkü kanlı saldırıyı vermeye başlayınca yüzü donuklaşmaya başladı birden. Yüze yakın solcu öğrenciye ateş açıp bomba atmışlar, beşi ölmüş, kırk yedisi yaralanmış. Yapanlar yakalanamamış. “**Tanrı belanızı versin!**” diyerek kalkıp televizyonu kapattı.” (YTK,103).

“**Allah kahretsin**, yeni ilaç adlarını bile tutamıyorum. Bu yaşlılığı çıkaranın!..” (YDT,126).

“Annesi mi hastalanmış ne?... **Gebersin... Uçak düşsün**, Saffet Bey de...” (YDT,193).

“Başka gazete de görmüyorsun. **Tümünün Allah belâsını versin** gazetelerin. Gazeteden ne olacak? Burjuvazinin yalanları.” (YDT,196).

2.1.1.8.5. Selamlaşma ve Vedalaşma

Türk kültüründe selamlaşma ve vedalaşma önemli yer tutar. Karşı tarafa duyulan saygının, iyi niyetin bir göstergesidir. Bu saygı ve iyi niyet kalıplaşmış söz ve davranışlar ile karşılanır. Selamlaşma kalıpları belli bir statü göstergesi olarak karşımıza çıkar. Selamlaşma ve vedalaşma söz kalıpları karşı tarafın statü, yaş ve cinsiyetine göre farklılık gösterebilir. Türkali selamlaşma ve vedalaşma kalıp söz ve davranış olarak eserlerinde yer verir.

“Çok **selam** söyledi annem, dedi.” (BTB,13).

“Rasim **selamlaşacak, el sallayacak** epeyi adam buldu yine.” (BTB,32).

“Haydi, **merhaba.**” (BTB,33).

“Masanın yanından geçen bir kalanturun eline uzandı eğilerek. **El sıkıştılar.**

-Nasılsınız Rasim Bey?

-Arz-ı hürmet ederim beyefendi. Duacınızım...

-Bilmukabele... Afiyetler olsun efendim...

-Allah ömürler versin beyefendi.”

(BTB,35).

“Sahaflara bakacaksınız. Rica ederim. **Güle güle.**” (BTB,38).

Adam ağır ağır yaklaştı, başını yana eğip aynı sırtık yüzle baktı bir süre.

-**Sabahlar hayrolsun,** dedi. (BTB,65).

“- **Selamnaleyküm.**

Ötekiler pek aldırmadılar. Kenan döndü adama:

-**Aleykümselam,** dedi. **Merhaba.**

Ötekiler de çabuk çabuk **merhabayı** bastırdı. Haymanalı da saygılı davrandı.

-**Hoş geldin** Süleyman Dayı.

-Hoşbulduk.” (BTB,319).

“... Bir tanem. **Allahaismarladık.**

-Güle güle.

Hadi **Allah kavuştursun**, dedi.” (BTB,413).

“Hatice Hanım’la **el sıkıştılar.** İki kişiyi de tanıştırdılar.” (BTB,451).

“Şükrullah eğilip elini öperken;

- **Hoş geldiniz** Fethiye Teyze diye yakınlık göstermişti Fethiye Hanım'a. Haşim Bey Amca'sını sormuştu hemen. Şükrullah'ın gözlerinden öpüyordu o da. **Çok selamları vardı.** Hoş geldin için Tarık'a dönmüştü ki Fethiye Hanım gizliden kaş gözle onları dinleyen hamal oğlanı gösterdi Şükrullah'a.” (BBB,39).

“Sirak Lüsü'yle Tarık'la **kucaklaşıp ayrıldı.** Yerevan'a sizi de bekleriz Tarık Bey. Acılıkla gülümsedi Tarık.” (BBB,739).

“— Kızı gördün mü? Çekingence soruyu bir süre yanıtlamadı Turgut,

— Gördüm, dedi sonra. **Sana selamı var!** Güldü Halil. Dalga geçiyordu hergele...

— **Aleykümselam**, dedi aynı alaylı gülüşle. Getiren, gönderen sağ olsun!” (G1,47).

“**Hoş geldin!** Başı kağıtlardaydı, dönüp bakmadan söylemişti.

- **Hoş bulduk** canım. Yaklaştı, **yanına öpücük kondurmak** için eğilirken,

- Çok mu kötü? dedi.

- Yo, niye?

- Öpmüyorsun beni. Cezalandırıyor musun, nedir? Gülerek döndü Esme.” (KR,364).

“Kapıyı açınca şaşırdı birden.

— **Merhaba...**” (MK,8).

“Uzanıp **yanaklarından öptü kızını, el sallayıp yürüdü.**

— Gidip yatacağım, dedi Nergis. Yarın görüşürüz...” (MK,14).

“— E, **görüşürüz...**

— **Güle güle...**

— İkindiyyin uğrayacağım. **Hadi eyvallah...**

— Sağ olun... **Güle güle...**” (MK,14).

“Korhan gözlerini açıp döndü, **gülümseyerek** doğruldu, pencere içindeki gözlüğünü takip,

— **Hoş geldin**, dedi. Kaç oldu yahu? Ooo...

— **Merhaba...**

— **Merhaba...**” (MK,20).

“- Yok, dedi Rahmi, öyle sordum. Bu yana geldi de... Hadi **eyvallah**.” (MK,127).

“— **Merhaba**, hoş **geldiniz**, diye yaklaştı Muhtar.

— Vay Muhtarcığım... **Sarmaş dolaş bir öpüşmeden** sonra kale duvarı dibinde, ağaçlar altındaki kanepeye çekilirlerken...” (MK,127).

“Geçende Musto geldi İstanbul’dan. Bugün yarın çağırırlarmış. **Selam göndermişler...**” (MK,440).

“**Kalktı. Başını yavaşça eğerek selam verip döndü.**” (TKÖ,103).

““Geçmiş olsun!” deyip **başıyla selamlayarak** gene koşturur gibi çıktı odadan.” (YTK,19-20).

“Oysa ondan daha yumuşak çatışmalardan sonra nice kişiyle **selamı bile kestikleri** olmuştu.” (YTK,27).

“Bir **selam göndermek** de mi yoktu ulan? Alacağın olsun hergele!” (YTK,30).

“Muhsin'in **elini sıkıp** köşedeki taksilere doğru yürüdü. Muhsin'in içine öylesine bir yalnızlık sıkıntısı çöktü ki saatine bakıp girdi işyerine.” (YTK,63).

“**El sıkışmadan başıyla selamlayıp gidiyordu** ki uyanır gibi fırladı Muhsin.” (YTK,114).

“**Kucaklayanlar, el öpenler, sarılanlar** arasından alıp gittiler annesigili.” (YTK,141).

“Gülerek yaklaşp kerevetin kıyısına oturdu Muhsin.

- Arkadaşlar **merhaba!**

- **Hoş geldiniz** ağam, **merhaba!** El sıkmak için sıraya dizilmişlerdi ki elini kaldırıp durdurdu Muhsin.

- Bakın çocuklar, ağa mağa değilim ben. Adım Muhsin. Bey de değilim. Hepinizden biraz yaşlıyım belki. İsteyen ağbi der, isteyen Muhsin.” (YTK,144).

“**Merhaba** Ağbi, dedi. Buyur... **Kucakladı** Refik’i, **öpüştüler.**” (YDT 22).

“Sağolun, dedi. Biz burdan.. Hadi **eyvallah.. iyi geceler...**

— **İyi geceler** Ağbi... **Güle güle...**” (YDT 29).

“Feridun Bey, **verdiği selâmı başıyla şöyle bir savuşturmuş,** provalara eğilmişti...” (YDT,33).

“Gündüz de kalktı. **Sarılp öpüşmecelerden** sonra, buluşmayı Turgut’un ayarlamasına bırakıp ayrıldıklarında yorgundu Gündüz.” (YDT 55).

“Refik’ciğim mi?... Şaşkınlığını yenip **uzattı elini** o da. Gülümsedi,

— **Merhaba** ağbi, dedi... Hayrola böyle sabah sabah...” (YDT 70).

“Gelip **kucakladı** Suna. Çoktandır sorup duruyormuş o da Refik nerde? Diye.” (YDT 74).

“Şahin’di; acele Adana’ya gidiyormuş, haftaya dönecekmiş. Bir **Allahaısmarladık** demek için... Uğrayamamış... Yeni bir iş varmış da...” (YDT 151).

“Refik’i tanıttı, yönetmen diye... **Sıcak gülücüklerle bakıp başlarıyla selâmladılar.**” (YDT 184).

“**Hoş geldiniz**, dedi. **Merhaba**, önce, size ne vereyim?... Cin tonik, votka? Ya da bir kahve?... Çayı sonra içeriz.” (YDT 187).

“— Uğrarım, dedi. **Hoşça kalın!**.

— Annemi **benim için de öp** Ağbi!.. Çok çok öp... **Güle güle!...**” (YDT,377).

“Salondaki yemek masasında Şem’i Bey’le birlikte oturmuş kadınlı erkekli birileri vardı. Refik **başıyla selâmladı** geçerken, Şem’i Bey’e de geçmiş olsun deyip telefona gitti.” (YDT,390).

“— Geç kalıyorum. Hadi **Allahaismarladık**... Bende İngiliz aspirini var aşağıda, getireyim mi?

— İstemem, dedi Seniye. Yatacağım hemen.

— **Hoşça kal canım**... Sabah uğrarım...” (YDT,413).

“— **Hoş geldiniz** Ağbi. Sağlığınıza--.

— **Hoş bulduk**... Sağlığınıza... Kadehini kaldırdı, yudumlayıp koydu masaya.” (YDT,426).

2.1.1.8.6. Yeminli İfadeler

Yeminli ifadeler Türk halk edebiyatının önemli bir dalıdır. Kalıplaşmış sözler halinde nesilden nesile aktarılan yeminler Türk dünyasının tamamında “ant” kavramıyla karşılandığı gibi, “kasam” ve “sukend” kavramlarıyla da karşılanır.¹⁹

Vedat Türkalı eserlerinde yeminli ifadeleri sıklıkla kullanır. Edilen yeminlerin çoğu Allah, Kuran ile ilgilidir. Siyasi tavır takınan karakterler ise “devrimci namusu” üzerine yeminler eder.

“**Devrimci namusum üstüne yemin ederim ki.**” (BTB,200).,

¹⁹ Ali Berat Alptekin, “Osmaniye Örneğinden Hareketle Batı Türkleri (Azerbaycan Türkiye) Destan ve Hikâyelerinde Ant (yemin)’lar”, **Milli Folklor**, Yıl 21, S. 84, 2009, s. 23-24.

“Aha **bu ekmeğe kör bakayım...**” (BTB,499).

“Korktuğumdan değil, **namussuzum** korktuğumdan değil! Ya neden?” (BBB,12).

“**Gözlerim önüme aksın** ki, diye yemin etti dün. Ben de inandım!” (G1,124).

“Telefonu verdim, arayacak seni. **Kuran çarpsın** diye yemin ettirdi söylemeyeyim diye. Kusura bakma!” (G1,643).

“Sikimi alırsınız gelip! Takır takır ikinizi de vururum, **namussuzum.**” (G1,744).

“Sen iste, parmağını dokundurtmam, **Kuran çarpsın** ki, ağılarım herifi de!” (G2,15).

“Aptesliyim; kurban olduğum **Allah’a kör bakayım**, yalanım varsa!” (G2,519).

“**Namussuzum** hepsinden temizdir yüreği onun.” (YDT,8).

“Kölen oluyim Nuri Abi, ver anahtarı. Allah canımı alsın ki Müzeyyen Abla yolladı. Çocuğun bezleri varmış, yıkıycam, **söz verdim.**” (YDT,8).

“Bak ağbi, dedi. Bu oğlan var ya, bu Şahin, Adana’nın kıralı **namussuzum...**” (YDT,20).

“**Ekmeğe kör baksın** ki hepsi bu.” (YDT,39).

“Mefharet Hanım **yemin verdirmiş**, sakın söyleme diye!” (YDT,174).

“Sen bir yazıhane aç Ağbi. **Namussuzuz** bedava oynamazsak ilk filmin bizden Ağbi...” (YDT,246).

“Sonra öğrendi, alıştı o da; kesin hiç bir şey yoktur sinemada, hele başlama tarihi, asla... **Yemin billâh ettikleri** günden iki hafta sonra kamera diyebilmişlerdi.” (YDT,264).

“Ya bu senetler ödenir, ya da **anam avradım olsun** seni temizlerim!..” (YDT,387).

2.1.1.8.7. Ölçülü Söz

Doğan Kaya ölçülü sözlere isim vermenin zorluğundan bahseder ve ölçülü sözleri “düzgü” kavramıyla karşılar. Ölçülü sözler halkın günlük hayatında yeme-içme, ailesiyle, esnaflıkla beldelerle, tarımla, düşünce ve sözlerle ilgili olarak kullandığı manzum sözlerdir.²⁰

Vedat Türkali romanlarında ölçülü sözlere pek yer vermez. Ölçülü sözler söylenmeden sözün öğrenildiği kişinin adı söylenir veya sözün herkesçe bilindiği vurgulanır: “ninemin sözü, eniştemin sözü, eskilerin sözü, derler ya...”

“**Allah çirkin talihi versin** derler ya!” (YDT,44).

“Anası da tam **anasına bak kızını al** dedikleri.” (YDT,45).

“Ulan Şehit Niyazi. «**Ne şehit oldu ne Gazi-Bok yoluna gitti Niyazi**» sözünü ettiler bir gün sınıfta. Niyazi takılmalara çok kızınca Şehit Niyazi kaldı adı.” (YDT,54).

“Daha ilk bakışta vermişti notu, gözü göz değildi bu Hafız Hanım kızın! Tam ninemin dediği; “**velfecri okuyor!**”.” (YTK,20).

“Her iş kuralına göre, der o. Bana da takılırdı şimdi “**Ağanın eli tutulmaz!**” diye!” (YTK,89).

“O kadar düşündüm, bir türlü bulamadım. Belki de benim suçlu. Babam dememiş miydi, **o senin dediğin hanlar Bursa’da kestane tartar.**” (TKÖ,210).

“**Geldi İsmet kesildi kismet**” (MK,75).

²⁰ Kaya, **a.g.e.**, s. 403.

“Allah’ın istediği can, kulun istediği a...!” (MK,210).

“Babasından sık duyduğu bir başka söz de, **"Geçme namert köprüsünden ko aparsın su seni!"**ydi. Bu şövalyeliğe de takılırdı. İkinci dize, ki binde bir eklerdi babası bunu, **"Yatma tilki gölgesinde ko yesin aslan seni!"** onurlu yiğitliğin mi yolunu gösteriyordu, tam sersemliğin mi?” (KR,48).

“-Öterse iyi düdük, dedi.

Anadolu’da duyduğu bir sözdü. Hepsi güldüler. Yalnız Rasim gülmedi.” (BTB,95).

“İç ulan, dedi, Rasim. **İster zengin ol, ister fukara, yemekten sonra yak bir cigaraaaa.**” (BTB,153).

“El kızına güven olmuyor ya, dedi, bana güvenmeni isterim!..” (BTB,187).

“Aman derdi, **koca, koca.... İyi bir şey olsa gonca gül olurdu adı.**” (BTB,203).

“Kenan umursamamıştı pek. **İt dişi domuz derisi** derler Anadolu’da... Ne bok yerse yesinler...” (BTB,262).

“Yer, mer mahana, dedi, teravide sıkışık olmak sevapıdır. Bunun göyni yok zati. **Zornan köpek ava gider mi?...**” (BTB,312).

“Bir söz var hani; **kökü dışarda** diyorlar, kökü yok ki, dışarda olsun. Gözü, gönlü dışarda.” (BTB,463).

“Ne güzel söylemiş halkımız; **şeytan melaikelere yetmiş bin yıl hocalık etmiş, şeytanlığı çıkmış ortaya sonunda gene...**” (BTB,469).

“Kıymet Nine geldi aklına, Sivas’ta, mahallelerinde, yumru yumru bir kocakarı, **“Erkek milleti kuduz köpektir. Karı etine aşerer.”** demişti bir gün.” (BTB,473).

“Ne demiş eskiler? **“Ya olduğun gibi görün ya da görüldüğün gibi olmaya başlarsın.”**” (BTB,501).

2.1.1.8.8. Lakap

Lakap, bir kimseye veya bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad²¹ olarak tanımlanır. Lakap takılması Türk geleneğinde yaygın olarak kullanılır.

Vedat Türkali eserlerinde lakaplara sıklıkla yer verir. İncelenen eserlerde lakaplar, fiziki özelliklere, mensup olduğu ırka, icra dilen mesleğe, kişinin memleketine göre verilmiştir.

“**Baba**’nın bir sözü geldi aklına: “Taşları sürekli dönen bir değirmendir kafa dediğin, ya evlat...” (BTB,18).

“Ne oldu sonra bu **Sağır** bir gecede tuz buz ettirdi her şeyi.” (BTB,231).

“**Paşa**’cidur o.... Ne etsen boş. Kafasına takmış pi çere.” (BTB,316).

“**Tüyü bozuk İsmail** de bağıyor.” (BTB,668).

“Ali, Mahmut, Selim, **Sarı Kız** Necla, Gülşen, Ekrem...” (BTB,669).

“Ranzasında ağırdan dikeldi **Dörtnal** Emmi. Soluğunu kesmiş koğuştta gözlerini kapıya dikti.” (BBB,31)

“Bu **Topal Kasap** ahmağın defterini de bu incecik oyunla dürüvermişler yaka paça!” (BBB, 34-35).

“Kime soracağım? **Kürt** Haydar'a mı? Onu da gördüğüm yok pek.” (BBB,65).

“**Sakızlı** Ohannes’in liberal ekonomi tavsiyelerinden de etkilenmişti ittihatçılar. Ermeni Ohannes Osmanlı paşasıydı, iktisat dersleri verirdi maliye mektebinde.” (BBB,124).

²¹ Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, C.2, 8.Bsk., Ankara, TTK Yay., 1988, s. 1450.

“V. Muratı tahtta isteyen Ali Suavi vardı, Abdülhamid'in adamı **7-8 Hasan Paşa** öldürdü onu da.” (BBB,152).

“Nihat, “**Tatlı Gâvur**” adını takmıştı Ohannes’e, tatlıya düşkünlüğünden.” (G1,42).

“Bu fiskosların anlamını arkadaşlıklarına “**Erkek Binnaz**” da katılınca çözümlemişti.” (G1,49).

“Kim yoktu ki; herkes o yandaydı! Zeki Baştımar da ordaydı. **Laz** İsmail de, Hüsametdin de.” (G1,198).

“Bir süre aynı yuvarda çalışmışlardı. Yazganımızdı. Bir de **Kel** Muhittin vardı. O da çırağı benim gibi.” (G1,200).

“Adını çok duyduğu **Parmaksız** Hamdi olmalıydı bu. İçini burkuveren heyecanı bastırmaya çalıştı.” (G1,219).

“**Kırtipil**’den tez almış (Paris’ten tanıdığı Hamdi Tanpınar’ın yaygın adıydı Kırtipil) tezi bitiremediği için sınava da girememiş Haziranda. Pişmandı aldığı tezdin.” (G1,210).

“O da iyi sözler etmiş Turgut için. Nerden duyduğunu da söylememişti Refik. Yalnız gece sekreteri **Tatar** Nafizden sakınmasını öğütlemişti.” (G1,354).

“**Laz** Osman dedikleri birininmiş burası. Yemeklerin çoğunu, meyhanenin ortağı **madam** Ani kendi eliyle yapıyormuş.” (G1,481).

“**Baytar** Ali Cevdet, Hüsametdin Özdoğu, **Laz** İsmail, Ahmet Fırınca (“**Dede**” deriz biz), Reşat Fuat, Zeki Baştımar. Parti çalışması üzerine Hüsam’ın okuduğu rapordan sonra, başlamışlar eleştirilere.” (G1,633-634).

“Çocukların **Paşa Amca** dedikleri, komşu köşklere birinde oturan, emekli Kurmay Yarbay Nevzat Beye, “**Paşa**” denirdi çevrede.” (G2,218).

“Bir tamircide çalışıyorum Antep’te. Küçüğüz daha. En büyüğümüzü, **Çopur Mennan** diye, hafiften çiçekbozuğu bir Arap oğlanı, yalandaki pazara yolladı usta...” (G2,512).

“Doksanına kadar yaşayan, evkaf emeklisi Esat Amca'nın -babasının amcasıydı, **Deli Meyzin (müezzın)** derlerdi- sözünü anımsadı, güldü. "Sakın kanma oğlum! Bütün pislik başları gerdanlarına düşmüş bu yaşlılardan çıkar!" (KR,93).

“**Leleg çobanı**: Epeyi yıllar önce üniversiteden emekli olmuş uzman bir maliyeciydi Profesör İzzettin Hadi. Kentin en tutkulusuydu. On yıl kadar önce, karısının ölümünden sonra gelip Akkonak’a yerleşmişti. Çoban gibi yaşayacakmış artık. Leleg Çobanı gibi... Niye olmasın? **Halikarnas Balıkcısı** olur da... Lelegler çevrede en eski diye bilinen ilkel bir kavim. Ara sıra yinelediği böyle çağrılar, şölenler dışında, dağ taş kırlarda Leleg Çobanı’yım diye başıboş dolaşıp kentte ilkel giysileriyle gezinse de kısaca boyu, etekleri sarkmış gömleğini kabartan ayva göbeği, ter içindeki dazlak başı, gülücüklü, çizgi çizgi kırmızı yanaklarıyla, balıkçı, manav, kasap türünden babacan, şarapçı bir esnafa benziyordu daha çok.” (MK,30).

“Zurna: — Zurnalar da geliyor, dedi (Zerrin’e, **Zurna** derdi).” (MK,41).

“Neymiş dertleri, dedi Nergis, pek de ilgilenmiyor gibi. Yanları sıra yürümeye başladı **Haberci**.” (MK,47).

“**Kürt Nihat** kaptı mı arsayı? dedi... Ne cindir şu oğlan. Güldü Muhtar.” (MK,63).

“Nişantaşı’nda, Güzelbahçe’de bakkallık eden Celâl Bennececi (**Tayyareci** Celâl), Hasan Ali Ediz’in yetiştirmelerindendi.” (TKÖ,201).

“Sana demiş miydim Muhsin, benim bir dayım vardı, **sarhoş** İsmail! Erken öldü.” (YTK,31).

“Antalya’da okurken de geneleve gitmeye kalktılar birkaç arkadaş, iriyarı **Ayı Nihat**’ı aldılar, bizi sokmadıldı.” (YTK,21).

“Köyde, bizim **pehlivan** Ali’yle **Berber** Mustafa beni severler; onlar bile gelmez valla!” (YTK,22).

“Ailenin acıklı söylencesi var; dedemizin dedesi **Tulukçu** Bekir, genç karısının ölümüne dayanamamış, uçurumdan aşağı atmış kendini, derler!” (YTK,36).

“Ucuzcu bir ara sokak meyhanesiydi Hafız. Sahibi Sezai’nin ibne olduğu söylenirdi, **Hâfız** diyorlardı!” (YDT,18).

“**Hacı Dayı** dedikleri yaşlı bir cezaevi gediklisinin karşısına götürmüşlerdi. Giriş dualarını yaptıracaktı Hacı dayı; töre buymuş cezaevinde! Pos bıyıklı Hacı Dayı dik dik bakıyor. Tutuklu, hükümlü bir sürü kişi toplanmışlar çevrelerine, oyunu bekliyorlar!” (YDT,40).

“Ulan Şehit Niyazi. «Ne şehit oldu ne Gazi-Bok yoluna gitti Niyazi» sözünü ettiler bir gün sınıfta. Niyazi takılmalara çok kızınca **Şehit** Niyazi kaldı adı.” (YDT,54).

“Babasının ölümünden bu yana dükkânlara, katlara, handaki paylarına bakıp paraları hesabına yatıran **Tatar** Kutbettin’in yüzünü yılda bir kez ya görür, ya görmezdi.” (YDT,448).

“Her şey doğal düzeninde yürüyüp gitti ondan sonra. 6/7 Eylül olaylarından sonra Yunanistan’a gidenler oldu. Ordan da iyi haberler gelmiyordu. Türkiye’den gidenlere **TÜRKOSPORE** (Türk tohumu) diyorlarmış.” (YDT,142).

2.1.1.8.9. Argo ve Küfür

Argo, “Kullanılan ortak dilden ayrı olarak aynı meslek veya topluluktaki insanların kullandığı özel söz veya söz dağarcığı. Serserilerin külhan beylerinin kullandığı söz veya deyim”²² olarak tanımlanır.

Mesut Şen argo dilini “Bu dil, toplumda belli bir sosyal sınıfa mensup olanların, daha çok asosyal olarak damgalanmış grupların, toplumun geri kalan kesimlerinden ayrılmak veya korunmak içgüdüleriyle kendilerine has kelime ve deyimlerle oluşturduğu konuşma sistemi olabilir.”²³ olarak tanımlar.

Küfür, çeşitli duyguların dışı vurumu halinde ağızdan çıkan karşı tarafın kişiliğine, onuruna ve iffetine karşı söylenmiş kaba sözlerdir.

²² Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, C.1, 8.bsk. Ankara, TTK Yay., 1988, s. 129.

²³ Mesut Şen, “Argo Üstüne”, **Türk Kültüründe Argo**, Ed. Emine Gürsoy Naskali, Gülten Sağol, 2. bsk. Haarlem, Hollanda, KaKitap Yay., 2016, s. 19.

Çalışmamızda argo ve küfür sözleri aynı başlık altında verilmiştir.

Vedat Türkali eserlerinde argo ve küfür sözlerine sıklıkla yer verir. Roman karakterleri çeşitli duygularda argo ve küfür sözlerini dile getirir. Türkali, eserlerinde küfür kalıplarını kullanırken kadın cinsel organını noktalı bir şekilde verirken, erkek cinsel organını bazen noktasız, açık bir şekilde vermiştir. Çalışmamızda verdiğimiz örneklerde yazarın kullandığı küfür kalıplarında sansüre gidilmemiş, verilen küfür kalıpları olduğu gibi verilmiştir. Argo ve küfür sözlerin kullanıldığı cümleler bağlam gösterebilmek adına cümle içinde ve alfabetik olarak verilmiştir.

“Teyzen... gece demek... rezil... **eşşoğ!.. ağzına...** her şeyin... Tuuu... Senin de **ağzına sıçtığımmın... Kaltak...**” (BTB,420).

“Güvenmek eşekliğini gösterdik... Bak şurdaki **acuze** de sizin soydan... Kadın milletiyle iş yapmaya kalkanın **aklını s... m** ben...” (MK,62).

“Bu tratalar var ya, bu troller, dedi... **Anamızı s...ti** bizim. Utancını duymuştu söylediğinin. Öyle doğal deyivermişti ki... Sonradan mı bilincine vardı ne, kızarıp başını önüne eğdi.” (MK,226).

“O taburenin dört ayağını birden senin **a...na sokarım kaltak**, dedi. Sonra? Sonrasını anımsayamıyorum Bay Yargıç!” (MK,152).

“**Ananın ...mış.**” (BTB,31).

“**Analarının ...na kar yağacak** ki... Eliyle tamamladı tümcenin anlamını, sonra yine kıkır kıkır güldü.” (BTB,497).

“Ne diyecek **ana avrat düz gidiyor o ibnelere.**” (BTB,541).

“**... miniz kaşınıyor** değil mi? İlla Moskof **...ğı mı** olacak? Biz de daha kalın ...k var orospu...” (BTB,561).

“Konuşsana **orospu**, dedi, niye sesin çıkmıyor? Sokaklarda **...minizi** yırtarak bağırmasını biliyorsunuz.” (BTB,562).

“Maniseleion’un katilleri Hıristiyan barbarlar dikti, bizim **aptallar** da onardı; bir avuç para döktüler bu taştan gâvur pislğine!..” (MK,7).

“Dönüp Emine’yi yakalamak, suratına en pis şeyleri kusmak geliyordu içinden. **Aşşagılık orospu...** Tam buldum; bizim piyasanın karılarından biri bu. **Şıllık.**” (YDT,244).

“— Film nasıl Salih Bey, sonunda **oğlan kıza atlıyor mu?**..

— Atlıyor, dedi atlamaz olur mu? Zorla atlıyor hem de... Yalnız kızın da bir babası var, o da gelip oğlana atlıyor!..” (BTB,499).

“Haklı; Özgür’le biz **aynı... bokun soyuyuz.** Onu demek istedi.” (MK,187).

“Bırak **beee!...**” (BTB,520).

“Oturun **be** çocuklar, dedi. Baş başa söyleşelim biraz... Kalabalık yordu..” (MK,34).

“**Bok herifler;** bayırlılar ona buna pislik atmaya...” (BTB,77).

“**Ne bokun var** yine?” (BTB,11).

“**Ne bok yerlerse yesinler!...**” (BTB,442).

“Terbiyesiz senin anan, baban **ulan boynuzlu deyyus,** diye bağırdı, şişeyi fırlatıverdi karşı tekneye.” (MK,339).

“Nesi iyi? **Boynuzlu olmak** mı?.. Hem de o Rasim **puştuyla...** Başkasıyla olsa?.. **Aşşagılık** küçük-burjuva seni.” (BTB,448).

“**Ne budalasın... Sen ne budalasın...sen...**” (BTB,16).

“Dinle olan **dalyaprak!...**” (BTB,35).

“Sorduğuna bak **dangalağın!...**” (BTB,38).

“- "Hacı Baba macı baba **daşsağına** dokunamaz bu adamın" demiş nalbant Hamza Dayı”. (YTK,153).

“Güç tutuyordu kendini. **Dinini, imanını, geçmişini siktiğimin hergelesine** aç şimdi ağzını. Senin gibi **amsalak** herifle yola çıkacağız da. **Ulan** sen daha **sikinin...** Tövbe!” (G1,116).

“Bu **değnek kariyı** kışkanıyorsun? Karı değnek meğnek değil bir kez. Mavi gözleri, kırmızı bakıra çalan derisi, boylu yapısıyla tam Kuzey türü sarışın **rospik.**” (MK,68).

“Tut masayı, geçir kafasına **deyyusoğludeyyusun.**” (BTB,36).

“Sandıkları kadar **enayi** değiliz!” (G2,14).

“**Orospular** her kadına pislik atar. Sen de **erkeğin orospusu...**” (BTB,646).

“Vermeyeceğim ulan **eşsoğlueşşegin karısı.**” (BTB,39).

“Ayakları suya değecek **eşsoğlueşşeklerin.** (BTB,167).

“Saniye’yi yumruklamamak için güç tuttu kendini. **Eşsoğlueşşegin gerzek orospusu.**” (YDT,66).

“Sizde çalışıp duru ye, Pelvan Ali. Somun pelvanı! Biz ona **gaba göd** Ali depduruk.” (MK,369).

“Herkesin doğrusu kendine, bu **geçmişini siktiğimin dünyasında.** Daha iyi bir **bok** değilim ben de.” (G2,35).

“Ben sanatçıyım, dedi yavaşça. Burda çalışıyorum. Ülkede bir sürü **gerzeğın,** bir alay **dangalağın** yediği bok da beni hiç ilgilendirmiyor... Kara köpeklerle düşmanım. Girmesinler buraya. Sokmam...” (MK,74).

“Anasının gözü **gâvurlar**, dedi. Beleş **bok** bulsalar avuçlayacaklar! Gökova’da görürsünüz, sizi köpekbalıklarına yem yapmazsam!..” (MK,102).

“Sövüyor bu...

— **Geçmişini s....in eşek oğlu eşsek... S...ktir** şimdi... Dona kalmışlardı.” (MK,233).

“— Havanı alıp **g....lerine soktular** Ağbi, dedi...” (YDT,156).

“**Hastir ulan**, dedi.” (BTB,33).

“Kendi mi çevirecek yoksa? Ben de yardımcılık yapacağım!.. Beni ne sanıyor bu herifler? Şeytan diyor, **hassiktiri bas** şunlara, dön eve.” (YDT,20).

“— Tutsanıza şunu be!.. Ne bakıyorsunuz hayvan gibi?..

— **Hayvan sensin ulan... Keçiiiyy!..**” (MK,339).

“Adamlar ciddi ciddi okuyup irdelemişler bu saçma sapan şeyi, sonunda da düzene zararlı olacağını saptamışlar! İnsan oğlu kadar «**hiyar**» yaratık yok yeryüzünde der dururdu Kaynakçı Mustafa. Yalan mı?” (YDT,194).

“Git hovardalık et şu parayla gözün gönlün açılsın **hiyarağası**, diyordu.” (BTB,26).

“Kuş sapanıyla gece yarısı... Yakalayıp bir temiz **ıslatmışlar itleri**; o gece gene.” (MK,278).

“Ağabeyinin de senin de... **it...**” (BTB,82).

“Korkuyor **itoğluit**. Anladı her şeyi göze aldığı. (BTB,167).

“Hangi partiyi tuttuğunu açık açık sorayım mı şu Recai Bey’e? Dünyada yanıtlamaz. Ne **it oğlu ittir** bunlar.” (MK,199).

“Bakmayın bu **ibnelere**, dedi, yarın benden çok Paşa’cı olur hepsi.” (BTB,501).

“**Kahpe analılaaaar... Sizsiniz ulan... Orospu çocukları... Vatan haini sizsiniz ulan.** Ben değilim... Siz sattınız... Ben s...im sizin ananızı avradınızı... Aaaaaayyyy... **Namussuzlaaaar... Sizsiniiiiiz...**” (MK,296).

“**Karıların** yanında surat et de **sıçayım çarkına** bu akşam...” (BTB,87).

“Herkes benzeyen hangi yanın var senin **kart herif.**” (BTB,52).

“Senin **kariya kasket asmayan** kaldı mı diyecekti az kalsın.” (BTB,32).

“- Boş ver, **kuşun** ağrmasın da!” (MK,200).

“Duyuyor musun **kodoş?** dedi birden.” (BTB,506).

“**Karılara** bak, daha dün geldiler, iki saattir kumda yatıyorlar bu güneşin altında. Toptan **manyak** bu kadın milleti!” (MK,8).

“— **Nah** size! diye, **sağ kolunu ayıp biçimde sallamaya başladı** Nergis teknesine doğru...” (MK,339).

“Daha doğrusu hiç sevmezdi. **Orospu** derdi içinden.” (BTB,92).

“Daha önce de Sermet'le az mı **oynaşmış?** **Ellenmedik** yeri mi kalmıştı **orospunun.**” (BTB,708).

“İyi olmuş **orospu çocuklarına**, dedi Özgür. Kim yaptıysa ellerine sağlık. Öğreniriz... Hele o Doktor Oğuzata **puştuna...** Gebertselerdi...” (MK,72).

“Böyle **pezevenklerle** dolu Türkiye. **Topunun sülalesini ...**” (BTB,29).

“Şu **herife** bak, dedi. **Pezevenklik ederiz.**” (BTB,174).

“Kenan'ın içinden, sille tokat girişmek **pezevingin oğluna.** Ağzını, burnunu kır **herifin.**” (BTB,444).

“Ben de bir çocuk doğurursam! Tanrı korusun... Bir de **piçle** uğraş... Amaann...” (MK,42).

“**Puşt** demişlerdi sonra da. O sözcük de utanılan niteliğini yitirmiş, saldırgan övünmeye dönüşmüştü bugün.” (KR,33).

“Bir kahkaha daha attı Esme,
- Ne de **safalaksınız** ya!” (KR,313).

“**Sersem, eşşek herif!... Hıyarağası** değilsin de nesin?” (BTB,53).

“**Sıçarım ağzına** doğru konuş, dedi.” (BTB,444).

“Ola Çazum, **sıçmiyayum pubanın ağzına**, ne pakaysun tavar çibi.... Cetursana rakiyi.” (BTB,342).

“Bilim adamıymış!.. **S...tir et şimdi şu hergeleyi**, zaten sinirlerim bozuk...” (MK,122).

“**Siktir ol** diyorum sana... **Siktir ol git** buradan...” (BTB,363).

“**Ananızın a... hergeleler. Kırk yıllık orospuya s... öğretiyorlar. Burda öldüremediniz ya, paçayı kurtardık...**” (YDT,129).

“**Ulan** şeytan **siktir ol git**, bir elimi atarsam paramparça ederim bu cadıyı.” (BBB,41).

“Alıp da yollasaydım keşke. Şimdi al, yolla... **Hassiktirsinler. Hepsinin de sülâlesini, geçmişini, geleceği...**” (YDT,229).

“**Sok kıcına** onu, dedi.” (BTB,174).

“Ne mi yapacağım? **Senin ananı, avradını, kız kardeşini... keçeğim. Ulan puşt!..** Suratıma telefon kapatırsın ha, sen önce **g...ü kurtar. Karımı başkaları s... Boynuzlu** komonist. Ben de sana bu dünyayı dar etmezsem **ulan... İbnelerin şahı.**” (BTB,506).

“On gün sonra dönmek zorundayız zaten. Ya da işten **s...tir ederler...**” (MK,216).

“— **Sikimi alırsınız** gelip! Takır takır ikinizi de vururum, namussuzum.” (G1,744).

“Bas bas bağır telefonda: **Şıllık, orospu, bırak kocamın yakasını! Yoksa gelir senin...**” (BTB,403).

“Biraz sonra Muhtar da elinden tutup çeken Zübeyde’yle el ele merdivenlere doğru gidip kayboldular. Kamara pencerelerinde ışıklar yandı.

— **Vizite başladı**, dedi Fatoş.” (MK,338).

“Seni köprü altında... **Ananın karnındayken kafana ecnebi y... değmiş orospu çocuğu.**” (BTB,507).

“Özgürlük istiyorlarmış eşşoğlueşşekler... Halk Partisi’nin bok yemesi... Y...ımı alırlar özgürlük diye.” (BTB,541).

“Siz benim **ya...mı** solcu yaparsınız... Dedi. Arkadakiler kıkır kıkır gülüyorlardı. Fuat gülmemişti. Şöyle bir yan gözle baktı Zühtü Bey’e,

— İş onda zaten Ağbi, dedi. **Ya...ğımızı** solcu yaptık mı bitti gitti!..” (YDT,227).

“Seni bu evin kenefine bile **sıçtırtmam, yürrrüüüü taş arabası.**” (MK,82).

“Sözelimi, Kürt Nihat Ağbimizi **yürüttüler...**” (MK,311).

“Saygılı olmasını öğrenmeli **zevzek köpek.**” (BTB,76).

“Acaba **zırnık verir** miyim ona?...” (BTB,18-19).

“Hanna’yı da iyi tanıyor! Gerçekten **Felemenk peyniri karı.** Gece gene bu **peynire** saldıracak, gerilerde küçülen başını dik tutmaya çalışan bu sersem deli! **Ne bok yerse yesin!.**” (MK,119).

Vedat Türkali romanlarında Ermenice ve Rumca küfürlere de yer verir.

“Ermenice bir küfür salladı Vasken,

- **Tramı kunem! Sikmişim paranın turasını!**” (KR,492).

“**Hestike o polidoros... Na se heso** Mefharet!. **Skata sta m utra su!..** Bildiği rumca bütün sövgüleri sıralamak öyle tatlı geliyordu ki... O kolunda götünü sallayıp kıvrarak gittiği **pezevenge** de... **Tin avradina su**, Şem’i Bey!... Yoo, (ş) diyemez onlar, Semi Bey. **Tin avradina su**, Semi Bey... **Tin avradina su!**. **Na se heso** Semi Bey.. En iyisi eve gidelim artık **tin avradina su...**” (YDT,139).

“Hay **dinini imanini avradini to shini...**” (YDT,144).

2.2. Halk Dili

2.2.1. Ağız Özellikleri

Zeynep Korkmaz ağız terimini şu şekilde tanımlar: “bir dilin veya bir lehçenin daha küçük yerleşim bölgelerinde yazı diline oranla birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleri.”²⁴. Türkiye içerisinde pek çok ağız kullanımı mevcuttur. Bu durum kültürel bir zenginliktir. İçerisinde barındırdığı zenginlikler bakımından ağız, folklorun önemli alanlarından birisidir.

Vedat Türkali romanlarında sıklıkla yöresel ağızlara yer verir. Türkali, romanlarında farklı yörelerin ağızlarını konuşan insanları aynı ortam içine sokar. Bu ortamda insanların birbirlerini anlamayıp çatışma ortamı yaratmaktan kaçınır ve her bir ağız bir nota parçasına benzeterek farklı ağızların uyumu içinde acılı bir besteye benzetir.

“Lazı, Kürdü, Türkü, Trakyalısı, Adanalısı, Egelisi, Orta Anadolulusu konuşmaya başlayınca, türlü yerel ağızlar, basit, ortak dertlerde tüm ayrılıklarını yitirivermiş, acılı

²⁴ Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimler Sözlüğü**, Ankara, TDK Yayınları, 1992, s.4.

bir besteyi oluşturan farklı notalara dönüşmüştü, Yoğun konuşmalar başladı.” (YTK,237).

Vedat Türkali romanlarında yöresel ağız kullanımı ile bireyin içinde bulunduğu sosyal sınıf arasında ilişki kurar. Bir Gün Tek Başına romanında kendisini “küçük burjuva” olarak tanımlayan Kenan, doğu ağızla konuşan hizmetçinin “daha yontulmadığını” içinden geçirir.

“Konuşması davranışı tam Doğulu hizmetçi. Besbelli yeni; yontulmamış daha!.. Hemen karşıdaki kocaman bir salona soktu Kenan'ı.

— Otur ki çığırām... Adın ney?...”. (BTB,703).

Vedat Türkali romanlarında Doğu Trakya ağız ve Batı Trakya Türk ağız örneklerine sıklıkla ver verir. Romanlarında “Rumeli ağız” en çok kullandığı ağızlardandır.

“Kadınli erkekli birçok yaşlı işçi cezaevleri kapılarında, müdüriyet önlerinde daha parmak kadar çocukken aralarında gördükleri Günsel'i ellerinde büyümüş sayıyorlardı. İnsancılığı, içtenliği, onlara yürekten yakınlık göstermesi öylesine gönüllerini kazanmıştı ki biraz da duygusal bir bağla bağlıydılar...

— Abe çok hakikatlidir, hiç unutmaz bizi!..” (BTB,226).

“Rumeli ağızyla:

— Merhaba kızcağızım, dedi. Ben de benzetirim diye bakarım. Ne kaa değişmişsin be Günselcik. İçerdesin sen de?..” (BTB,597).

“İrice göbeği, yeni tıraşlı, kırmızı kayış suratı, her gülüşte başındaki dazlaklığı daha da parlatan takma dişleri, çoğu “Abe’yle başlayan konuşmalarının Rumeli boyasındaki sözcükleriyle, kravatlı, kolalı gömlekli, ceket, pantolonlu giysiler içinde, kılık değiştirmiş yaşlı bir Balkan kabadayı görünümündeydi Hamdi Hoca.” (G1,97).

Bir Gün Tek Başına romanında Sivas ağzı kullanılmıştır.

“Birçok kez duyduğu şeyi yineletmek istiyordu. Sivaslı ağzıyla bastıra bastıra ihtiyar babası Hacı Sami'ye benzeterek:

— Beg eyi, beg gozel adam emme gafasının içi poh!.. dedi. Kahkahalarla güldüler (BTB,283).

— Gak giz gak, dedi. Sırayı bozma, iki dönüver ortada, âdet yerini bulsun.” (BTB,293).

Romanlarda “Karadeniz ağzı” örnekleri de mevcuttur. Karadeniz ağzıyla anlatılan anı, fıkra ve sesleniş şekilleri de romanlarda tespit edilmiştir.

“Tatlı bir Karadenizli ağzıyla,

— Çoğu da atayiler ha, dedi. Gelsun de paa vursun öyle!... Gülüşüp dalga geçmeler başlayınca kızardı, Gündüz'e döndü, — öyle değil midur Ağbi? Dedi... Palavra değil midur onlann çoği. Yok, pir furuşta peş kişiyi haşat ediyi... Yumruk atduğu uçayı havada! Gelsun peni uçursun!...” (YDT,409).

“Ayile terbiyemipozma deduk sağa, dedi tatlı bir Karadeniz ağzıyla. (MK,50).

Anasının gözü bir Laz oğlan, bir bölüm duvarını ören Harun da. Siyasal inancı yok ya da öyle görünüyor; tek keyfi Hocayı kızdırmak. “Pak Hoçefendu, ben o Allahın yarattığı bu taşı peğenmedum, tüzelteyrum oni görey misun? Onun yaptığı bir poka yaramayı. Evi pen yapayrum.” Bayılacaktı Hoca. Halkta neler var; bir yerleşemiyoruz ki şu toprağa!” (G1,196).

“Ula Çazum, dedi, ula baksanuza ha buraya!..” (BTB,311).

— Şu ilerde Lazlar var ya, dedi. Hüsniye Ablanın kiracıları. Nineleri köyden gelmiş. Misir uni yollamışlar.” (426)

— Amaan, mısır unu canım! Hamsi kızartmak için. Rahmi güldürecek bir şey çıktığına sevinip bastırıyordu.

— Yooo, misir uni diyeceğum ben de bundan böyle... Şaka tutmuştu, kıkır kılar gülüyordu Fehime, — Tutturursun artık!

— Helbet tutturacoğum!” (G1,426).

“Karadenizli bütün dişleri dışarda, gaga burnu daha da sivrilmiş, makara gibi bir gülme tutturdu önce, tam söze başlayacakken kırmızı suratlısı:

— Sus ulan, dedi, tüm kâfir ettin zati bizi. Öteki aldırmadı. Kenan'a eğildi:

— Ha bular beni teraviye götürdü, yer pulamaduk. Ben de çekup ceturdum puraya. Eyu etmedum mi?.” (BTB,.312).

“Yanıt alamayınca, şöyle anlatmıştı Dede Ahmet o tatlı Lâz ağzıyla: “Etma Doktor, ayıbdur; şimdi yatirup dövelûm mi seni? Efendi adamsun!.. “ demişler!.. Doktor’un kaşlarını çatıp başını inatla iki yana sallayarak diretmesini yapıyordu Fırıncı. “I-ıh soylemam!” , “Yatirup da sekiz on tane yedu mi...” (TKÖ,187).

Vedat Türkali’nin romanlarında Türkiye’nin doğusunda konuşulan yöresel ağızları kullanır ancak tam olarak hangi bölge ağzı olduğu anlaşılmaz.

“Konuşmasalardı Ege’den birileri denirdi, Kürt’ten çok. “Hoş gelmişsez! Sefa getirmişsez!” Siz de hoş geldiniz! Şap şap ellerini öptü başı önde paytak yürüyen Abdullah.” (G1,756).

Vedat Türkali’nin romanlarında Kıyı Ege ağzı örnekleri tespit edilmiştir.

“Muhtar Bey, hece sonlarındaki “k” sesini yutan yerli ağzını daha da abartarak,

— Mali Bey iyi adam!., dedi. Pis tembel bok... Şu turizm olmasa yemeğe “e’me” bulamazsınız miskin herifler... Ekmek sözünü yerli ağızla söylemesine Nergis gülünce tutamadı, o da güldü.” (MK,14).

“İşi dervişliğe vurunca sinirlerindeki gerginlik gevşemiş, yumuşak bakar olmuştu çevreye. “Olu gide be ağbey, olu gide.” (MK,52).

“Niye bööle yapıp durudu "Muhsin'im?" Gözüne uyku girmemiş, gan oturmuştu ağlamaktan dünden berli. Ne istedin de yapmadık Muhsin'im! O nassı söz; öldürüp durumuyuk biz hiç seni!” (YTK,270).



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEÇİŞ DÖNEMLERİ, GİYİM KUŞAM ve SÜSLENME

3.1. Geçiş Dönemleri

İnsan hayatının başlıca üç önemli geçiş dönemi vardır. Bunlar doğum, evlenme ve ölümdür. Her biri kendi bünyesinde alt bölümlere ve basamaklara ayrılır. Geçiş dönemleri kendi içerisinde inanç, âdet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel işlemlerle kümelenerek bulundukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun olarak şekillenirler. Geçiş dönemlerindeki kişinin içerisinde gireceği yeni durumu belirlemek, kutsamak, kutlamak, aynı zamanda bu geçiş dönemlerinde yoğunlaştığına inanılan kişiye gelecek olan zararlı ve tehlikeli etkilerden korumaktır. Çünkü yaygın inanca göre geçiş dönemlerindeki kişi güçsüz ve zararlı etkilere açıktır.¹

Geçiş dönemleri içerisinde ritüelleri, inançları ve pek çok kültürel unsuru içerisinde barındırır. Vedat Türkali'nin romanlarında bazen ritüelin, inancın adı bazen de ritüellerin nasıl ve neden yapıldığına dair bilgiler yer almaktadır.

3.1.1. Doğum

Geçiş dönemlerinin ilki kabul edilen doğum, kendi içerisinde zengin kültürel unsurlara sahiptir. Toplumlar doğuma büyük anlam ve önem atfeder. Kadınların gebe kalma isteğiyle başlayan doğum, doğum sırası ve doğum sonrasını da kapsayacak şekilde toplum tarafından kutsal bir olay haline gelir.

Vedat Türkali romanlarında doğum olayına genişçe yer verir. Kadınların hamile kalabilmek için dualar ettiğini, adaklar adadığını belirtir. Doğan çocuğa mevlit okunur ve bu mevlitte kadınlar birbirinin sırtını sıvazlayarak çocuk dilerler.

“Ne var, en sağlıklı, en doğal şey gebe kalmak. İlaçlar, adaklar, dualarla bekliyorlar. Necmiye Ablayı kocası boşadı, kısır diye. Nasıl ağlamıştı kadıncağız. Suç da herifteymiş. Süleyman'dan ikiz doğurdu; bir yıl sonra evlendi. Mevlit okuttular. Beni de götürdüydü annem. Kaç yaşıyordum ki?.. İlkokulda mıydım ne?.. Ne güzel olurdu mevlitler; kalaylı bakır kâselerle şerbet verirlerdi. "Sundular

¹ Sedat Veyis Örnek, **Türk Halkbilimi**, 2. Baskı, Bilge Su Yayınevi, Ankara, 2016, s.183.

bir cam dolusu şerbeti!.." Herkes kalkıp birbirinin sırtını sıvazlardı. Büyüklerle oynadığımız ne güzel oyundu... Kulağım mevlitçinin ağzında, bellemiştim yerini. Hiç de çıkmaz belleğimden. "Geldi bir kuş ak kanadıyla revan. Arkamı kuvvetle sıvadı heman." Ayağa kalkılır, başlar herkes birbirinin sırtını sıvazlamaya. Çok sonraları öğrendimdi bunun kolay doğum dilemek olduğunu. Erkek çocukların da sırtını sıvazladık; gülerdi kadınlar. Geldi denince herkesin saygı ile ayağa fırladığı ak kanatlı kuşu da ne çok düşünür, ne çok düşlerdim. Kanadıyla annelere mutluluk getiren, acılarını dindiren ak kuş!.." (BTB,475).

Kadının hamile kalması büyük bir sevinç ile karşılanır. Hanenin devamı niteliğini taşıyan doğan çocuk için mevlitler okunur, kutlamalar yapılır.

"Evliliklerinin üzerinden daha iki ay geçmeden gebe olduğunu öğrendiler Lüsi'nin." (BBB,161).

"Hele ikiz olduklarını öğrenince, sevinçten Selimiye'yi falan unutmuştu Dede. "Kutlama yapalım bu akşam" dedi." (BBB,162).

Doğum yapan kadına duyulan saygınlık arttığı gibi baba da soyunu devam ettirdiği için mutlu olur ve toplum tarafından saygınlığı artar. Kısır olan kadın veya erkek ise toplum tarafından küçümsenir ve kendi içinde anne/baba olamamanın ruhsal çöküntüsünü hisseder.² Vedat Türkali'nin eserlerinde toplum kısırlığı bir "suç" olarak görülür. Kısır olmak ayıplanır. Kısır olan kadın ise eşinin onu boşaması doğal karşılanır. Kısır olan erkek ise evlilik devam eder. Kısır olan anne/baba çocuğu olarak gördüğü akrabalarının çocuklarına manevi anne babalık yaparlar.

"Ne var, en sağlıklı, en doğal şey gebe kalmak. İlaçlar, adaklar, dualarla bekliyorlar. Necmiye Ablayı kocası boşadı, kısır diye. Nasıl ağlamıştı kadıncağız. Suç da herifteymiş. Süleyman'dan ikiz doğurdu; bir yıl sonra evlendi." (BTB,475).

"Annemin uzunca dulluktan sonra evlendiği Bakkal Tahsin'in de ölen karısından bir kızı var. Babalık, istemiyormuş beni evde. Halam aldı beni. Onun çocuğu

² Örnek, a.g.e., s.184.

olmamıştı. Bizim enişte, fındık tüccarı Haşim Bey kısır demek. Başka karı almaz mıydı yoksa?” (BBB,24).

Vedat Türkali'nin romanlarında karakterler çocuk sahibi olmak istemezler. Siyasi işler ile uğraşan gençler doğacak çocuklarının akıbeti konusunda endişe duyarlar. Kendi geleceklerini ya hapiste ya da mezarda olarak görürler. Geride kalacak olan eş ve çocuk düşüncesi bile onlara ıstırap verir.

“Evlensek de kurtulamayacağız bu dertlerden. Devrimcinin çocuğu olur mu? Ne olacağımız belli değil; bir de çocuk!” (G1,269).

“Ben de bir çocuk doğurursam! Tanrı korusun... Bir de piçle uğraş... Amaann... İşte bir sürü çocuk doğurmuşlar... Burada doğan çocuklar meyhanelerde büyüyor!.. Ana baba içerken, bebekler meyhanenin bir köşesinde arabalarında uyuyor. Biraz büyüdü mü de kapıda oynuyorlar zaten.” (MK,42).

“Demesi kolay, dedi Salih. Sonra ne yapacağız? Nasıl büyüyecek o çocuk? O aptal Sedefciğime de acıyorum. Kendime de acıyorum. En çok da o çocuğa acıyorum. Bizim suçumuzu o ödeyecek!” (YTK,209).

Çocuk sahibi olmaktan korkan kadınlar gebe kalmamak için çeşitli yollar dener. Romanlarda gebe kalmayı engellemek için hap kullanmak, sprial taktırmak en yaygın uygulamadır. Gebe kalmayı engelleyici diğer uygulamalar ise üstü kapalı bir şekilde anlatılmakta veya kadınların gebe kalmamak için kendi yöntemleri olduğu belirtilir. Romanlarda anne ve baba adayı doğacak çocuğu aldırma veya kürtaj etmek isteğindedir. Kendi geleceğinden şüphe duyan anne babalar doğacak bebeğin sorumluluğunu almaktan kaçınırlar.

“Çok sıkıntı verirdi öteden beri. Gebelik korkusundan, her ay hem seviniyor, hem de günler süren sancılarla sinirleri bozuluyordu başladı mı. İlk kötülüğü doğa yapmış kadına! Gebeliği önleyici haplar alıyordu ya, aksattığından mı, yoksa hap mı etkisizdi, kürtaj yaptırmak zorunda kalmıştı bir keresinde. Korkuyordu onun için. Haplardan da korkuyordu. Bir sürü yan etkisi varmış. Hormonları bozuyormuş. Sakal bıyık bile çıkarıyormuş çok kullanıldı mı. Tanrı korusun...” (KR,136).

“Bu Allah’ın belası gebeliği koruma haplarını da keseyim de şöyle rahat, korkusuz... Seneye viyak viyak bir piç..” (KR,192).

“- Daha yeni evliyken spiral taktırdım Almanya’da, dedi. Bir de piçle uğraşamam! Hiç duymamıştı spirali. Nesini sorayım; belli işte.” (YTK,67).

“Spiral (RİA-rahim içi araç) taktırmış; gebe kalmak gibi bir kaygısı da yok ki!” (G2,351).

“Sivas’ta çocuk düşürmek kadınların sıradan işi. Bizim yanımızda bile konuşuyorlardı. Söзде bizden gizli, kaş gözle, fiskosla...” (BTB,516).

“Necla sessizce indi kanepeden. Çabucak eteğini çekti, bluzunu düzeltti, iç giysilerini bluzunun altında gizleyerek koşar gibi çıktı salondan. Yıkanmaya gidiyor. Gebe kalmamak için önlem. İyi biliyor; kim bilir kaç kez yaptı bu işi? Genelevde de kadınlar yıkanırılar böyle. Leğen, ibrikte sıcak su... Tiksinti duydu içinden. Doğrulup kalktı durakaldığı yerden. Pantolonunun düğmelerini iliklerken yine bir genelev serüveninde duyumsadı kendini.” (G1,21).

“Uyudu biraz sonra da. Tüm yorgunluğuna karşın Zeliş’ten çok sonra dalmıştı Muhsin. Korunmak için önlem de almamışlardı. Bir de gebe kalırsa bu! Aman kalmasın! Böyle kadından çocuk olur mu!” (YTK,207).

“- Dert etme, dedi. Konuşun kürtaj işini iyi bir doktorla. Paramız var. Aynı ağırlıktaki bakışları Muhsin’e dikiliydi gene.

- Yanaşmıyor. Doğuracakmış! Şaşkınca duralayıp kalmıştı Muhsin de. Ağzından bilinçsizce dökülüyordu sözler.” (YTK,209).

“Süheylacık iki piçimizi kazıtmış! Doğru mu bakalım? Alçaklık etme; yalan söyleyecek durumu mu vardı kızın?” (G2,157).

Bebek doğduktan sonra anne ve bebeğin 40 gün boyunca evden çıkmaması ve yalnız bırakılmaması inancı metinde yer alır. 40 gün sonunda “kırk uçurma” adı ile anne ve bebek evden çıkabilir.

“Doğum beklenen haftada oldu. Birbirinin aynısı iki kız bebek. Dede, Zeynep Kâmil'de torunlarını görür görmez birine karısının, diğerine kızının adını verdi. Bebeklerin kırkçı çıkana kadar Kumkapı'da kaldılar hep birlikte.” (BBB,163).

Doğum olayı gerçekleştikten sonra eş, dost, hısım akraba bebeği görmeye gelir. Bebeği görmeye gelirken hediye eşya veya altın getirirler.

“Takılır gibi söyleyişine güldüler. Şerife'nin teyze kızı doğum yapmış da, altın bakmışlar bebeğe.” (KR,212).

3.1.2. Evlenme

İkinci geçiş dönemi olan evlenme, kadın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir parçasıdır. Toplumsal yapının temeli olarak görülen aile kurumu evlilik ile gerçekleşir. Toplumlar kendi kültürel kural ve kalıplarına göre evliliği gerçekleştirir.³ Evlilik törenleri özellikle küçük köy topluluklarında “bayram” niteliği taşır. Törenler bir taraftan coşkun, eğlenceli olurken bir taraftan da ağıt görünümünde olur.⁴

Erkek ve kadının resmi bir şekilde birlikte olduğunu belgeleyen evlilik, içerisinde zengin kültürel inanış ve uygulamalar barındırır. Vedat Türkali'nin eserlerinde evlilik olayı genişçe yer alır.

Şehir ve köy hayatını eserlerinde bağlam olarak seçen Türkali, eserlerinde şehirli ve köylü bakış açısına genişçe yer verir. Köylü kadınlar evlenecek olan erkekten askerliğini yapmasını isterken, köylü erkekler evlenecekleri kadından daha önce hiç ilişkiye girmemesini ister. Şehirli kadın ve erkeğin ilişkisi bu isteklerden uzaktır. Bilinçli bir zıtlık ile köylü kadın ve erkeğin evliliğe bakışı tamamıyla birbirinden farklıdır.

³ Örnek, **a.g.e.**, s. 255.

⁴ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru**, Ankara, Bilge Su Yayıncılık, 2013, s. 191.

Erkeğin, evleneceği kadının ilk defa kendisiyle ilişkiye girmesini istemesini Türkali başta köylü erkeğin zayıflığı olarak aktarır. Ardından bu zayıflığı erkek cinsine yayar. Erkeğin evlenmeden önce istediği şekilde ve istediği kişiyle cinsel ilişkiye girmesi toplum tarafından kabul edilirken kadının evlenmeden önce ilişkiye girmesi toplum tarafından ayıplanır.

“Daha önce başkasıyla yatmış, kızlığını vermiş olmanın bizim erkeklerce kolay bağışlanmayacağı konusunda duyup da o güne dek pek aldırmadığı şeyler, Turgut’u tanınmasıyla öyle önem kazanmıştı ki, umarsızlıkla kıvranmaktan öte bir şey gelmiyordu elinden.” (G1,52).

“Kim bilir kimle yatmıştı ilk kez? Vay namussuz be! İyice oynadı benimle. O sırada kim bilir başkalarıyla... O kadar da değil! Niye değilmiş o kadar? Ar damarı yırtılmış bir kez.” (G1,35).

“Nasıl olsa evleneceklerdi! O zaman daha da bozulmuş...”

-Hayır, demişti. Evlenmeden yok böyle şeyler. Nikâhta imzayı koruz, alırsın hakkın olanı! Burası Türkiye!..” (BTB,201).

“Herkes gibi yatmış benimle bu kez. Aşağılamışım onu, kız değil diye. İlk kez yattığımızda beni deli gibi seviyormuş oysa.” (G1, 154).

“— Beni kız aldığını sanıyordu budala, dedi. Oysa kürtaj yaptırmıştım... Piçi kazıttım karnımdan... Sonra da... Utanmazca bir gülüşle bakıyordu.” (KR,213).

“— Sonra da yamattırdımdı kızlığımı. Onu açıklayınca... Git, dedim sor istersen; doktorun adresini de verdim...” (KR,213).

Kadının evlenmeden önce ilişkiye girmesinin duyulması, öğrenilmesi köy ve kasaba gibi yerlerde “utanç” verici bir olay olarak değerlendirilir. Evlenmeden önce ilişkiye giren kadın ya ilişkiye girdiği erkekle evlendirilir ya da yaşlı biriyle evlendirilir. Türkali bu durumun yanlışlığını anlaşılabilmesi için köyden uzaklaşıp şehre gelir. Şehirde, çoğunlukla İstanbul, kadın ve erkekler kendi tercihlerine göre ilişkiye girmekte özgürdüler.

“Çanakaleliymişler. Kızlığını birine kaptırınca bu adama varmış Süheylacık.” (G1,24).

“Sonra ne mi olmuş? Kız Kur’an kursundan çıkıp bir akşam üstü, gitmiş, oğlanın koynuna girmiş, kızlığını bırakıp gelmiş eve! Söylemiş ablasına da. Önce bir temiz dayak. Başka bir şey de yapamamışlar; nikâh yapmışlar.” (YDT,347).

Vedat Türkali evlilik olayını köy-şehir zıtlığı üzerine kurar. Köyde evlenilecek olan kişinin farklı mezhepten olunması istenmez. Hanefi mezhebine mensup olan aileler kızlarını/oğullarını farklı mezhepten biriyle evlendirmek istemezler. Ancak şehre okumaya giden çocukları için mezhep farkı önem taşımamaktadır. Bu görüş köyde yaşayan ailelerde vardır.

“- Muhsin'iim. Gızılbaş mı bunnaa?

- Yok anacığım, nereden çıktı? Anımsadı. Alevilere saldırmışlar ya.

- Olsalar ne olacak?

- Aman oğlum, o nassı söz! Hacı Ninen mezarında ters dönüp duru valla! Eme imam diyon, gızılbaşdan imam oluu mu?” (YTK,134-135).

“- Sevgilimin Kızılbaş olmasından korkuyor ... Anlamamıştı Hoca. Muhsin, patlak veren Alevi-Sünni çatışmalarına değinerek olayı kısaca açıklayınca duraladı.” (YTK,169).

Mezhep farklılığının yanında evlenilecek kadının/erkeğin farklı dinden olması kişinin ailesi tarafından iyi karşılanmaz. Müslüman bir erkeğin gayrimüslim bir kadınla evlenebilmesi için kadının Müslüman olması gerekmektedir.

“Lena’ya, Elena Mavridis’e, erkekliğinin dorukta dolaştığı dönemde, en ateşli yıllarını vermişti... Evlenecekti bile. Leman deriz olur biter. Müslüman olmaya yanaşmaması çıldırtmıştı Zühtü Bey’i. Ağzından nasılsa, biraz da söz olsun diye çıkan koşula Lena’nın gösterdiği tepkiyi, direnci bağışlayamamıştı bir türlü. Haçını putunu s...ğim o kiliseyi bana yeğliyorsun ha?...” (YDT,121).

“Bir Rum kızıyla evlenmeye kalkışması bağışlanır şey değildi aslında. Babası, anası, Balkan’daki bütün soyu soku, İstanbul’a, Anadolu’nun, Trakya’nın çeşitli kentlerine yayılmış yakınları —Hiç biri de umrunda değildi ya— kefenli, giysili karşısına dizilirlerse hiç şaşmamak gerekti!” (YDT,122).

Vedat Türkali’nin romanlarında karakterlerin evliliğe bakış açısı içinde yaşadıkları toplumla zıt düşer. Toplumun çoğunluğa evliliğe kutsallık atfederken Türkali’nin eserlerinde karakterlerin çoğu evliliği gülünç bulur.

“Esme’ye konuşulur mu bu? Onun dediği, gününü doldurmuş gülünç bir kurum evlilik. Yanlış değil belki de, biz alışamadık daha!” (KR,348).

“Erkeği, kadını, şu hoplayıp zıplayan kalabalık, bir dişiyle bir erkeğin çiftleşmesi, döl alması için böylesine bir şenlikte buluşmak istiyorsa suçlamak, küçük görmek mi gerekiyor? İşin ortada bir yanı olsun, payımıza düşeni biz de alalım diyorlar.” (YDT,350).

Vedat Türkali’nin romanlarında siyaset ile yakın ilişkide olan karakterler evlenmek istemezler. Bunun nedeni girdikleri yolun sonunun ya hapis hanede yatmak ya da ölmek olduğunu düşünmeleridir. Bu nedenle karakterler evlilikten ve çocuk sahibi olmaktan kaçınırlar.

““Viran kalası hanede evlad-ü ayal var!” Devrimciliğe soyunup da, dünyayı değiştirmeye kalkarsan, evlenmeyeceksin demek! Çocuk yapmayacaksın, evlensen de. Marks’ın çocukları yok mu? O Marks! Hem, o da pişman olmuş, derler; evlenmemeliydim dermiş. Onunki sonradan kadınlara düşmesinden olmalı; Engels azdırmıştır! Erken evlenmiş, ondan. Evdeki kâhya kadını götürmüş, bir de çocuğu olmuş, o kadından. Çok bilinen bu; başka birileri de olmalı dile düşmemiş.” (G1,467).

“Evlenecekler demişti Süheyla Halil’le Seher için. Bir o eksikti! Devrimci evlenmez! Papaz mı ulan devrimciler! Hayvan ya da; önüne gelenle yatıp kalkacaklar! Öyle değil ama, bu koşullarda yani, evlensinler görelim Halil’le Seher! Ne olacağımız belli değil daha; bir de çocuk başlarına! Çocuk yapmasınlar! Demekle mi? Biz yapmadık işte Necla’yla. Necla akıllı; daha okuldayken öğrenmiş yolunu yordamını!” (G2,157).

Evlilik öncesi nişan takma töreni ile kadın ve erkek evleneceklerini müjdeler. İlişki iyi gitmezse taraflardan birisi nişanı bozabilir/atabilir.

“Nişanını yeni bozduğu, ilçe sağlık ocağında sağlıkçı Mahir'in kanına dokunmuş, nişanını geri atmasını bir türlü kendine yediremediği Zehra'nın, ilçedeki çoğu genç kızlar, kadınlar gibi, yalabık, gencecik, hafız imama -bekardı imam, otuzunun epeyce altındaydı- gönlünün kaydığını kafaya takınca kızgınlıktan deliye dönmüştü.” (YTK,8).

Halk arasında “imam nikahı” olarak bilinen dini nikah Türkali'nin romanlarında yer almaz. Karakterler resmi nikah ile evlenirler. Resmi nikah olmaksızın sadece dini nikah ile evlenmeyi uygun görmezler.

“Recep Usta'nın imam nikahı ile on altı yaşında alıp iki yıl sonra Almanya'ya işçi olarak birlikte götürdüğü karısı Şeküre, Bulgaristan göçmeniymiş; Almanya'da yirmisine basmadan çocuğu doğurup babaya bırakmış, çekip gitmiş; bir daha da görünmemiş ortalarda.” (BBB,10).

“- Ne bileyim? Ben düşündük sanıyordum. Bir ilaç alıyordu, son günlerde bırakmış!

- Evlenmek istiyor! Ekledi şakayla,

- Yap bir imam nikahı bitsin gitsin! - ,

Yoo, o değil! Çocuğun babalığını üstüme yazdırmamı istiyor, o kadar.” (YTK,209-210).

“Hepimiz sosyalist kişileriz. Herhalde kimse benden kilise nikahı, Tarık'tan da imam nikahı istemeyecek. Sorunu mutlulukla çözmüşlerdi. Kalorifer işi bitince köşklerinde nikah töreni benzeri bir buluşma en uygun biçim olacaktı.” (BBB,151).

Vedat Türkali'nin romanlarında kaçarak evlenmeğe yer verilmez. Kaçarak evlenme örneği eskilerde kalmıştır.

“Eski Balkan göçmeni bakkalın kızı Hacı Nine'ye kaptırmış kendini; gönüllü kaçmış Hacı Nine de buna. Sonrası tatsız...” (YTK,125).

Vedat Türkali'nin romanlarında köy ve şehir düğünü tasvirleri birbirinden taban tabana zıttır. Şehir düğünleri flaşların patladığı, kadınların güzel elbise giydiği, düğün marşı ile gelin ve damadın gelip pasta kestiği bir törendir.

“Müzik değişti birden; düğün marşı çalınmaya başlandı kopan alkışla biri ilette. Gelinle damat girmişlerdi salona. Flaşlar patlıyordu. Gelip yakınlarından geçtiler” (G2,189).

“Kolundan tutup sürükler gibi çekti salonun ortasına doğru. Bütün salondakiler de akar gibi geliyorlar, ortada, masa üstündeki İlci katlı kocaman pasta başında mutlulukla sırtıp duran gelinle damadı çevreliyorlardı. Flaşlar patlıyordu gene. Refik'in uyanıklığıyla önde bir yere sokulmuşlardı. Renk renk ipek, tafta tuvaletli kadınların, resmi giysili kalantör heriflerin arasında ne edeceğini bilmeden bakmıyordu Turgut. Gelin pastayı kesmiş, İlci parçayı damada uzatmıştı. Alkış, kıyamet koptu flaşlar patlarken.” (G2,191).

Vedat Türkali köy düğününü ayrıntılarıyla eserlerinde anlatır. Köy düğünlerinin dini ve milli motiflerle süsler. Düğünlerde düğün sahibi evine bayrak asar, gelin evden ilahiler eşliğinde çıkarılır. Damat tarafı gelin almaya gider.

“Ne varmış yarın?

- Oğlunun düğünü vaar! Yarın "gelin alma" günü.” (YTK,137).

Davul zurna eşliğinde damat tarafı kız evine gider. Gelin evden ilahiler eşliğinde çıkar, ata biner. Ata binerken kafasına para ve şeker atılır. Etraftaki insanlar bu paraları ve şekerleri toplarlar.

“Önde, yeri göğü inleyen davul zurnalı yürüyüşün ardından köyün öte başında, küçük bahçe içindeki süslenmiş evin önüne geldiler. Süslenmiş bir kır at getirilmişti kapıya. Telli duvaklı gelini ata bindirdiler. Bozuk paralar, şekerler atıldı başından. Ergin de içlerinde, birilerinin, at üstünde iki yanlı tuttukları gelin, ilahi mi, türkü mü, ne olduğunu anlayamadığı şeyler arasında yola çıkıldı. Bir iki de tabanca sıktılar havaya. Anacığımın şenlik dediği bunlar işte. Yerli bir filmde görmüştü yıllar önce. Oyun bir tür! Soytarılık; ne oyunu! Hepten sıkıntılı olmaya başlamıştı. Olayları ölçüp biçmekte şu kuşkuyla baktığı Şoför Emin'in bile gerisinde değil miydi şimdi?” (YTK,150).

Gelin alma işleminin sonunda gelin eve girerken damat ve gelinin ellerine üreyip çocuk sahibi olabilmeleri için civcivli tavuk, evlilikleri uzun sürsün diye köklü ağaç verilir. Hayatlarının yeni bir dönemine geçiş yaparken evin kapısına bereket vermesi için yağ sürülür.

“Bu düğün günlerinde gördüğü en eğlenceli oyun hem de! Gelin evin kapısına gelince, civcivli tavuk, köklü ağaç verdiler gelinin, damadın ellerine, kapıya yağ sürdüler. Bolluk bereketi bekleyip durun bakalım bu oyunlarla!” (YTK,150-151).

Bayram havasında geçen köy düğünleri günler sürer. Yöresel oyunlar oynanır. Her gün köylüye ve etraf köylere ziyafet verilir.

“Düğün salı günü başlamış. Yarın üçüncü günü; ata bindirip eve getirirlermiş gelini. Pek şenlikli olurmuş.” (YTK,138).

“Davul zurna durmuştu. Arka bahçemsi bir düzlükte, ağaçlar arasına gerilmiş iplerde sallanan dizi dizi bayraklar altındaki masalarda yemeğe oturtuyorlardı konukları. Az da olsa yaşlı kadınlar da vardı; çoğunluk erkekti.” (YTK,142).

“- Siz geç geldiniz Muhsin Ağbem. Dün, evvelsi gün yağlı güreşler oldu. Kızın evine şarkılarla kına götürüp yaktilar. Kadınlar sini tuttu gelinin başında, para attı üstüne akrabalar, şeker paraladılar...” (YTK,148).

Köy düğünlerinde ziyafet verilip, geline altın para takılır. Kimin ne taktığını bir kadın sesli olarak herkese bildirir. Şehir düğünleri ise özentî Amerikan filmlerini andırır

“Piste yürüyüp dansa başladılar alkışlar arasında. Köydeki düğünleri düşündü. Pehlivan Ali’nin düğünü olmuştı en son. Koyunlar kesilip yemekler yenmiş, zeybekler oynamış, silahlar patlamıştı avluda. Beşibirerdelerini takmış, üçeteklerini giymiş kadınlar temizlenen eski ağıldaydılar; erkekler girmezdi oraya. Çocukluğundan anımsıyordu kadınların oyunlarını filan. Çalgı, oyun durur bir ara. Telli duvaklı gelin getirilip ortaya oturtulur. Yanına herkesi tanıyan bir kadın dikilmiştir; gelinin boynuna takılan takıları, çevresine dizilen armağanları, bağışları gösterir, verenlerin adlarını duyurur tek tek. “Hamam tası! ...Hanımdan! Darısı kızının başına!” Damatla gelinin giysilerine paralar takarlar kimi yerde. O düğünler daha sıcak belki! Kadınla erkeğin ayrıldığı yerde ne sıcakymış? Onda insanın içini sıkan bir geri kafalılık var; burda da özentî var. Amerikan filmlerindeki düğünlere benziyor. Benzemeye çalışıyor! En soytarısı da ablamın Manisa’da yapılan düğünüydü. Kasaba barlarına benzeyen bilmem ne düğün salonunda, kadınlı erkekli, dikdörtgen masalarda yemekler yenilmiş; erkekler içki içmişlerdi. Gümbür gümbür bir çalgı; alaturkası, alafrangasıyla oyun havaları! Ne bunları gibi, ne de köy düğünü! Erkekler zeybek oynayıp göbek attı. Dans da edildi; kimi genç evliler dansa kalktılar. Kadınlar ya put gibi, ya süzüm süzüm süzülür. Bir sürü azarlamaya, kiminde “okşama”lara aldırmadan, her yaştan çocuklar (ne kadar da çok çocuk vardı!) itiş kakış gürültüyle koşuşup dururdu masa aralarında. En güzel yanıydı belki. Oyunlara karıştılar. Kovuldular, gene geldiler. Salonun yalancı yüzünü tırmalayıp durdular! Çocuk olmak güzel de, asıl, bir sürü çocuk bir arada olmak güzel. Büyüklerin yasasını çiğneyip kendi yasalarını koyuyorlar hemen! Burda da bir sürü hıyar bir arada; bunlar da koymuş yasalarını işte! Yasalarına sıçayım bunların! Birilerini buldu gene Refik; ilerde anlatıp duruyor. Viskiye bitirdik; rakı alalım artık. Dolu dolu tepsiler konmuştu kimi masalara.” (G2,190).

Köy düğününün sonunda büyük bir kalabalık damadı gerdek odasına götürür ve düğün biter.

“Damadı gerdeğe götürmüşlerdi gürültülü bir kalabalıkla. İtiş kakış bir şeyler olmamış mıydı kapıda!” (YTK,152).

3.1.3. Ölüm

Vedat Türkali'nin romanlarında ölüm olayı çoğunlukla çatışmada ölme veya suikasta uğramak ile gerçekleşir. Türkali'nin romanlarında olayların zamanı 1940'lı yıllardan başlayıp 2000 yılına dek uzanır. Özellikle 1960 askeri darbesi ve 1980 askeri darbesi olaylarının öncesi ve sonrası romanlarda ayrıntılarıyla anlatılır. Türkiye için zor zamanlar olan darbe öncesi ve sonrası zamanda toplum kutuplaşmış görüş ayrılıkları silahlı çatışmalara ve suikastlara yol açmıştır. Yaşanan silahlı çatışmalar ile ölen ve yaralanan sayısı artarken ölüm olayı kaçınılmaz son olarak görülmüştür. İnsanların öldürülmesi toplum tarafından kanıksanmış bir gerçek olarak radyo, televizyon ve gazetelerde yer alır.

“Ölüm, öldürme, öylesine kanıksanmış olaylardı ki gazetelerde, radyoda, televizyonda, Ankaralı bir avukatı balıkların nasıl yediği kimin umrundaydı?” (MK,436).

“... Üniversitesi Fizik Bölümü asistanlarından Korhan İlyasoğlu'nu üç kurşunla vurup öldüren saldırganlar, bekleyen bir Murat arabayla kaçmayı başardılar... Bugün saat...” (MK,387).

“Ölüme inanmayanlar korkar ölümden. Altı yaşındaydım. Enişte derdik. Kereste gibi adam, Molla Musa, kanlar içinde ayağımın dibine devrildi sokakta. Teyzemin kızının kocası. Dilim tutuldu... Üç ay altıma işedim. Köyde kaç ölüm gördüm biliyor musun sonra?” (MK,186).

Ölen kişinin cenazesi cami avlusundan kaldırılır. İmam, cemaate “Rahmetliyi nasıl bilirdiniz” diye sorar. Cemaat “İyi bilirdik” der ve cenaze namazı kılınır. Tabut omuzlarda mezarlık arabasına koyulur ve mezarlığa gömülür.

“Duası da uzun olmuştu gene. Sorduğu soruyu tüm cemaat coşkuyla yanıtlamıştı "İyi bilirdik!" diye. Cemaatin topluca kaldırdığı tabutu, Neşati'nin koluna dokunarak uyarmasıyla öne geçen Muhsin sağ baştan, Reşat Bey öte baştan, omuzladılar hemen. Beş on adım atılınca önden girenlere bırakıp arka köşelere geçtiler. Bir sü're sonra da geriye gelen öndekilere bıraktılar tabutu. Çekilip tabutun ardı sıra yürüdüler cemaatle. Tabut yüklenen cenaze arabası yürüyünce peşi sıra arabalara binip dolu bir otobüs de arkalarında, yola düştü.” (YTK,420).

“Cami avlusuna girip de uzakta, musalla taşındaki tabutu görünce tökezlemiş gibi kaldı. Demek böyle ayrılacaktık Salih’çığım seninle? Bir iki adım atıp duvar kıyısındaki taşa ilişti. Abdest alanlar, camiye girenler vardı tek tük. Hıçkırarak ağlayacakmış gibi geldi birden.” (YDT,368).

“Mükerrem Hanım halasındaydı. Yarın, öğlende Teşvikiye Camiinden kalkacakmış cenaze. Kapattı. Hala Hanıma gitmek gerekiyordu şimdi. Ya da yarın camiye.” (G2,154).

“Cenaze namazına hemen de hiç kimse katılmadı bu kalabalıktan. Camiden çıkanlarla dinsel tören bitirilip tabutlar arabalara taşınırken çoğu gençten, hiç tanımadığı kişilerle yanyana buldu kendini.” (YDT,119).

Öleceğini düşünen veya karşısındaki kişiyle bir daha ne zaman görüşeceği belli olamayan kişiler helallik ister.

“"Görüşemezsek hakkını helal et Neşati Ağbi!" sözüne Katip'in ağladı ağlıyor sesiyle "Allah korusun Küçük Bee!(Bazı öyle derdi)"" (YTK,36).

Vedat Türkali'nin **Yeşilçam Dedikleri Türkiye** romanında defin sırasında gerçekleşen bir gelenek tespit edilmiştir. Ölen kişi erkekse ve erkek çocuğu varsa, ölen kişiyi erkek çocuğu toprağa verir.

“- Muhsin Bee, Hacı Bubaazı toprağa vereceksiniz. Şoodan iniviirn! Şaşalayıp kalmıştı Muhsin. Duraksadığını gören Neşati eğildi kulağına,
- Usul böyledüü. Evlatlar verür toprağa bubalarını.” (YTK,420).

Ölen kişi toprağa verilirken hava yağmurluysa, ölen kişinin cennete gittiği inancı vardır.

“Kocakarıyı nasıl gömeceğiz? Asıl dert de bu!.. Yağmur yağması ölü için iyi yorumlar yaptırır halka; Tanrı katında saygın, cennetlik filân sayılır. Yaşayan yakınları övünürler böyle bir ölüleri olduğu için.” (YDT,117).

Ölen kişinin ardından **Kur'an-ı Kerim** okunur. Mevlit yapılır. Ölen kişi toprağa verildikten 40 gün sonra yine mevlit yapılır.

“Çıkarıp bir liste verdi! Üç yüz küsur lira istiyor! “Ne bu?” dedim. Ölünün gömülme giderleriymiş. Baktım, ölü için harcanan doğal şeylerin dışında; bilmem hangi hafızlar Kuran okumuş! Bir sürü ad, dolgunca da para vermişler. Bir de mevlit okutmuşlar. Kırk mevlidi imiş! Gene bir sürü hoca, hafız adı! (G2,514).

“Askeriyeden izin çıkartmışlar cenaze olduğu için. Kadınlara evde Kuran okunacakmış şimdi. Bir hafızı bekliyorlarmış. Biraz sonra yanında, camiye de gelmiş kızla, imam Ömer Efendi girdi bahçe kapısından.” (YTK,423).

“Karısı tutturmuştur ille de mevlit isterim diye. Olmayacak şey! Dağ başında nerde bulacaklar mevlitçiyi? Kadın öylesine dayatmış ki, sonunda komutanın emriyle bu okumuş mevlidi” (TKÖ,19).

3.2. Giyim-Kuşam ve Süslenme

Giyim, insanın var olduğundan beri örtünme ihtiyacını karşılar. Süreç içerisinde giyim estetik bir kaygıya dönüşür. Giyim, insanın içinde yaşadığı

coğrafyaya ve bu coğrafyaya özgü iklimine, dinine, ekonomisine, düşünce yapısına göre şekillenir.

Vedat Türkali'nin romanlarında yazıldıkları dönem olan XX. yüzyıla ait giyim-kuşam ve süslenme tasvirleri yer alır. Türkali romanlarında giyim eşyalarını kullanırken sınıfsal farklara vurgu yapar. İşçi, köylü sınıfı ile burjuva sınıfı arasındaki ekonomik farkı kıyafet ve aksesuar ile belirginleştirir.

Burjuva sınıfı ve işçi sınıfının giysiye bakış açısının farklılığına romanlarında yer verir. **Bir Gün Tek Başına** romanında iyi bir ekonomik gelire sahip olan Kenan karşısındakini betimlerken önce giysilerine yorum yapar. Sonrasında insanları kıyafetiyle yargıladığını düşünerek kendisine “küçük burjuva” der.

“Islak saçları, öne eğik başı, pardösüsünün altında belli belirsiz kalçaları, taşıdıklarını umursamayan dimdik, kıvrımlı bacakları, minicik topuklu pabuçları...Küçük-burjuva duyarlılığımız.” (BTB,60).

Güven romanında ekonomik geliri düşük bir öğrenci olan Turgut, burjuva bir ailenin evine gittiğinde giyiminden dolayı utanç duyar. Burjuva sınıfı ve köylü sınıfı arasındaki farklardan birisi eve ayakkabıyla girmektir. Burjuva sınıfı eve ayakkabıyla girer, köyde ise içerisinde namaz kılınan eve ayakkabıyla girilmez. Türkali, burada burjuva sınıfının yozlaşan dini değerlerine de vurgu yapar.

“Utanmıştı birden. **Çoraplarım** da ıslak. Kirli, yırtık da... İyi ki **ayakkabı** çıkartmıyorlar. Annem kimseyi eve sokmazdı ayakkabıyla. Namaz kılınıyormuş. Zengin evlerinden namaz kılınmaz mı? Nakışlı halıda, kapıdan beri gelen çamurlu ayak izlerini görünce daha da utandı. Mükerrerem Hanım da görmüştür. Beni kabak gibi ortaya çıkarmak için açtı avizeyi karı! Mallarına bile saygı duymak zorundasın burjuvaların!” (G1,15).

İşçi sınıfından gazetecilerin gideceği burjuva düğünü Türkali'nin romanlarında giyim-kuşamı kullanma amacını iyi şekilde özetler. Burjuva sınıfında birinin düğününe giderken ne giyecekleri konusunda heyecanlanan gazeteciler, en iyi giysilerini seçmeye çalışırlar. Burjuva sınıfını anlayabilmek için onları böyle törenlerde görmek gerekmektedir çünkü lüks takımlı erkekler ve yanlarında güzel kıyafetli, lüks takılarıyla eşleri bu törende olacaklardır.

“İstanbul’un sayılı varşıllarından bir tüccar ailesinin kolejli kızı evleniyorlarmış. Bir ayrıcalıklı bu törene çağrılmak. Onun “kocakarı” da kış atmış gelmek için ya, Nebile Hanım’ın salonlarında bir yıllık toplantısı varmış kadınların, çakışmış.

— Peki, bu kılık kıyafetle mi gideceğiz böyle bir...

— Ne varmış kılık kıyafetimizde? Kravatımız, temiz gömleğimiz, koyu renk giysilerimiz. Senin çizgili lacilerin, benimkinden güzel. Hem biz gazeteciyiz oğlum; böyle şeyimize bakmazlar bizim. Gelmezsen enayilik edersin! “Burjuva” sözü düşmez ağzınızdan. Gördün mü hiç, ne mene kişilerdir bunlar? Görmedin! Karlılarıyla birlikte görmedinse görmüş sayılmazsın oğlum! Gel de gör! Hem de ne şölen verecekler kim bilir?” (G2,187).

3.2.1. Kadın Kıyafeti ve Süsü

Vedat Türkali, romanlarında kadın giyimi hakkında dönemine uygun olarak bilgiler verir. Kadın giyimi hakkında tasvirlerle baktığımızda işçi ve köylü sınıfın kadın kıyafetleri hakkında ayrıntıya inilmezken burjuva sınıfı kadın kıyafetleri hakkında detaylıca bilgi verir. Burjuva sınıfı kadınların giysilerinin kumaş türleri, renkleri, aksesuarları detaylıca anlatılır.

“Renk renk ipek, tafta tuvaletli kadınların, resmi giysili kalantor heriflerin arasında ne edeceğini bilmeden bakınıyordu Turgut.” (G2,191).

“Gerçekten göz kamaştırıcıydı, pul pul, ışıltılı mavili kara tuvaletinin içindeki incecik kız. Renk renk ışıldar içindeki boyalı yüzü, topuz yapılmış sarı ipek saçları, gülücüklü mavi gözleriyle baş döndürücü geldi birden Turgut’a.” (G2,31).

“Çiçeklerin, çikolataların yanı sıra, Kapalıçarşı’da, paraları altına çevirirken aldığı, göze çarpıcı, ederi pek de yüksek sayılmayacak **pırlanta küpleri** götürdü.” (G2,386).

Vedat Türkali, romanlarında kadın giyimi hakkında döneme göre kadınların giydiği kıyafet, ayakkabı ve kullandıkları aksesuarlar hakkında bilgi verir.

“Şu herifi görüyor musun? Askerin ardında, lacivert giysili. Yanında **kara başörtülü** kadın var.” (BTB,597).

“Kenan **pardösüyü** kanepeye atarken Günsel **yün kazağını** çıkarmaya davrandı yavaşça. Suskundu.” (BTB,634).

“Güldükçe ağzında sarı sarı parlayan **altın dişleri**, **eşarp** altından kakülleri çıkmış ak saçları, sürmeli gözleriyle aldı Ebe Hanım.” (G2,519).

“Çok geçmeden, göze çarpar biçimde şatafatlı giyimiyle girdi kapıdan. **Hotozlu şapkasından mantar topuklu apartman pabuçlarına** kadar, tepeden tırnağa her şeyi, pastanedeki kimilerinin bakışını çekecek ölçüde rüküslük örneğiydi. **Makyajda** da ölçüyü kaçırmıştı.” (G2,389-390).

“Giysilerini çıkarıverdi; **don**, **sutyen** yatağa uzanıp ince battaniyeyi çekti üstüne.” (YTK,98).

“Nahide **önü düğmeli giysisini** çıkarmış, **lacivert bikinisi** içinde incecik çekiciliği ile gülerek bakıyordu. Deniz, kumsal, orman, bu kız ... Alçak dünya!” (YTK,387).

“Kalktı. **Deniz giysisini mayosunun** üstüne geçirdi. **Çantasını** alıp giderken döndü.” (YTK,393).

“O akşam, beşte, bahçedeki pergolanın altına **kısa kollu sarı keten bluzu**, **açık yeşile çalan**, **uzunca eteği** ile geldi kız.” (YTK,404).

“**Başı örtülüydü** ya, İstanbullu olan anne, Naciye Hanım, pek titizlenmiyordu belli ki; **saçları, kakülü** görünüyordu genellikle. Ama Reyhan'ın benzeri cin gibi gözleri...” (YTK,20).

“**Bolca, geniş eteklik**, karnındaki büyümeyi örtmek için olmalıydı.” (YTK,299).

“Kitaplara bakmak için oturduğu koltuktan kalkıyordu ki kapı açıldı, dolgunca yapılı, omuzlarına inmiş kara saçlarında **ipek benzeri pembe bir başörtüsü**, buğdaysı yüzünde, kaçırır gibi önüne baktığı, yuvarlak kara zeytinsi gözleriyle hemen akılda kalabilecek bir kadınla döndü Rüştü.” (YTK,253).

“Öndeki sandalyede oturan **eli bastonlu kadın** kapıya döndü; Naime Hanım'dı. Bunları görünce sevinir olmuştu o da.” (YTK,223).

“**Mayosunu, şortunu** giyip çantası elinde fırladı hemen.” (YTK,386).

“Kız sen enikonu gavur olmuşsun! **Kaküller, permanantlı saçlar, dudakta hafif ruj!**” (YTK,334).

“Sabırsızlığı başlamıştı ki, **keten pantolonu, pembe bluzu, boynunda heybe gibi asılı torba çantası, şipitik pabuçlarıyla** Esme göründü kapıda.” (KR,437).

“Esme'nin aldığı **çağla yeşili tişörtü keten ceketinin** altına giyindi.” (KR,593).

“Çok sevdiği **kahverengiye çalan ceketiyile bej rengi pantolonunu** giydi, **kırmızılı fularını** taktı **çizgili gömleğine**. **Kalın, yün süveterini de giyinmişti; lacivert pardösüsünü** koluna aldı.” (KR,100).

“Çıktı; iyi bir rastlantı, kıyı boyu iteleyerek sürdüğü el arabasında **yazlık gömlekler, şapkalar** satan birinden **gri bez bir şapka** alıp geçirdi başına.” (KR,449).

“Uzunca boylu, kumral, **geniş, kara gözlüklü** bir kadın indi.” (KR,624).

“Koltuğunda hiç kımıldamamıştı Zühtü Bey. Orta boylu, kap kara saçları **mantosunun** omuzlarına dökülen, biraz tombalaksı esmer yüzünde **özenli**

makyajıyla güzelce kadın yaklaşp çömeldi Zühtü Bey'in koltuğunun önüne... (YDT,231-232).

“Kız **makyajını** tazeliyordu elindeki küçük aynaya bakıp. Çıktı; gene uğrayacakmış...” (YDT,252).

“Paltom da yok. Bunun üstü de pek öyle... **Tayyör.**” (YDT,95).

“Kapıyı iteleyip dolu tepsiyle giren Pervin'in her adım atışta **kahverengi eteğini** biçimlendiren kalçaları, **gergin buluzun** ele verdiği dolgun göğüsleri, omuzlarına dökülen saçları...” (YDT,199).

“Eli boş dönüyoruz. Pervin'e **işlemeli bir bluz** almıştı Budapeşte'den.” (YDT,528).

“Hıçkırıklarını güç tuttu. Gözlerinden yanağına süzülen yaşları küçük **mendiliyle** bastırıp çevreden saklamağa çalışıyordu.” (YDT,381).

“Başucundaki kadın **kolonyaladığı pembe bir mendili** alnına koydu hemen.” (YTK,310).

“Her yanı boya badana lekeleri içinde **lacivert bir tulum** çekmiş sırtına. O kızıl dağınık saçları kirpiklerine kadar inceden toza belenmiş **duman rengi bir başörtüsü** başında, gülen gözleriyle herkesi selamlayarak girdi yazıhaneye.” (BBB,48-49).

“**Çiçekli, dar, uzun bir beyaz elbise** giymişti Lüsi.” (BBB,156).

“**Kısa kollu yün bluzu** içinde, tatlı güneş yanığı kolları, tertemiz yüzüyle bu kadın, yasaktı Turgut Bey'e!” (G2,183).

“Mükerrem Hanım, kendisine çok yakışan **mavi çizgili, yün giysisiyle** bir genç kız gibi dikiliverdi kapıda!” (G2,318).

Türkali romanlarında geleneksek kadın giysilerine de yer verir.

“Beşibiryerdelerini takmış, üçeteklerini giymiş kadınlar temizlenen eski ağıldaydılar; erkekler girmezdi oraya.” (G2,190).

“Korhan’ın alacalı peştamalları ... Karadeniz’e her gidişte, yöre kadınlarının sırtlarından düşürmedikleri bu **peştamallardan** getirirdi Korhan. Bayılıyordu. Denizde, kumda serip yatar, dolar beline, bunlarla kurulanır.” (MK,24).

“Fındık toplamaya gelirler. Torbayla fındık çalarlar **şalvarlarının** içinde.” (BBB,41).

“Yemenicilerde bir **pabuç** gördüm, **potin** gibi tam bizim ora işi; onu alacağım.” (BBB,58).

3.2.2. Erkek Kıyafeti ve Süsü

Vedat Türkali, romanlarında erkek kıyafeti ve süsü hakkında tasvirlerle sıklıkla yer verir. Türkali, erkek giysilerini romanlarda sınıfsal farklara vurgular bir şekilde kullanır. Burjuva sınıfı erkeklerin giysilerinin kumaş türü, rengi ve aksesuarları ayrıntılı bir şekilde tasvir edilir.

“Elinde likör, çikolata tepsiyle Mükerrerem Hanım girdi. Turgut’a uzattı önce, sonra Eşref Bey’e döndü. Gümüş tepsi, likör fincanlarının Sivas işi gümüş telle işlenmiş zarfları, çikolatalarla dolu gümüş şekerlik, tepsiye uzanan Eşref Bey’in **kadife yeleşinden ayva göbeğine sarkmış altın saat zinciriyle** uyumlu bir görünüm içindeydi.” (G1,82-83).

Vedat Türkali’nin romanları erkek giysisi, ayakkabısı, saç şekli, bıyık biçimi ve aksesuarları bakımından oldukça zengindir.

“Sorar sormaz da pişman olmuştu. Tezgâhın altından çıkardığı bir **iskarpini** örse geçirirken ters baktı Halil’e...” (G2,61).

“Bu yağmurda, o kadar adam vardı ki ortalıkta, **fötr şapkası, soluk, eski paltosu, lacivert pantolonu, çamurlu, kara pabuçları** olmasa da, arkasına takılmış biriydi, handan peşi sıra.” (G2,49).

“**Kara giysili, kolalı ak gömleğine ilişmiş kara kelebek kravatlı** bir adam gazele benzer bir şey tutturmuştu sahnede; “ah amaaaaan” diye çekip uzatması alkış almaya başladı. Limonlu votkayla çerez söyledi garsona. Adam istediklerini yazıp uzaklaşınca kendini daha güvenli duyumsadı ya, yapayalnız da kalmıştı salonun bir kıyısındaki masada.” (G2,30).

“Duvarda camlı, çerçeveli anı resimleri. **Kuvayı Milliye giysileri** içinde babasının, Eşref Bey’in, kocaman resmi. **Kıvrıkcık kalpak, burma bıyık, omuzdan bele çapraz sarkmış fişeklikler.** “Bu ülke nasıl kurtarıldı, biliyor musun delikanlı?” Turgut’a kızıp bağırınca tıpkı böyle bakmıştı; fotoğraf merceğine bakar gibi. **Kalpağı, burma bıyıkları** yok şimdi.” (G1,13-14).

“Kısaya yakın, tıknaz gövdesi, tombulca karnı, **bakımlı giysileri, kolalı gömleği, kravatı, arkaya taralı kırçıl saçları, kalın bağa gözlükleriyle** tam bir... komünist partisi kurucusu!” (G1,34-35).

“İrice göbeği, **yeni tıraşlı, kırmızı kayış suratı**, her gülüşte başındaki dazlaklığı daha da parlatan **takma dişleri**, çoğu “Abe’yle başlayan konuşmalarının Rumeli boyasındaki sözcükleriyle, **kravatlı, kolalı gömlekli, ceket, pantolonlu giysiler içinde**, kılık değiştirmiş yaşlı bir Balkan kabadayısı görünümündeydi Hamdi Hoca.” (G1,97).

“Evet, onlardı da Katip Neşati daha önce görünmüştü merdivenlerde. **Önü ilikli bayram giysisiyle** koşturur gibi girdi salona. Gelip eğildi, koltuğa yayılmış Hacı Fahri’nin elini öptü.” (YTK,375).

“Fırladı Muhsin. Lavaboya uğrayıp çıktı hemen. **Ceketini** giyerek takıldı Reyhan’ın peşine.” (YTK,98).

“**Paltosunu, atkısını** alıp çıktı. Otelden ayrılıp bastığı yerde izler bırakarak yürüdüğü yol boyu, kafasına tünemiş karakuşlar uçuşup dağılmaya başlamışlardı birer ikişer.” (YTK,96).

“Çekinerek döndü yavaşça. Yanında oturan **kırçıl sakallı, fötr şapkalı**, kasabalı tipinde yaşlıca adamdı. (YTK,248).

“Babasını ilk kez böyle **külöt pantolon, çizmeyle** görünce gülecek oldu Muhsin.” (YTK,156).

“**Ayakkabılarını** çıkarıp pabuçlukta dizili **terliklerden** birini ayağına geçirmesini sessizce bekledi Doktor'un; elini sıkıp paltosunu alarak duvardaki askıya taktıktan sonra yandaki odaya buyur etti.” (KR,133).

“Kalkıp **yünlü ev giysilerini** giyindi sıkıca.” (KR,155).

“Gündüzdü; üstünde battaniye, giysileriyle yatıyordu salondaki kanepede. **Kol saatine** baktı; dokuza beş vardı.” (KR,201).

“Kafeye yaklaşırlarken, daha uzaktan gözüne çarpan, buğdaysı yüzlü, **tel gözlüklü**, inceden bir adama takıldı Doktor.” (KR,534).

“Böyle ülkenin... **Pardösüsünün** yakasını kaldırdı; **yün atkı almıştı** burdan, yeni, (Ucuzluk vardı Kaufhalle'de. Nasıl bolluk?.. **Gömlek, kazak, süveter de almıştı.**) onu da doladı boynuna, Kudam'daki gezi bürolarına bakınmağa başlamıştı ki, kocaman bir duyurunun önünde dura kaldı.” (YDT,468).

“**Ceketini süveterini** çıkardı. **Yün gömlek** de ağır gelmişti.” (YDT,468).

“Soğuktan iyiden iyiye. Kar gelecek havası. **Gri** bir **manto** giymişti.” (YDT,165).

“Kalkıp soyundu yavaş yavaş. **Pijamalarını** giydi, **terliklerini** geçirdi. Tuvalete gitmek, dişlerini fırçalamak için dışarı çıkmaktan çekiniyordu sanki.” (YDT,229).

“Merdiven yanında, bağımsız bölüme benzer odasına girip kapıyı kapattı. **Pabuçlarını, çoraplarını** çıkarıp **terliklerini** taktı. Soyundu çabucak. Kurulandı. **Donuma** bile geçmiş. Çamaşır değişti.” (YDT,10).

“Giysilerinin tümü özenle seçilmiş; İngiliz. Elçiliklerden derlenmiş eskiler; Kapalıçarşı’da bir yerde satarlarmış bunları. Bir oda dolusu gardrop oluşturmuş sonra. Her **giysinin gömleği, kazağı, kırıvatı, pabucu, pardösüsü ayrı uyumlu. İngiliz;** başka şey giymiyor.” (YDT,305).

“Yaşlıca biri. **Fötr şapkasını** başına oturtup ağır ağır çıkmağa başladı.” (YDT,218).

“Zühtü Bey **kahverengi hırkası gri kaşe pantolonu, terlikleriyle** babacan bir pehlivan eskisi izlenimi bıraktı Gündüz’de.” (YDT,154).

“Görevi bitmiş gibi çekildi Hacer hanım. **Mavi çubuklu pazen pijamalarıyla** Salih göründü kapıda.” (YDT,41).

“Tarık da **ceket** giymemekte direnmiş olsa da **gömleği, kumaş pantolonuyla** ne kadar sıcak, yakışıklı bir genç olduğunu iyice kanıtlamıştı.” (BBB,156).

“Gülüyordu Muhsin. Çıkardığı gözlüklerini **mendiliyle** silerken mırıldandı Nedim Hoca.” (YTK,109).

“Kapıyı açıverdi. Önce tanımadı. **Kahverengi giysileri, yeşile çalan kravatı, biryantınli pırıl pırıl saçları...** Koltuğun koluna ilişmiş, yan ayakta duran kumral, yakışıklı bir adam.” (BTB,346).

“Verdikleri **terliği, pijamayı** üstüne **uzunca etekli, hırka benzeri kalın ropdöşambırı** giyip kovuşa girince şaşırdı.” (BBB,81).

“**Sivri kara bıyık uçları aşağı sarkmış** akrep kuyruğu gibi.” (YTK,83).

“Girişte **kara giysili, papyon kravatlı** garsonlar, **pardösülerini** alıp vestiyere koydular.” (G2,187-188).

“**Kara giysili, kolalı ak gömleğine ilişmiş kara kelebek kravatlı** bir adam gazele benzer bir şey tutturmuştu sahnede; “ah amaaaaan” diye çekip uzatması alkış almaya başladı.” (G2,30).

“Ütölü pantolonları, manken gibi ceketleri, özenle bağlanmış kravatları, bulanık gözlerini (Harun Bey gözlüklüydü) Razi Beye dikmeleriyle can sıkıntısından öte hiçbir şey kazandırmıyorlardı toplantıya.” (G2,333).

“Birkaçının üstünde **muşambamsı pardösü** vardı, biri paltoluydu; ikisi de yağmurdan sucuk gibi olmuş **ceketlerine** büzülmüş, omuzlarını kaldırıp başlarını içeri çekmişlerdi. **Paltolunun** başında bir **fötr**, ötekilerde birbirine pek benzeyen **kasketler** vardı.” (BTB,321).



DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HALK MUTFAĞI, HALK MİMARİSİ

4.1. Halk Mutfağı

İnsanın yaşamını sürdürebilmesi için zorunlu olan beslenme, folklorun önemli dallarından biridir. Beslenme ihtiyacı zamanla coğrafi şartlar, ekonomik durum, dini inanç, eğitim, vb. gibi faktörlere bağlı olarak toplumlar arasında değişikliğe uğramıştır.

Vedat Türkali'nin romanlarında toplumun beslenme kültürü hakkında çokça örnek mevcuttur. Türkali, romanlarında yiyecek ve içecekleri sosyal statü bağlamında kullanır. İşçi ve köylü sınıfının tükettiği besinleri anlatırken detaylı bir anlatım kullanmazken, burjuva sınıfının tükettiği besinleri anlatırken detaylı bir anlatım yapar.

Türkali, burjuva sınıfı ile işçi/köylü sınıfının tükettiği besinleri tam bir zıtlık içinde verir. **Güven** romanında işçi/köylü sınıfı temel besin ihtiyaçlarını karne ile alırken burjuva sınıfının tükettiği besinlerde bir değişiklik olmaz.

“Pamuk gibi bira francalarından minik sandviçlerle, tavuklu, çirozlu, çeşitli peynirli kanepelerle dolu tepsilere uzanırken, elinde olmadan boğazında bir şey düğümleniyordu Turgut'un. Bir avuç çamur gibi ekmeğin karneye bağlandığı ülkede nerden bulmuşlardı bunları? Bunca malı mülkü bulan bunları mı bulamayacak! Sen de zıkkımlanıyorsun işte; vicdanını mı kurtaracaksın kafayı takıp da? Bir elinde de viski bardağı! Rakı da varmış; bilsem almazdım bunu. Rakı da var, votka da var, şaraplar da var. Sürü sürü tepsilerde ne yok ki? Limonatalar, portakal suları, maden suları. Çöplere batırılmış birer lokmalık sıcak et, köfte, balık, tavuk, sosis parçalarıyla dolu tepsiler bir anda bak nasıl silinip süpürülüyor! Minik pastalarla dolu tepsiler de dolaşıyor. Yiyin efendiler yiyin! Tıksırıncaya, çatlayıncaya kadar...” (G2,189).

“Yalnız Zeynep, gözlerini kocaman kocaman açıp:

— Aaaa, o ne anneciğim? dedi. Çocuk ilk kez görüyordu ıstakozu. Gülüştüler. Kenanlar daha önce bir çok kereler yemeğe gelmişlerdi buraya. Her zaman iyi şeyler hazırlardı Refiş. Böylesine özenli bir sofraya beklemiyordu yine de. Neler yoktu ki...Mayonezli, mayonezsiz her türden soğuk etler, haşlanmış, özel biçimde pişirilmiş balıklar, tavuk söğüşler, peynirler, peynirler, salata türünde sayısız

mezeler, karidesler, midye dolmaları... Kaçak ithal malı Fransız keteni örtü üstündeki ithal malı Çekoslavak porselen tabaklarda yine ithal malı sayılabilecek -çoğu yabancı mutfaklarından alınmış şeylerdi- birçok yabancı içki, peynirler, salamlar, bir sürü yiyecek. Kenan'ınkiler de özel pişirilmişti. Refia, Kenan'ın çerkeztavuğunu bile acısız olarak, az yağlı hazırlamayı unutmamıştı. Bilmem hangi doktorun diyet kitabından yararlanmış.” (BTB,89).

Türkali romanlarında siyaset ile halk mutfacı arasındaki etkileşime dikkat çekecek örnekler de mevcuttur. Türkiye devletinin Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki siyasi ilişkiyi “Rus salatası- Amerikan salatası” üzerinden verir. Türkiye ile Rusya arasında siyasi anlaşmazlıklar yaşandığında Rus salatası yerini Amerikan salatası alır.

“Yemeğe oturduklarında sekize geliyordu. Masayı birlikte hazırlamışlardı. Peynir, salam, dil, tereyağı, Rus salatası, yeşil zeytin, füme balık, sosis, cips, ekmek, şarap, meyveler. Salondaki ufacık masanın üstü dopdoluydu... Günsel güldü:

— Şu Rus salatasının adını Amerikan porsiyon yaptılar... Ne sersem herifler, Tanrım!.. Kenan şarabı açtı. Bardaklara koydu. Gözleri Günsel'de kaldırdı bardağını acılıkla...” (BTB,251).

4.1.1. Yiyecekler

4.1.1.1. Kahvaltılıklar

Vedat Türkali'nin romanlarında kahvaltı önemli bir yer tutar. Kahvaltılık olarak çoğunlukla peynir, zeytin, yumurta ve çeşitli reçellerin adı geçer. Kahvaltı ile tüketilen içecek çoğunlukla çaydır.

“Masa Almanya'dan getirilmiş peynirler, tereyağı, reçel kavanozlarıyla doluydu. Raife Hanım yağda yumurta yapmış, güzel de çay demlemişti. Kahvaltıyı bitirip çaylarını yenilediler.” (BBB,63).

“Kaç türlü reçel bu, kaç tür peynir! Hem tereyağı hem kaymak! Sucuklar, yumurtalar, börekler! Bu peynir de dışardan; Hollanda! Buna da çüş artık! Ankara'da turistik yerlerde vardır böylesi belki! Kahvaltı için kimi sabahları uğradıkları sütçüdekinin on katı.” (YTK,127).

“Yokladı kendini, iyiydi; daha iyiydi. Yıkanıp giyinip düzenlenmiş bekleyen kahvaltı masasına gittiğinde, pek öyle acıkmamış da olsa tiksinierek bakmıyordu; bir şeyler yiyebilecek gibiydi. Koyu bir çay açılmasına yaradı. Peynir, reçel, kızarmış ekmek yedi biraz. Bir koyu çay daha içti üstüne.” (G1,58).

“Hiç görmemişti zeytinin böyle irisini de. Yağda mı şişmiş? Beyazpeynirle ekmek yiyordu atamadığı bir çekingenlikle. Lüsi'nin dönüp önüne sürdüğü pastırmalı, iki yumurtalı tabakla gevşeyivermişti; istekle yemeye koyuldu. Birkaç tür peynir, salam, patatesli, cevizli börek gibi bir şey (akşam yedikleri), bir de... ne olduğunu anlamak ister gibi fasulye tabağına baktığını görünce, — Ye bundan, dedi Lüsi. Ermeni pilakisi. Madam Arus'tan öğrendim. Bayılıyorum.” (G1,409).

“Acıkmıştı. Mutfağa gidip çayın altını yaktı. Kahvaltıdan kalan süt, bal, peynir, katı yumurta, patatesten yapılmış börek gibi bir şeylere saldırır gibi yedi.” (G2,178).

“Çoktandır canının çektiği, yumurtalı, sütlü, peynirli, jambonlu iyi bir kahvaltı sofrası kurup karnını doyurdu. Son çayım yudumlarken Kapı çalınca yüreği hop etti, Semra'dır diye.” (G2,178).

“Evin önündeki masadaydı kahvaltı. Sütü, keçi peyniri, yağda katıca pişirilmiş yumurtası, bazlamasıyla (sıcaktı o da yeni yapılmıştı demek) köy kahvaltısı. Yandaki evden çay tepsisiyle "Günaydın!" diyerek gelen kavruk oğlan dün Ergin'le birlik olanlardandı.” (YTK,153).

“Biraz sonra da uyandırıldı: sağlıkçı er kahvaltı getirmişti. Birkaç dilim ekmek, minik, plastik ambalajda gül reçeli, tereyağ, peynir, plastik çay bardağında soğumuş kara çay.” (BBB,81-81).

“Kalkıp yumurtalı salamlı bir kahvaltı hazırladı. Süt de vardı dünden. Madam sütü alıp kaynatıyordu onun için.” (YDT,151).

“Küçük masada kahvaltı düzeni, bekliyor. Reçeller, peynirler, süt şişesi. Kızarıp soğumuş ekmekler. Anacığım beni uyandırmaya kıyamadı demek. Ocakta çaydanlık

ılık gibi. Yaktı altım. Çay içti iki bardak. Bir ince dilim ekmekle peynir yedi bir parça.” (YDT,386).

“Masaya bardak, çatal, zeytin, ekmek, Manisa’dan gelen pekmezden çıkardı. Çayı demledi. Öyle de acıkmışım ki. Bir parça elemeği pekmeze banıp ağzına atıyordu ki, Naim girdi mendiline kurulanarak.” (G1,122).

“Marmara’ya, uzaktaki Sarayburnu yörelerine bakarak çay, çıtır çıtır susamlı simit, beyaz peynirle kahvaltı ettiler.” (KR,300).

4.1.1.2. Çorbalar

Vedat Türkalı romanlarında çorbaların içilme vakti ve halkın çorbaya karşı olan düşüncelerine sıkça yer verir. Çorbayı kahvaltıda içmek “köylü davranışı” olarak görüldüğü gibi çorba içmeyi çok sevmek veya her öğünde çorba içmeyi istemek de “köylü davranışı” olarak görülür. Köyden büyük şehre, genellikle İstanbul’a gelen kişiler de bu adlandırmayı kabullenir.

“Beyazıt’taki muhallebiciye girip limonlu bir çorba içti. Sabah sabah çorba içmek o köylünün işi. Körle yatan şaşı kalkar der bizim Hala Hanım; bize de bulaşmıştır bir şeyler!” (G1,791).

“Gülümsedi Turgut.

— Pek aç sayılmayız ya, çorba dedin mi bu köylü dayanamaz, biliyorsun! dedi.

— Onun için yaptık ya.” (G1,692).

“Naim arkadaş da ne keyifli içiyor çorbayı. Her sabah şehriye çorbası mı isteyecek bu! Hem tavuk suyuna. Gitsin, içsin muhallebicide. Sıcak çorbayı onun da içi çekmişti birden. Köylüyüz ne de olsa.” (G1,123).

“İçi kazınıyordu; doğru dürüst bir şey yemediğini anımsadı bugün. Oda ısınmıştı. Kalkıp mutfığa gitti. Bir mercimek çorbası koyayım; Turgut’a da iyi gelir sıcak sıcak. Çorbaya bayılıyor. Köylü!” (G1,691).

“— Aşsınızdır, dedi. Ben de yemedim. Çorba yaptım, sıcak sıcak iyi gelir. Gülümsedi Turgut.

— Pek aç sayılmayız ya, çorba dedin mi bu köylü dayanamaz, biliyorsun! dedi.

— Onun için yaptık ya.” (G1,692).

Türkali'nin romanlarında çorba, gece de içilir. Genellikle alkolü içecek tüketilen gecelerin sonu çorbacıda biter.

“Evden çıktıklarında sabahın dördüydü. Oysa o saatte bir yerlere götürecekti Gündüz'ü Şahin. İşkembe çorbası içip ordan da Boğaz'da...” (YDT,81).

“Gece yarısına doğru Beşiktaş'ta çorbacıya gitme önerisi yapıldığında hemen fırlayıp nerdeyse Refik'i kolundan tutup çekmesiyle neler esmedi içinde.” (YDT,168).

“Sebze çorbasını da içtik dünkü bayat ekmekle. Eline sağlık Raife Hanım! Uyuyalım artık.” (BBB,47).

Vedat Türkali'nin romanlarında çorba sıkça tüketilir. Çoğu zaman içilen çorbanın adı söylenmese de halkın sıklıkla tükettiği çorba adları romanlarda geçer.

“Doğru, minibüslerin geçtiği alandaki çok sevdiği Kanaat Lokantası'na yürüdü. Mercimek çorbası, tavuklu pilav, cevizli kadayıfla bir güzel doyordu karnını.” (BBB,57).

“Birileri daha geldi sonra. Soğuk, buz gibi bir hava; bir karışa yakın kar var. Tarhana çorbası yapmışlar. Bir de mercimekli bulgur pilavı. Turşu. Bir de tahin pekmez. Nar gibi kızarmış linyit sobasının çevresinde çay içtiler üzümle.” (G1,525).

“Dün akşamdan kalan sebzeli şehriye çorbasına, kalan kırpıntı etleri de ekleyip bol limon sıkarak isteklice doyurdu karnını.” (G2,77).

“Pirinç çorbasını içti. İsteği açılmıştı başlayınca. Yemeği bitirip tuvalete gitti. Elini ağzını yıkayıp döndü.” (G2,276).

“Ortadaki bakır sini çevresinde oturmuşlar, ortaya konan büyük bir tasta, tahta kaşıklarla dala çıka biberli çorbayı kaşıklamışlardı sanki, aklında kalan!” (KR,48).

4.1.1.3. Hamur İşleri

Vedat Türkali'nin romanlarında en çok tüketilen hamur işi börektir. Çeşitli börek türleri romanlarında yer alır. Börekten sonra romanlarda bazlama, erişte ve makarna hamur işlerinin adı geçer.

“Yemek odasındaki büyük, ceviz masaya geçtiler. Necibe yemekleri bir saydı; ne yoktu ki gene! Etler, tavuklar, börekler. Kolla kendini oğlum; ağa gibi şişirecekler seni!” (YTK,128).

“Gene taşı taşıyacaktı kahvaltı masası. Kaldırttı gereksiz birkaçını, yağlı börekleri filan. Bu kadar çok şey görmekten tıkanıyordu insan.” (YTK,133).

“Evin önündeki masadaydı kahvaltı. Sütü, keçi peyniri, yağda katıca pişirilmiş yumurtası, bazlamasıyla (sıcaktı o da yeni yapılmıştı demek) köy kahvaltısı.” (YTK,153).

“Halil. Erişte pişiriyor Süheylacık. Beşiktaş pazarından dönüp de eli kolu dopdolu merdivenlerden çıkarken mis gibi yağ kokusu doldu burnuna, kızarmış yağ kokusu. Acıkmışım. Eriştenin yağı bu.” (G1,77).

“Birkaç tür peynir, salam, patatesli, cevizli börek gibi bir şey (akşam yedikleri), bir de...” (G1,409).

“Makarnayı yiyelim artık. Biraz da kıymayla domates koyduğu makarnayı istekle yedi.” (G1,23).

“Ekmekleri kızarttı, çayı demleyip termosaya koydu.” (KR,299).

4.1.1.4. Ana Yemekler

Vedat Türkali'nin romanlarında yemek çeşitliliği oldukça fazladır. Çeşitli et ve sebze yemekleri romanların içerisinde zengin bir şekilde kullanılmıştır.

“Midye dolmaları, küçük toprak kaplarda karides güveçler, çiroz salataları, çeşitli mezeler, renk renk otlar. İlgi gösteren olmadı pek... hemen ana yemekleri söylediler. Fethiye Hanım döner diyordu. Şükrullah da katıldı dana -kuzu karışımı yaprak dönere. Çok güzel kalkan varmış, Lüsi kalkan tava dedi. Bir küçük şişe de beyaz şarap. Markasını da söylemişti şarabın. Fransız şarabıymış!” (BBB,44).

“Tepelerine doldurulmuş arabalarda ne yoktu ki! Çeşitli ekmekler, peynirler, akla gelen gelmeyen bir sürü yiyecek. Soğuk etler, salamlar, kaz ciğeri, ufacık börekler. Tür tür zeytinler. Her türden şarap, çeşitli içki (Rakı yoktu yalnız. Rakı içti mi azıttırırız bizimkiler! Lüsi öyle demişti geçen yemekte). Odaya belli ki geçici saktukları uzunca beyaz örtülü bir masaya bir sürü tabak, çatal, bardak da içinde tüm olanları düzenli biçimde yerleştirdiler. Al sana, varsıl yörenin şarküteri!” (BBB,54).

“Lüsi'nin seçtiği menü, Kalkan tava, şarap, geçenkinin aynıydı ama geçenki tadı yoktu sanki.” (BBB,72).

“Balıkları Lüsi dağıtıyordu. İlk kez kırlangıç yiyordu Tarık. Pek nefisti doğrusu. Bir kaşık da küçük tabaktaki Ermeni pilakisinden aldı. Doymuştu. Bir tabak dolusu meyve vardı masada. Sana elma soyayım mı? Yok, ben elmayı kabuğu ile yerim Lüsiciğim. Köylüyüz, biliyorsun! Aslında ben de köylüyüm. Bakma ince bayan görünüşüme! Kahveyi köşkte içsek? Bari elimle bir kahve yapayım sana. İstanbul'dan taze kahve getirdim. Kuru Kahveci Mehmet Efendi'den. Avrupa'ya bile götürmüşümdür. Kahvesiz duramam çünkü.” (BBB,91).

“Acılı, limonlu, yoğurtlu, sarımsaklı, bulgurlu, çerkeztavuklu, çeşitli peynirli (otlu tulum peynirlerini yeğenler getirmiş bugün) bu donatılmış masada

zıkkımlandıklarının senin bir yerlerine oturmuyor da onların niye otursun! Bu bembeyaz yufka ekmeğini de yeğenler mi getirdi?” (G1,759).

“Ye bundan, dedi Lüsi. Ermeni pilakisi. Madam Arus’tan öğrendim. Bayılıyorum.” (G1,409).

“Genişçe mutfaktaki küçük bir masaya taşıyıp dizdiler yiyecekleri. Buzdolabında ne çok çeşit yemek vardı. Soğuk etler, dolmalar, çeşitli peynirler, mayonezler, bir gece önceki şölen sofrasının görkemini belgeler gibi tikiş tikişti raflarda. Sıcak et istemedi Refik.” (YDT,328-329).

“Kızarmış kuzulu pilavlarla dolu tepsiler masalara taşınıverdi hemen.” (YTK,142).

“Eline sağlık; ne güzel bu mayonezli balık!

— Ben yapmadım, dedi Zübeyde bir dalgınlıktan uyanır gibi. Hotel Belvüden getirttim yemekleri. Bomboş bu ev. Üç gün için ne alacağım?” (G2,20).

“Dolaştırılan tepsilerden, kaşarlı, havyarlı kanepelerden aldı Refik. Ardından viski.” (G1,188).

“Geri zekâlı Hami Bey bile gülüyordu bugün. Macarca’da çok sözcük varmış Türkçe’den gelen, Sahir Bey. Ünlü et yemekleri “gulaş”, Osmanlı Ordusundaki “kul aş” sözcüğünden bozulmuş derler. “Szalasy” de “bizim ‘salak’a benziyor değil mi?” diyordu. Bizde salak çok; hangisine benziyor!” (G2,239).

“Acılı bir sulu köfte, pilav, salatadan oluşan akşam yemeği bitince, kahve sordu Bedriye Hanım. Her şey için sağ olsun, içmeyecekti. Kalkıp deminki yerlerine geçtiler.” (YTK,255).

“- Kürt olur da kebab sevmez mi?

- Ben pek düşkün değilimdir; Mahmut çok sever.” (KR,212).

Romanlarında şehirde çalışan işçileri konu edinen Türkali, grev çadırlarında hangi tür yemeğin yapıldığı hakkında bilgiler verir.

“— Yarın Zeytinburnu’nda kısır yapacağız.

Anımsadı Gündüz; bulgurla yapılan, yemekle salata arası bir şey. Grev yerinde işçilere kısır yapacaklarmış. Evden de börek, çörek getirecekmiş herkes. Kadınlar örgütlemiş. İkinci ayı doldurmuş bir grevdi, bir iplik fabrikasında.” (YDT,313).

“Yemek dağıtmaya başladılar. Elllerinde sahanlar, tabaklar, kazanda sıraya girenler kısır, börek, peynir, ekmek alıp bir köşeye çekiliyor, güle konuşa atıştırıyorlardı.” (YDT,317).

“— Beğenmedin mi kısırımızı? Dedi.

— Elinize sağlık, dedi Gündüz, iyi olmuş. Alışık değilim... Baksana herkes nasıl severek yiyor... Bulgur pilâvım çok severim ben...

— Haftaya da onu yapacağız...” (YDT,318).

4.1.1.5. Meyveler ve Tatlılar

Vedat Türkali’nin romanlarında daha çok tüketilen meyveler karpuz ve kavundur. Tatlı olarak ise yöresel tatlıların yanında farklı kültürlere ait tatlılar da romanlarda yer alır.

“Handan şeker kutusunu açtı.

— O kadar incesine aklım ermez, dedi. Tatlı yiyelim, tadı konuşalım... Oooo!.. Hem de Madlen çikolata... Aman efendim... Buyrun. Önce Kenan'a uzattı. İstemedi o.

— Şöyle koy da, dedi Günsel, isteyen alsın. Handan, Hasan'a döndü:

— Bakalım buna ne buyuracaksınız?... dedi. Bir kutu domates suyuna burjuvalık dediniz, artık bu bilmem ki ne olur?

Hasan güldü.

-Ne olur? Dedi. O da burjuvalık olur. Nicelik ayrımı var biraz.

-Söyleyin, söyleyin ağbi, dedi Günsel. Tam burjuva evi yaptın burayı Kenan.” (BTB,295).

“Ayıp edemeyecek kadar acıkmışlardı! Nar gibi torik dilimlerini, ardından helvayı, rastgele söyleyivermiş tek tük sözcüklerden öte pek bekletmediler. Bulaşık Turgut’la Haşana düşmüştü.” (G1,43).

“Bu da sürprizimiz, dedi.

— Kavun mu bu?

— Evet kavun. Kısmet sanaymış. İki gün önce Turgut getirdi bunu; Manisa’dan göndermişler. Kış kavunuymuş bu. Asılı tutuluyor teveğinden. Bayağı da tatlı.” (G1,308).

“Sumuhallebisi yiyordu kız. O da bir sumuhallebisi söyledi. Yan gözle baktı.” (G1,402).

“— Pasta alayım sana, dedi. Bundan ister misin? Çok seviyorum ben, bu adisebabayı.” (G1,656).

“Sinemadan sonra, akşamın yağmurlu karanlığında çıkıp helva aldı Gedikpaşa’daki ünlü helvacıdan. Turgut’tan öğrenmişti ününü; “kürek helvası” derlermiş. Hele böyle soğuk havalarda seviyordu helvayı.” (G1,795).

“— Şunu bitireyim de, portakal peltesi yaptım, dolapta; onu yeriz.” (G2,308).

“Bir kocaman karpuzla kavun aldı; biliyordu çocukların sevdiğini. O da seçmesini seviyordu. İyi de bilirdi o işi. Köylüyüz; onu da mı bilmeyelim?” (G2,537).

“Karnıyarık, salata, kaymaklı ekmekcadayıfı aldı tepsisine, yalnız kalma isteğiyle salonun uzak köşesinde, pencere yanındaki boş bir masaya gidip oturdu; aşağılarda açıla yayıla uzayıp giden yeşil vadiye tepeden bakmanın keyfiyle yemeye koyuldu.” (KR,14).

“Pırlıl pırlıl cam bardaklarda demli çaylar, dilimlenmiş üzümlü kek, evden eksik etmediği anasonlu peksimetler, balkona ilk kez getiriliyordu böyle; oydu çekici olan.” (KR,83).

“Elmalı pay sevdiğimi nereden bilir bu kız? Ne gün geçti ki sözü?” (KR,167).

“Dil bilmem daha, oyunu bile anımsamıyorum. Şi yerdik lokantada. Borç bir tür. Çeşitli balıklar, Vobla, çiroz yani, patates yemeği yaparlar. Şiş yaparlar. İşkembe çorbası. Karpuzlar şeker gibi. Karpuz patokası yaparlar pekmeze benzer bizim, koyu, mavnadan karpuz çalan oğlanı yakalamışlar bir gün, kafasına boca etmişler karpuz patokasını. Tutkal mübarek. Mavnalardan karpuz, patolca çalanlara böyle yaparlarmış hep.” (G1,325).

“Sadrettin Celal sütlaç yiyor. Sütlaç yemek uğruna başı eğik geziyor herif!” (G1,35).

“Nuruosmaniye çıkışında üzüm fındık satılan sergiyi görünce imrendi. Bir külah alıp koydu cebine. Çocukluğunu anımsadı yerken; leblebi şekerine düşküdü küçükken de.” (G1,398).

— Bu ne? diyordu Nedret duvar dibinde duran küçük bir tenekeyi göstererek.

— Üzüm pekmeziymiş, dedi Sahir. Turgut getirdi sabah.” (G1,446).

“Elinde tepsi ile Rahmi Usta odaya girince Kemal kalkıp almaya davrandı, masaya birlikte koydular. Dolu çay bardaklarının ortasında porselen şekerlikle bir tabak dolusu kurabiye vardı.” (G1,67).

“Mutfakta bulaşıkları duruluyordu ki, Jülide geldi elinde paketlerle. Yırtıp açtı çabucak. Fındık, fıstık, iki şişe şarap, bir kutu da kestaneşekeri çıkmıştı. Bir kestaneşekerini Necla’nın ağzına tıktırdı.” (G1,684).

“Almanlar bizim tatlıları pek sevmezlermiş. Bilmezler ki sevsinler. Bizim Antep’in baklavası olsun da sevmesinler! Anam da ne baklava açardı.” (G1,193-194).

“Aşure yiyorlardı ki meyve tepsisiyle göründü Necibe, İstemediler.” (YTK,396).

“Nedret çocukların tabağına pekmezle yaptığı kabak tatlısından koyuyordu ki, kapı çalındı.” (G2,267).

“Şekerpare yiyor deyyus. Bok yiyesice. Bütün gövdesinden bir titreme geçti sanki.” (G2,503).

“Üstünü bezle silmiş, fındık, fıstık kabuklarını toplamış, çatal bıçak, temiz tabak koymuş; zeytin, peynir, dilimlenmiş çavdar ekmeği, portakal, elma dolu tabaklarla yeniden düzenlemişti masayı Esme. (KR,197).

Vedat Türkali, **Güven** romanında II. Dünya Savaşı yıllarını anlatır. Savaşın halka yansıması olarak günlük hayatta sık kullanılan şekeri sıklıkla kullanır. Savaş zamanı şeker fiyatları yükselmiş ve halk şeker alamayacak duruma gelmiştir. Günlük hayatta en çok tüketilen çayı tatlandırmak için bulunan çözüm yolu ise şekerden daha ucuz olan bal, pekmez, üzüm ve kuru üzümü şeker yerine kullanmak olmuştur.

“— Muhallebicide verdiği yetmedi mi? dedi. Nasıl pahalalmış! Şekeri de azdı sütlacın.

— Koyduklarına şükür. Beş yüz otuz şeker... Çayı kuru üzümle içiyorlarmış...” (G1,280).

“— Aslan gibisin maşşallah, dedi. Saat tuttum, dört kat merdiveni benim arkadaşlarım bu kadar çabuk çıkamıyor. Eşref Bey bile öldüremez seni! Çay var, üzümle içersen.

— İçmem, dedi Mükerrerem Hanım küskünce tersler gibi. Uzun, basma sabahlığının eteklerini toplayıp karşıdaki sedire oturan Necla,

— Sen bilirsin, dedi aynı alaycı gülümsemeyle. Şekeri beş yüz otuza çıkardı sizin deyyuslar. Nerden bulayım?” (G1,327).

“Mis gibi kokan çayları koydu Lüsi.

— Şeker yok. Burda bal var istersen.” (G1,408-409).

“Tek tük konuşmalarla düzenledikleri kahvaltıya, üstlerine çökmüş suskunluğu atamadan oturdular.

— İyi alıştık pekmezle çaya.” (G1,708).

“Haydi bakalım, dedi. Öyle alıştım ki şu kuru üzümle çaya; savaştan sonra da bırakmam gibi. Çamaşır da var, ye be kadın, ağır işçiyiz bugün!” (G1,427).

4.1.2. İçecekler

Vedat Türkali romanlarında içecek kullanımı oldukça fazladır. İçecekleri sınıflandırırken alkolsüz ve alkollü içecekler olmak üzere ikiye ayırma yolunu tercih ettik. Bunun nedeni Türkali'nin romanlarında içecek tüketiminde alkollü içeceklerle çok daha fazla ağırlık vermesidir.

4.1.2.1. Alkolsüz İçecekler

İçecek tüketiminde öne çıkan içecekler çay ve Türk kahvesidir. Günün her saati romanlarda çay tüketimine yer verilir. Türk kahvesi tüketimi de genellikle yemeklerden sonra tüketildiği tespit edilmiştir. Bu içeceklerin yanında romanlarda boza, salep, ıhlamur, vb. içecekler de yer alır.

“Bir salep söyledi. Caddeye bakan bir masaya geçti. Alana, yollara karşı sıcak salebi yudumlamaya başladı.” (BTB,24).

“Bir ara Vefa'ya dönüp boza içmek geldi içinden.” (BTB,593).

“Kahvelerini yudumladıklarında Fethiye Hanım biraz da çekinerek açıkladı asıl isteğini. Haşim Bey'in yeğenlerinin düğünü varmış birer ay arayla.” (BBB,45).

“Daha çok Hüsnü Bey'in güldüğü bu söz, Hamdi Hocayla Galip Bey'in “geçmiş olsun” dileklerini bildirmelerini sağlamaktan başka gecenin de sona erdiğini bildirmiş gibiydi. Kahveleri sorup kalktı Mükerrerem Hanım.” (G1,105).

“Erkenci demek. Restorana girdiğinde, köşede dalgın kahvesini yudumluyordu Eşref Bey. Sabahleyin sade kahvesini içmeden kendine gelememiş.” (G1,295).

“Odaya döndüğünde durulmuş gibiydi Mükerrerem Hanım. Bir iki yudum alıp pencere kıyısına bıraktı bardağı. Terkos'u beğenmedi! Kayışdağı içerdiniz değil mi Mükerrerem Hanımcığım?” (G1,330).

“Az şekerliyi sevmeyenler Ermeni kahvesi derlermiş Anadolu da. Hele duyduğu deminki sözler şaşkın bir mutluluğa batırmıştı Doktor'u. Ne iyi etmişim geldiğime. Elinde kahve tepsisiyle görünen Vasken'e borçlulukla baktı. Güldü. Takılmak daha da içinden geliyordu şimdi. - Şu Ermeniliğin de olmasa üstüne adam bulunmaz! Güliyordu Vasken.” (KR,512).

“Yeter, dedi, sonra masanın ayaklarını da karıştırırsın işe. İşte çay!.. İstersen ıhlamur söyleyelim!.. Ihlamurdan nefret ettiğini biliyordu.” (MK,155).

4.1.2.2. Alkollü İçecekler ve İçki Adabı

Vedat Türkali'nin romanlarında alkollü içecekler sıklıkla yer alır. Alkollü içeceklerin tüketimi esnasında bazı ritüeller oluşmuştur. Bu ritüelleri Türkali ayrıntılı bir şekilde anlatır. Alkol tüketimine başlandığı zaman kadeh kaldırarak, “şerefe, sağlığınıza, vb.” kelimeler kullanılarak alkol tüketimi başlanır.

“Masayı donatıverdiler. Salatalar, karidesler, soğuk etler, çerezler. Şölen sofrasına dönmüştü. Levrek buğlamaları da gelecekmiş. Buzlu Kulüp rakıları kadehleri buğuladı beyaz beyaz.

-Gelelim şerefe!...

Kadehi kaldırmış alaylı bakıyordu Rasim...

Senin şerefine içelim!” (BTB,32-33).

“-Hoş geldiniz çocuklar!... Şerefe....

-Şerefe.” (BTB,42)

“Eşref Bey'in “Hoş geldiniz!” kadehini kaldırmasıyla içkilerden ilk yudumlar alınınca Hamdi Hoca döndü.” (G1,99).

Romanlarda en çok tüketilen alkollü içecek rakıdır. Rakıyı toplum millileştirmiştir ve rakıyı Türk kabul etmiştir.

“Aslan sütü, gençlik ilacı, atalarımızın kanı!.. Gülüşmeler arasında,

— İnanmazsınız değil mi? dedi. Rakı Türk’tür... Bizdendir. Bakın anlatayım. Yıl 33, 34... Almanya’da Naziler döneminde öğrenime gitmiş bir dostum vardı benim: Zeki Bey. Berlin’deki ev sahibiyle pek iyi arası. Bir dinlence dönüşü İstanbul’dan rakı götürmüş adama. Yanı sıra pastırma, beyazpeynir filan... Masayı donatıp çağırmış bir akşam. Adam pek sevinçli. Oturmuşlar, içiyorlar. İki kadeh sonra Alman başlamış ağlamaya. Bre aman yahu ne var? Kötü bir şey mi yaptık? “Herr Zeki,” demiş adam, “ne olacak bu bizim memleketin hali?”” (MK,30).

Vedat Türkali’nin romanlarında rakı, Türk içkisi olarak yer alırken, Votka Rus içkisi olarak yer alır. **Bir Gün Tek Başına** ve **Güven** romanlarında Votka içmek, ideolojik tutumunun göstergesi olarak ele alınmıştır.

“Herkesin ne içeceği konuşulmaya başlandı. Kenan, "Votka," demişti. Rasim yine sululaştı, tersledi birden.

— Yok öyle şey, dedi. Moskof içkisi içemezsin benim evimde... Gülüştüler, Kenan da gülmüş göründü. Rasim üsteledi.

— İllallah bu Bolşevikler'den, masamıza da rahat yok, herif karşıma geçip... Sonunda hepsi birden, ulusal içki, rakı olsun, dediler.” (BTB,90).

“Rahmi de votkayı severdi daha çok. Rusya’da alışmıştı. Türkiye’ye gelince rakıya dönmüştü gene. İş yoktu bizim votkalarda. Rusya’da içeceksin votkayı. Haftada biri geçmezdi.” (G1,307).

Türkali’nin romanlarında toplumun ramazan ayında alkollü içki tüketimi hakkındaki görüşlerine de yer verir. Ramazan ayında Anadolu’da içki satışı yapılmadığı söylenirken İstanbul’da ise alkollü içki satışı devam eder.

— İçki alacak mısın ağbicum?.. Garson aynı sırtık yüzle bekliyordu. Kenan ne diyeceğini bilemeden baktı adama, sonra,

— İçki mi?., dedi. Ramazan değil mi?.. Takılmak için söylemişti. Kimi yerlerde içki vermezlerdi ramazanda. Hele Anadolu'da gündüzün yemek bile bulamazsın. Daha da sırttı garson:

— İdare ediyoruz, dedi. İsterseniz çılıbır yaptırayım size. Çılıbır, beyaz peynir, salata söyledi.” (BTB,309).

Alkollü içeceğin yanında tüketilen yiyecekler meze olarak adlandırılır. Alkollü içkinin yanında tüketilen mezeler hakkında romanlarda bilgiler mevcuttur. Alkollü içkiler mezeyle birlikte içilir. En çok karşımıza çıkan mezeler peynir, karpuz, çerezdir.

“Akşam oldu mu, tezgâhın üstüne peynir, zeytin, pastırma, helva, yanma bir şişe rakı; iççileriyle koyu bir söyleşi başlar.” (G1,108).

“Çeşitli çerezler vardı masada; sucuk, pastırma, leblebi... Rakı peynirle salatayla çerezlerle gider en iyi ya, çok acıktığı için önce yemek aldı biraz. İkinciydi bu; daha önceki konukluklarında yedikleri patlıcan kebabının tadını Fehime de unutmamıştı. Hem öyle piyano çal, hem de şu etli kerevizi yap böyle; şaşılısı bir kadın bu Nedret Hanım. İlk kadehi Sahir Hocanın “E, merhaba, hoş geldiniz”i ile yudumladıklarında radyoda Nurettin Artam siyasal yorumu başlamıştı. Hemen kalkıp kapattı Sahir.” (G1,308).

“Garson dikilince Esme şarap, Doktor duble rakı istedi. Meze tepsisinden bir şeyler seçtiler. Kız lüfer ızgara söyledi, Doktor, karides güveç. İçkiler gelmiş, çeşitli mezelerle donanıvermişti masa. Çoban salatadan bir çatal aldıktan sonra

- Sağlığına! deyip kadehini kaldırdı Doktor.

- Sağlığınıza! deyip Esme de kaldırdı.” (KR,106).

“Garsona uyanır gibi baktı Kenan. Ötekiler söylemişlerdi.

— Votka, dedi. Limon, votka... Bilinen yerlerdendi burası. Basık, minderli koltuklar, yer masaları; leblebi, fıstık, tuzlu badem tabakları, sigara tablaları, içki bardakları, teyp müziğine kansan fısıltılar, gülüşmeler, duvarlarda deniz kabukları, ağlar, boyalı su kabakları, hepsi, her şey dumanlı karanlığa batmış, can çekişiyor...” (BTB,60).

Meyhanenin kapanmasına yakın çalışan personel boş masalarda sandalyeleri masanın üstüne koyar ve bu gecenin bittiğini gösteren işarettir. Yavaş yavaş ışıklar kapanır. Bu işarete “meyhane kovulması” adı verilir.

“Son birkaç masadakiler de kalkınca lokanta boşalmıştı. Şef garson çekinerek yaklaştı. On ikiyi geçiyormuş saat. Garsonlar sandalyeleri masaların üstüne yığmışlar, yer yer ışıkları söndürüyorlardı. Meyhane kovulması. Kalktılar.” (BTB,48).

4.2. Halk Mimarisi

Kültür dünyamızda önemli bir yeri olan halk mimarisi, toplumun yüzlerce yıllık birikimiyle şekillenir. Halk mimarisinin şekillenmesinde önemli etkenler arasında toplumun içinde bulunduğu coğrafya, coğrafyanın iklimi, toplumun ekonomik durumu gibi nedenler vardır.

Vedat Türkali’nin romanlarında halk mimarisini kullanım biçimini ve amacını; “Konutlar ve Yardımcı Yapılarda Bölümler”, “Konutlar ve Yardımcı Yapılarda Aydınlanma, Isınma”, “Konutların Döşenmesi, Kullanımı ve Eşyalar” adlı üç başlık altında inceledik.

4.2.1. Konutlar ve Yardımcı Yapılarda Bölümler

Vedat Türkali’nin romanları konut tipleri bakımından oldukça zengindir. Romanlarında villa, köşk, konak gibi konut tiplerinin yanında apartman dairesi, gecekondu gibi yapılar da sıklıkla kullanır. Türkali, toplumda oluşan sınıf ayrımını, halk mimarisi üzerinden okuyucuya sunar. Refah seviyesi yüksek olan kişiler yalı dairelerinde, köşklerde toplumun diğer kısmından habersiz bir şekilde yaşarken, refah seviyesi düşük olan ve toplumun çoğunluğunu oluşturan kısım ise gecekondularda yaşar.

“Salona geçtiler. Kenan bir koltuğa çöktü hemen. Rasim kayboldu. Refiş de yoktu görünürlerde... Mutfaktır. Ayazpaşa’da bir apartmanın yan yana iki çatı katım almış, birleştirip tam kata çevirmişti. Bütün Marmara’yı, Boğaz’ı görürdü. Dışarda İnsaniye,

Salacak, Üsküdar, Kızkulesi, gemiler. Beylik İstanbul görüntüsü. İçerde, kendine göre zevkli, ama daha çok pahalı döşenmiş yeni, kocaman bir apartman katının ağırlığı... Halılar, şömine, en modern oturma, yemek odası takımları, kristal avizeler, vazolar, ağır sigara tabloları, veyyözler, tül ve kadife perdeler, iki akvaryum, klasik tablolar... Bir burjuva evi için akla gelen her şey, aman bu da eksik kalmasın diye, yerli yerine konmuş gibiydi. Kenan gerçekten bir sıkıntı duyardı bu evde. Nermin bayılıyordu. Bir keresinde tartışmışlar, Kenan'ın da sinirli bir gününe çatmış, ağzına geleni saymış, kızın ne zevksizliğini ne burjuvalara imrenmesini bırakmıştı. O gün bugün Nermin, beğenir görünmekten bile çekinirdi bu evi.” (BTB,87).

“Yeni evlerindeki saltanatlarını göstermeye kalktı bu Kürt Bey’i bize, biz de kalktık geldik. Dört yatak odası varmış diyordu Kevser Hanım Nedrete. Salondan, bu yemek odasından başka (burası da bir salondur nerdeyse. Nadide’nin, eski evdeki salonda göze batan konsol piyanosu, burdaki büyük salonun bir köşesinde yitip gitmiş gibiydi) iki de oturma odası varmış. Çokların ancak olabildiği bir özel odaları; Selahattin oturma odasında yatarmış eski evde. Bizimkiler, kira evindeki ranzada, üst üste! yatıyorlar Kevser Hanım. Her yan halı evin; hem de ne halılar! Duvarlarda, masalardakiler ipekli olmalı. Büfe gümüşler, kristallerle dolu; bizim armağan şekerlik ezilip gidecek bu varsıl kalabalıkta!” (G1,758-759).

“Niye burada indim? Niye Zeytinburnu’nda inecektin ki... Merdivenden indi, uzaklaştı istasyondan, yanlarındaki sokaklardan birine saptı. Çiseleyen yağmur altında vıcık vıcık çamurlu sokaklarda yürümeye başladı. Gelen giden, koşuşan bir kalabalık çıkıveriyordu insanın karşısına, hem de hiç umulmayan izbe sokaklarda. Gecekondu mahalleleri başlamıştı. Kimi evlerden radyo sesleri geliyor, gülüşmeler, bağırıp çağırımlar duyuluyordu. Yanık bir ninni sesi duydu birden. Güzel sesli, genç bir kadın, Doğuluya çalan ağzı ile tatlı bir ninni tutturmuştu. Arsaya açılan bir sokağın ucunda bir fabrikanın geceye yüklenmiş koskoca karaltısı çıkıvermişti önüne. Yürüdü sokağın ucuna kadar, başka fabrikalar da vardı ilerde. Dumanlı bacaları, ıslak gecede kırışan ışıklarıyla... Gece vardiyası mı yapıyorlar?.. Niye geldim buralara ben?.. Kimi işte, kimi evde, kendi dünyasında herkes. Nasıl ilişki kurulur bunlarla? Kız haklı aslında, sevdikleriyle bile yakınlık kurmasını beceremeyen, ayağı havada pis bir küçük-burjuvayım ben. Nasıl arılar gibi yaşıyorlar bu evlerde, bu fabrikalarda... Arılar gibi yaratıyorlar. Yine de sapsarı yüzleri. Öyle alışmışlar ki verdiklerinin çok azını almaya, her şeyimi vermeye hazırım da umursamıyorlar bile.” (BTB,307).

“Her şeyimiz yalan... Yatarken yıkanırım artık. Ağır ağır salona geçti. Nermin bulaşık yıkıyordu. Çanak, tabak sesleri, su şırlıtısı. Daracık ev. Daracık mı?.. Anadolu’dan gelince Erenköy’de, kaynanasının evinde oturmak zorunda kalmışlardı dört yıl. Nasıl bayram etmiştik bu beş odalı evi bulunca, hem de Şişli’nin göbeğinde. Şimdi de ne daracık... Böyleyiz işte... Ne yapalım böyle olmayalım da?.. Değişecegiz; yasa bu...”. (BTB,13).

Vedat Türkali'nin romanlarında baskın olan mekân İstanbul'dur. İstanbul'un konut tipleri ve mimari dönüşümü romanlarda sıklıkla yer alır. Eskiden konaklar, köşkler, yalılar İstanbul konut tipini oluştururken, yoğun göç sebebiyle İstanbul genişlemiş ve beton binalar İstanbul'un dört bir yanından yükselmeye başlamıştır.

“Tek tek yapılarıyla değil uzak görünümüyle algılamıştı İstanbul'u. Camilerin, sarayların, kimi gerçekten güzel, kararmış ahşap konakların, cumbalı, kafesli evlerin dışına çıktın mı, kiremit çatıları birbirine geçmiş kireç sıvalı, demir kepenkli işyerleri, tahtalı, çinkolu, saclı barakalar, taş, tuğla, demir karışımı levanten hanları, apartmanları; tümü mü güzeldi bunların? Yıkıp yerine diktikleri beton çimento yığını kişiliksiz yapılar da bunları aratacak kadar çirkindi. Çirkinliklere de alışıyorduk demek. Çirkinini güzeli koynunda toplayıp uyumsuzluklardan uyum türeten hain bir büyücü kentti İstanbul.” (KR,46).

“Çimentonun, tuğlanın yer yer delik deşik ettiği eski İstanbul başlamıştı. Bahçeli, bahçesiz, kireç sıvalı, kiremidi, tahta evler, tuğla yapılar, daralan, genişleyen iç içe sokaklar...” (BTB,122).

““Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul” diyor ya Yahya Kemal, tepelere çıkmak da vardı bugün, dedi Doktor; Yuşa'ya, Hitit'in Köşküne, Kandilli 'ye, Çamlıcalara, İcadiye 'ye, Sultantepe'ye; Boğaz'a, İstanbul'a bir de oralardan bakacaksın. Ama çok eser bugün. Yaza diyelim. Yalıları, köşkleri, sarayları düşünür herkes İstanbul, hele Boğaz dendi mi; onlardan da sevdiklerim var da, ben doğasına taparım.” (KR,307).

“Basma perdeli pencere içlerinde, avlusunda dizi dizi karanfilli, fesleğenli konserve kutuları, kireç badanalı duvarları, avlu kıyısında sürekli koku saçan kuyulu apteshanesi ile Taşlıtarla'nın Halic'e, Kâğıthane'ye bakan sırtlarındaki briket gecekondü kalabalığına karışmış iki odalı (bir buçuk da denebilir) bir yerdi oturdukları. Kendi yattıkları büyük karyolalı odayı ona bırakmak için yalvardı Sevil. Günsel kesin karşı koydu. Pencere dibinde, bir tahta sette yatıyordu küçük odada.” (BTB,738-739).

Türkali romanlarında konut tiplerini sadece insanların barınma ihtiyacını karşılayan yapı olarak kullanmaktan çok, bir şehrin bir bölgenin kimliğine etki eden önemli bir unsur olarak kullanır. **Mavi Karanlık** romanında mekân olarak Akdeniz'i

işleyen Türkali, Akdeniz'in kimliğinin oluşumunda kullanılan konut tipinin önemini vurgular.

“Minibüs anayola çıkıp da yokuşa vurunca dönüp aşağıda, uzaktaki kent kıyılarına, Kale’ye baktı Nergis. Adalar, tekneler, limanda bir gemi, ak badanalı evler... Bu görüntü bile sıkıntısını giderememişti.” (MK,220).

“E, evindesin... Hem de, nelerden sonra... Bu ev... Kuleli, iki katlı, Bodrum tipi ak badanalı taş ev. Yüz elli metre kadar da önlü arkalı bahçesi.” (MK,68).

“Geriyi çevreleyen tepelerin yamacına serpilmiş evlere doğru yürüdüler. Tanımı kolay bir yerdeydi İbraamların ev. Yar gibi bir kayanın böğrüne dikilmiş, iki katlı, kireç badanalı, hemen göze çarpan taş ev... Kahveden gösterdiler... Yanında yöresinde pek başka yapı yok. Akdeniz kıyı köylerinde hep denizden uzağa kaçılmış. Eski dönemlerde korsanların basmasından mı korkulur, sağlık kuralı mıdır yoksa? Kışın ıslaklığına güç dayanılır deniz kıyısının. Yazın güneş altında böyle yokuş tırmanmak da kolay değil...” (MK,222).

“Gölgede otuz altıydı dün. Daha da çıkacak diyorlar. Bereket bizim ev taş, bir de bahçe içi, ağaçlık filan...” (MK,136).

Vedat Türkali'nin romanlarında kullanılan diğer konut tipleri köşk, yalı konak, gecekondü ve apartman dairesidir. Konutların bölümleri olan mutfak, yatak odası, oturma odası, vestiyer, koridor, oturma odası, avlu, bahçe sıklıkla kullanılır.

“Zavallı kızcağız... Kim çeker benim kahrımı senden başka?... Ağır ağır çıktı odadan, banyoya girdi, şofbeni yaktı, suyu açtı. Büyük bir gürültüyle akan suya baktı, elini tuttu, ılıktı tam istediği gibi. Fakat yine de bir türlü giremiyordu suyun altına. Değişmek istemiyorum da ondan. Bu suyla birlikte içindeki her şey akıp gidecek.” (BTB,19).

“Sonra dönüp içerdeki odaya doğru yürüdü. Eski büyük evlerden, konaklardan bozulmuş, çokça görülen bir tür apartman dairesiydi burası.” (BTB,123).

“Çatı beşinci kattaydı. Soluk soluğa vardılar. Anahtarı uzatıp da kapıyı açarken heyecandan elleri titriyordu Kenan'ın. İçerisi ılıktı. Kenan kapıyı kapatıp Günsel'e dönünce ne diyeceğini bilemeden kaldı. Günsel minik salona, dışardaki terasa, terastan görünen ufacık Boğaziçi'ne, geniş Levent Balmumcu sırtlarına bakıyordu. Salonda halı, kanepeler, koltuklar, boş küçük demir kitaplık, eski bir radyo, pikap, yanında barımsız ufacık büfe, bardaklar, duvarda bir Renoir reproduksiyonunun çıplak tombul kadınları, masa, lampater, her şeyi yerli yerinde, ölçülü biçiliydi... Kenan paltosunu çıkarması için uzanınca Günsel yürüyüvermişti öylece. Ağır ağır evi dolaşmaya başladı. Kenan da arkasındaydı. Minicik, boş bir karanlık oda, bir arsaya bakan büyük pencereyi yatak odası, iki kişilik geniş karyola. Yastıklar, örtüler, komodinler, lambalar. Duvara gömülü boş, küçük elbise dolabı... Sonra mutfak, ufacık buzdolabı, ocak, tabaklar, bardaklar... Banyo, şofben, tuvalet... Geri döndü ağır ağır, Kenan ne yapacağını bilemiyordu. Salona geldi, anlamsız baktı Kenan'a.” (BTB,215-216).

“Kumkapı ile Cankurtaran arasında, denize karşı, ardındaki bodur incir ağaçlı avlumsu bahçenin alt başından demiryolu geçen, bir yanını eski sur kalıntılarına dayamış, üç katlı eski bir evin sahibiydi günlerce aradıkları Ferhunde Hanım.” (KR,17-18).

“Elliye yakın yılla örtülmüş geçmişlerde, tıngır mıngır geçen tramvaylardan inerek geldiği Karagömrük'e, koşturmaya içindeki araçlara tepeden bakan şu dizi dizi beton yapıların neresinden girip de Faik Usta'nın toprak aralık dibindeki iki katlı evine varacaktı şimdi? Hangi toprak sokak, derme çatma iki katlı hangi ev, bu, gün günden ivmeyle azgınlaşan saldırıya dayanıp kalmış olabilirdi ki? Bir yağma soygun düzeninde kapatılan arsaların, kaçak yapıların, üretilip atıldığı yollarda tozu dumana katarak koşturan taşıt araçlarının kör dövüşündeki bir ülkede, elli yılı aşkındır olup biten olaylara Seher'lerle Turgut'lar, nasıl bir öyküyle, nereye kadar, ne biçimde tanıklık etmişlerdi; ne türden katkıları olmuştu bu tarih serüvenine?” (KR,40).

“Karşıda, yakın çevrende buzul parıltılarıyla sıradağlar diziliydi. Yamaçtaki iki katlı, karlı bölge tipi, yüksek külah çatılı bir villanın üst katıydı Vaskenkrin kaldıkları ev; eğimli arka avludan girildiği için düzayaktı”. (KR,94).

“Kentin kıyı semtinde, beş katlı yapılardan oluşan bir sitenin en üst katındaydı Vaskenlerin evi. Daha önce de kalmıştı birkaç kez. Ovsanna'nın ince zevkiyle döşenmiş, birkaç yatak odalı, rahat, geniş bir yerdi. Boydan boya halılar üzerinde rahat koltuk, kanepeler, yastıklı divan, ayaklı lambalar, duvarları dolu dolu kitaplık, geniş bir müzik seti, çoğu seçkin repro- düksiyon resimler, bir köşede Ovsanna'nın kuyruklu piyanosuyla geniş salon, kimliğini bir yanıyla açıklıyor gibiydi evde oturanların.” (KR,508-509).

“Meclis karşısında kocaman Ankara Palas, orada burada köşk gibi evler, çeşitli yörelerde yükselen apartmanlar... Neler yoktu ki Ankara'da!” (KR,10).

“”Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul” diyor ya Yahya Kemal, tepelere çıkmak da vardı bugün, dedi Doktor; Yuşa'ya, Hidiv'in Köşküne, Kandilli'ye, Çamlıcalara, İcadiye 'ye, Sultantepe'ye; Boğaz'a, İstanbul'a bir de oralardan bakacaksın. Ama çok eser bugün. Yaza diyelim. Yalıları, köşkleri, sarayları düşünür herkes İstanbul, hele Boğaz dendi mi; onlardan da sevdiklerim var da, ben doğasına taparım.” (KR,307).

“Yüksekçe bir yapının teras katına çıktılar asansörle. Burada da koridoru, kapıyı tutmuştu çiçekler. Bilinen açılış tantanası. Paltolarını vestiyere bırakıp girdiler. (KR,235).”

“Aralık bir demir kapıdan girip parmaklıklarla çevrili, tarhlarında yeşilliğini koruyan kış bitkileriyle avlu benzeri bahçeyi geçtiler. Birkaç basamak merdivenden sonra zile basmalarıyla hemen açılan kapıdan kalabalık seslerin dışarı taşması bir oldu. Suat'tı karşılayan. Sevinerek el sıkışıp pardösülerini astıkları camlı dikdörtgen vestiyer-pabuçluğun açık kapısından genişçe bir salona girdiler.” (KR,60).

Dört katlı eski bir yapının tavan arası gibi çatı katında bir küçük odalı, mutfaksız, yanda duştuvalet, avuç içi bir yer. Onun kirası bile ağır geliyordu. Hacı Baba kısıtlamayla para gönderiyordu çünkü. (YTK,29).

“İncirli' deki merkeze yakın olmak için, sendikada görevli Hamza Usta diye biriyle Topkapı'da ev tutmuşlardı Salihler. Dört katlı, asansörsüz bir apartmanın üç odalı çatısında idiler.” (YTK,231).

“Lüsi'nin Dede'si de onlardan birinden satın almış üç katlı koca bir bölümü. Lüsi'ye bırakmıştı Kınalı'daki köşkle birlikte.” (BBB,111).

“Geldin işte. Kara, ahşap evlerin karşılıklı dizildiği arnavutkaldırımlı sokakta, köşedeki tek beton apartmanın ikinci katındaki evine doğru yürürken küs gibiydi bir yanıyla.” (G1,22).

4.2.2. Konutlar ve Yardımcı Yapılarda Aydınlanma, Isınma

Konutlar ve yardımcı yapılarda aydınlanma ve ısınma zamana ve mekâna göre değişiklik gösterir. Romanlarda ısınma sistemi çeşitlilik gösterir. Odun sobası, elektrikli soba, gaz sobası, kalorifer ısınma araçlarındandır. Aydınlanma araçları ise gaz lambası, ampul, el feneri kullanılır.

“Sarılmalar, sarhoş öpüşmeleri. Kızlı oğlanlı koca bir kalabalık oluvermişlerdi. İzbe bir oda açıldı bir köşede. Doluştular tezden. İki küçük gaz lambası yakıldı. Çeşidi sandalyelerle çevrili, eski biçim, upuzun bir masa vardı ortada. Çevrelendiler hemen. Islak duvarlarda karışık imzalar, çizgiler, resimler... Şaşkın kalıvermişti Kenan, ilgilendiği yoktu kimsenin.” (BTB, 50).

“Kaloriferler yanmıyordu daha. Birazdan evine geçeceğini, yarın sabah, gözünü açar açmaz kendi evinin o dünyaya açılan balkonundan Marmara'ya bakacağını düşününce arttı mutluluğu.” (KR,29-30).

“Merdiven başındaki el fenerini alıp salona çıktı. Sobayı yaktı alışkanlıkla.” (KR,184).

“Dışarının odada salınıp duran gölgeli aydınlığı, küçüklüğünde yanan odun sobasının önüne yumulup minik soba penceresinde oynayan san alevlere bakarken nasıl mutlulukla ne düşler kurduğunu çağırırdı gene. Tavanda, duvarlarda kımıl kımıl ışıklara dalıp düş kurmak tatlı değil mi?” (KR,184).

“Yatak odasındaki elektrik sobasını yakıp parasetamol aldı. Tuvalete uğradı, döndü; ufak ürpertilerle soyunup girdi yatağına.” (KR,155).

“Adada geçirelim kışı, hazırlıklar yapıyorum, kalorifer tesisatı döşeteceğim, rahat ederiz burada.” (BBB,137).

“Elmadağı’nda dolmuştan inip eve yürürken ayakları geri geri gidiyordu. Bir sinemaya mı dalsam? As’da ne var? Hava soğuk. Git yak gaz sobam... öyle yaptı. Madam yoktu evde. Borulu gaz sobası bir iki dakikada, ooh, cennete çevirdi odayı.” (YDT,260).

4.2.3. Konutların Döşenmesi, Kullanımı ve Eşyalar

Vedat Türkali romanlarında konutların döşenmesi, kullanımı ve eşyalar hakkında uzun bilgiler vermektedir. Romanlarda konutlar zamanının zevkini yansıtacak biçimde döşenmiş ve eşyaları bu ölçüde şekillenmiştir. Türkali konutların eşyalarını romanlarında kullanırken bireyin toplumun hangi kesiminden olduğunu okuyucuya sezdirecek biçimde kullanır. Refah seviyesi yüksek olan kişilerin evlerini betimlerken eşyaların hangi malzemeden yapıldığına değin ayrıntılarıyla verir. Refah seviyesi düşük olan kişilerin konutlarını betimlerken konuttaki hangi eşyaların olduğu söylenir ve eşyalar eski olduğu şeklinde betimlenir.

“Şeyler sonra, bu ceviz mobilyalar; tırmalıyor gibi insanı. Ellerini yıkamak için mavi fayans kaplı banyoya girdiğinde daha da artmıştı yabancılaşması. Hep böyle oluyor. Perdeli gömme banyo, ayna önünde geniş lavabo, camlı dolap, kabarık, renk renk havlular, eczane vitrini gibi adını bile duymadığı dış macunu tüpleri, sabunlar, çeşitli boyda, renkte süngerler, hele o bir türlü görmeye bile alışamadığı, çocukların gâvur kenefi dediği alafranga tuvalet, tüm ü de dokunamayacağı kadar uzağındaydı sanki. Kalın tüylü bir hah benzerinden yolluk yapmışlar yerlere. Yıkanmayı aklından bile geçiremiyordu burada; günlerdir nasıl istiyordu oysa şöyle sıcak sularla yıkanmayı. Beceremem ki. Bir yanlışlık yaparım!” (G1,16).

“Eski bir ermeni eviydi bu ev. Babasının son günlerinde almışlardı. Üst kat büyük, geniş; alt katı yarım sayılır. Bayır üstünde olduğundan alt katın yarısı da toprakta... Evini çok severdi Zühtü Bey. Çeşitli olanaklar çıkmasına karşın bir başka yere taşınmayı hiç düşünmemişti. Hele odası... Annesinin düzenindeydi oda. Babası ölüp de Zühtü Bey evlenince bu odayı ona bırakmıştı Saadet Hanım. iki kişilik, topuzlu, kara demir karyolası, pencere önünde halılarla kaplı divanı, ak kireç badanalı duvarda, işlemeli, kuşlu eski yazı levhaları (Nuhun gemisi, eshab'ı kehf) çapraz asılı duran, kabzaları gümüş savatlı iki piştof, iki çerkez kaması kınında, kahverengi, ağır kadife perdeler, yüksek tahta işlemeli tavandan uzanmış saçaklı avize, ara sıra değiştirilen taban halıları mutluluğunun ayrılmaz parçalarıydı. O, sonradan, odanın tümüyle uyumsuzluk içinde, yöresine baş kaldırır gibi duran bir berjer koltuk koydurmuştu yalnız. Bu odada yalnız Mefharet'le yatmıştı.” (YDT,130).

“Kapısını hemen de hiç açmadığı karşiki kapalı odayı -Siyami'nin babası Ağır Ceza Başkanı Hilmi Bey'in yatak odası- açıp baktı; eski örtülü boş divanla yırtık iki hasır sandalye, yer yer çatlamış muşambanın ancak ortasını örten, havı dökülmüş halı, tavanda ampulsüz, rengi kaçmış avize, soluk perdeler, sesini tozlar arasında yitirmiş, derinden derine 1 76 çınlaması gelen bir ağıt gibiydi zamana karşı! Gündüzün bu saatinde bile yan karanlık odaya, yeni görüyormuş gibi bakıp kaldı bir süre. Bir eziklik gezinir gibi oldu içinde; çekti kapıyı.” (KR,176).

“Gündüz’ün almasına bırakmadan çıktı. Mutfaktan musluk, çaydanlık, bardak, kaşık sesleri gelmeğe başlamıştı. Daha güvenli yerleşti oturduğu koltuğa Gündüz. Yanyana iki pencereden karşı evlerin ışıkları görünüyordu. Perdeler basma, kreton gibi bir şey. Tül var. Tekli bir avizenin altında genişçe sigara sehpası. Yerde eski halı. Kireç badanalı duvarlar boş; yalnız kapı yanında asılı, camlı çerçevede bir eski aile fotoğrafı.” (YDT,199).

“Ev belli ki birkaç kez onarımdan geçmişti ya,mutfak, odalar, bu geniş salon pek değişmemişti. Eskimeye yüz tutmuş büyük bir halının kapladığı bu üst salonda bol yastıklı, goblen örtülü bir büyük divan, önünde camlı, demirli, uzunca, basık masa, kanepeler, koltuklar, tam anımsamıyordu ya eskilerde de böyle miydi ne? Tül perdelerin sarktığı, denize bakan iki giyotin pencerenin ortasındaki çift kanatlı kapıyı açıp adımını attığı çinko kaplı, alçak tuğla duvarla çevrili çatı balkonu da, kıyılarına dizilmiş çiçek saksılarına kadar öylece kalmıştı sanki. Siyami ile bu balkonda, zerdali, kayısı çekirdekleriyle çiğit oynamaları geçti gözünün önünden.” (KR,20).

BEŞİNCİ BÖLÜM

HALK İNAÇLARI, HALK BİLGİSİ

5.1. Halk İnançları

İnanç kelimesi, sözlüklerde “kişice ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi” demektir.¹ Görüldüğü üzere inanç kavramı insan düşüncesinin çok geniş bir kısmını ele alır. Folklorik açıdan inanç kavramı, belli bir toplumun eski dinlerinden miras alıp kendi çağının şartlarına uygulayarak yaşattığı yeni dininde, yaşam şartlarının getirdiği yeni biçimler, yeni içerikler ve anlatışların oluşturduğu inanışları inceler.²

Vedat Türkali’nin romanlarında Hızır inancı tespit edilmiştir. Romandaki karakterlerin başına iyi bir şey geldiğinde, kendilerine Hızır’ın yardımcı olduğuna inanırlar. (BTB,669), (MK,269).

Evden ayrılıp uzaklaşan kişinin arkasından su saçısı yapılır. Su saçısı yaparak evden ayrılan kişinin daha hızlı geri döneceğine inanılır. (BTB,412).

Van Gölü’nde martılar çığırıştırırsa, kadınların ikiz doğuracağı inancı tespit edilmiştir. (KR,2).

5.1.1. Büyü

Pertev Naili Boratav büyüü şu şekilde tanımlar: “İyi veya kötü sonuç almak için tabiat öğelerini, yasalarını etkilemek ve olayların olağan düzenlerini değiştirmek için girişilen işlemlerin topuna birden büyü diyoruz.”³

Vedat Türkali’nin romanlarındaki şahısların büyük bir bölümü büyüye inanmaz. Ancak haytalarında olumsuz durumlar ile karşılaştıklarında kendilerine büyü yapıldığına dair şüphelenirler.

¹ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru**, Ankara, BilgeSu Yayınları,2013, s.13.

² Özkul Çobanoğlu, **Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2015, s. 15.

³ Boratav, **a.g.e.**, s.121.

“— Neye inanacağın geliyor? Sormak, öğrenmek isteğine karşı koyamamıştı Kenan. Nermin umutla baktı. Başarısına kendi de şaşmış, bir soy mutluluk duymuş gibiydi. Yine de bir çekingenlik vardı üstünde. Söylemekten ürker gibi durdu bir an, sonra Kenan'ın tepkisinden korkar gibi kollayarak yavaşça:

— Büyüye, dedi. Kenan anlamamıştı. Soru dolu bakıp duruyordu. Tamamlamak gereğini duydu Nermin; hem alıştırmıştı da konuya; tehlike azalmış sayılırdı.

— Sana büyü yaptıklarına, dedi. Sonra çabucak açıklamak gereğiyle:

— Ben inanmam böyle şeylere bilirsın, dedi. Neye inanacağımı da bilmiyorum artık...” (BTB,338).

“— Refiş mi söylüyor bunları? Nermin anlamadan baktı:

— Neyi?

— Büyü işini... O çok inanır da böyle şeylere... Nermin yakalandığını anlayıverdi birden. Üzgün baktı önüne, bir süre sustu, sonra çocuksu bir içtenlikle baş mı kaldırdı.

— O da söyledi, dedi, annem de söyledi. Herkes söylüyor. Biliyorum küçümsüyorsun beni... Ne yapacağımı bilmiyorum ki... Kalmadı başka çarem... Tutamadı kendini. Tekrar hıçkırıklarla ağlamaya başladı.

— Eyüp'e bile gittim, dedi, adaklar adadım. Büyücülere de... Sonunu getiremedi. Boğulacak gibi hıçkırıyordu.” (BTB,339).

Romanlar incelendiğinde yapılan büyüünün tutması için büyü yapılan kişiye “eşek dili, eşek kulağı, köpek pisliği” yedirildiği inancı hakimdir.

“İçinden gülmek geliyordu Kenan'ın. Eşek kulağı, köpek pisliği filan yedirmiştir bu kadın belki de bana, büyüü bozmak için. Gülmesi kalıverdi birden; bir öğürtü duydu içinde, yataktan fırladı.” (BTB,340).

“O gece Recai, Madelet, Fatoş, Rahmi geç saate kadar birlikte oldular. Ayrıldıklarında Fatoş, Madelet’le umulmayacak kadar yakınlık kurmuştu. Fatoş’un burda açmayı düşündüğü butik için elinden geleni yapacakmış Madelet Hanım. Görgülü, zevkli bir kadın besbelli. Nazan’la kişilik çelişkileri de var demek. Resimle de uğraşmış bir yıllar. Suskun, hiçbir şeye karşı çıkmayan Rahmi’ye şaşıyordu Muhtar. Karı büyü yaptı desem, bu kadar tez etkiler mi? Eşek dili yedirmiş dedikleri...” (MK,197).

Büyüden korunma yollarından biri olarak karşımıza muska çıkar. Muska, hastalıkları sağaltma ya da düşmandan gelebilecek kötülüklerden, görünmez kazalardan vb. gibi zarar verici herhangi bir olaydan korunma amacı güden kişinin üstünde taşıdığı yazılı kağıtlardır.⁴ Türkali, romanlarında muska yazdırmak için Eyüp’e gidildiği ve muskanın bir işlevinin de kötü gözden koruma olduğu bilgileri vardır.

“Bir sabah, ceketini giyeceği sıra, sağ koltukaltına doğru eline gelen şeyin ayrımıyla söktü dikişi. Astarın altına dikilmiş muskayı bulunca ne anlam vereceğini bilemedi önce. Mumlu bezi açıp samankâğda kopya kalemle yazılmış kargacık burgacık Arapça yazıları görünce arttı şaşkınlığı. Saçma ya, Süheyla geldi aklıma hemen; büyü yaptırdı kız, Kuran çarpsın ki! Sökmeye çalıştı; dua olmalıydı. Ne vakit diyecek Süheyla bunu buraya? Ablamın işidir. Ütüleyeyim diye almıştı ceketini evvelki akşam. Tamam, odur. Komşu Ebe Hanım’dan bir şeyler kapıyordu; o akıllıdır! Niye bana bu muska peki? Belalardan koruyor! Son günler olup bitenleri anımsayıp gülümsedi acılıkla.” (G2,14-15).

“Ablasından da kaygılanır olmuştu. Muskayı sormuştu Turgut’a birden bu sabah. Koltuğunun altında duruyordu değil mi? Kem gözleri bağılıyormuş bu muska! Tutamayıp gülmüştü birden. “Gazetede masama koydum” dedi. “Orda koruyor beni; kem gözler orda!” Başını salladı Mediha sessizce; doğru bulduğu anlamına mıydı bu?” (G2,29).

“Eyüp’e git sen, büyücülere git. Muska yazdır.” (BTB,341).

5.1.2. Fal

Fal, geleceği görmek için çeşitli tekniklerle ve uzmanları tarafından yorum bilgisi olarak adlandırılan bir kavramdır. İnsanoğlu geleceği görme ve bilinmeyeni anlamlandırma arzusu ile fala başvurur. Fal bakma ve baktırma günlük hayatın içerisinde canlı bir şekilde yer alır.

⁴ Boratav, a.g.e., s.136.

Vedat Türkalı'nın romanlarında fal bakma tekniklerinden “kahve falı” yer alır. Uzman olarak fal bakan kişiler romanlarda yer almaz ancak uzmanı olmayan kişiler günlük hayatta sıklıkla fal bakar. Bakılan bu kahve falı gelecek hakkında bilgi verilen bir yöntem olmaktan çok hoş vakit geçirme işlevi taşır.

“- Kahve içelim mi? dedi Doktor.

- İçelim.

- Falıma bakacak mısın?

- İnanır mısınız?

- İnanmam mı gerekir? Dinlemesine bayılırım.” (KR,251).

“- Hadi şimdi siz! diyerek kapalı fincanı alıp uzattı Doktor'a. Gülüyordu Esme. Gözlerini, yalancıkdan bir ciddiyetle inceliyor görünümünde elindeki fincana dikti Doktor. İlk kez yapıyordu böyle bir şeyi. Fala bakan birini, kimin falına bakarsa baksın dinlemeyi gerçekten severdi. Fala bakan zeki, bakılan da biraz safalak da, etkisinde kalıp saklayamadığı duygularıyla falın bilinen söylemlerinden anlam çıkarıyor, falcının anlattıklarını yaşamındaki gerçeklere bağlıyveriyorsa, eğleneliydi. Aaa hepsini bildi vallahi! Bir hemşire fala baktırırken ağlamıştı bir gün, bir bir söyledi her şeyi diye. Fala bakan cin gibi karı, söylediklerinin çoğunu onun ağzından, yüzünden, aptal aptal açılmış gözlerinden alıyordu! Esme konuşurken, o falcı karşısındakilerden biri gibi duyumsamıştı kendini. Bilinen fal söylemlerinin yinelenmesiydi ya, minicik teğet benzerliklerin yarattığı kuşku dolanıp durmuştu içinde! Geçmişle ilgili neler bildiğini ele verir nitelikte bir ipucu da yoktu. Hiç aptal olmayan kim var! Kara kara telveli fincana baktı bir süre,

- Ayy, dedi. Vah canım, bir sürü canavar sarmış senin çevreni! Kara kara hem de! Belli, erkek bunlar! Yalnız, biri var burada bak! Kurtaracak gibi seni bu canavarlardan! Fincanı alaylı uzatıp gösterdi Esme'ye,

- Bak, görüyor musun? dedi.

- Görüyorum, görmez olur muyum! Fincana değil Doktor'a bakarak gülüyordu Esme.

- Yazık yalnız, dedi, boşuna uğraşmasa! Ne gerek var; ben savaşmasını bilirim erkek canavarlarla!” (KR,255).

Kahve falı bakarken yorumlanan şekillerin ne anlamı olduğu hakkında romanlarda bilgiler mevcuttur. Kahve falında yılan görmek düşmanı işaret ederken, ay görmek kişinin geleceğinin parlak olacağı anlamına gelir.

“Doktor'un fincanına uzandı,

- Bakalım neler olmuş? Bir süre baktı fincana, "Fal buna derim," diye aldı bıyık altı bir gülümsemeyle,

- Bütün gizleriniz döküldü ortaya! Ne çok kadın görünüyor burada!

- Düşmanlarınız var sizin, dedi Esme. Bakın! Fincanı uzatıp içindeki bir yeri gösterdi,

- Yılan! Görüyor musunuz? Yılan da değil, ejderha gibi bir şey! Bir şey gördüğü yoktu ya,

- Hımm, dedi Doktor.

- Bakın, böyle kıvrılmış ... da uyuyor gibi! Ya da ölmüş! Bir adam var burada. Böyle uzun boylu. Yaşlıca. Sizi koruyor bu. Kalabalığı görüyor musunuz? Bir yerde toplanmışlar da sanki ... Şurada iki kadın baş başa vermiş ... Valla, başınız kadınlarla dertte sizin! Hele bir tanesi, bakın: Elinde de ... Çıkarmaya çalışır gibi eğilmiş bakıyordu.” (KR,253).

“Uzatıp gösterdi fincanı gene.

- Görüyor musunuz, ay doğuyor şurada. Haa, bir de para var. Hem de şöyle yüklüce bir para. Ama daha belli değil. Ortada. Yakında bir haber alacaksınız. Bu parayla ilgili olabilir... Üç vakitte. Gülerek baktı Doktor'a, falcı ağzıyla sürdürdü alaylıca,

- Üç gün mü deseeem! Üç ay mı deseeem! Üç yıl mı desem!... Ama yok, o kadar uzun sürmeyecek!.. Valla bakın, yılan burada da çıktı! Biri dikilmiş karşısına!.. Sırtı da duvarda gibi. Sağlam yani! Yüzü görünmüyor yalnız!.. Karanlıkta sanki!.. Yol filan da yok! Leyleklere bakıp durmayın boşuna; bir yere gitmiyorsunuz!

- Bu iyi haber, dedi Doktor. İstanbul'dan bir adım atmak gelmiyor içimden. "Bir de şuna bakalım," deyip tabağı fincana çevirdi Esme. Tık tık vurup akıttı taveleri.

- Hımm, sonu iyi, dedi. Bütün sıkıntılardan kurtuluyorsunuz. Bakın açıldı, atıyorsunuz hepsini!.. Bir deeee ... sizi seven bir kadın göründü burada! Vallahi, bakın işte! Eğilmiş! Tabaktaki bir noktayı gösteriyordu.

- Gördünüz mü? Gülerek Esme 'ye bakarken,

- Gördüm, dedi Doktor.” (KR,254).

“Hadi bakalım, "Sarı Gyalin!" Lüsi fincanı yoklamış bir, yeterince soğuduğunu anlayınca döndürüp bakmaya başlamıştı. Yüzünde, gülümsemekten öte, mutlu bir esinti belirdi. Sen gerçekten ünlü yazar olacaksın oğlum! Baksana nasıl ay doğmuş fincanına. Bir de şu var: Galiba aşıksın sen. Birini seviyorsun gibi. Var mı öyle biri? cıvıl cıvıl gülüyordu Lüsi. Tarık da gülümsedi. Senin falına bakınca söylerim!” (BBB,93-94).

5.1.3. Nazar

Sözlükte “bakmak, görmek; düşünmek” anlamındaki nazar kelimesi Türkçede “beğenilen bir şeye kıskançlıkla bakmak ve zarar verecek şekilde onu etkilemek” manasında nazar etmek (göz değmek)⁵ veya “nazar değmesi”⁶ şeklinde kullanılır.

Vedat Türkali’nin romanlarında nazar inancı hakkında örnekler mevcuttur. Nazar, insanın hayatında mutlu olduğu zamanlarda, yapılan işin eksiksiz olduğu durumlarda kıskanç kimselerin bakışlarındaki kötü enerjiyle gerçekleşir.

— Nerden biliriz, dedi, insanların mutluluğunu kıskanan az mı alçaklar var? Bir zamanlar nasıl sevmişim bu zavallı kadım ben?

— Nazar değdi belki de, dedi Kenan. Nermin konuşmanın sürmesinden umudlanmış, öylesine sevinçliydi ki, Kenan’ın sesinde, değişimde acı alayı anlamamıştı bile.

— Olamayacak şey mi? dedi... Biliyorsun ben de inanmam böyle şeylere, ama öylesine kıskançlıklarla dolu ki çevremiz...” (BTB,339).

— Çok da beceriklisiniz, dedi. Güne iyi başladınız doğrusu .

- O kadar övme, göz değer sonra! - Değmez, eksisiniz var çünkü! Kağıt peçeteleri de alıp öyle gelin!” (KR,299).

— Göze gelmişsinizdir! dedi Necla.

— Sen inanmazsın, biliyorum. Alaya kalkma lütfen! Sabah Salih’le de tartıştık. O da inanmaz hiçbir şeye. Yok o senin gibi değil; inanır da, damarıma basıyor.” (G1,340).

⁵ Selime Leyla Gürkan, “Nazar”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.32, İstanbul, TDV Yayınları, 2006, s.443.

⁶ Çobanoğlu, a.g.e., s.209.

5.1.4. Uğur ve Uğursuzluk

Uğur, bir nesnenin, bir kişinin, bir hayvanın, bir zamanın, bir yerin özündeki iyiliği, mutluluğu, bereketi, kolaylığı kısacası olumlu niteliği ve gücüdür.⁷ Uğursuzluk ise bir kişinin, bir hayvanın, bir zamanın, bir yerin olumsuz niteliğidir.

Vedat Türkali'nin romanlarında uğursuzluk getiren kişilere yer verilmiştir. Kimi zaman bir başkasının uğursuzluk getirdiği söylenirken kimi zaman da kişi kendisinin uğursuz olduğunu söyler.

“Motorcuya da motoru çalıştırması için göz etti. Motor çalışıp da tekne geri çekilirken Fatoş yattığı yerden kalkıp baktı.

— Gidiyor muyuz? dedi. — Evet, gidiyoruz, diye patladı Rahmi. Gözün aydın. Ayağının uğuru burda da geldi buldu bizi... Güvenmek eşekliğini gösterdik... Bak şurdaki acuze de sizin soydan... Kadın milletiyle iş yapmaya kalkanın aklını s... m ben...” (MK,62).

“İki yüz bin lira diyormuş ustalar. Bulup onartsın teknesini Muhtar Bey; adımı da silsin ordan. Uğur getirmedim işte. Kime uğur getirdim ki!...” (MK,348).

Baykuş romanlarda uğursuzluk getiren hayvan olarak geçer.

“Bir de günün birinde gelip bacaya çökmüş, o uğursuz baykuş var! Kimi salaklar yıllardır bekler durur; işçiler çıkıp bu baykuşu öldüreceklermiş bir gün! Ne denir; beklesinler bakalım! Tanrı önce akıl, sonra sabır versin.” (BBB,115).

Tahtaya vurmanın uğursuzluğu kovduğu inancı romanlarda yer alır.

⁷ Boratav, a.g.e., s. 109.

“— Fesat kız, dedi. Fatoş’la aramızda bir şey kalmadı bizim... Rahmi’yle de iyiler... Allah bozmasın. Tık tık masaya vurdu bir uğursuzluğu kovalamak için!..” (MK, 9).

5.1.5. Sayı ile İlgili İnançlar

Halk kimi sayılara özel bir önem verir, onların sık sık kullanılmasından, tam ve gerçek rakam yerine, bildirilmek istenen miktarın böyle sayılarla gösterilmesinden anlaşılır.⁸ Bu sayılara örnek olarak 1, 3, 5, 7, 9, 40 verilebilir.

Vedat Türkali’nin romanlarında tek sayıların kullanımı daha yoğundur. Sıklıkla kullanılan tek sayılar ise üç ve yedidir. Tek sayıların yanında kırk sayısının da kullanım sıklığı fazladır.

“Hazreti Muhammet bugünlerde yaşıyorsa bu hastalık için özel uyarıda bulunurdu. Hadis söylerdi. Sağlığımıza özen göstermemiz için uyarmıyor mu? Bugünkü kullar her şeyi yarım yamalak biliyor kızım. Bak demin tutturdun, üç tas su dök diye. Oysa dere, ırmak, deniz varsa, üç kez dalın suya, yeter, diyor.” (G1,437).

“Akıllı kıza benziyor. Şimdi üç çocuk doğurturlar üst üste, gör!” (BTB,235).

“Ulan Sait ne yedi canlıymışsın be!.. Bak sallanıyor hepsi, genç bunlar... Biliyor musun, ne güzel böyle bir genç kıza bırakıvermek kendini, direncini duymak yanı başında senin için?..” (BTB,59).

“— Yedi dil mi biliyormuş? dedi. İngilizcesi, Fransızcası var. Söylence oluyor demek adam! Yedi, kutsal sayısına bağlamışlar!” (G1,454).

“Kocan olacak kasaba bezirgânına bile güç yetiremeyip seni böyle ortada koyan bu senin meleklerin önümüze dikilmiş yedi başlı devlere, canavarlara karşı beni nasıl koruyacak zavallı ablacığım? Durmamalıydı üstünde.” (G1,367).

⁸ Boratav, a.g.e., s.104.

“Bu kadar bomba sesine uyunur mu bu dünyada Ağbi? dedi. Ashabıkehf’in mağarasında ancak yedi kişi varmış! O mağara da kalmadı.” (G1,452).

“Umduğunu bulamamanın, belki de uyarı çizgisini geçtiğini görmenin çekingenliğiyle çıktı Turgut. Her şeyi de çabucak bitirir sersem! Naziler yedi kollu, yedi başlı canavar daha! O bilmiyor mu?” (G1,581).

“Kırk yıllık tiryaki gibi derin bir soluk çekti sigaradan.” (BTB,56).

“Nermin gülmeye çalışıyordu. Acılığını saklayamadığı bir şakayla kesti.
— Canı sağ olsun!.. Felekten bir gece çalmış kırk yılda bir...” (BTB,75).

“Kaz uçar da Laz uçmaz mı fıkrası. Eşşeğe Kürt demişler kırk gün yem yememiş ağbi! Başka fıkralar.” (BTB,321).

“Kırk gün, kırk gece düğün yapacaklarmış sonunda da Dolmabahçe Sarayı’nda. Hitler’in oğluyla Churchill’in kızını...” (G1,18).

5.2. Halk Bilgisi

5.2.1. Halk Hekimliği

Pertev Naili Boratav halk hekimliğini şöyle tanımlar: “Halkın, olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne “halk hekimliği” diyoruz.⁹”.

Vedat Türkali’nin romanlarında halk hekimliği alanında örnekler oldukça azdır. En çok kullanılan örnek rahatsızlaşınca kolonya sürülmesi ve yüze soğuk su vurmaktır. Bunların yanında kuyudan çekilen soğuk su ile merhem yapma ve hastalanınca hocaya gidilmesi halk hekimliği örnekleri arasındadır.

⁹ Boratav, **a.g.e.**, 139.

“- Allah hepimize ecir sabır versin teyzeciğim, dedi. Acımız çok büyük! Yüce Rabbimizin cennetinde Salih kardeşimiz. Allah her şeyi görüyor! Yorgun iniltisi duyuldu Hanife Teyze'nin. Gözlerini kapatmıştı. Başucundaki kadın kolonyaladığı pembe bir mendili alnına koydu hemen.” (YTK,310).

“Kız ürkekçe çekilerek koridorun öte başındaki odasına kapanınca ellerini ovuşturup salonun kapısına baktı bir süre. Şeytan diyor, git... Nasıl yaparım? Rezil olalım iyice. Yatak odasına geçip kolonya şişesini aldı, avcuna doldurup şakaklarını ovdu, burnuna çekti. Kendine gelir gibi olmuştu.” (G1,146).

“İçindeki yenemediği öğürtüyü bastırmak için banyoya gitti; kolonya doldurdu avcuna, derince koklayıp yüzüne, boynuna, şakaklarına sürdü.” (G1,676).

“Çığlık kesilmişti; ağlamalar, hıçkırıklar duyuluyordu annesinin odasından. Atılınca boğulacak gibi ağlayan Necibe çıktı kapıdan. Soluğunu güç tutarak.

- Hacı Bey Amca, dedi. Kekeler gibi ekleyebildi.

- Başınız sağ olsun!

Remziyaanım Diyze bayılmıştı. Su almaya koşmuştu Necibe. Yandaki sandalyeye çöktü Muhsin!” (YTK,409).

“Gözleri doldu, tutamadı gene. Bu kadar mı çok seviyorsun? Sevgisinin de belasını versin, Turgut'unun da, kentinin, körfezinin de! Hıçkırığını bastırmak için lavaboya gidip bol bol soğuk su çarptı yüzüne. Durulmuştu; gelip oturdu koltuğa.” (G1,788).

“Acılar başlayacaktı şimdi. Dayanacaktı. Ya dayanamaz da... Atmaya çalıştı kafasından. Birkaç kez yoklamış diş ağrısından başka acı tanımadığını düşünmesine kızdı. Ne olmuş tanımadımsa! Acı işte. Bir keresinde kızgın sobaya yapışmıştı elim. Küçüktüm daha. Unuttum gitti işte. Merhem sürmüşlerdi köyde. Kuyu suyuyla, bilmem neyle yapmışlardı Hamide Teyzeler. Patladıydı sonra. Bas bas bağırdımdı. Gene bağıracak mıyım?” (G1,231).

“— Nasılsınız? dedi. Karınız nasıl, ameliyat oldu mu? Fehime'ye kanser tanısı konduğu günlerde uğrayıp konuşmuştu. Ne diyeceğini bilmez gibi kaldı bir,

— Olmadı, dedi. Yalanları aldılar, hocalara okutuyorlarmış!” (G2,74).

5.2.2. Halk Botaniği

Mehmet Ali Yolcu halk botaniğini şu şekilde tanımlar: “Halk botaniği, insanların geleneksel dünya görüşü çerçevesinde doğal ortamında kendiliğinden yetişen bitkileri kullanması, adlandırmasını, bunlarla ilgili sürdürdüğü inançları ve bu inançlara bağlı oluşan ritüelistik uygulamaları kapsar.”¹⁰

Vedat Türkali romanlarında çeşitli ağaç, ot ve çiçeklerin isimlerini çevreyle uyumlu biçimde kullanır.

“Köylüler, tüccarlar, esnaf, arabalar, depolar, ardiyeler, tenekelerde yağlar, peynirler, zeytinler, zeytinlikler, tarlalar, arpa, mısır, buğday çuvalları, bir sürü herif.” (YTK,79).

“Emin anlatırken evlerin biraz gerisindeki yokuşun üstünde tek başına kalın, sık dallarıyla çevresine görkemlice yerleşmiş melengeç (çitlenbik) ağacına gelmişlerdi.” (YTK,144).

“Davul zurna sesleri gelmeye başlamış, yokuşun üstüne vardıklarında da çocukluk yıllarından anımsadığı, dere boyu dizilmiş kavakları, ağaçlı alanda dağınık, çoğu tek katlı evleriyle Cevizli görünmüştü uzaktan.” (YTK,140-141).

“Neşati'nin gösterdiği çınarın altına yürürken bir burukluk vardı içinde, gözleri yanıyor gibiydi. Semiha, kadınların toplandığı revak altına geçti.” (YTK,419).

“Hava esmeye başlayınca kalkıp eve gittiler. Meyve ağaçları ile dolu bahçeyi çevreleyen duvar esintiyi kesiyordu. Bahçede onlarca meyve ağacı vardı. Birkaç elma toplayıp, güzelce doğradı Tarık.” (BBB,136).

“Kargalar da gülerdi herhalde bu oyuna! Onlar hiç güler mi. Karşı mezarlıktaki servilerin karanlığına sinmiş bekliyorlar.” (BBB,26).

¹⁰ Mehmet Ali Yolcu, "Geleneksel ekolojik bilgi bağlamında Çanakkale halk botaniği." **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı** C.16, S.24, 2018, s.66-67.

“Sokak ışıklarının gölgelediği avludaki incir ağacının dallarından başka görünür şey yoktu küçük bahçede. Dışarı çıkıp çevreye, sağa sola göz attı; öndeki sokak boştu; kıyıdaki anayoldan gelen araç gereç gürültüsünden başka ses de yoktu.” (KR,298).

“Sokağın başına gelince döndü köşeyi. İçi sevinçle kaynayarak evine, bahçeye girince bodur incir ağacına, budaklı kovuğuna baktı. Çıkardığı anahtarına baktı.” (KR,478).

“Ağzındaki anason kokusunu almıştı. Sevecen bir gülücükle, — Tövbe de! dedi Rahmi, ben ağzıma içki kor muyum?” (G1,482).

“Moskova’da çocukların oyunu, mayıs sonu kavaklar pamuklar, uçuşur durur sokaklarda kelebek sürüsü gibi. Mayıs dedi mi Tülpanlar açar. Lale yani. Leylaklar açar, çiçekle donanır tüm Kremlin çevresi. Tarhlar, bahçeler, parklarda begonyalar, güller, nergisler. Tüm ağaçlar yapraklı Mayıs’ta. Topollar, kavaklar yani. Klyonlar, koca yapraklı çınarlar, beryozalar, kayın ağaçları. Temmuzda çiçeğe durur. Lipalar, bizim ıhlamurlar, meşeler, dup der onlar, tüm ü yemyeşil. Eylöl dedi mi dökülmeye başlar yaprakları. Şimdi çıplak kara dallar ormanı Kremlin çevresi, kaim örümcek ağları gibi. Öbek öbek karlar. Buzlar sarkar her yandan.” (G1,322).

“Ne çiçeğiymiş Ludmilla’ya yolladığı? Menekşeler vardı Stalingrad’a bizim gittiğimizde. Kızların başıboş çiçeği, her ülkenin, her ulusun çiçeği papatyalar. Moloçey, yeşil otlar. Bir de don çınarları.” (G1,324).

“— Hani vazo vardı ya, konsolun üstünde; sen durduk yerde düş kırıl! Akşam çiçek getirmişti Salih. Sabah bir de kalktık ki... Karanfiller yerlerdeymiş. Vah vah!.. Salih öyle mutluymuş ki dün gece! Tamam kafayı da iyice “mutlu” etmişler! Kim bilir konsolun neresine, nasıl koydular o kafayla!” (G1,339).

“Yazın kızgın güneş altında yanan, göstermelik, değirmi havuzlu alandan Beyazıt Camiisi’nin ardındaki ulu çınarların, söğütlerin gölgelediği serin kahvelere kaçış vermek isteği karşı durulmaz olsa da, çoğu, ünlüleri görüp tanımaya gelir Küllük’e.” (G1,33).

“Beyoğlu’na çıktı tünelle. Galatasaray’a yürüdü iki yanlı vitrinlere bakarak. Baylandan aldığı çilekli pasta (çilekli pastayı Necla’nın sevdiğini biliyordu) paketiyle, Sabuncalds’e yaptırdığı uzun, tomurcuklu kırmızı güllerden oluşan çiçeği elinde Eşref Beylerin asansöründen inip kapıyı çaldığında beşe geliyordu.” (G2,126).

“Şu aşağı sokaktaki handa, Mefharet’i yatağa attığı oda ile Ayatriada kilisesinin, iki koca ıhlamur, bir çam, bir söğüt, adını çıkaramadığı başka ağaçlarca bölüşülmüş avlusu arasında bakıp kalmıştı öylece.” (YDT,138).

5.2.3. Halk Zoolojisi

Halk zoolojisi, sığır, keçi, koyun çobanlığı etrafında oluşan geleneksel bilgi başta olmak üzere hayvansal ürünlerin üretimi, muhafazası, pazarlanması ve tüketim aşamalarını içerir.¹¹

Vedat Türkali’nin romanlarında büyükbaş, küçükbaş ve deniz hayvanları isimleri sıklıkla kullanılır.

“Bu topraklar sizin mi diyecekti! Deli mi derlerdi; gülmekten yerlere mi yatarlardı kim bilir! Korkarlar, "Ağa, ağzımızı arayıp duru" derler belki de! Güldü. Köye yaklaşmış arabaya havlayarak koşan köpekleri durdurdu köylüler.” (YTK,141).

“Önde, yeri göğü inleyen davul zurnalı yürüyüşün ardından köyün öte başında, küçük bahçe içindeki süslenmiş evin önüne geldiler. Süslenmiş bir kır at getirilmişti kapıya. Telli duvaklı gelini ata bindirdiler.” (YTK,150).

“Gelin evin kapısına gelince, civcivli tavuk, köklü ağaç verdiler gelinin, damadın ellerine, kapıya yağ sürdüler.” (YTK,150).

“Sabah horoz sesleriyle yattığı odanın camlı fotoğraflarla süslü duvarlarına açtığı gözleri şaşkınca bakıp kaldı bir süre.” (YTK,151).

“Remziye Teyze kasapla evdeymişler! Kapıya varıp da ayakları bağlı yatırılmış kurbanlık koçun başında, elinde koca bıçaklı kasabı görünce anladı. Daha ne diyeceğini bilemeden gözyaşlarıyla "Muhsin'im!" diye kapıdan fırlayan.” (YTK,126).

¹¹ Mehmet Ali Yolcu, Mehmet Aça, “Geleneksel Ekolojik Bilgi ve Folklor”, **folklor/edebiyat**, C. 25 S. 100, s. 868.

“Ne tuhaftı, terk edilmiş bir köy olmamasına karşın dışarıda ne tek bir insan ne de kedi köpek, tavuk gibi bir canlı görmüşlerdi.” (BBB,181-182).

“İki orta kahve söylediler. Çok yukarılardan İstanbul'a doğru uçan kuş sürüsüne takıldı Doktor,

- Leylekler mi geliyor? dedi. Erken değil mi?

- Onlardan iyi mi bileceksiniz? dedi Esme gülerek. Ama, leylek değil onlar. Evet, leyleğe benzemiyordu pek; ne olduğunu da çıkaramadılar. Sürü ta yükseklerden uçup gitmişti. İstanbul uzaklaşıyordu. Kahveler gelince parayı Esme ödedi.” (KR,252).

“Boyalı muhabbet kuşu gibi parlak adam, kartal gibi yabanıl birinin, hiç aşağılara inmeden, yüksek maviliklerde süzülüp durmasını nasıl önleyebilirdi? (G1,500).

Köyde hala koyun, kuzu, keçi besleniyordu. Hayvancılığın asıl geçim kaynağı olduğu arpa, buğdayın yanı sıra tarlalara ekilen yoncalardan anlaşılıyordu. Buralarda bir mantar yetiştirirdi ki etten lezzetli.” (BBB,183).

“Dede Lüsi ile Tarık'a otları tanıtıyordu. Kengel, çarşır, güngülden sonra geven otundan bahsetti. Arılar bu ottan bal yaparlarmış. Tadına doyulmazmış o balın. Bir ünlü otumuz daha var dedi Dede. Süpürge yapılır ondan. Bir yarmanın uçurum kısmında yetişir. Hadi gidip bakalım ona.” (BBB,183).

“Gelen köylülerin eşeklerine, katırlara, develere, suratsız ustayla yapılan semer pazalıklarına bakarak can sıkıntıları içinde dayısının gelmesini beklemişti koca bir gün.” (KR,420).

“Bir akşam gidip girmiş eve sonunda. Epey bir süre aranmış aygıtı; halılar arasında bulmuş. Fare doluymuş ev. Burada duralamıştı. Fareden korkuyor da söylemeye utanıyor gibi geldi Halil'e; üstelemedi.” (G2,292).

“Haliç sularında yüzen anaç bir ördek gibi, martılar, çatanalar, motorlar, kıyılara çekilmiş bin bir direk yaşlı tekneler arasından, Unkapanı Köprüsü'nün altından geçip Kasımpaşa'ya yaklaşan vapurdaki pencere yanında Haliç kıyılarını seyrederek peşine takılmış herifi atlatmış olmanın tadını çıkardı biraz şişinerek.” (G2,50).

“Kervanların önü ya da ardı sıra yüzyıllar boyu milyonlarca askeri canavarlar gibi boğuşturdu bezirgânbaşları. Hanların, kervansarayların yollarında, dağlarda, bellerde,

kırlarda, çöllerde, haramiler, eşkıyalar, kurtlar, kuşlar beslendi etiyle, kanıyla insanoğlunun. Develer, katırlar yüklü malları uğruna yadigâr ettiler artlarına takılmış yoksullar sürüsünü!” (BBB,117).

“Balıkçılar çarşısını gezdiler Sarıyer'de. Sıra sıra kırmızılı, mermerli tablalardaki lüferlere, kalkanlara, mezgıtlere, iskorpitlere hamsilere, sepette kısıkaçlarını oynatan pavuryalara baktılar daha önce hiç görmemişler gibi. Çıktılar. Kıyıda bir kahvede tavla oynayanlar vardı.” (KR,305).

5.2.4. Halk Ölçüsü

Halk ölçüsü, halkın günlük yaşamında resmi ölçü birimlerinden farklı olarak kullanılan kişiye göre değışiklik gösterebilen ölçü birimleridir. Vedat Türkali romanlarında halk ölçüsü kullanımı oldukça sınırlıdır. Türkali'nin romanlarında ölçü birimi olarak uluslararası kabul edilen ölçü birimleri sıklıkla kullanılır.

“Dönüp suya daldı Muhsin. Bir iki kulaç atmıştı ki bağıryordu Burcu.” (YTK,388).

“Tanrıya yakarır gibi “yoğuuurt,” diye bağıırışı, sırtındaki sırığın iki yanından sarkan tepsileri, dirhemli terazisiyle yoğurtçumuz da girdi sokağımıza; akşam başladı demek.” (G1,212).

“Reyhan gelip oturmuştu koltuğuna. Kahvesinden bir yudum alıp arkasına yaslandı.” (YTK,94).

“Akşamüstü Radiyev'in getirdiğı çorbadan birkaç kaşık, kıymalı ısıpanaktan bir İlci lokma aldı; biraz da yoğurt yiyip bıraktı.” (G2,279).

“Halle acınacak koşullar içinde. Savaş var deyip uyutuyorlar milleti. Hele şu son bir yıldır soygun, vurgun gırla.” (G1,451).

“Yorgun argın çıktı merdivenleri, kapıyı açtı. Çatıdaki bir avuçluk, dağınık odası iyice sevimsiz göründü.” (YTK,55).

“Oturdular. Peki, şimdi ne olacak? Elinde bir tomar kâğıtla Mandrake girdi gülerek.” (YDT,54).

5.2.5. Halk Meteorolojisi

Halk meteorolojisi, halkın hava koşullarını elektronik cihazlar kullanmadan çevresinde gelişen çeşitli olaylara bağlı olarak tahmin etmesidir. Vedat Türkali’nin romanlarında halk meteorolojisi örnekleri oldukça azdır.

“Saat akşamın altısını bulmuştu. Parçalı yağmur bulutlarını dolaştıran bir rüzgâr esiyordu ağırdan. Eve varmıştı ki sağanak indiriverdi.” (BBB,83).

“Öyle berbat lodos varmış ki, nasıl döneceğini düşünüyormuş Kadıköy’üne! Gelirken vapurda kötüleşmiş bir ara! Aptal da bu kız! Böyle lodos olur mu; havada kar var! Haydarpaşa açıkları biraz dalgalıysa! Lodos sözünü de duymuştur bir yerden! Nerden bilecek İstanbul’un lodosunu, poyrazını?” (G2,390).

“Hava da nasılsa güneşli bugün. Soğuk esiyor ya. Kar mı gelir ardından. Yok, daha var...” (YDT,151-152).

“Hiç de gerek değildi. Gündüz’den ayrılmak istememişti nedenini pek bilmeden. Sokağa çıktıklarında taşlar gene parıltılı ıslak, gök yıldızlıydı.

— Yarın hava açacak, dedi Şahin.” (YDT,26).

“Saat onu geçiyor. Şimdi bir de yağmur indirsın! Gök yıldızlıydı. Yağmursuz sonbahar serinliğiymiş geceyi gece yapan.” (YDT,44).

“Nemli, serindi hava. Küçük bir bulut örtüsünden kurtulan ay parlak bir aylayla kuşatılmıştı. Yarın hava bozacak mı?” (YDT, 560).

“Bir sürü arkadaşımız oturuyor orada. Yoldan geçen Taksim dolmuşuna atladı Zilan. Yağmur ahmak ıslatana dönmüştü.” (BBB,1920).

ULAŞIM, HABERLEŞME, AĞIZLAR, MESLEKLER

Vedat Türkali romanlarında ulaşım kültürüne derinlemesine yer verir. Bu ayrıntılı anlatımın nedeni ulaşım araçlarının günlük hayatta sıkça kullanılmasının yanında toplumun çeşitli kesimlerinin bir araya geldiği nokta olmasıdır. Yazar bir otobüsün veya bir tramvayın içerisinde seyahat eden küçük bir topluluğu tanımlarken aslında anlatılan dönem içerisinde toplumun durumunu okuyucuya betimler.

Vedat Türkali'nin romanlarının merkezi çoğunlukla İstanbul'dur. İstanbul'u betimlerken yazar vapur ve tramvay seslerini kullanır. Vapur ve tramvay ulaşım aracı olmaktan çıkıp bir şehrin kimliğini oluşturan yapı taşlarına dönüşmüştür.

“Biraz bekledi, başka hiçbir şey yok görünürlerde. Limanın uğultusu, vapur, çatana sesleri, tramvay çanları, kanat şakırtıları, onları birden bölen acı bir çığlık... Bu yapının arkasındaki sokaktan geçen tramvaylar.” (BTB,571).

6.1.1. Kara Yolu Ulaşımı

Vedat Türkali eserlerinde en çok kara yolu ulaşımına dair bilgiler verir. Romanlarında araba, otomobil, kamyon, otobüs, minibüs en çok kullanılan kara yolu ulaşım araçlarıdır.

“Bitmeyecek bu yol, dolmuşa atlamalı. Yarıda yoruldun yine, tabansız herif... **Dolmuşta** yorulmuyor muydun? Her yerde yorulurum bu kafayla.” (BTB,28).

“Böyle mi dendi, ya da kim dedi? Belli bile olmadan bir **taksiye** doluştular. Büyükçe bir **arabaydı**. Kenan'la Sait'i öne oturtmuşlar, beşi de arkaya geçmişti. Günsel kapı dibinde, Sermet'in dizindeydi yarı yarıya, Kenan'ın tam ardındaydı.” (BTB,49).

“Tek tük gelip gidenler vardı caddede. Ara sıra bir **kamyon** ya da **otomobil** geçiyordu. İzleyen olursa dünyada anlaşılmaz.” (BTB,136).

“Dizi dizi **arabalar** geçiyordu. Açık bir **kamyona** doluşmuş yapı işçileri vardı; yorgun, dalgındılar. Güneş bulutlara girip çıkıyordu.” (BTB,748).

“**Taksi** yolun kıyısında bırakınca şaşkın kalıvermişti. Elliye yakın yılla örtülmüş geçmişlerde, tıngır mıngır geçen tramvaylardan inerek geldiği Karagümrük'e, koşturmaca içindeki araçlara tepeden bakan şu dizi dizi beton yapıların neresinden girip de Faik Usta'nın toprak aralık dibindeki iki katlı evine varacaktı şimdi?” (KR,40).

Türkali romanlarında kullanılan arabaların markalarına çoğunlukla yer vermez. **Bir Gün Tek Başına** romanında ise kullanılan arabanın “*Citroën*” marka araba olduğu bilinçli bir şekilde verilir. Burada arabayı kullanan kişinin refah seviyesinin yüksek olduğu mesajını kullanılan aracın markası üzerinden verir.

“Duraladı; Şişli Alanı'ndan kıvrılan arabaların arasında Rasim'in **Citroen'i** çıkıvermişti birden. Kısa süren bir şaşkınlıktan ayıldı, yandaki manava giriverdi.” (BTB,24).

1950’li yıllarda geçen **Bir Gün Tek Başına** romanında İstanbul’da ulaşım ve taşıma aracı olarak at kullanılmaya devam edildiği görülür.

“Ebussuut Caddesi'ne girerken koca bir **kamyonun** yolunu kesen tepeleme yüklü arabayı çekmek için nallarıyla **granit parkelerden kıvılcımlar çıkaran ağız köpüklü beygirler.**” (BTB,28).

Ulaşım araçları etrafında gelişen meslek türleri ortaya çıkmıştır. Şehirler arası otobüs yolculuklarında mola verildiği zaman etrafta pişmaniye satıcıları belirmeye başlar. Varılacak olan kişi ve kişilere tatlı bir hediye geleneği oluşmuştur.

“Almanya'da dolaşırken ırmak kıyılarından akıp giden trenlerde ne yanık düşler kurduğunu anımsıyordu. Kavuşmuştu o kıyılara. Keşke trenle dönseydi; dağa, kıra vuracaktı şimdi karayolu. **Otobüs** durunca çığırışlar içinde o yana bu yana koşan "pişmaniye" satıcılarına baktı bir süre. Alsa mıydı? Kime alacaktır Kendisi sevmezdi; götüreceği de kimi vardı ki İstanbul'da.” (KR,17).

6.1.2. Deniz Yolu Ulaşımı

Vedat Türkali romanlarında deniz ulaşımı hakkında bilgiler verir. Deniz ulaşım araçları seyahat etme amacının yanında şehirlere kimlik de kazandırır. İstanbul'da Boğaz'dan geçen vapurlar, vapur sesleri... Bodrum'da çeşitli türdeki deniz araçları şehrin hafızalardaki resmine katkı sağlar.

“Ben o günü görmeyeceğim. Tek başına geçip otursun işin başına. Köprü üstünde balık tutan bir adamın yanında durdu. Haliç'e baktı uzun uzun. Bir **çatana** geçiyordu köprünün altından. Sonra bir **motor**. Salıpazarı'na doğru yığılmış **mavnalar**, martılar... Sisler arasından yeni çıkmış Süleymaniye, Beyazıt Kulesi, vapur sesleri...” (BTB,382-383).

“Ne çok insan, ne çok taşıt dolaşır kentin yollarında. Köprü, **vapurlar**, direkler, **motor**, sandal, duba, martı. İliştiği taştan ayılır gibi yöresine bakındı Günsel.” (BTB,746).

“Bir gemi ışıldağı Halıcıoğlu'nu yalıyor, tek ışıklı **motorlar** kayıp gidiyordu yer yer. Sesler, gürültüler, homurtular...” (BTB,229).

“Rıhtım boyu; sıra sıra, bayraklı bayraksız, kımıl kımıl sallantılı direkler. **Guletler, tirandiller, aynakıçlar, libertalar**. Babamın yaptırdığı tekne on altı metre **tirandılmış. Fenike kayığı**. Şişman, karpuz kabuğu karnıyla kaç bin yıldır dolanır durur Akdeniz'de... O **tekneleri** de, böyle güzel İbraamlar yaptı; hepsi de öldüler. Tekneler de. Yalnız denizin dibini boylayan birkaçı kalmış bugüne. Tek kalabilen, batan! Kahpe dünya!.. Kenti çevreleyen şu iç içe kayalı seyrek ağaçlı kel tepenin yamacındaki antik tiyatroda gülüp ağladı, bağırıp çağırdı binlerce insan. Yayvan, tombul tepeler de binlerce yıldır bakıp durur denize. Şu masaları dolduran kalabalık da kendini ne sanıyor?” (MK,84).

“Öğrencilik yıllarında, Eminönü'nden kalkan küçük Harem-Salacak **vapurlarıyla** kente en yakın, en ucuz, hem de İstanbul'un tüm çarpıcı görünümünü kucaklar gibi kulaç atılan Salacak Plajı 'na geldikleri elli yıl önceki çevreyi anımsıyordu.” (KR,59).

— Adamlar gelmedi. Döneriz biz de artık... Sözü değiştirmek için,

— Sen? diye sordu.

— Ben de döneceğim, dedi Özgür. Bizim **sandal** şu burnun ötesinde filandır... Akşama gelsenize...” (MK,60-61).

“Minibüs anayola çıkıp da yokuşa vurunca dönüp aşağıda, uzaktaki kent kıyılarına, Kale’ye baktı Nergis. Adalar, tekneler, limanda bir gemi, ak badanalı evler... Bu görüntü bile sıkıntısını giderememişti.” (MK,220).

Ulaşım kültürü kendi içerisinde birçok uygulamayı da barındırır. Bunlardan biri de tekne sahibinin teknesine bir isim vermesidir.

“Sevindi; Malik Beyler döndüler demek. Tamam, YİĞİTLEVENT bu. Çift direkli, kocaman bir liberta kotra. On sekiz metre olacak. Şu gelişe bak!” (MK,123).

6.1.3. Demir Yolu Ulaşımı

Vedat Türkali romanlarında demir yolu ulaşım aracı tramvay ve treni sıklıkla kullanır. Günlük hayatta sıklıkla kullanılabilen bu ulaşım araçlarını Türkali, İstanbul betimlemelerinde ve üçüncü mevki bir vagondan yola çıkarak toplumun işçi sınıfı hakkındaki görüşlerini aktarma aracı olarak kullanır.

“Yenikapı’ya gelmişti. Bir tren giriyordu istasyona. Koşuşanlar vardı. O da karıştı koşuşanlara. Atladı. **Tren** hemen kalkmıştı. Çoğu ayakta, kadınlı erkekli işçilerin, küçük memurların, fakir halktan kişilerin tıklım tıklım doldurduğu üçüncü mevki bir vagondaydı. İlk kez görüyormuş gibi böyle kişileri, tek tek bakmaya başladı. Gazete okuyanlar, düşünenler, susanlar, çene çalanlar, gülenler... Gençlik, yaşlılık, güzellik, çirkinlik giderek kadınlık, erkeklik ayrımının da üst bir tek ortak yan vardı bu yüzlerde: Yorgunluk. Bir de bütün gün süren ezici bir didişmenin sonunda varacaklarını umdukları mutluluğa, kazanılmış bir-iki şeyle evlerine dönebilmek mutluluğuna bir an önce kavuşmanın ivedisi...” (BTB, 305).

“Durağa vardığında gelip hemen önünde durdu Maçka-Beyazıt **tramvayı**. Kimseler de yok gibi. Bindi, vatmanın gerisindeki kapı yanma yaslanıp kaldı öylece. Duraklar boyu inip binenlere, tramvayın çan sesleriyle koşturup gittiği yollara bakıp durdu.” (G1,60).

“**Trenler** geldi. İnsanlar boşaldı. Trenler ayrıldı. Lokomotif sesi, düdük sesi, insan sesi...” (BTB,44).

“Aç değildi, kazıntı duyuyordu içinde. Pencereye yaklaşıp dışarlara baktı. Güneş aşağılara mı inmiş? Soluk gölgeler yukarlara tırmanmış. Akşam mı oluyor? Limanda aynı sesler, aynı homurtular, **tramvay** çanları, güvercinler, bulutlar. İstanbul’un ayak sesleri. Bir koşturma gidiyor işte.” (G1,237).

6.1.4. Hava Yolu Ulaşımı

Vedat Türkali’nin romanlarında hava yolu ulaşımında kullanılan araç uçaktır. Uçak kullanımına ise romanlarında pek yer vermez. Bunun nedeni ise uçak ile seyahatin diğer araçlara göre daha pahalı olmasıdır. Türkali romanlarında uçak ile seyahati çoğunlukla sosyal statü göstergesi olarak kullanır. İşçi köylü sınıfı şehirlerarası ulaşımında otobüs ile seyahat ederken “burjuva sınıfı” şehirlerarası ulaşımında uçak ile seyahat eder.

“Annesi karşı çıktı birden; ne otobüsüydü? Daha bir kaç gün kalsındı gelmişken. İşleri olduğundan söz etti Refik. Bari yarın gece birlikte olsunlardı hiç değilse. Ertesi sabah uçakla giderdi... Uçak da pahalı bir şey diyemedi annesine. Bakalım filân diye ayrılıyordu ki...” (YDT,393).

“Saygıları, selamları varmış size! Bu akşam özel uçakla Almanya’ya götürüyorlarmış Mustafa Bey’i. Belkemiğindeki kurşunu burada almaları büyük riskmiş; ölümü düşünmüyorlarmış da inme olasılığından korkuluyormuş şimdi.” (KR,380).

“Sabah, bir kaç saatlik uykudan sonra yazıhaneye koşturur gibi gidip de Saffet Bey’in ilk uçakla İzmir’e uçtuğunu duyunca... Annesi mi hastalanmış ne?... Gebersin... Uçak düşsün, Saffet Bey de... Ben de bir yerlere mi gitsem?” (YDT,193).

6.2. Haberleşme

İnsan hayatında önemli bir role sahip olan haberleşme, kısa mesafeli ve karşılıklı diyalog şeklinde veya uzun mesafeli mektup, telgraf, gazete, radyo ve televizyon gibi çeşitli araçlarla kurulabilir. İncelediğimiz romanlarda haberleşme daha

çok mektup, telgraf, gazete, vd. ile gerçekleştiği için çalışmamızda uzun mesafeli haberleşme araçları incelenmiştir.

Vedat Türkali romanlarında 1920'li yıllardan 2000'lere uzanan çok geniş bir zaman aralığı vardır. Bu zaman aralığında teknolojinin gelişimi ile yazarın kullandığı haberleşme araçları doğal olarak değişir ve çeşitlenir.

Romanlarında Türkiye'nin siyasal olarak zor günlerini konu edinen Türkali, romanlarında kullandığı haberleşme aracından ziyade verilen haberleri vurgular. Haberleşme aracı değişse de verilen haberlerin içeriği değişmez.

“Gazetelere bakamıyorum, içim kararıyor... Kıyım, öldürme, öldürüşme... **Radyoda o, televizyonda o...** Koca toplum çıldırmış. Bir deliyi iyileştirmek bile ne güç bir iştir... Deliler yığınıyla, hem de birbirini azdıran deliler yığınıyla kim baş eder?” (MK,34).

“Hep; böyleyiz; ille de bir şeyler kapacağız başkalarından önce... Kaptık mı da mutlu olacağız. Yiyip içen, söyleşen, gülüşen şu kalabalığın, Özgür'ün yıkılmışlığından, Selami'nin vurulmasından, binlerce kıyımdan, işkenceden hiç haberi yok sanki! **Basında, radyoda, televizyonda** görüp duydukları öylesine uzaklarında ki!. Bu adacığa sığınmışlar masayı da kapmışlar; ötesi kimin umrunda?..” (MK,239).

“İğdir'daki olayları anlattı Muhsin. **Radyodan, televizyondan** duymuşluğu vardır. Reyhan'ın babasına, kardeşine üzüldü Remziye Hanım ya; suskun kalmıştı sanki. Bir sıkıntısı var gibi bunun.” (YTK,134).

6.2.1. Mektup

Vedat Türkali romanlarında mektup ile haberleşme tespit edilmiştir.

“Odaya dönüp de tam yatacağı sıra masada duran **mektup** gözüne ilişti. Yazısından tanıdı, ağbisindendi. Çoktandır mektup almamıştı. İzmir damgalıydı. Demek İzmir'e

geçti. Zarfı çabucak yırttı. Yatağa yatıp okumaya başlamıştı ki içerden oda kapısının açıldığını, koridorda ayağını sürüyerek teyzesinin geldiğini duydu. Nahide Hanım, yavaşça kapıyı açtı, baktı önce, Günsel'in mektup okuduğunu görünce usulca girdi içeri..." (BTB,240).

"Mecidözü'nde doğmuş Korhan. Babası öğretmen orda. Adını Burhan koyun diye **mektup** gelmiş köyden, dedesinden; Borhan gibiymiş yazı. Korhan okumuş Rıza Bey, kasıtlı olarak; hiç sevmezmiş Burhan adını." (MK,174).

"Kumkapı'da kaldılar hep birlikte. Lüsi, Aşhen'in kendisine yardım edecek olmasına çok sevinmişti. Sürekli **mektuplaşmalarından** Haydar'a aşkını da biliyordu Lüsi. Rahat rahat görüşürlerdi artık." (BBB,163).

"Öteki amcası ile halası da Pire'de, lokanta, meyhane gibi bir şey işletiyorlar diye söylerdi. Pek sık da **mektuplaşmıyorlardı** Zühtü Bey'in bildiği kadarıyla." (YDT,126).

Genç erkekler, sevgililerine mektup gönderirken günlük hayatta kullandıkları zarflardan farklı bir zarf kullanır.

Arabayı sürerken cebinden astarlı, **lüks bir zarf** çıkarıp ucundan tutmuş, sallıyordu. Genç kızlara aşk mektupları postalanan türdendi zarf. (KR,153).

6.2.2. Gazete

Vedat Türkali romanlarında gazetelere sıklıkla yer verir. Zaman değişse de gazete okuma alışkanlığı devam etmiştir. İnsanlara güne gazete okuyarak başlar.

"On gün hastanede kalmıştı. Nermin geliyor, şimdi ilaç verecek. Elinde gazetelerle kapıdan girdi Nermin. Süzölmüştü, solgundu. Gülümsemeye çalışıyordu yine de. Hemşirecilik oynuyor zavallı!.." (BTB,68).

Gazetelerin toplumda etkisi büyüktür. Zaman zaman gazetelere sansür uygulanır. Gazete binalarına saldırılar gerçekleştirilir. Gazeteciler kendilerini tehlikede hisseder.

“Gazeteciler yargılanıyor, cezaevine konuyor, gazeteler kapatılıyordu. Bir sabah sansür çağının başladığını muştular gibi birçok İstanbul gazetesi boş, beyaz sütunlarla çıktı. Amerika'da Türk basın rejimine çatan yayınlar vardı. Muhalefet durumu protesto ediyordu.” (BTB,167).

“Muhafif Yeni Sabah gazetesi sahibi Safa Kılıçoğlu'na saldırdı bilinmez kişiler...” (BTB,198).

“Tanrı Türk'ü korusun. Sosyalist Partisi dün resmen kuruldu. Nairn Toksöz, Atıf Akgüç, Alaeddin Tiridoğlu (4 Aralık 1945 doğumlu (!) Solcu Tan gazetesini yakmışlardı hani o gün), İhsan Üngör, Şemseddin Düler...” (BTB,197).

“Yalnızım ben. Çok yalnızım. Devrimci yalnız olur mu? Hele ülkenin fakır fakır kaydığı bu dönemde. Şöyle bir çevrene bak! Bakıyorum. Evet, bakıyorsun!.. Kapkara mürekkep pisliğine bulanmış dizgiden gelme provalara bakıyorsun. Üçüncü hamur kâğıtlara çamur gibi yayılmış, canından bezdiren kara satırlar var senin için akşamlara kadar, ülkenin olayları değil. Bâbîâli'de hiç kimse kendi gazetesini okumazmış. Anladın mı, niye okumuyor? Başka gazete de görmüyorsun. Tütünün Allah belâsını versin gazetelerin. Gazeteden ne olacak? Burjuvazinin yalanları. Doğru dürüst bir gazete mi var? Herşeyim kısıtlanmış benim. Biraz politik görünümlü bir eyleme kalkışsam önce en yakınımız olacaklar kaçacak çevremden. Kimmiş o yakınlar? O da ayrı sorun.. Bizi öylesine dışladılar ki... Bir yerden ötesine izin yok; çizdikleri sınırın dışında yapacağız ne yaparsak. Refik'lerle, Şahin'lerle...” (YDT,195).

Türkali romanlarında toplumun bir kısmının gazete alırken uyguladığı bazı kriterler hakkında bilgi verir. Bu kriterler yerel gazetelerde değil ulusal gazetelerde ortaya çıkar. Gazetenin ideolojik düşüncesi ile bireyin ideolojik düşüncesinin uyumu kriterlerden biridir.

Nazi yanlısı olduğu için Cumhuriyet okumayız. Tan gazetesi okuruz.” (G1,244).

Kahvaltıdan çıkarken alıp katlayarak ceketinin cebine koyduğu gazetesini — Yayınlanmağa başladığından bu yana Hürriyet Gazetesi alırdı—, çıkarıp sayfalarına göz atmağa başladı (YDT,231).

Bir iki İstanbul gazetesi günlük geliyordu. Onları aldı. (YTK,138).

Gazete alırken sadece bir ideolojik düşünceye daha yakın haber yapan gazeteyi almak yerine, farklı ideolojik düşüncelerdeki gazeteleri alıp onları beraber okuyan bir kısmın varlığını görebiliriz.

Sabah erken uyanınca ilk işi çıkıp gazete almak oldu. Her günkü gibi iki gazete değil, belli başlı tüm gazeteleri aldı. Bir-ikisinde yoktu olay. Olanlar da iç sayfalarda, kısa veriyorlardı. (KR,375).

6.2.3. Telgraf

Vedat Türkali romanlarında zamanın şartlarına bağlı olarak haberleşme aracı olarak telgrafi kullanır.

“Nurettin Bey’in yeğenleri, dedi. Ablasının çocukları. Bu sabah indiler. Telgrafları onlardan sonra geldi! Buyrun!” (G1,756).

“Özgürlük istiyorlarmış eşşoğlueşşekler... Halk Partisi'nin bok yemesi... Y...ımı alırlar özgürlük diye. Çok özgürlük kodular da memlekette sanki. Namussuzum Menderes'e bağılılık telgrafi çekeceğim.” (BTB,541).

“Tijen'den gelen telgrafa da pek sevinmişti.” (MK,361).

6.2.4. Telefon

Türkali'nin romanları geniş bir zaman dilimine sahip olduğu için romanlarında telefonun tarihsel yolculuğuna görürüz. Lüks gözüyle bakılan telefondan herkesin cebine giren telefonunun yolculuğuna romanlarında yer verir.

“Birilerine çarparak ilerdeki muhallebiciye yürüdü. Telefona gitti, numaralan çevirdi. Zil uzun uzun çalıyordu. Yanlış numara mı düştü? Sonunda açılan telefondan Nermin'in ince, titrek "aloo" su..." (BTB,24).

“Böyle bir yere varamayacağız, anlaşılıyor, dedi. Ankara' dan dönersem ararım sizi. Aksaray'da, postaneden telefon ediyorum. Bekleyenler çoğaldı. Sağ olun! Seher'le Turgut'a rastlarsanız aradığımı söyleyin! Kesinlikle bulacağım onları! İyi günler!” (KR,6).

“Sarhoş muyum şimdi? Değilim de... Hiç bu kadar içmedimdi. Ne tadı. Sarhoş filan değilim... Tezgâhta telefon var, kumbaralı. Bir telefon ederim Nermin'e. Gelsin isterse...” (BTB,44).

“Gıcırtılı tahta merdivenden çıkarken için için zırlayan cep telefonunu açmış, birisiyle konuşup duruyordu Avukat Mustafa.” (KR,20).

Ev kiralarken evin telefonlu olması aranan bir kriter olduğunu görürüz. Evinde telefon bağlantısı olması da ev sahibinin refah seviyesinin üstün olduğunu gösterir.

“Doğru dürüst evim bile yok kızı götürecek. Kızı kandırdın da evi kaldı! Uygun bir yer bulup geçsem mi ben de? Telefon filan ... Parayı sıkı tut oğlum, elli bin lira bitmez para değil. Söyleyecek yalanın kalmadı; aptal katibi de kandıramazsın kolay kolay! Dağınıklıktan daha da küçülmüş tepedeki odasında sabahı güç etti o gece. Oyalandı kalkınca. Kahvaltı için gittiği sütçüde on bire doğru telefon açtı. On beşten sonra gelirmiş Reyhan Hanım.” (YTK,44).

“Hafta sonu Hanife Teyze geliyormuş Niğde'den. Ev işi oluncaya dek onda kalacakmış. Sıhhiye' de, birinci kat; iki oda, genişçe bir sofaymış. İlkokula giden kızıyla kalıyormuş. İşinden izinli çıktığı için kalkmak zorundaydı. Evinde de telefon

varmış, işyerinde de. Çantasından çıkardığı bir küçük kağıda iki telefonu da yazıp verdi ama akşamları evden araması daha iyi olurmuş.” (YTK,35).

“Yakana mı sarıldı kız; sana ne oluyor şimdi? Odan da sınavını verdi. 175'e ev nerede? Bir telefon koydurabilse iyiydi de çok güçtü. Karaborsadaydı telefonlar. Mutlu bir gevşeme içinde evden çıkıp FİDE'ye uğrayınca tadı kaçtı birden.” (YTK,62).

6.2.5. Radyo

Radyo eğlenceli vakit geçirmek ve haber alma ihtiyacını karşılamak gibi işlevlerle Vedat Türkali'nin romanlarında yer alır.

“Yemek, bulaşıktan sonra Zeynep'i yatırdı Nermin, sonra biraz radyo dinledi. Kenan gazetelere bakıyor, daha doğrusu bakar görünüyordu. Nermin kalktı, içeri geçiyordu ki Kenan yavaşça.” (BTB,221).

“Boş garsonlar istediklerini hemen taşıyivermişler: Salata, birkaç meze, bir duble rakı, bir de levrek buğulama söyledi. Duvarda, yüksekçe bir raftaki radyo alaturka bağırıp çağırıyordu. Ses de yerinde değil; ince, cızıltılı. Düğmeyi çevirip yerine getirmek geliyor insanın içinden. Niye bizde radyoyu hep böyle, yerinde olmadan çatlak sesli açarlar? Anadolu'nun türkü söyleme zevki ile bir ilişkisi mi var bu cırtlaklığın? Kalın sesliler bile türküyü başlarken seslerini garip biçimde inceltirler. Bir yanıklık verdiklerini mi sanırlar ne?.. Şu radyoya bak nasıl rahatsız ediyor insanı?.. Boğazında gıcık varmış gibi... Garsona söylesem mi? Kimsenin aldıracağı mı var senden başka?.. Sen de duyma gitsin. Her şeye de takarsın kafanı. Takılmayacak gibi mi?.. Meyhane birden dolmaya başlamıştı. Yükselen uğultu, gürültü, konuşmalar, gülüşmeler, söz atmalar bir süre sonra iyice bastırdı radyoyu.” (BTB,497).

“Bir küçük taşınabilir radyo almıştı. Müzik dinliyordu. Ne güzel keman konserlerini veriyordu radyo bazı! Suna Kan'ı dinlemişti kaç kez. Niye Reyhan'ı anımsamak için olsundu yani.” (YTK,190).

“Radyo uçak seferlerinin kaldırıldığını, toz bulutunun bütün Marmara bölgesini kapladığını bildirdi.” (BTB,443).

6.2.6. Televizyon

Vedat Türkali'nin romanlarında televizyon eğlendirme ve haber verme gibi işlevlerle anlatılır.

“Sıkılırsa çok az çıkıyordu sokağa artık; kitap, gazete, dergi okuyor, müzik dinliyor, televizyona bakıyor, içinden yazmak geldi mi de masasına geçiyordu.” (KR,359).

“Televizyonda dizi bitmiş, haberleri veriyordu spiker. Ankara’da bugün bir saldırıya uğrayan... Taş kesildi birden. Ekranda spikerin yerini Korhan’ın resmi almıştı. Konuşma sürüyordu,

— ... Üniversitesi Fizik Bölümü asistanlarından Korhan İlyasoğlu’nu üç kurşunla vurup öldüren saldırganlar, bekleyen bir Murat arabayla kaçmayı başardılar... Bugün saat...” (MK,387).

6.2.7. Dinleme Cihazı

Romanlarda verilen bilgiler üzerine, çeşitli siyasi fikirleri savunan bireyler bilgi ve delil toplama amaçlı çeşitli kurum veya kuruluşlar tarafından evlere veya telefonlara dinleme cihazı yerleştirilerek dinlenir.

“Boyuna dinliyor, yoksa bu kız? Bok atma; hiç de öyle birine benzemiyor. Çok tanırsın da öylesini. Burda var mı acaba? Varsa yandık? Ya da dinleme aygıtı filan. İleri imişler şimdi dinleme tekniğinde. Amerikan tekniği. Bizimkilere kalsa! Pencereyle duvarın arasında şu çivi gibi şey ne ki? Kuruntu!” (BTB,417).

“Ne diyeceğini bilemeden suskun kaldı Doktor. Esme bir minik kalem çıkarmıştı cebinden. Yandaki sepet raftan bir gazete çekti çabucak; boş kıyısına bir şeyler karalayıp uzattı. "Dinleme aygıtı olabilir, çıkalım," yazıyordu.” (KR,568).

“Tatlı bir Türkçeleri varmış Vendy’nin de, Hill’in de. Maltepe’deki eve dinleme konmuş, konuşmalar anlaşılamamıştı; içinden çıkılmaz biçimde parazitliydi bantlar!“(G1,586).

6.3. Meslekler

Vedat Türkali romanlarında çeşitli meslek gruplarına yer vermiştir. Kimi zaman meslek grubu hakkında derinlemesine bilgi verirken kimi yerde mesleği sadece lakap olarak kullanmıştır. Romanlarda tespit edilen meslekler alfabetik sıra ile verilmiştir. Farklı meslek gruplarının bir cümle içerisinde kullanıldığı örneklerde alfabetik olarak sırada bulunan meslek grubu koyu bir şekilde yazılmıştır.

“**Ajan** diye suçlananlar ne gizli valizler taşıdı, ne buluşmalar yaptı kim bilir! Benim kaygılarım onları aşar.” (G2,225).

“Nasıl sövdüğümü soracak şimdi ! Durmadı, gülerek döndü, yoldan geçen bir faytonu çevirdi Esme . Çakır göz, posbıyık **arabacıya**,

- Tur yapacağız, dedi .

- Büyük mü, küçük mü? Doktor'a baktı Esme,

- Büyük tur değil mi? Bindiler faytona. Arkaya oturdular.” (KR,265).

“Tabaklarla, içki şişeleriyle donanmış masalardaki, **arkeolog**, gazeteci, yazar, öğretmen, doktor, mimar, hukukçu, radyocu, televizyoncu, büyük kentler sosyetelerinden kadınlı erkekli bilinen yüzler.” (MK,43).

“Ayrılıyorum dersin, anlayış göstermeleri gerekir. **Asker** Nazif'le gizli anlaşmanıza gelince; aranızda olmuştur, aranızda çezeceksiniz. Büyütme gözünde; senden gelecek öneriye “hayır” demeyecektir!” (G2,415).

“Yok canım, dedi Nazan. Aşağıda iki **aşçı** çalışıyor mutfakta. Daha "sıcaklar" gelmedi. Bizim "Reklamcı" bir işe el attı mı tamamdır.” (KR,63).

“Dışarlara niye gitmek istemiyorsun? Parasal olanakların da var. İyi bir **avukat** pasaport işini çözer sanıyorum. Fransa'ya, İngiltere'ye git. Bir gün durmazdım senin yerinde olsam. Hem dil öğrenirsin. Görgün, bilgin artar. Daha geniş çevrenden bakarsın dünyaya.” (YTK,51).

“Evi kırk yıl kadar önce Ferhunde Hanım'ın emekli **bankacı** babası Sulhi Bey bir kabzımalardan satın almıştı.” (KR,18).

“Kumkapı'ya doğru daldı. İpissiz sokaklar. Düdük sesi duyuluyordu, **bekçi** düdüğü. Bu karanlık sokaklarda bavulla görünce, “Gece işi”ne çıkmış biri sanıp karakola postalar mı beni şimdi, bekçinin biri!” (G2,54).

“Biraz ötedeki, bugüne kadar hiç gitmediği **berbere** baktı: boştu koltuğun biri, girdi. Saç sakal tıraşı olup çıktı hemen.” (YTK,250).

“Tramvay önünden geçerken tastamam gördü; oturmuş, başına dikilen **biletçiye** para veriyordu Seher.” (G2,559).

“Önemli kişileri, herkesi tek tek tanıyan garsonları, **boyacıları**, satıcıları, ikide bir görünen sırtışık dilencileriyle ilişkilerini, oturup gözlemenin bir tadı vardır.” (G1,33-34).

“Vefa **Bozacısı**, Atatürk'ün gelip boza içtiği bardağı, duvarda yüksek bir yere çakılmış camlı dolapta saklıyordu eskilerde.” (KR,37).

“Oruspu moruspu da yok: **cinsellik emekçileri** artık onlar. Hele Almanya'da, kazancı bol bir iş kolu sayılıyormuş.” (BBB,11).

“Mersin'e, belki de Anamur'a yerleşmeyi düşünüyorlarmış. Babadan kalma muz bahçeleri varmış orda. **Çiftçilik** yapacakmış...” (YDT,172).

“Türkiye'yle iş yapan Alman firmalarında değişik işler tutuyordu yıllardan beri. Yazışmalara bakmak, kimi Türk konukları karşılayıp **çevirmenlik** yapmak, ağırlayıp gezdirmek, ilişkilerin gelişmesini sağlamak gibi.” (G1,253).

“Gittikleri işyerinde iki işçi varmış sendikalı; Yavuz'la Ramazan; soğuk **demirciyle** etrecisiydi (yardımcısı) bunlar.” (YTK,23).

“Bağışlayın, çok istiyordum sizi görmeyi. Yarın da Ankara'ya gideceğim için, vakit saat demeden otelinizden arayayım dedim. **Doktor** Nahit Kotar ben.” (KR,4).

“Kâğıthane’deki fabrikalara akınla inen kadınlı erkekli kalabalıkları, tıklım tıklım dolan uzak yöre otobüslerini, ilk vapurları, **dolmuşçu** minibüsleri.” (YDT,67).

“Yukarı ki **Ebe** Hanım’ın astsubay oğluyla ablası arasında bir şeyler olduğu kuşkusu doğmuştu içine! Niye doğmuştu? Ya da, olsa ne olacaktı? Tedirgindi.” (G2,185).

“Eskilerin pekiştirip yeni bağlar kuracak, iki yanın da güven duyduğu usta bir aracıya gereksinim vardı. Gülerek “bir tür diplomatlık” diyordu **Elçi** buna.” (G1,258).

“Ya sorarsa aldın mı diye? Üstüne bir ağırlık çöktü. Devinim içindeydi stüdyo. Dublaj yapıyorlardı üst katta. **Elektrikçiler**, matüpoda, lâboratuvarda çalışanlar, dublaj oyuncularını, tanıdığı tanımadığı bir sürü kişi görünüp yitiyorlardı loş koridorlarda.” (YDT,74).

“Onun için arayıp durdum sizi ben de. Çok güzel bir koltuk, kanepa takımı geldi bizim **eskiciye**. Öyle pahalı da sayılmaz.” (KR,185).

“Biz de iyi bir şey yapmak istiyoruz, dedi Şahin. Adana’ya gitmek işi de oradan çıktı. Okul arkadaşım var, **fotoğrafçılık** yapıyor orda. İşletmeciyse akraba oluyorlar. Akşam telefonla...” (YDT,19).

“**Garson** çayları bırakıp gidince çevresine şöyle bir bakındı, çantasından bir küçük pusula çıkarıp Muhsin’e uzattı.” (YTK,34).

“İkili konuşmalara dönüşmüştü. Akademili Mimarmış biri. **Gazeteci**, iktisatçı asistan... Rakısını yudumlayıp ilginç bulduğu sözlere kulak veriyordu Gündüz.” (YDT,162).

“Sokağa açık camlı yazıhanede kimse yoktu. Kapıda çırak **hamal** benzeri on beş on altı yaşlarında bir oğlan vardı.” (BBB,38).

“**Helvacı** Behlül Efendi’nin ölümünde gömütlüğe gelmiş, hoca dua ederken el açıp o da katılmıştı duaya. Allah bize acıdı, diye annesi sevinçten ağlıyor, “Niye olmasın: daha bir parmak çocuktuk Muhsin’im, Hacı Nine’sinin yanında namaz kılar, otuz ramazan oruç tutmaya kalkardı bıraksak!” diyordu ki uçup gitti zeytinyağlar!” (YTK,10).

“**Hemşirenin** elindeki ilaç şişesini alıp yere çarpmıştı. Esmer değil miydi o kadın? Revirde kimse görmemişti o kadını bir daha.” (BBB,18).

“Dikili duran **hizmetçi** Necibe'ye günlerdir çatıdaki yatak odasına kapanmış oğlu Muhsin'i işaret ediyordu başıyla.” (YTK,9).

“Palulu **ırgattan**, marabadan, köyüyle birlikte alınıp satılan topraksız köylüden, haldeki hamalın sırtından geliyor demek senin piyano dersi ücretin Nedretçiğim.” (G1,759).

“Bir iki İstanbul gazetesi günlük geliyordu. Onları aldı. Kapıdan çıkınca karşılaştığı, "Vay aakedeşim!" deyip boynuna sarılan, yörenin Güvenlik'le yakınlığını herkesin bildiği ünlü **kaçakçısı** Cambaz Bahri, kitapçıdan aldıklarına bakıp yıldı, - Bizim booda senin aradığın kitabı satmazlar ağbem!” (YTK,138).

“Evdeki **kâhya** kadını götürmüş, bir de çocuğu olmuş, o kadından. Çok bilinen bu; başka birileri de olmalı dile düşmemiş.” (G1,467).

“İstanbul'dan taze kahve getirdim. Kuru **Kahveci** Mehmet Efendi'den. Avrupa'ya bile götürmüşüm dür. Kahvesiz duramam çünkü.” (BBB,90).

“Gazeteden girerken **kapıcıya** takıldı. Adam tam öyküdeki arabacı. Kandırıp bunu oynatsak!.. Film yapmayı öteden beri düşlerdi ya, şimdi düşten öte, gerçekleşme olasılığı vardı.” (YDT,52).

“Karadeniz'e geçen bir şilebe, motoru ağıra alıp yol verdi **kaptan**. Şilebin kocaman dalgalarıyla kalkıp iniyordu tekne. Öndeki naylon perde esen soğuk yelden pek de korumuyordu”. (KR,306).

“Bu Topal **Kasap** ahmağın defterini de bu incecik oyunla dürüvermişler yaka paça! O günlerin akılları bunlar. Kargaların sinsice uçuştığı günler gecelerde bana bütün bunları ak saçlı Dörtal Amca anlattı Zilan.” (BBB,34-35).

“Yenikapı'ya yürüyüp otele vardığında sevindirici haberi kapıda dinelen **kâtipten** aldı. Biraz beklesindi Nahit Bey, telefon etmişlerdi, ev sahibi kadınla Avukat Mustafa

şimdi geleceklerdi; çözülmüştü ev işi. Bir kez daha borçluluk duydu Mustafa'ya.” (KR,17).

“Mefharet Hamm’ın, annelerinin ikinci kocası yaşlı bir **kaymakam**dı. Zühtü Bey’in ettikleri canına tak deyince, iki çocuğu bırakıp bu adama kaçmıştı yıllar önce.” (YDT,11).

“Milli Savunma Bakanlığı adına çeşitli fakültelerde okuyan doktor, eczacı, dişçi, **kimyager**, öğretmen, yargıç olacak, aralarında kimi tanıdıklarının da bulunduğu asker öğrencilerin kaldıkları yurttu. Eczacılık Fakültesi olmuştu şimdi.” (KR,38).

“**Konsolos** Hüdaî Bey de içinde, bir günler hemen de tümü Alman yanlısıydı bunların. Nazilerin Almanya’yı, yepyeni bir inançla nasıl yoğurduklarını coşkuyla yaşıyıp gözleriyle görmüşlerdi hemen hepsi de.” (G2,387).

“Daha epeyi beklemek zorunda olduğunu da biliyordu. Şakası yok, güm diye gideriz sonra. En son, Nazmiye’yi ayarlamıştı; bir **kuaför**ü.” (YDT,124).

“Anadolu tüccarı, komprador, işçi, köyden kopup gelmiş topraksız köylü, esnaf) kişiler tarafından çeşitli işler (dışalım dışsatım, -bazı katlarda küçük üretim atölyeleri kiminde- avukat, muhasebe, reklam, kimi küçük gazete, dergilerin büroları, terziler, **kunduracılar** vb).” (BBB,116-117).

“Genç yaşta öldürülen oğlu Muhsin'in adını torununa vermek için aralarında bayağı çatışma olmuş, kesinlikle geri adım atmamış kadın. Varlıklı bir **kuyumcu** olan kocası, yakın ile yerleşip gümüş savat işleriyle tanınmış Çerkez kökenli bir ustanın oğluydu. Çok yakışıklıymış.” (YTK,125).

“Hem psikiyatrdır hem de radyolog. Mısır Çarşısı girişinde merdiven üstündeki **lokantacı** Pandeli ailesinden geliyorlarmış. İşi oturtmaları güç olmamış.” (BBB,43-44).

“Ayakkabıcısı, **marangozu**, demircisi akşam oldu mu, usta topluyor tezgâhın başına çırağı, kalfayı; bir şişe de rakı açıp başlıyorlar Nâzım’dan şiirler okumaya!” (G1,625).

“Sanayi İstanbul'da, işçi sınıfı yığını orada. Burası ne, birkaç askeri fabrika, bol bol **memur**, bol bol öğrenci. Ben giderken de öyle değil miydi?” (YTK,87).

“Biraz sonra al yanaklı, ak posbıyıklı **meyhaneci** Barba sıcaklığında yaşlı biriyle geldi. Gözlerinin içi gülüyordu adamın.” (YDT,472).

“Necla Turgut’tan peki bu Galip Bey sarışın ne güzel konuşuyor. Darülmuallimat’a niye girmedigini bile düşündü. Ah bu babam... Kadın **milletvekili** şimdi bizim sınıftan...” (G1,107).

“Ne biçim mimar bu kız? Duvarcı ustası mıdır, badanacı mıdır? Yapımcı kalfa bile olsa bulaşır mı bu işlere? Mutlaka soracağım.” (YDT,49).

“Eş dosttu çevre. Sinemacılar, tiyatrocular, bir kaç gazete foto **muhabiri**, esnaftan kişiler; sigara dumanı bulutunda birbirine girmiş herkes...” (YDT,18).

“Muhsin arabadan inerlerken **muhtar**, karısı, başka kadınlar, davulcuları geriye doğru aralayarak kuşatıverdiler gelenleri. Kucaklayanlar, el öpenler, sarılanlar arasından alıp gittiler annesigili”. (YTK,141).

“Epeyi sonraları, benim gözümü bir **mühendis** açtı asıl; Süreyya Bey. Çavuş çıkarmışlardı Yedeksubay’da.” (KR,136).

“Öğrencisi, **öğretim üyesi** bir sürü kişiyi tek tek gözünün önüne getirdiğinde çoğu öyle güzel oturuyor ki bu yere, nasıl dersin, o değil de bu! Saatler geçmeye başlayınca içinde kazıntıyla anımsadı; açtı, bir şey yememişti bugün.” (G1,245).

“Yargıcın söze girmesine kalmadan masanın ucundaki oğlu, Hacı Bey’ in damadı, kent lisesi müdürü, matematik **öğretmeni** Reşat Alımlı, kolundaki saati göstererek madensi tonda sesiyle çekingence uyardı,

- Bağışlayınız babacığım, teravihi kaçıracağız.” (YTK,7-8).

“**Polisi**, jandarması dayanacak kapıya; gel de düşünme! Kargalar toplıyor karşı servilerde. Akşam başladı.” (BBB,11).

“Cezaevinde **ressam** bir arkadaşın elinden düşmeyen klasik resim albümlerinden aklında kalmıştı o da.” (YTK,76).

“Çağırdı **simitçiyi**, iki simit alıp birini Doktor'a verdi. Koparıp attıkları ufacık simit parçalarını havada kapışan martılara sevinerek bakıyordu Esm .” (KR,257).

“Tarlabaşı'ndaki **s t  de** kahvaltı edip de Kalyoncukulluğu'na doğru ağır yürümeğe başlayınca kendini öyle yalnız buldu ki, geçen otobüslerin altına d Ősersem bir de...” (YDT,230).

“Ona da işte bu karga sesli kar y  **Şarkıcı** yapmak düŐüyordu! Bende nerde o para! Mükerrem Hanım bastırır parayı kızı için! Aptalca sözler!” (G2,126).

“Bir daha da konuŐmadılar arabada. **Őof re** lokantay  söyledi Reyhan. Adam bilmiyormuŐ.  ankaya'ya çıkınca söylenenlere göre tanımlamaya çalıştı yeri.” (YTK,50).

“**Terzi** yamakları, işçi kızlar, berber kızlar; Allah ne verdiyse yani!” (YTK,192).

“Yargıtay emeklisi yargıç d n r n n gizemli sözlerindeki derin anlam  açıklamasını yarı açık ağzıyla bekleyen Hacı Bey, Akdeniz kıyısındaki bu güzel kentin tanınmış, varsıl **t ccarlarındandı**.” (YTK,7).

“Sen mimarlığı çok iyi biliyorsun, ben **yazarlığa** baŐladım  senin mimarlık tezinden dolayı baŐladım.” (BBB,148).

“Bilinmez mi? Bir sabah uykudan zille fırlayarak inip de kapıda **yoğurtçu** kad n  görünce kötü bozuldum; uğrama dememiş miydim buna ben? Yiyeceğimden değil, kıramadım, bir çanak o yağlı yoğurttan aldım gene de.” (KR,132).

YEDİNCİ BÖLÜM

OYUNLAR VE EĞLENCELER, BAYRAMALAR, TÖRENLER VE KUTLAMALAR

7.1. Oyunlar ve Eğlenceler

Hoşça vakit geçirmek, boş zamanı değerlendirmek için insanlar oyun oynar. Geçmişten günümüze aktarılan oyunları çalışmamızda çocukların oynadığı oyunlar ve büyüklerin oynadığı oyunlar olmak üzere iki başlık altında inceledik. Vedat Türkali'nin romanlarında oyun örnekleri oldukça azdır.

Toplumun eğlence anlayışı yaşadığı zamana göre şekillenir ve çeşitlenir. Türkali'nin romanlarında zaman değişse de eğlenmek ve kafa dağıtmak için gidilen yer meyhanedir. Romanlarında eğlence mekânı olarak sıklıkla meyhane ortamı geçer. Bundan dolayı da meyhane kültürü, içecekleri ve yiyecekleri önemli bir yer tutar. Romanlarda diğer eğlence mekanları olarak karşımıza sinemaya, tiyatroya, kafeye ve İstanbul Adaları'na gitmek karşımıza çıkar.

7.1.1. Çocukların Oynadığı Oyunlar

Vedat Türkali'nin romanlarında çocuk oyunu örneği oldukça sınırlıdır. Romanlarda “Aç kapıyı bezirgân başı” oyunu yer almıştır.

“Gelin bu Han Öyküsü'ne başlardan girelim biz! Tarih kökenlerinden. Çocukların oyunlarından girelim. "aç kapıyı bezirganbaşı bezirganbaşı! kapı hakkı nee verirsin? nee alırsın? arkamdaki asker yadigar olsun, yadigar olsun!"” (BBB,117).

Mavi Karanlık romanında insanların eğlenme amacıyla gittiği meyhaneye yanlarında çocuklarıyla beraber gittiğini, çocuklarının oyunlarını meyhane kapısında oynadığı bilgisi verilmiştir.

“İşte bir sürü çocuk doğurmuşlar... Burada doğan çocuklar meyhanelerde büyüyor!.. Ana baba içerken, bebekler meyhanenin bir köşesinde arabalarında uyuyor. Biraz büyüdü mü de kapıda oynuyorlar zaten. Biz de buraya mı yerleşsek?” (MK,42-43).

7.1.2. Büyüklerin Oynadığı Oyunlar

Vedat Türkali’nin romanlarında büyüklerin oynadığı oyunlar hakkında bilgiler oldukça sınırlıdır. Sıklıkla tekrarlanan oyun adları şans oyunlarıdır. Bunlar bezik, kâğıt oyunları ve tavladır.

“Aşağı kattakilerle **bezik** oynamaya bile indi kaçamak yapıp birkaç kez, orda da kalamadı.” (G1,669).

“Beyazıt Camiisi’nin arka duvarına sıralanmış masalardan birinde **tavla** oynayanların seyircisi Melahat’tı çağıran. Sararıp dökülmeye yüz tutmuş yapraklı ağaçların soluk gölgesinde, köşe bucak dağılmış **tavla**, **kâğıt oynayan**, tembel tembel söyleşen, pabuç boyatan, kahve, çay yudumlayan, çoğunluğu öğrenci kalabalık arasında tanıdık yüzlere bakınarak kıza doğru yürüdü.” (G1,32).

Küçüklerin ve büyüklerin oynayabileceği “kar topu savaşı” oyununu Yalancı Tanıklar Kahvesi adlı romanda büyükler oynadığı için bu başlık altında incelenmiştir.

“Eğilip kara soktu ellerini, gevşek bir top yaptı çabucak.

- Kartopu oynanır bu karla. Dönüp Muhsin'e attı birden. Ellerini kaldırıp yüzüne siper ederek savunma durumu takındı Muhsin. Yakasına çarpıp üstüne dağılmıştı karlar. Reyhan gene avuçlamıştı karları.

- Hadi var mısın? Aynı siper durumundaydı Muhsin.

- Yokum. “(YTK,99).

Bir Gün Tek Başına adlı romanda Sivas yöresine özgü “Madımak” oyununa yer verilmiştir.

“— İçimden gelirse, kalkar, bir de oynarım, dedi.

— Bir Madımak oynatmadan bırakır mıyız seni? dedi Hasan.” (BTB,293).

Geleneksel sporumuz olan yağlı güreş, Yalancı Tanıklar Kahvesi adlı romanda bahsedilmiştir. Düğün öncesi eğlence amaçlı yağlı güreşler yapıldığı bilgisi verilmiştir.

“Siz geç geldiniz Muhsin Ağbem. Dün, evvelsi gün yağlı güreşler oldu. Kızın evine şarkılarla kına götürüp yaktılar. Kadınlar sini tuttu gelinin başında, para attı üstüne akrabalar, şeker paraladılar ...” (YTK,148).

7.1.3. Eğlenceler

Vedat Türkali'nin romanlarında eğlence anlayışı genel olarak meyhaneye gitmektir. Meyhanede çalgılı ortamda arkadaşlarla hoşça vakit geçirmek romanlarda sıklıkla tekrarlanır. Bunun yanında çalgılı lokantalara, sinemaya, tiyatroya, kahvehaneye gitmek eğlence anlayışı içinde sıklıkla tekrarlanır.

“Gördüklerinin yerini, saatini, dakikasını yazmayı unutma! dedi. Ada'da gezmeye, dinlenmeye gitmiş bir yurttaşın...” (G1,480).

“Meyhaneye takılmamak için akşam bir şeyler yiyip eve kapanıyordu erkenden. Tiyatrolar kapalıydı, sinemalar da hiç çekici gelmiyordu.” (YTK,180).

“Sokağa çıkıp Sıraselviler'e doğru ağır ağır yürümeye koyulduğumuzda tek tük kar atıyordu. Kenti buz gibi gecenin ele geçirdiği bu saatlerde, sinemalar, tiyatrolar boşalmadan, akşamları uğradığım tanıdık bir meyhaneye girip eş-dost birilerine merhaba demek, ana caddede açık kitapçılara uğrayıp kitap karıştırmak, ara sokaklara dalıp meyhanelerin önünden geçerken pencereden bakıp içerde bir bildik yüz aramak, varsa dalıp bir süre çene çalmak, Beyoğlu'nda dolaşanların yanı sıra çevreye bakınarak yürüyüp sinema afişleri önünde durmak, yanından geçip giderken kafaya takılacak

kadar göze çarpan, çirkin-güzel, genç-yaşlı, kadın-erkek birileri üstüne düşler kurup yaşam öyküleri yakıştırmak, dışarılardayken özlemini duyduğum, İstanbul'da yaşamının vazgeçilmez tadıdır benim için.” (KR,120).

“Kenan yürüdü kahveye doğru. Buğulu camlardan içeri baktı. Çay, kahve içenler, kâğıt, tavla oynayanlar, konuşanlar... Tam bir işçi kahvesi. Girecekti ki içinde bir ezilme duymaya başladı. Arandı, kahvenin yanındaki boş arsadan sonra tek katlı tuğla bir yapıdaki lokantayı gördü. İlerde lokantaya benzer bir-iki yer daha seçebiliyordu. Uzaktan uzağa, ışıklı başka kahveler, bakkallar, tatlıcı dükkânları... Ağır ağır yaklaşıp girdi lokantaya. Aşçı dükkânı, ciğerci, lokanta arası bir yerdi. Meyhaneye benzer bir yanı da vardı ya, pek içen yoktu görünürlerde. Sekiz on kadar masa vardı.” (BTB,308).

“Akşam yemeği için gittikleri lokantada keman, klarnet, darbuka, kanunla bir meyhane havaları çalınıyordu ki Dede tutamayıp kendini bir duble rakı söyledi. Tarık ile karşılıklı içerlerken iyice keyiflenmişlerdi.” (BBB,162-163).

“En yakın sinemaya daldı ne oynadığına bakmadan; saat beşi bulmaktı sorun. Reklamlarda girmişti. Eğlenceli bir Amerikan komedisiydi. Kısa sürede kaptırdı. Sinemadan çıktığında dört buçuğa geliyordu.” (KR,233).

“Yürüdü kahvelere doğru. Gözleri masalarda Süleyman'ı aranarak ağır ağır dolanmaya başladı açık havadaki kahvelerin kıyısında. Çoğunluğu öğrenci gençlerdi oturanların. Süleyman nereden bulmuştu burayı? Çay, kahve içen, sandviç yiyen, tavla oynayan kızlı oğlanlı kalabalıkta nargile içen bir-iki kız gözüne çarpınca yadırgadı birden.” (KR,77).

7.2. Bayramlar, Törenler ve Kutlamalar

Bu bölümde, Vedat Türkali'nin romanlarında tespit edilen bayramlar, törenler ve kutlamalar: Dini Bayramlar, Milli Bayramlar, Kandiller, Önemli Gün ve Aylar başlıkları altında tespit edilip incelenmiştir.

7.2.1. Bayramlar

7.2.1.1. Dini Bayramlar

Dinî bayramlar, inanılan dinin zamanını ve kutlanış biçimini belirlediği özel günlerdir. Bayramlar toplum tarafından coşkuyla kutlanır ve kendi içerisinde özel inançlar ve ritüeller barındırır. İslam dininde iki dini bayram vardır. Bunlar Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı'dır. Bu bayramların kutlama zamanları miladi takvim yerine Hicri takvim ile belirlenir. Bu yüzden miladi takvime göre bu bayramların kutlayış günleri her yıl değişiklik gösterir.

Vedat Türkali'nin romanlarında dini bayramlara pek yer verilmemiştir. Romanlarda bayram zamanı insanların birbirini affetmesi gerektiği vurgulanmıştır. Romanlarda Ramazan Bayramı'nda küçükler büyüklerin ellerini öptüğü, misafirlere "bayram şekeri verildiği, herkesin birbirinin bayramını kutladığı tespit edilmiştir.

"- Öbüü gün bayram. Bubaanan bu küskünlüğü bitiriviy oğlum. Beni yıktı aatık bu. Bubaan değil anacığına acı!" (YTK,373).

"- Araazda ne vaa ki oğlum? Mübarek bayram. O senin buban! Bayramını gutla, bi eliniöp!" (YTK,373).

"Muhsin söze nasıl gireceğini düşünüyordu ki Necibe bayram şekerini getirdi. Lokumlardan aldılar. Kahve istememişlerdi." (YTK,376).

Vedat Türkali'nin romanlarında gayrimüslim bayramı olan Paskalya Yortusu'na yer verilmiştir. Paskalya Yortusu, zamanı yapılan ritüeller hakkında da bilgiler verir.

"Bahçedeki ıhlamurun altında Lena'yı beklediğini anımsadı bir paskalya gecesini. Kıpır kıpır bir sevinç bir kez daha değiştirmeye başlamıştı içini. Şu aşağı sokaktaki handa, Mefharet'i yatağa attığı oda ile Ayatriada kilisesinin, iki koca ıhlamur, bir çam, bir söğüt, adını çıkaramadığı başka ağaçlarca bölüşülmüş avlusu arasında bakıp kalmıştı öylece. Mefharet geçip gitti o deyyusun kolunda. Lena kilisede değil... O gece çıktığı gibi çıkıp gelse ne olacak? Daha çok var paskalyaya. Gece ile gündüz eşit Mart'ta; dolunay görünecek. Dolunaydan sonraki ilk pazar Paskalya. Bir hafta paskalya.

Okullar tatil. Yumurtalar boyanır. Elena, babası Yorgo'nun eski kırmızı fesini atarmış kaynayan suya, yumurtalarla. Ulan Yorgo..." (YDT,138).

"Ayatriada'dan, gece yarısından sonra çıkıp da Lena'yı eve götürdüğü Paskalyaları anımsadı. Masayı düzenlerler. Boyalı yumurtaları kırarlar. Salma yapmıştır Lena. Paskalya çörekleri, içkiler... Cumartesi'dir. İsa dirilmiş o gün! Aklınızı s...m sizin ben... Fayı tis ağapis denir o yemeğe. Sevgi yemeği... Kidonopasto, çam fıstıklı ayva ezmesi, kurabiyeler, pastalar... Tümüne sövüp sayar Yorgo, beğenmez. Skata sta mustra su!.." (YDT,142).

7.2.1.2. Milli Bayramlar

Vedat Türkali romanlarında milli bayramlara pek yer vermez. Vedat Türkali'nin romanlarında Türkiye'de kutlanan milli bayramlardan 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nın kutlanış biçimi hakkında bilgiler tespit edilmiştir.

"Heyecanlıydı, sahneye o çıkacaktı sanki. Bir cumhuriyet bayramında şiir okumuştur halkevi salonunda, lisedeyken; günlerce 30 gerginlik içinde dolanmış, bir gece önce hiç uyku tutmamıştı gözü." (G2,30-31).

"Dünya Türk oldu! Çoğu diller Türkçeden çıkmıştı! Ne mutlu bana ki Türk'üm, dedi Kemal Paşa, Cumhuriyet Bayramı söylevinde." (G2,546).

"Muğla'dan izci olarak Ankara'ya ilk gelişinde lisede öğrenciydi. Cumhuriyet bayramı için getirilmişlerdi Başkent'e. Ne yeni, ne ı o güzel yapılar vardı; ne büyüktü Ankara! Anadolu'nun çeşitli yörelerinden gelmiş arkadaşlarıyla ağızları bir karış açık, sağa sola şaşkın bakınarak gezinmelerini gülerek anımsardı hep." (KR,10).

7.2.2. Önemli Günler ve Aylar

7.2.2.1. Kandiller

Kandiller, Müslümanlarca kutsal sayılıp kutlanan özel gecelerdir. Nebi Bozkurt bu gecelere kandil denmesinin sebebini şöyle açıklar: "Osmanlı Padişahı II.

Selim döneminde (1566-1574) camiler aydınlatılıp minarelerde kandiller yakılarak kutlandığı için bu gecelere kandil geceleri denilmiştir.¹’.

Vedat Türkali’nin romanlarında kadir geceleri tatlı/helva yapma geleneği tespit edilmiştir.

“Her karşılaştıklarında, ara sıra kaçırsa da Muhsin'e dikiliyordu gözleri! Dişçi Hanım'ın gözleri salt ağzımızın içine dikildi! Bir kandil akşamı elinde helva tabağı ile kapıya gelen çıtı pıtı liseli Nahide başka, Dişçi Hanım başka!” (YTK,20).

Kandillerin zamanı Hicri takvim ile hesaplanır. Her yıl kandillerin zamanı miladi takvime göre değişiklik gösterir. 1959 yılında Regaip Kandili’nin yılbaşı gecesine rastlamasını halk tarafından olumsuz olarak karşılar. Kandil gecesini alkol tüketilerek geçirildiği için gelecek zamanın kötü geçeceğini düşünür.

“Hey yavrum, kim getirdi seni bu ülkeye 1960 yılı?.. Akıllılar mı, akılsızlar mı? Umudular mı, umutsuzlar mı? Korkaklar mı korkusuzlar mı? Mutlular mı, mutsuzlar mı? Çullular mı, çulsuzlar mı? Soyanlar mı, soyulanlar mı? Kutsal Regaip Kandili yılbaşına rastladığından beri battık. Pavyonlar, kulüpler hepsi içerde o gece...” (BTB,195).

7.2.2.2. Ramazan Ayı

Ramazan ayı, hicri takvime göre şaban ayından sonra, şevval ayından önce gelen dokuzuncu aydır. Bu ay halk arasında on bir ayın sultanı olarak anılır. Bu ayda Müslümanlar oruç tutar, birbirlerine karşı daha fazla sevgi, hoşgörü ve saygı gösterirler.

Vedat Türkali’nin romanlarında halk ramazan ayına büyük önem verir. Ramazan ayında topluca teravih namazı kılınır, evlerde **Kuran** okunur, namaz

¹ Nebi Bozkurt, “Kandil”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)**, C.24, 2001, s. 300.

vakitlerinin kaçırılmaması konusunda daha hassas olunur, sahura kadar olan süre komşularla birlikte hoşça sohbet edilerek geçirilir.

“Çocukluk yıllarından başlıyordu edebiyata düşkünlüğü. Daha parmak kadarken annesinin yanık sesle okuduğu "Siretinnebi"ye, ramazan gecelerinde evlerde toplanarak çıkarılan oyunlara, anlatılan cinli perili padişah öykülerine, özellikle "Keloğlan 'la Köse Dayı" masallarına bayılırdı ya, edebiyata asıl ilgisi ortaokul son sınıfta, ileriye açık kafasıyla o günkü edebiyatı iyi izleyen coşkulu, genç Türkçe öğretmeniyile uyanmıştı.” (KR,14).

“Zehra'nın komşu kadınlarla birlikte bu ramazanda teravih namazlarına, kasabalının gözüne batacak coşkuyla koşturmasıydı asıl neden!” (YTK,10).

“Allah bize acıdı, diye annesi sevinçten ağlıyor, "Niye olmasın: daha bir parmak çocuktu Muhsin'im, Hacı Nine'sinin yanında namaz kılar, otuz ramazan oruç tutmaya kalkardı bıraksak!" diyordu ki uçup gitti zeytinyağlar.” (YTK,10).

“Hacer hanım, haftada iki gün, iki yanında kocaman yemek kovalarıyla cezaevi kapısına taşınarak. Namazını, ramazanda orucunu da aksatmadan. Salih'in kararını Yargıtay bozup da cezasında indirim yapılmasının, dualarının, okuduğu delâil'lerin, mahallede okuttuğu keskin hocaların etkisiyle olduğundan en küçük kuşkusu yoktu Hacer Hanım'ın.” (YDT,43).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Vedat Türkali 14 Mayıs 1919'da Samsun'da merkeze uzak yoksul bir mahallede doğar. Çocukluk ve ilk gençlik yıllarını bu mahallede geçirir. Çoğunluğu çeşitli işlerde çalışan işçilerin oluşturduğu mahallede büyüyen Türkali, işçilerin zorlu hayat mücadelesine küçük yaşlardan beri tanıklık eder. Babası da işçi olan Türkali, yoksul bir çocukluk geçirir. Çocukluğunda, okulda aldığı eğitim sebebiyle kendisini ateşli bir Kemalist olarak tanımlayan Türkali, babasını ise Kemalist rejime karşı şeriat yanlısı birisi olarak tanımlar. Böylece düşüncelerinde ilk çelişki tohumu yeşermeye başlar. Etrafında gelişen olaylara farkındalığı yüksektir ancak bu olayları “Komünist Mehmet” ile tanıştıktan sonra adlandırmayı başarabilir. Lise yıllarında duyduğu Marksizm kelimesinin içeriği üniversite yıllarında bu konu hakkında kitaplar okuyarak ve bu görüşü savunan insanlarla arkadaşlık ederek geliştirir.

28 Ekim 1951'de “Kıdemli Yüzbaşı” olarak siyasal eylemlerde bulunmak suçundan tutuklanır. Yedi yıl cezaevinde kaldıktan sonra koşullu olarak serbest bırakılır. Vedat Türkali, bu yıllarda senaryo yazmaya başlar, yönetmenlik yapar. Sinema çevresinde saygın bir duruşu olan Türkali; sendikalaşma, sansüre karşı mücadele etme gibi konularda öncü isimler arasında yer alır.

Sinema dünyasına sansürün egemen olduğu yıllarda Vedat Türkali, özgürce yazabilmek için romana yönelir. İlk romanı **Bir Gün Tek Başına** 1974 yılında yayımlandığında çok ses getirir. Sanat çevresi tarafından takdir edilir. 29 Ağustos 2016 yılında vefat eden Türkali, geriye sanatın pek çok alanında eser bırakmıştır.

Vedat Türkali'nin sanat anlayışının oluşumunda yetiştiği çevrenin önemi büyüktür. Sözlü kültür ortamının canlı bir şekilde devam ettiği mahallede büyüyen Türkali, masalların, hikayelerin, fıkraların anlatıldığı bir ortamda büyümüştür. İşçi mahallesinde büyüdüğü için Türkiye'nin dört bir yanından gelen insanlarla iç içe olmuş, onların beraberinde getirdiği kültürlerine tanıklık etmiştir. Bayramların şenlik gibi geçtiği, kemençelerin çalındığı yerin yanında Lorke halayının çekildiği kültürel zenginlik içinde çocukluk ve ilk gençlik yıllarını geçirmiştir. Kültürel çeşitlilik içinde yetişen Türkali, romanlarında da bu kültürel çeşitliliğe yer verir. Lise yıllarından itibaren Marksist görüşü destekleyen Türkali, hayatının son anına kadar bu

tutumundan vazgeçmez. Sanatın hangi alanında eser yaratırsa yaratsın ideolojik tutumunun yansımalarını görmek mümkündür. Toplumcu gerçekçi sanat anlayışına sahip olan Türkali, sanat yoluyla toplumun sorunlarını çözmeyi amaçlar. Kültürel bir zenginlik içinde yetişen Türkali, eserlerinde folklorik unsurları sıklıkla kullanır. Folklorik unsurları kullanarak toplumu daha iyi bir aşamaya yükseltmeyi amaçlar. Türkali, kendisini “politikacı” olarak tanımlamayı reddeder ancak toplumun içerisinde bulunduğu sorunları aşmasının yolunun politik bilinç seviyesinin artması olduğunu savunur.

Bu çalışmada Vedat Türkali’nin romanlarındaki folklorik unsurlar tespit edilmiş ve incelenmiştir.

Çalışmamız Giriş bölümü hariç 7 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın konusu, amacı, kapsamı ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde Vedat Türkali’nin hayatı, sanat anlayışı ve romanlarının özetleri verilmiştir. Vedat Türkali’nin hayatı hazırlanırken kendi hayatını yazdığı **Komünist** adlı anı kitabı esas alınmıştır. Vedat Türkali’nin sanat anlayışını yazabilmek için yazar hakkında detaylı literatür taraması yapılmıştır. Roman özetlerinde kısa olay örgüsü ve önemli karakterlerin hayat hikayesi verilmiştir. Roman özetleri kronolojik sıra ile verilmiştir.

İkinci bölümde halk edebiyatı ve halk dili incelenmiştir. Vedat Türkali, anonim halk edebiyatı unsurlarını sıklıkla kullanırken âşık edebiyatı ve dini tasavvufi halk edebiyatı unsurlarını romanlarında kullanmadığı tespit edilmiştir. Halk edebiyatı unsurları çalışmamızın en hacimli bölümüdür. “Anonim Halk Edebiyatı” başlığı altında mitoloji, efsane, masal, destan, fıkra, tekerleme, türkü ve kalıplaşmış ifadeler olan atasözü, deyim, dua, beddua, selamlaşma ve vedalaşma, yeminli ifadeler, ölçülü sözler, lakap, argo ve küfürler incelenmiştir. “Halk Dili” başlığı altında ağız özellikleri incelenmiştir.

Vedat Türkali romanlarında mitoloji metni yoktur. **Mavi Karanlık** romanında Yunan mitolojisi kahramanı Hermaphrodite’in adı geçer. Romanlarında sadece Türk folklorik unsurları değil aynı zamanda diğer milletlerin folklorik unsurları da yer alır.

Yazar, halkın efsaneleri yüzyıllardır kuşaktan kuşağa aktardığını söyler ancak Türk efsane metinlerini romanlarında kullanmadığı tespit edilmiştir. **Bitti Bitti Bitmedi** romanında Ermeni mitoloji anlatısına yer vermiştir. Ancak yazar bu anlatıyı efsane olarak değerlendirmiştir. Biz de bu anlatıyı yazarın aktardığı şekilde efsane başlığı altında inceledik.

Türkali, romanlarında masal terimi sıklıkla kullanır. Masal terimini yalan, gerçekdışı, uydurma anlamlarında kullandığı tespit edilmiştir. Masal anlatma geleneği romanlarda tespit edilmiştir.

Vedat Türkali'nin romanlarında epik destan örneği yoktur. Türkali destan terimini ideolojik tutumuyla uyumlu bir şekilde “faşizm”e karşı olan mücadeleleri adlandırmak için kullanır.

Yazar romanlarında fıkra türünü sıklıkla kullandığı tespit edilmiştir. Romanlarda kullanılan fıkraların bir kısmı yöresel ağız özelliklerine göre verilerek anlatım zenginleşmiştir. Türkali, toplumun düşünce yapısını fıkralar üzerinden tahlil etmek ister. Türk, Kürt, Laz bir araya geldiğinde hemen fıkralar anlatılmaya başlanır. Anlatılan fıkralar belirli bir kesim ile alay etme özelliği taşısa da bu fıkralara en çok alay edilen kesimler güler. Yazarın romanlarında fıkra kullanımı incelendiğinde yazar, mizah yoluyla toplumun düşünce yapısını, inancını, geleneklerini okuyucuya gösterme çabası içinde olduğu tespit edilmiştir.

Yazar romanlarında sadece Türk folklorik unsurlarına yer vermez aynı zamanda diğer milletlerin folklorik unsurlarını kullanır. Türk tekerlemelerini kullandığı gibi Rum tekerlemelerini de romanlarında kullanır. İncelenen Rum tekerlemelerinden birisinin Türkçe-Rumca olması iki farklı milletin nasıl bir arada yaşayabileceğini simgeler biçimde kullandığı tespit edilmiştir.

Yazar romanlarında türküleri sıklıkla kullanır. Türkiye'nin birçok yöresinden türküyü romanlarında kullandığı tespit edilmiştir. Türkali, türkülerin en büyük işlevinin etnik kökeni farklı olan insanları birlikte tuttuğuna inanır. Türkiye'nin birçok yöresinden türküyü kullanan yazar eserlerinde Türkiye'nin kültürel çeşitliliğiyle övünür. Ancak söylenilen türkünün dili değiştiğinde toplumda huzursuzluk olur. Romanlarda karakterlerin türkü hakkındaki düşünülenleri incelendiğinde, yazar

bilinçli bir şekilde yaşanan bu huzursuzluğun yanlış olduğunu göstermek için söylenilen türkünün dili değişse de taşıdığı duyguların aynı olduğunu vurgular. Vedat Türkali türkü terimini geniş anlamda kullanır. Farklı milletlerin ezgiyle söylenen şiirlerini tanımlarken türkü terimini kullanır. Çalışmada yazarın aktardığı gibi diğer milletlere ait ezgiyle söylenen şiirleri türkü başlığı altında inceledik.

İncelen romanlarda atasözü kullanımı sınırlıdır. Romanlarda atasözlerini anlam güçlendirici olarak kullanır.

Yazar, deyimleri sıklıkla kullanır. Yazar deyimleri kendi üslubunca kullanarak deyimdeki kelimeleri böler, yerini değiştirir. Yazar deyimleri yöresel ağız özelliklerine göre de romanlarında kullanır.

Selamlaşma ve vedalaşma kalıplarını söz ve davranış olarak romanlarda kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu kalıp davranışlar kişinin yaş, statü, cinsiyet gibi özelliklerine bağlı olarak değişiklik gösterir. Romanlarda sol görüşün ideolojisini benimseyen karakterler selamlaşmada genellikle “merhaba”, sağ görüş ideolojisini benimseyen kişiler genellikle “Selamünaleyküm” diyerek selam verir.

Yeminli ifadeleri romanlarında sıklıkla kullanan yazar, kişinin ideolojik tutumuyla ettiği yemin arasında bağ kurar. Devrimci kişiler, genellikle devrimci namusu üzerine yemin ederken, sağ ideolojiyi benimseyen kişiler ve toplumun çoğunluğu Allah ve **Kuran** üstüne yemin eder.

İncelenen romanlarda ölçülü sözler ve lakaplar kullanır. Lakaplar arasında en çok tekrar eden meslekler ve etnik kimlikler kullanılmıştır.

Çalışmada küfür ve argo sözler aynı başlık altında incelenmiştir. Vedat Türkali romanlarında küfür ve argo sözleri sıklıkla kullanır. Romanlarında Türkiye’nin siyasi kriz dönemlerini işleyen Türkali, bu zorlu zamanları okuyucuya inandırıcı bir şekilde aktarabilmek için küfür ve argo sözleri fazlaca kullanmaktan kaçınmaz.

Çalışmanın üçüncü bölümümü geçiş dönemleri, giyim kuşam ve süslenme konuları oluşturmaktadır. Geçiş dönemlerinin ilki olan doğum, halk tarafından kutsanmaktadır. Halkın doğuma, doğum yapan kadına, doğum yapamayan kadına karşı olan düşünceleri romanlarda tespit edilmiştir. Halk doğumu kutsallaştırırken,

romanlardaki karakterlerin bu olaya tutumu taban tabana zıttır. İdeolojik bir mücadelenin içerisinde yer alan karakterler kendi sonlarından emin olamadıkları için çocuk sahibi olmaktan kaçınırlar.

Diğer bir geçiş dönemi olan evlilik ile ilgili önemli tespitler yapılmıştır. Yazar evlilik törenini köy-şehir zıtlığı üzerine kurar. Köyde bayram havasında yaşanan evlilik törenleri birçok ritüelle yapılır. Şehir düğünleri ise özentili Amerikan filmlerini andırır.

Vedat Türkali Türkiye'nin siyasal zorluk çektiği dönemleri romanlarında konu edinir. Bu zorlu dönemlerde gerçekleşen silahlı çatışmalar ve suikastlar ile ölüm kaçınılmaz son olarak görülmüştür. Defin töreni esnasında ve sonraki zamanda yapılması gereken ritüeller tespit edilmiştir.

Giyim-kuşam ve süslenmeyi sınıfsal farkları vurgulamak için romanlarında kullanan Türkali, XX. yüzyıla ait kadın ve erkek kıyafetleri tespit edilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü halk mutfağı ve halk mimarisini kapsar. Yazar halk mutfağı ürünlerinden romanlarında oldukça faydalanır ve yiyecek ve içecekleri statü farkını vurgulamak için kullanır. Bir yanda üreten işçi sınıfı ve onların fakir hayatı bir yanda üreten işçinin üzerinden zenginleşen kesimler, keskin bir zıtlık içinde verilmiştir. Halkın yiyecek ve içeceklere karşı düşünceleri tespit edilmiştir. Çorba içmeyi çok sevmek veya günün her öğününde çorba içmeyi istemek üst sınıf aileler tarafından köylü davranışı olarak adlandırılır. Bu adlandırmayı köyden şehre okumaya gelen öğrenciler kabullenir. II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'de şeker fiyatlarının yükselmesiyle halk şeker ihtiyacını kuru üzüm, üzüm ve bal gibi ürünlerle karşılar.

Halk mimarisi kısmında Vedat Türkali evlerin mimarisi, kullanılan eşyalar, ısınma ve aydınlanma şekilleri üzerinden sınıfsal farkları vurgular. Bir tarafta köşk ve villada yaşayan azınlık kısım konu edilirken bir taraftan da kenar mahallelerde gecekondularda yaşayan işçi yığınlarının hayat mücadelesi anlatılmaktadır. İstanbul âşığı olan Türkali, romanlarında İstanbul'un mimari dönüşümünü de anlatmaktadır. Yazar, 1940'lı yıllardan önce İstanbul'un mimarisini cumbalı evler, ahşap konaklar, yalılar olarak anlatırken, 1940'lı yıllardan itibaren küçük şehirlerden İstanbul'a artarak

devam eden göçler nedeniyle kenar mahallelerin oluşumu, nüfusun hızlı artmasına paralel olarak beton yığınlarının da artmasını konu edinmektedir.

Altıncı bölümde halk inançları ve halk bilgisi incelenmiştir. Romanlarda incelen inançlar büyü, fal, nazar, uğur ve uğursuzluk, sayı ile ilgili incelenmiştir. Romanlarda karakterler büyüye inanmaz ancak başlarına olumsuz bir durum geldiğinde kendilerine büyü yapıldığını düşünür. Romanlarda fal bakma yöntemi olarak kahve falı bakma yöntemi tespit edilmiştir. Fal bakılırken şekillerin anlamları hakkında bilgiler tespit edilmiştir. Romanlarda nazar inancı vardır. Bazı kişi, hayvan, zaman veya yerin uğur veya uğursuzluk getireceği inancı romanlarda vardır. Romanlarda 3,7,40 sayılarıyla ilgili inançlar tespit edilmiştir. Çoğu öğrenci olan karakterler, halk inançlarına inanmazlar.

Halk bilgisi başlığı altında halk hekimliği, halk botaniği, halk zoolojisi, halk ölçüsü ve halk meteorolojisi incelenmiştir. Halk hekimliği konusunda romanda az sayıda materyal tespit edilmiştir. Türkali'nin romanlarının mekânı büyük şehirdir, karakterler tedavi için modern tıptan yararlanırlar. Halk botaniği kısmında çeşitli ot, ağaç ve çiçek tespit edilmiştir. Halk zoolojisi kısmında romanlarda geçen büyükbaş, küçükbaş ve deniz hayvanları tespit edilmiştir. Halk ölçüsü kısmında Türkali'nin uluslararası geçerli modern ölçüleri sıklıkla kullandığı tespit edilmiştir. Halk meteorolojisi kısmı oldukça kısıtlıdır. Türkali halk bilgisi alanında romanları oldukça zayıftır.

Çalışmanın altıncı bölümünde ulaşım, haberleşme, meslekler incelenmiştir. Vedat Türkali romanlarında ulaşımı işçi sınıfının bir araya geldiği yer olarak kullanır. Bazen bir tramvayda bazen bir otobüste seyahat eden küçük bir topluluğu anlatırken aslında toplumun büyük kısmını oluşturan işçi sınıfından bahseder. Hava yolu ulaşımı pahalı olduğu için halk tercih etmez ve otobüsü kullanır.

Haberleşme araçları mektup, telgraf, telefon, radyo, televizyon ve dinleme cihazı kullanıldığı tespit edilmiştir. Türkali, hangi haberleşme aracını kullanırsa kullansın verilen haberlerin içeriği çoğunlukla kötüdür. Zorlu geçen dönemlerde alınan haberler siyasi konular, silahlı saldırı, suikast hakkındadır. Vedat Türkali haberleşme araçlarını dönemin özelliklerini verecek şekilde kullanır. Romanlar

incelendiğinde telefonun teknolojik serüvenine tanıklık ederiz. Telefonlu evlerin pahalı olduğu günlerden telefonun cebe sığabilecek kadar küçüldüğü günler romanlarda anlatılır. Gazete, radyo ve televizyon güncel yaşanan olayları okuyucuya aktarmak için kullanılır. Verilen haber ile romanın zamanı tespit edilir.

Vedat Türkali'nin eserlerinde geçen meslekler tespit edilmiştir. Türkali bazen bir mesleği lakap olarak kullanırken bazen de bir meslek hakkında derinlemesine bilgi verir. Baskın sol ideolojik tutuma sahip öğrenciler, işçilerle bir araya gelir. Böylece romanda yer alan mesleklerin çoğunluğunu çeşitli işlerde çalışan işçiler oluşturur. Kolluk kuvvetleri olan polis ve jandarma romanlarda sıklıkla adı geçen meslekler arasındadır.

Yazar, yöresel ağızları sıklıkla kullanır. Türkiye'nin birçok yerinden yöresel ağız tespit edilmiştir. Yöresel ağızlar ile söylenen halk edebiyatı unsurları tespit ve tahlil edilmiştir. Toplumun sesini kendi dil özellikleriyle romanlarında yansıtır.

Çalışmanın yedinci bölümünde oyunlar ve eğlenceler, bayramlar, törenler ve kutlamalar incelenmiştir. Oyunlar ve eğlenceler kısmında tespit edilen çocuk oyunu sayısı çok azdır çünkü romanlarda çocuk karakterler yok denecek kadar azdır. Bunun nedeni romanlarında çoğunlukla siyasi konulara değinmesidir. Büyüklerin oynadığı oyunlar tavla ve kâğıt oyunlarıdır. Eğlence anlayışı da meyhaneye, çalgılı lokantaya, sinemaya, tiyatroya, kahvehaneye gitmekle sınırlıdır. Yazarın romanlarında toplumun eğlence anlayışı hakkında bilgiler sınırlıdır. Türkiye için zorlu dönemlerin anlatılmasa da bu sınırlılığı etkiler. Bu sınırlılığın diğer bir nedeni de romanlardaki karakterler ideolojik düşüncelerine sıkı sıkıya bağlıdır, amaçları düşüncelerini paylaşacak birilerini bulmak ve düşüncelerini uygulamaya geçirmektir.

Romanda yer alan bayramlar dini ve milli olmak üzere incelenmiştir. Kurban Bayramı romanlarda yer almazken Ramazan Bayramı hakkında bilgiler tespit edilmiştir. Romanlarda 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı ve kutlama şekli tespit edilmiştir. Türkali, romanlarında bayramlara pek değinmez. Bayramların köyde devam ettiğini vurgular. Önemli Günler ve Aylar kısmında Kandiller ve Ramazan ayı hakkında tespitler yapılmıştır. Romanlarında çoğunlukla büyük şehir hayatını işleyen

yazar, köy ve şehir arasında bir zıtlık kurar. Büyük şehirlerde bayramların diğer günlerden pek bir farkı yoktur. Köyde ise bayram kutlamaları devam etmektedir.

Vedat Türkali romanlarında folklorik unsurları sıklıkla ve bilinçli bir şekilde kullanır. Vermek istediği mesajları folklorik unsurlar aracılığıyla okuyucuya aktarır. İdeolojik tutumuyla toplumun kültürel kodlarını bir araya getirir. Sonucunda folklorik unsurları düşüncelerini yayması için bir araca dönüşür. Romanlarında farklı dinden ve ırktan insanları bir araya getirerek çok kültürlü bir ortam yaratmaktadır. Yaratılan bu çok kültürlü ortamda farklı milletlere ait folklorik unsurlar kullanılmıştır. Folklor unsurların toplumu daha ileri bir aşamaya taşımak için kullanılması gerektiğini savunan Türkali, romanlarında folklorik unsurları kullanarak okuyucuya kendi penceresinden daha ileri bir aşamayı gösterir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ömer Asım: **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 Atasözleri Sözlüğü**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971.
- Alptekin, Ali Berat: “Osmaniye Örneğinden Hareketle Batı Türkleri (Azerbaycan Türkiye) Destan ve Hikâyelerinde Ant (yemin)’lar”, **Milli Folklor**, Yıl 21, S. 84, 2009, s. 23-33.
- Bayat, Fuzuli: **Mitolojiye Giriş**, Çorum, Karam Yayınları, 2005.
- Boratav, Pertev Naili: **100 Soruda Türk Folkloru**, Ankara, Bilge Su Yayıncılık, 2013.
- Boratav, Pertev Naili: **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Ankara, Bilge Su Yayınları, 2014.
- Bozkurt, Nebi: “Kandil”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** (DİA), C.24, 2001.
- Can, Şefik: **Klasik Yunan Mitolojisi**, İstanbul, İnkılâp Yayınevi, 1994.
- Çobanoğlu, Özkul: **Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2015.
- Elçin, Şükrü: “Tekerleme”, **Türk Dünyası El Kitabı**, C.3, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1992.
- Emeksiz, Abdulkadir: **Bir İstanbul Kahramanı Bekri Mustafa**, İstanbul, Mühür Yayınları, 2010.
- Eliade, Mircea: **Mitlerin Özellikleri**, Çev. Sema Rıfat, İstanbul, Simavi Yayınları, 1993.

- Gürkan, Selime Leyla: “Nazar”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.32, İstanbul, TDV Yayınları, 2006.
- Karaca, Emin: **Vedat Türkali Ansiklopedisi**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi Yayınları 2006.
- Kaya, Doğan: **Anonim Halk Şiiri**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1999.
- Kızı, Hüseyinli Şehla Akif: “Folklorda Formeller”, **Motif Akademi Halkbilimi Dergisi**, C.4, S.8, 2011, s. 372-375.
- Korkmaz, Zeynep: **Gramer Terimler Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.
- Örnek, Sedat Veyis: **Türk Halkbilimi**, 2. Baskı, Bilge Su Yayınevi, Ankara, 2016.
- Özdemir, Sabahat: **Vedat Türkali**, İstanbul, Everest Yayınları, 2005.
- Sakaoğlu, Saim: **Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tıp Kataloğu**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1980.
- Sakaoğlu, Saim: **Gümüşhane ve Bayburt Masalları**, Ankara, Akçağ Basım Yayın, 2002.
- Sert, Gülperi: **Çağının Tanığı İki Yazar: Vedat Türkali ve Christa Wolf’ta, Gerçekçilik**, İzmir, İlya Yay., 2001.
- Şen, Mesut: “Argo Üstüne”, **Türk Kültüründe Argo**, Ed. Emine Gürsoy Naskali, Gülden Sağol, 2. bsk. Haarlem, Hollanda, KaKitap Yay., 2016.
- Türkali, Vedat: **Yeşilçam Dedikleri Türkiye**, İstanbul, Cem Yayınları, 1986.

- Türkali, Vedat: **Kayıp Romanlar**, İstanbul, Everest Yayınları, 2004.
- Türkali, Vedat: **Tüm Yazıları ve Konuşmaları 1**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2009.
- Türkali, Vedat: **Güven Cilt 1**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2015.
- Türkali, Vedat: **Güven Cilt 2**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2015.
- Türkali, Vedat: **Yalancı Tanıklar Kahvesi**, 2.bsk., İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2016.
- Türkali, Vedat: **Tek Kişilik Ölüm**, 2.bsk., İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2017.
- Türkali, Vedat: **Komünist**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2018.
- Türkali, Vedat: **Bir Gün Tek Başına**, 8.bsk., İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2019.
- Türkali, Vedat: **Mavi Karanlık**, 3.bsk., İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2019.
- Türk Dil Kurumu: **Türkçe Sözlük**, C.1, 8.bsk., Ankara, TTK Yay., 1988.
- Türk Dil Kurumu: **Türkçe Sözlük**, C.2, 8.bsk., Ankara, TTK Yay., 1998.
- Yeşil, Deniz: **“Türk Sinemasında Toplumcu Gerçekçiliğin Etkinlik Kazanmasında; Vedat Türkali”**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sinema-Tv Anasanat Dalı, İstanbul, 2011.
- Yıldırım, Dursun: **Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1999.

Yolcu, Mehmet Ali:

“Geleneksel ekolojik bilgi bağlamında
Çanakkale halk botaniği” **Çanakkale
Araştırmaları Türk Yıllığı**, C. 16, S. 24,
2018, s.63-77.

Yolcu, Mehmet Ali, Mehmet Aça:

“Geleneksel Ekolojik Bilgi ve Folklor”,
folklor/edebiyat, C. 25, S. 100, 2019, s.
861-871.

